

EPADE 2025

Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan
dituzten pertzepzioei eta jarrerari buruzko inkesta

Edizio elektronikoa

Ikertzaile-taldea:	Julia Shershneva Zastavnaia (koordinatzailea) Iraide Fernández Aragón Larraitx Nerea Zumeta Sánchez Beatriz Otero Gutierrez Ane Estebaranz Delgado Maite Fouassier Zamalloa
Talde laguntzailea:	José Antonio Oleaga Páramo <i>Begirune Fundazioa</i>
Urtea eta lekua:	2026, Bilbao
Argitaratzailea:	Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia
Diseinua eta maketazioa:	Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia
Dokumentazioa:	Antonio Gómez Parada <i>Ikuspegi – Immigrazioaren Euskal Behatokia</i>

AURKIBIDEA

Aurkezpena	7
1. Esparru teorikoa eta kontzeptuala	11
1.1. Diskriminazioaren kontzeptualizazioa	11
1.2. Aurreiritzi, estereotipo eta joera inplizituak	13
1.3. Diskriminazioa maila anitzeko fenomeno gisa	15
1.4. Desparekotasun-ardatzak eta zapalkuntza-sistemak	18
1.5. Intersektionalitatea eta diskriminazio anizkoitza: zapalkuntza-ardatzak eta abantailak artikulatzea	28
2. Ikerketaren estrategia metodologikoa eta diseinua	31
2.1. Justifikazio epistemologikoa eta ikuspegi metodologikoa	31
2.2. Ikerketaren diseinua eta lagina	33
2.3. Mugak, eztabaidak eta erronkak	34
3. Aniztasunaren inguruko jarrerak eta sinesmenak	37
3.1. Askotariko gizarte baten aurrean jarrera hartzea	37
3.2. Gizarte-sinesmenak eta aniztasunarekiko esparru ideologikoak	39
3.3. Bizikidetza eta aniztasuna: harremanak eta bizikidetza hainbat eremutan	44
4. Hautemandako diskriminazioa	63
4.1. Diskriminazioarekiko jarrerak eta pertzepzioak	63
4.2. Diskriminazioa zein eremutan nabari den	68
4.3. Diskriminazioaren pertzepzioa hainbat ezaugarriren arabera	71

5. Aitortutako diskriminazioa	81
5.1. Zuzeneko diskriminazioa	81
5.2. Zeharkako diskriminazioa edo ikusia.	94
5.3. Diskriminazioa egin izana adieraztea	100
6. Jarduketa instituzionalaren ezagutza eta balorazioa	103
6.1. Berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren alde lan egiten duten erakunde eta instituzioen gaineko ezagutza	103
6.2. Eremu instituzionaletik egindako lanaren balorazioa	106
6.3. Diskriminaziorik ezaren arloko eskubideak eta arau-esparrua ezagutzea	109
7. EAE-ko aniztasunarekiko irekitasunaren indize sintetikoa	111
7.1. Sarrera	111
7.2. Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizearen sorrera	112
8. Ondorioak	133
8.1. Araugintza nagusiki berdinzalea	133
8.2. Diskriminazioa egiturazko eta banatutako fenomeno gisa.	134
8.3. Bizi izandako esperientzia eta diskriminazioaren hurbiltasun soziala	135
8.4. 2020-2025 bilakaera: egiturazko egonkortasuna, doikuntza berezituarekin	137
8.5. Arau bidezko legitimitatea eta ekintza instituzionalaren ebaluazio kritikoa	138
9. Bibliografia	141

Eranskinak

1. eranskina. Ikerketaren estrategia metodologikoa eta diseinua	149
2. eranskina. Taula osagarriak	157
3. eranskina. Irekitasun-indizearen dimentsioak	159
4. eranskina. Terminoen glosarioa	163
5. eranskina. Galdetegia	171

1

Aurkezpena

Pertsonenganako jarrera arrazistak eta diskriminatzaileak identifikatzea eta aztertzea Eremu akademiko, instituzional, sozial eta asoziatiboan behin eta berriz eskatzen da diskriminazioa jasan dezaketen kolektibo edo taldeetako pertsonen zuzendutako jarrera arrazistak eta diskriminatzaileak identifikatu eta aztertzeko.

Ikuspegi sozialetik, azterlan horiek diskurtso baztertzailerak detektatzeko eta haien irismena neurtzeko aukera ematen dute. Halaber, denboran zehar jarraipena egitea eta testuinguruan behar bezala kokatzea ahalbidetzen dute. Horrela, gizartean ezkutuan jarduten duten sinesmen diskriminatzaileen sistemak ikusarazten laguntzen dute.

Jarrerak eta pertzepzioak sistematikoki neurtzea funtsezko tresna da jendearen iritziak ulertzeko, ebidentzian oinarritutako esku-hartzeak diseinatzeko eta diskriminazioaren, estereotipoen eta aurreiritzien aurkako borrokan eraginkorrak diren politika publikoak bideratzeko (Cortés eta End, 2019; Makkonen, 2016; Open Society European Policy Institute, 2017; Europako Batzordea, 2018). No data, no progress txostenean azpimarratzen denaren arabera, ezinbestekoa da datu fidagarriak eta konparagarriak eskuragarri izatea eskubideen bermearen arloan eta talde minorizatu edo zaurgarrien egoeraren jarraipena egiteko arloan aurrera egiteko. Printzipio hori Europako arau-esparruan ere jasotzen da, hala nola Kontseiluaren 2000/43/EE Zuzentarauan.

Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerari buruzko inkestaren (EPADE) helburua da EAEko herritarrek hainbat arrazoiengatik (generoa, adina, jatorria, sexu-orientazioa, erlijioa, desgaitasuna, itxura fisikoa, klase soziala edo beste ezaugarri edo baldintza sozial batzuk) pertsonengan eragina izan dezaketen diskriminazio motei buruz duten iritzia ezagutzea. Metodologia kuantitatibo eta adierazgarri baten bidez, EPADEk argazki sistematiko bat eskaintzen du aniztasunarekiko irekitasun-mailari

buruz, diskriminazioa gizarte-arazo gisa hautemateari buruz, gizarte-talde desberdinekiko jarrerei buruz eta diskriminazio-esperientziei buruz, bai lehen pertsonan bizi izandakoei buruz, bai ingurune hurbilean ikusitakoei buruz.

2025eko edizio honek aurreko bost urteetako seriea finkatzen du (EPADE 2020 eta EAEko aniztasunari buruzko Barometroa inkestaren 2021eko, 2022ko eta 2023ko edizioak eta EPADE 2024), Euskadiko biztanleek dituzten pertzepzioek eta jarrerak urte horietan zer bilakaera izan duten erakusten du eta berdintasunaren, bizikidetzaren eta kohesio sozialaren arloko politika publikoak diseinatzeko, jarraipena egiteko eta ebaluatzeko informazio garrantzitsua ematen du. Azterketa horiek, era berean, Estatuan eta Europan egindako azterlanei buruz aurretik egindako ikerketen tradizio zabalago batean sartzen dira.

Galdetegia aurrez aurreko elkarrizketen bidez aplikatu zaio Euskadin bizi diren adin nagusiko 1.200 pertsona baino gehiagoren lagin adierazgarri bati. Jorratutako edukien artean honako hauek daude: bizikidetzaren hainbat testuingurutan, erakundeek duten zereginaren balorazioa, diskriminazioaren inguruan zuzenean eta zeharka izandako esperientzia, eskubideak ezagutzea eta diskriminazioaren aurkako hainbat neurriren aurrean iritzia agertzea.

EPADE 2024 inkesta bereziki sentikorra den testuinguru sozial eta mediatiko batean egin da, non migrazioaren, generoaren, sexu-aniztasunaren, talde etniko-kulturaleko kide izatearen edo pobreziaaren inguruko eztabaidek leku nabarmena izan duten agenda publikoan. Horrek, herritarren pertzepzioak baldintzatzeaz gain, indartu egiten du dinamika horiek gertaera puntualetatik edo narrazio polarizatuetatik harago interpretatzea ahalbidetuko duten datu zorrotzak eta konparagarriak edukitzeko beharra.

Datuari testuinguru teorikoa eta kontzeptuala emateko eta irakurketa sinplifikatzaileak saihesteko, edizio honetan esparru teorikoari garrantzi handia eman zaio, diskriminazio-ardatzei eta horien intersektzioei buruzko ikuspegi zabalagoa gehitu baitzaio. Gardentasun metodologikoa izateko konpromisoa dagoenez, metodologiari buruzko kapitulua zabaldu egin da eta inkestaren diseinua, laginketa-irizpideak eta azterlanaren muga nagusiak zehaztu dira. Ondoren, inkestaren emaitza nagusiak aztertu dira, eta, emaitza horien ostean, ondorio garrantzitsuenak azaldu dira. Azken atalean, eranskin batzuk gehitu dira, informazio tekniko xehatua eta kontzeptuen glosario jasotzen dutenak.

Txosten honen asmoa ez da, inola ere, egoera hermetiko edo ukalezina azaltzea. Aitzitik, datu enpiriko fidagarriak sortzen lagundu nahi du, euskal gizarteak EAEko biztanleek aniztasunari eta diskriminazioari buruz dituzten pertzepzioei eta jarrerei buruzko ezagutza bultzatzeko. Gure taldearen etorkizuneko lanen helburua izango da analisi konplexuagoak eta ikuspegi intersektionalarekin lotuagoak aurkeztea, helburu hori ezinbestekoa baita diskriminazioa

sakonago ulertzeko zapalkuntza-ardatzen edo -sistemen aldiberekotasunari, banaezintasunari eta elkarrekikotasunari erreparatuta.

EPADE 2025 inkestak, azterketa-mailan, ebidentzian oinarritutako erreferentzia-esparru bat eskaintzen du, diskriminaziora ikuspegi analitiko eta konparatibotik hurbiltzea ahalbidetzen duena, interpretazio sinplifikatuak saihestuz eta jendeak eztabaida arrazoitua egin dezan lagunduz. Gai honek interes eta balio berezia du, arlo horretako politika publikoak funtsatzeko eta artikulatzeko, baita herritarrek aniztasunaren ezagutza eta diskriminazioaren ikusgarritasuna sustatzeko ere.

Esparru teorikoa eta kontzeptuala

Diskriminazioaren analisia bideratzen duten oinarri kontzeptualak EPADE 2025 azterlanaren esparruan kokatzea da esparru teoriko honen helburua. Bere eginkizuna ez da literaturari buruzko azterketa zehatza egitea, definizio operatibo batzuk eta ikuspegi batzuk ematea baizik, datu enpirikoak modu koherentean, sendoan eta tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko estandar akademiko eta instituzionalekin bat etorrita interpretatu ahal izateko. Era berean, Europako eta Estatuko diskriminazioaren aurkako zuzenbidearekin bat etorritz sortu da; izan ere, zuzenbide horrek onartzen du diskriminazioa ez dela esplizituki bereizitako tratuetara mugatzen, baizik eta historikoki estigmatizatutako taldeetan ondorio desberdin bidegabeak eragiten dituzten eta itxuraz «neutroak» diren xedapenak, irizpideak edo praktikak ere barne hartzen dituela.

Azkenik, esparru honetan ikuspegi interseksionala gehitu da. Ikuspegi horri esker, ikus daiteke desparekotasun-ardatz desberdinek –hala nola generoak, adinak, klase sozialak, desgaitasunak, sexu-orientazioak, erlijioak edo jatorri arrazializatua izateak– aldi berean jarduten dutela eta eragina dutela diskriminazio-esperientzia sozial zehatzean, zaurgarritasuneko edo gizarte-bazterketako maila desberdinak sortzen baitituzte.

Diskriminazioaren kontzeptualizazioa

Diskriminazioa ezaugarrien edo baldintzen (hala nola generoa, jatorria, itxura fisikoa edo ezaugarri fisikoak, adina, desgaitasuna, erlijioa, sexu-orientazioa edo klase soziala) erlazioan edo egozpenean oinarritutako edozein bereizketa, bazterketa edo bidegabeko murrizketa da, baldin eta horien ondorioa eskubideak eta askatasunak erabiltzean berdintasuna mugatzea edo zailtzea bada. Definizio hori nazioarteko esparru juridikoan oinarritzen da, esparru horretan diskriminazioa berdintasunaren urraketatzat hartzen baita (Nazio Batuen Erakundea, 1965).

Ondoren, Europar Batasunean eta Espainiako arestiko legerian garatu den nazioarteko arau-esparruan adierazten denez, diskriminazioa ez da soilik tratu desberdina ematea, berdintasun materialaren printzipioa urratzea ere bada, eta desparekotasun estrukturaletatik babesteko agindua gehitu du (Europar Batasuneko Kontseilua, 2000a, 2000b; Espainia, 2022).

Horrela, beraz, diskriminazioa zuzenean edo zeharka ager daiteke. Zuzeneko diskriminazioa gertatzen da egoera konparagarri batean pertsona batek beste pertsona batek baino tratu txarragoa jasotzen duenean, talde jakin batekin lotzen duen ezaugarri, nolakotasun edo baldintza batean oinarrituta (sexua/generoa, jatorri nazionala edo etnikoa, desgaitasuna, etab.). Zuzeneko diskriminazioan, esplizituki desberdina den tratuan jartzen da arreta. Adierazi behar da tratu-desberdintasun oro ez dela diskriminatzailea: diskriminazioa dagoela esaten da bereizketak justifikazio objektibo eta arrazoizkorik ez duenean, hau da, irizpide legitimoetan oinarritu ezin denean, ezta lortu nahi den helburuarekiko proportzionalak diren irizpideetan ere (García Morillo, 2013). Diskriminazioa egiten da hautagai bat hautaketa-prozesu batetik kanpo uzten denean haurdun egoteagatik, edo etxebizitza bat eskuratzeko aukera ukatzen zaionean eskatzailea atzerritar jatorrikoa izateagatik, nahiz eta eskatutako baldintza objektiboak bete. Amnistia Internazionalak (2022) sistematikoki dokumentatu ditu horrelako kasuak Europan eta Espainian arrazakeriari eta xenofobiari buruz egindako txostenetan, eta adierazi du horrelako kasuak oraindik ere badaudela eta eragina dutela oinarritzko eskubideak berdintasunez eskuratzeko garaian.

Zeharkako diskriminazioa gertatzen da itxuraz «neutrala» den arau edo irizpide batek kontrako ondorio neurrigabea sortzen duenean kolektibo batean, baliozko justifikaziorik gabe (Añón, 2013). Ez du esplizituki baztertzen, baina praktikan aplikatzen denean bidegabeko desabantailan jartzen ditu talde jakin batzuk. Estatuan eta Europar Batasunean maiz gertatzen den adibide bat arrakala digitalaren eragina da (Tomás López, 2025). Hori gertatzen da izapideak edo baldintzak bide telematikoa erabiliz bakarrik egin daitezkeenean: neurria itxuraz neutroa, modernoa eta eraginkorra bada ere, gailurik, konexiorik, trebetasun digitalik edo sinadura elektronikorik ez dutenei eragiten die bereziki. Kolektibo kaltetuenen artean adinekoak, migratzaileak, zaurgarritasun-egoeran dauden emakumeak, etxerik gabeko pertsonak eta baliabide gutxi dituzten familiak daude, eskubideak baliatzeko edo oinarritzko zerbitzuak eskuratzeko aukera bidegabeki mugatzen baitaie.

Bai zuzeneko diskriminazioa, bai zeharkako diskriminazioa debekatuta daude nazioarteko lege-esparruetan, hala nola 2000/78/EE eta 2000/43/EE zuzentarauen bidez (Europar Batasuneko Kontseilua, 2000a, 2000b.), eta Estatuko legeen bidez, 15/2022 Legearen bidez, esaterako (Espainiako Estatuak, 2022). Lege horietan aitortzen da diskriminazioa ez dela esplizituki desberdinak diren tratuetara mugatzen, baizik eta itxuraz neutroak diren xedapen, irizpide edo praktikak ere barne hartzen dituela, talde jakin batzuetan ondorio desberdin bidegabeak eragiten baitituzte.

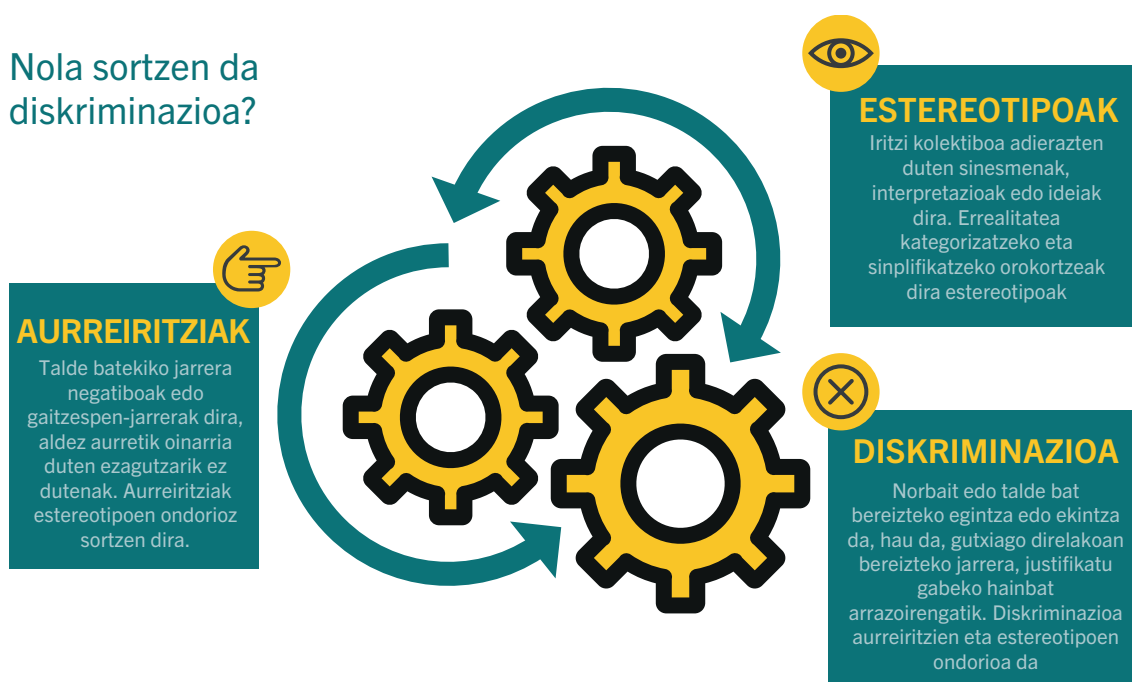
Aurreiritzi, estereotipo eta joera inplizituak

Egia esan, diskriminazio modu eta praktika askoren oinarrian gizartearen errepertorio kultural eta kognitiboan sakonki errotuta dauden aurreiritziak eta estereotipoak daude. Horregatik, atal honetan aurreiritziak, estereotipoak eta joera inplizituak bidegabeko tratu desberdinaren bitartekaritza-mekanismo gisa hartuta aztertu dira, ez dira diskriminazioaren azken jatorritzat hartu edo ez da, inola ere, haiei buruzko irakurketa zalantzaragarria egin, baizik eta haiekin lotura duten prozesutzat hartu dira, errealitate sozialari buruzko pertzepzioa eta interpretazioa bideratzen duten eskema sozial partekatuak eratzen dituzten prozesutzat, alegia.

Allport-ek (1954) honela definitu zuen aurreiritzia: talde bati edo, talde horretako kide den aldetik, norbanako bati zuzendutako orokortze desegoki eta irmo batean oinarritutako jarrera negatiboa. Esparru horretan, estereotipoak talde edo kolektibo bati egotzitako ezaugarriei buruz gizartean partekatutako eta sinplifikatutako sinesmenekin lotzen dira, eta ez dira ausazkoak, ezarritako hierarkia sozialei emandako erantzun kognitiboak baizik (Fiske, 1998; Fiske et al., 2002). Biak eskema sozial partekatuak dira, errealitate sozialaren pertzepzioa eta interpretazioa bideratzen dutenak. Geroagoko garapenetan (adibidez, Dovidio et al., 2010), osagai kognitiboa (estereotipoak), osagai afektiboa (aurreiritzia) eta jokabide-osagaia (diskriminazioa) bereizi dira, azken hori jarrera horien adierazpen praktikotzat hartuta (1. irudia).

1. irudia. Diskriminazioaren dinamikak eta prozesuak

Nola sortzen da diskriminazioa?

Iturria: Dovidio et al, 2010 lanean oinarrituta

Aurreiritziak eta estereotipoak kontzienteak eta esplizituak izan daitezkeen arren, horietako askok inplizituki jarduten dute, hau da, nahita edo kontzienteki kontrolatu gabe abian jartzen diren erlazio automatikoen bidez (Dovidio et al., 2010; Greenwald & Banaji, 1995). Kognizio sozialari buruzko ikerketak erakutsi du joera inplizitu horiek¹ sistematikoki eragiten dutela ohiko pertzepzioetan, ebaluazioetan eta erabakietan –adibidez, gazte, arrazializatu edo LGTBIQ+ bat gaitasun-maila txikiagoarekin ebaluatzen denean–, baita berdintasunezko jarrerak adierazten dituzten pertsonengan ere (Devine, 1989; Greenwald & Banaji, 1995). Ebidentzia hori funtsezkoa da ulertzeko diskriminazioak zergatik iraun dezakeen berdintasun-arau formalak nagusi diren testuinguruetan.

Dinamika horiek pertsonen arteko mailan agertzen dira, baina ezin dira joera indibidual isolatutzat hartu, baizik eta gizarte-esparru zabalagoetako esamolde zehatz gisa, lehendik dagoen gizarte-hierarkia batera bideratzen duten sozializazio-prozesuen bidez eskuratutakoak, hierarkia horretan ezartzen baita zer kategoria hartzen diren «normaltzat», «problematikotzat» edo «gaitzat» (Fiske et al., 2002). Estereotipoen edukiek eta aurreiritzien norabideak botere-harreman historikoak eta estrukturalak islatzen dituzte. Joera kognitiboek sozialki ezarritako desparekotasunak errepikatzen jotzen dute, modu autonomoan sortu beharrean (Feagin, 2006). Oro har, joera inplizituek desparekotasunak mantentzen laguntzen dute, eta joera horien ondorioz, enpleguaren, hezkuntzaren edo tratu instituzionalaren eremuetan erabaki diskriminatzaileak har daitezke, adibidez. Horiek aitortzea funtsezkoa da oinarri funtsatuak sortzeko, esku-hartze estrukturalak eta kultura-aldaketakako estrategiak uztartuko dituzten berdintasun-politikak egiteko oinarri horien gainean.

Hala ere, aurreiritziak, estereotipoak eta joera inplizituak ez dira diskriminazioaren azken kausa. Aurreiritzien, estereotipoen eta joera inplizituen funtzionamendua horiek sortu, legitimatu eta bideratzen dituzten esparru sozial eta instituzionalek baldintzatzen dute (Dovidio et al., 2010). Mekanismo horiek gizarte-egituren eta eguneroko praktiken arteko bitartekaritza-dimentsiotzat hartu behar dira, eta horien eraginkortasuna jarduten duten arau- eta erakunde-testuinguruaren arabera da. Ikuskera horrek ez du arreta norbanakoaren asmoan jartzen, eta diskriminazioa ondorio objektiboetatik eta mekanismo estrukturaletatik aztertzeko aukera ematen du, maila estrukturalean, instituzionalean eta pertsonen artekoan aldi berean jarduten duen maila anitzeko prozesu gisa ulertuta.

¹ Joera inplizituak pertsonen edo taldeen pertzepzioan eta ebaluazioan eragina duten elkartzeko automatikoak eta ez-kontzienteak dira; ez dago erlazio horiek nahita egiteko asmorik eta sozialki sortutako hierarkiak eta estereotipoak islatzen dituzte (Devine, 1989; Greenwald & Banaji, 1995).

Diskriminazioa maila anitzeko fenomeno gisa

Diskriminazioa ezin da behar bezala ulertu jarrera indibidualen edo interakzio isolatuen emaitza gisa soilik aztertzen bada. Literatura soziologikoak eta psikosozialak agerian utzi du maila anitzeko fenomeno gisa aztertu behar dela, aldi berean jarduten baitu maila estrukturaletan, instituzionaletan eta pertsonen artekoetan. Hurbilketa hori hainbat azterketa-eremutan egin da, bereziki osasun-arloan dagoen arrazakeriari eta desparekotasunei buruzko ikerketan, non diskriminazioa elkarri lotuta dauden mailetan jarduten duen sistema gisa kontzeptualizatzen den (Williams & Mohammed, 2009). Horri esker, desparekotasuna sortzen duten baldintza sozialak eta desberdintasuna tratu desberdineko esperientzia zehatz bihurtzen duten mekanismoak atzeman daitezke, arrazakeria sistemikoaren teoriarekin bat etorritik (Feagin, 2006).

Ikuspegi horri jarraikiz, diskriminazioaren maila desberdinak ez dira konpartimentu estankotzat hartzen, ezta sekuentzia kausal linealtzat ere, baizik eta elkarrekin erlazionatuta dauden eta elkar eratzen duten dimentsiotzat. Gizarte-egiturek aukera- eta legimititate-esparruak ezartzen dituzte; erakundeek esparru horiek antolamendu-arau, -irizpide eta -praktika bihurtzen dituzte; eta eguneroko elkarreaginek logika horiek adierazi, errepikatu edo, testuinguru jakin batzuetan, zalantzan jartzen dituzte gizarte-esperientzia arruntetan.

Diskriminazio estrukturala (makro maila)

Hainbat egilek diotenez, (adibidez, Jones 2000, Williams eta Mohammed, 2009) diskriminazio estrukturala taldeen arteko desparekotasun sistematikoak sortzen eta mantentzen dituzten mekanismo sozialak dira. Erakundeetan, praktika sozialetan eta kulturen gurutzatzen diren desparekotasun-eredu zabal eta iraunkorrak dira, hierarkiaren eta desberdintasunaren gizarte-egitura denboran zehar iraunaraziz talde jakin batzuentzat. Adibidez, patriarkatua gizonen menderatze-sistema estruktural bat da, emakumeak hainbat eremutan baztertu dituen (Walby, 1990); era berean, arrazakeria estrukturalak abantailak eskaintzen dizkie arrazializatuak ez diren herritarrei arrazializatuen kontura (Bonilla-Silva, 1997; Feagin, 2006). Diskriminatzeke beste modu estruktural batzuk ere badaude, hala nola adinkeria (adinekoen edo gazteen aurkako diskriminazioa adinagatik), kapazitismoa (desgaitasuna duten pertsonen aurkako diskriminazioa, gaitasun fisikoaren/mentalaren «normaltasuna» onartuz) eta heteronormatibitatea (arau heterosexualean eta zisgeneroan sartzen ez direnak baztertzen dituen sistema). Hitz horiek guztiek ez dute modu isolatuan eragiten: klase-desparekotasunak indartzen dituzte eta elkarri lotuta jarduten dute, elkarri lotutako diskriminazio-esperientziak sortuz.

Diskriminazio estrukturala ikusezina izaten da edo nekez identifikatzen da, eguneroko praktiketara, legeetara eta imajinario kolektiboetara txertatuta egoten

baita, eta, horren ondorioz, ematen du talde batzuen abantailak eta beste batzuen desabantailak «naturalak», «legitimoak» edo «saihetsezinak» direla (Feagin, 2006). Diskriminazio mota hori lausoa eta autougaltzailea denez, sakonena da eta zailena desagerrarazteko, berdintasunik gabeko gainerako tratu bidegabe mota guztiak diskriminazio mota horretatik elikatzen baitira, eta, gainera, denboran zehar errepikatzea eta irautea ahalbidetzen du (Friedrichs, 2021).

Ikuspegi horretatik, diskriminazio estrukturalak kolektibo desberdinentzat zer maila sozial diren irisgarriak edo legitimoak mugatzen dituen esparru gisa jokatzeko, bizi-ibilbideak eta gizartean parte hartzeko aukerak baldintzatuz aurretik.

Diskriminazio instituzionala (meso maila)

Aurrekoaren harira, ñabardura batzuekin bada ere, diskriminazio instituzionala ere identifikatu da. Diskriminazio mota hori talde batzuentzat emaitza desberdinak edo kaltegarriak sistematikoki sortzen dituzten erakunde eta instituzioen (publikoak edo pribatuak) politika, arau edo praktikekin lotzen da (Carmichael & Hamilton, 1967; Jones 2000, Williams & Mohammed, 2009). Diskriminazio estrukturala historian zehar izandako eta arauetan dagoen desparekotasun-egitura zabalarekin lotzen da; diskriminazio instituzionalak, ordea, antolaketa-sistemen funtzionamendu zehatzean jartzen du arreta.

Instituzioek, erakundeek eta komunikabideek, eta gaur egun, plataforma digitalek, kolektibo jakin batzuk kolektibo problematiko edo defizitario gisa agertzeko joera duten irudi sozialak sortzen eta hedatzen parte hartzen dute (van Dijk, 1993). Horietaz gain, algoritmo digitalak daude; algoritmoek aurreko sinesmenekin bat datozen edukiak areagotu egiten dituzte eta polarizazio-dinamikak eta berrespen-joerak indartu. Dinamika horiek ez dute modu autonomoan jarduten, baizik eta genero-ordenarekin, arrazializazio-prozesuekin, herritarrentzako arauarekin eta estratifikazio sozioekonomikoarekin lotutako desparekotasun-egitura historikoetan sartzen dira.

Diskriminazio instituzionalean, desparekotasuna sistemen ohiko funtzionamenduan agertzen da. Sistema horietako batzuk administrazio publikoa, lan-merkatua, justizia eta gizarte-zerbitzuak izan daitezke, adibidez. Administrazio publikoan eta ongizate-zerbitzuetan, litekeena da kolektibo edo talde jakin batzuek (hala nola migratzaileak, ijitoak edo baliabide ekonomiko txikiak dituztenak) beste eragozpen batzuei aurre egin behar izatea edo tratu txarragoa jasotzea aurreiritzi burokratiko instituzionalizatuen ondorioz. Oso dokumentatuta dagoen kasu bat polizia-sisteman dagoen diskriminazioa da (Cache, 2021). Lan-eremuan, esaterako, gerta daiteke objektiboak diruditen hautaketa- edo sustapen-prozesuetan emakumeak (kristalezko sabaia), adinekoak edo gutxiengo etnikoak baztertzea, kontratazio-irizpideetan argi eta garbi adierazten ez diren joerak daudelako (Pager & Shepherd, 2008).

Diskriminazio modu horiek inertzia historikoen ondorioz gerta daitezke, baita neutroak diruditen arauak zorrotz aplikatzeagatik edo aniztasunera oso irekita ez dauden antolaketa-kulturen ondorioz. Funtsezkoena da, nahita edo nahi gabe, erakundeak ez duela tratu-berdintasuna bermatzen, eta, horrela, desperekotasuna sortzen jarraitzen da (Ijitoen Idazkaritza Fundazioa, 2019).

Pertsonen arteko diskriminazioa (mikro maila)

Egunerokotasunean, diskriminazioa sotilki ere agertzen da, mikroeraso ugarien bidez. Diskriminazioaren maila anitzeko azterketaren esparruan, esperientzia horiek pertsonen artean gertatzen dira, hau da, pertsonen arteko zuzeneko interakzioetan gertatzen den tratu desberdina da (Williams & Mohammed, 2009). Mikroeraso hitzak honako hauei egiten die erreferentzia: hutsalak diruditen iruzkinak, keinuak edo ekintzak, askotan intentsitate txikikoak izaten direnak eta batzuetan inkontzienteak, historikoki baztertuak izan diren kolektibo, talde edo herrietako pertsonenganako mespretxuzko mezuak adierazten dituztenak edo estereotipoak errepikatzen dituztenak (Sue, 2010). Etsaitasun-giro etengabea sortzen duten mespretxu txikiak edo behin eta berriz gertatzen diren begirunerik ezak dira. Interakzio bakoitza bakarka hartuta hutsala edo azalekoa dela iruditu arren, bere ondorio metatuak benetako eragin psikologiko eta soziala du: bizileku duen gizartean guztiz onartu edo errespetatzen duten pertsona ez izatearen sentimendua eta bazterketa indartzen ditu (Fernández Aragón, 2026). Ikerketa psikologikoak erakusten du, gainera, mikroerasoek laguntzen dutela egoera horiek pairatzen dituzten pertsonen estres kronikoa izaten eta osasun mentalaren narriadura izaten, mikroeraso horiek etengabe gertatzen direlako (Sue, 2010).

Maila hori beste mailekin lotuta dago; horregatik, formari dagokionez «mikro maila» izan arren, gertaera horiek diskriminazio estrukturalaren (makro) eta instituzionalaren (meso) eguneroko adierazpenak dira (2. irudia).

2. irudia. Diskriminazioaren azterketa sistemikoa: Egitura eta interakzioa

Sistema dinamikoa eta elkar erlazionatutakoa

Iturria: Geuk egina, Jones (2000), Williams & Mohammed (2009) eta Feagin (2006) oinarri hartuta

Ikuspegi horri jarraikiz, diskriminazioa aztertzeko nahitaez ulertu behar da hiru mailak –pertsonen arteko mailak, maila instituzionalak eta maila estrukturalak– nola eragiten dioten elkarri, hau da, esperientzia indibidualak, antolamendu-praktikak eta -arauak eta gizarte-egituran dauden desparekotasun handienak nola artikulatzen diren (Williams & Mohammed, 2009). Elkarren artean lotura dagoela onartuta, esan daiteke diskriminazioa ez dela noizbehinkako fenomeno bat, ezta ustekabekoa ere, baizik eta prozesu sistemikoa eta dinamikoa, askotarikoa (Cea D 'Ancona, 2016) eta interseksionala (Crenshaw, 1991) dela, desparekotasun-ardatz desberdinak eta ardatz horien euskarri diren esparru historiko eta arauemaileak elkartuta sortzen dena.

Desparekotasun-ardatzak eta zapalkuntza-sistemak

Diskriminazioa ez da modu homogeneoan gauzatzen, eta ez die berdin eragiten gizarteko talde edo kolektibo guztiei. Aitzitik, gizarte-mailak egituratzen dituzten eta zapalkuntza-sistema espezifikoak eratzen dituzten desparekotasun-ardatz bidez jarduten du. Ardatz horiek gizartean sortutako dimentsioak dira, baliabideak, eskubideaketa gizarte-aitorpena eskuratzeko aukeradesberdina antolatzen dutenak (Feagin, 2006; Bonilla-Silva, 1997). Gainera, desparekotasun-ardatz bakoitza zapalkuntza-sistema berezi batekin lotzen da –esate baterako, patriarkatua, arrazakeria estrukturala, kapazitismoa, adinkeria edo heteronormatibitatea –, arau, praktika instituzional eta irudikapen sinbolikoen bidez jarduten duena (Bourdieu, 1991; Goffman, 1963). Zapalkuntza-sistemen arteko elkarrekintzak diskriminazioaren ondorioak areagotu ditzake edo ardatz analitiko bakar batetik behar bezala azaldu ezin diren bazterketa modu bereziak sortu (Crenshaw, 1989, 1991). Teoria feminista interseksionalak (Crenshaw, 1989, 1991) identifikatu eta erakutsi dute dimentsio batzuk, hala nola klase soziala, etnizitatea edo generoa desparekotasun sozialak sortzearekin eta errepikatzearekin lotzen direla (1. taula).

Taula 1. Laburpena: Desparekotasun-ardatzak eta zapalkuntza-sistemak

Desparekotasun-ardatza	Lotutako zapalkuntza-sistema	Adierazpen nagusiak	Diskriminazioaren adibideak
Generoa / sexua	Patriarkatua	Sexismoa, indarkeria sinbolikoa, soldata-arrakala, amatasunagatiko zigorra	Lan-arloko gutxiespena, genero-estereotipoak
Adina	Adinkeria	Haurrak balira bezala tratatzea, lan-bazterketa, autoestigma	Adinagatiko kaleratzeak, gazteei eta adinekoei buruzko aurreiritziak
Desgaitasuna	Kapazitismoa	Oztopo fisikoak, autonomiari buruzko aurreiritziak, paternalismoa	Irisgarritasunik eza, aukerak ukatzea
Klase soziala eta estatus sozioekonomikoa	Klasismoa	Lurralde-estigma, aurreiritziak itxuragatik edo azentuagatik	Desparekotasuna etxebizitza, enplegua edo zerbitzuak eskuratzeko garaian
Sexu-orientazioa eta genero-identitatea	Heteronormatibitatea	Ikusezintasuna, mikroerasoak, indarkeria sinbolikoa edo esplizitua	LGTBI pertsonenganako diskriminazioa lanaren edo osasunaren arloan
Erlijioa / sinesmenak	Erljio-intolerantzia	Islamofobia, antisemitismoa, laikofobia edo maioritarioak ez diren sinesmenekiko etsaitasuna	Erljio-ikurrak eta kultura-estereotipoak debekatzea
Itxura fisikoa	Lookismoa / lodifobia	Gorputz-estigma, joera estetikoak	Lan-arloko gaitzespena, isekak, gorputzaren patologizazioa
Osasun mentala	Estigma psikosoziala	Arriskugarritasunarekin edo ezintasunarekin erlacionatzea	Kaleratzea, bakartze soziala, diskriminazio medikoa
Jatorria / arrazalizazioa	Arrazakeria estrukturala	Arrazalizazioa, xenofobia, diskriminazio instituzionala	Profil etnikoa, bazterketa enpleguaren eta etxebizitzaren arloetan, mikroarrazakeria

Iturria: Geuk egina

Sexua/generoa: Patriarkatua eta genero-desparekotasuna

Genero-desparekotasuna gaur egungo gizarteetan dagoen diskriminazio-ardatz iraunkorrenetako bat da eta zeharka gehien agertzen denetako bat. Tradizionalki, desparekotasun horien azterketa sexuaren (biologikoa) eta generoaren (soziokulturala) arteko bereizketan oinarrituta egin izan da, eta bereizketa horri esker, agerian jarri ahal izan da ikusitako desparekotasun asko ez direla desberdintasun naturalek edo biologikoei eragindakoak, prozesu sozialek eragindakoak baizik. Nahiz eta ikuspuntu batzuen arabera, Judith Butler-en (1990/2007) ikuspegiaren arabera, adibidez, bi kategoriak sozialki eraikitzen diren eta ez diren berezko ezaugarriak.

Genero-desparekotasunak patriarkatua du oinarri, patriarkatua gizonen menderatze-sistema instituzionalizatu eta naturalizatu gisa ulertuta, zeinak emakumeek eta gizonek baliabide materialak eskuratzeko aukera, botere-mailak eta gizarteak onartzeko eta legitimatzeko moduak era desberdinean

antolatzen dituen (Acker, 1990). Patriarkatuak ez du bazterketa-mekanismo esplizituen bidez bakarrik jarduten, sinbolikoki eta inplizituki ere jarduten baitu (Bourdieu, 2006; Walby, 1990). Pierre Bourdieuk (2006) esaten duenez, gizonen nagusitasuna indarkeria sinbolikoaren paradigma da, gizarte-egituretan —legeak, rolak, errituak eta antolamendu instituzionala— nahiz sozializazioaren bidez barneratutako egitura kognitiboetan —habitusa, pertzepzio-eskemak eta barneratutako estereotipoak— sartzen baita. Generoaren sozializazio-prozesuek hierarkia patriarkala naturalizatzen laguntzen dute, mendeko mailetan daudenez ere (emakumeek, adibidez) modu ez kontzientean parte har dezakete desparekotasun horiek eta beren mendekotasuna errepikatzen (Bourdieu, 2006).

Esparru patriarkalean rol tradizionaletan oinarritutako diskriminazioak sortzen dira: uste da emakumeek etxeko zaintzaz arduratu behar dutela, eta gizonek, berriz, esparru publikoko lidergoaz. Espektatiba horien ondorioz, aurreiritziak sortzen dira lan- eta politika-eremuetan; esate baterako, emakumeek lidergorik edo konpromisorik ez dutela (adibidez, amatasunaren ondoren) pentsatzea, eta, horrela, «kristalezko sabaia» eta emakumeek botere-postuetan ordezkariatza txikia izatea indartzen dira. Nancy Fraser (2008) egileak azpimarratzen du mendekotasun hori ekonomian ere errotzen dela: historikoki, emakumeak ordaindu gabeko zaintza-lanera baztertu dira, eta, horren ondorioz, desabantaila estrukturala sortu da gizonekin alderatuta; azken horien ekoizpen-lan publikoak balioespen handiagoa baitu.

Emakumeek indarkeria sinbolikoa (adibidez, komunikabideetan gauza bihurtzea, eguneroko mikromatxismoak edo aukerak mugatzen dizkieten genero-rolak naturalizatzea) eta oztopo materialak, hala nola generoko soldata-arrakala, pairatzen dituzte (Bourdieu, 2006). Euskadin, arrakala hori % 17,9koa da; hau da, emakume batek gizon batek baino 5.914 euro gutxiago kobratzen ditu, besteak beste, urtean, bai lan-segregazioagatik, bai lanbide-dedikazio txikiagoa izateari buruzko aurreiritziengatik (amatasunagatik zigorra, etab.). (EUSTAT, 2024). Laburbilduz, genero-/sexu-ardatzean ikusten da patriarkatu modernoaren egitura dagoela, baina genero-ekitatean lege-aurrerapenak egon arren, diskriminazio estrukturalak (legalak, ekonomikoak) eta kulturalak (estereotipoak eta aurreiritziak) daude oraindik ere. Sistema horrek emakumeek historian izan duten mendekotasuna antolatzeaz gain, maskulinitateak hierarkikoki arautzen ditu eta arau heterosexual nagusitik aldentzen diren genero-identitateak eta -adierazpenak edo sexu-orientazioa zigortzen ditu; horren ondorioz, LGTBIQ+ pertsonetako eta maskulinitate ez-hegemonikoetako desparekotasunak sortzen dira (Connell, 2005).

Ikerketa honen esparruan, genero-ardatza adierazpen estrukturalak ez ezik, adierazpen instituzionalak eta pertsonen artekoak ere kontuan hartuta aztertu da. Generoagatik diskriminazioa arau eta praktika antolatzaileetan gauza daiteke, eta horiek ondorio desberdinak eragin ditzakete enplegua lortzeko garaian, lanbide-sustapenean edo kontziliazioan, baita espektatiba

berezituek, estereotipoek eta legitimitatea kentzeko modu sotilek markatutako eguneroko elkarrekintzetan ere. Azterketa honi esker, esan dezakegu genero-desparekotasuna ez dela fenomeno isolatu bat, baizik eta ardatz nagusi bat dela, beste desparekotasun-sistema batzuekin erlazionatuta dagoena eta aztertutako diskriminazio-dinamika orokorrak ulertzeko funtsezkoa dena.

Adinkeria: Gazteria eta zahartzaroa kategoria zaurgarri gisa

Adinkeria adinean oinarritutako diskriminazioa da, eta gazteei nahiz adinekoei eragin diezaieke. Robert Butler-ek ageism terminoa sortu zuen 1969an, adinekoekiko aurreiritzi sistematikoak, arrazakeriarekin edo sexismoarekin aldera daitezkeenak, deskribatzeko (Butler, 1969). Gazteen kasuan, adinkeriak ardurarik edo esperientziarik ezaren estereotipoak dakartza berekin, eta, horren ondorioz, kontratu prekarioak, soldata txikiak edo erabakiak hartzeko garaian baztertuta geratzea. Zahartzaroan, askotan ikusten da gauza ez direla edo narriadura dagoela eta adinekoak infantilizatu eta barregarri uzten dituzten esamoldeak erabiltzen dira, haien autonomia mugatuz.

Diskriminazio mota horrek ondorio larriak ditu: adineko askok estigma horiek barneratu egiten dituzte, eta horrek ondorioak izan ditzake haien autoestimuan eta errendimendu kognitiboan, iragarpen autobeteak sortzen baitituzte. Gainera, oztopoak izaten dituzte enpleguan, osasunean edo kreditua eskuratzeko garaian, aurreiritzi hau baitago: «ez du merezi haiengan inbertitzea». Lan-adinaren mugak ezartzen dituen legeriak ere bazterketa hori indartu dezake. Nazioartean, OMEk adierazi du adinkeriak belaunaldien arteko elkartasuna higitzen duela eta aukerak izateko aukera mugatzen duela bizitza osoan, gazteek eta adinekoek gizartean, lan-arloan eta osasun-arloan parte hartzea murrizten baitu (WHO, 2021). Adinkeriak pertsonen benetako gaitasunak ikusezin bihurtzen ditu eta gizartean erabateko parte-hartzea izatea ukatzen die, eta, horren ondorioz, adina zaurgarritasun-faktore bihurtzen da.

Kapazitismoa: Desgaitasuna, oztopoak eta dibertsitate funtzionalaren estigma

Kapazitismoa ideologia bat da, desgaitasuna duten pertsonak diskriminatzen dituen, gorputz-eredu eta eredu funtzional «normalizatu» bat beste ereduak baino hobea dela onartzen baita. Ikuspegi horren ondorioz, pentsa daiteke, oker egon arren, desgaitasun fisikoa, zentzumenezkoa, intelektuala edo psikosoziala dutenek gaitasun edo autonomia gutxiago dutela. Uste horietatik abiatuta, bazterketa-praktikak legitimatu egiten dira. Praktikan eta maila estrukturalen, kapazitismoa irigarriak ez diren inguruneetan, egokitu gabeko sistemetan eta oinarrizko zerbitzuetan laguntzarik ez izatean agertzen da. Dinamika horiek osasunaren, produktibitatearen, edertasunaren edo

giza bizitzak gizartean duen balioaren gainean oso errotuta dauden irudietan oinarritzen dira (Hehir, 2002).

Osasunaren Mundu Erakundeak (OME) (WHO, 2022) kalkulatu du 1.3 mila milioi pertsonak (munduko biztanleriaren % 16 inguru) desgaitasun nabarmenen bat dutela eta pairatzen dituzten desparekotasunak gehiago datozela ingurunetik beren osasun-baldintzetatik baino.

Lan-arloan, produktibitateari buruzko aurreiritziak eta haien garapena mugatzen duen paternalismoa daude oraindik ere. Tom Shakespearek (Shakespeare, 2013) eta desgaitasunaren eredu sozialak nabarmentzen dute gizartea dela (eta ez egoera pertsonala) ezgaitzen duena, gizartea ez baita giza aniztasunera egokitzen. Desgaitasuna duten Pertsonen Ordezkarien Espainiako Batzordeak (CERMI) adierazi du kapazitismoa «bazterketa eragiten duen egitura mentala» dela eta kulturalki errotuta dagoela. Azken batean, ardatz horri aurre egiteko, oztopo materialak eta jarrera diskriminatzaileak eraitsi behar dira, eta erabateko inklusiorako eskubidea bermatu behar da (Álvarez Ramírez, 2023).

Klase soziala, estatus sozioekonomikoa eta desparekotasuna

Klase soziala eta estatus sozioekonomikoa desparekotasun-ardatz nagusiak dira. Klasismoa klase-posizioan oinarritutako diskriminazio edo aurreiritzi gisa defini daiteke. Horrek, askotan, pobrezia-egoeran dauden edo gizarte-maila baxua duten pertsonak estigmatizatzea dakar berekin. Agerikoagoak diren beste zapalkuntza modu batzuk ez bezala, klasismoak modu normalizatuan jarduten du. Honela adierazten da, adibidez: gizarteak pobrezia nagikeriaren edo merezimendu indibiduala ez izatearen emaitza gisa interpretatuz, «pobreak duela erruaren narratiba» izeneko indartuz.

Gizarte desberdinetan, klase pribilegiatuek baliabide materialak bereganatzeaz gain, zer bizimodu eta habitus baloratzen diren definitzen dute. Pierre Bourdieuk (2006) kapital ekonomikoa, kulturala eta sinbolikoa kontzeptuak sartu zituen hemen: diruak ez ezik hezkuntzak, hitz egiteko eta janzteko moduek edo gustuek ere erakusten dute pertsona bakoitza zer mailatan dagoen egitura hierarkikoan. Egilearen arabera, klase nagusiek unibertsal gisa ezartzen dituzte beren kodeak eta balioak eta sotiltasunez ideia hau legitimatzen dute: elitearen ohiturak «hobeak» edo «dotoreagoak» dira eta herri-klasekoenak, aldiz, arruntak edo duintasun gutxiak. Dinamika horrek indarkeria sinbolikoa sortzen du: litekeena da mendeko taldeek beren bizimoduek gutxiago balio dutela onartzea, eta, horrela, desparekotasunak sortzen jarraitzen da.

Testuinguru honetan, egokia da aporofobia kontzeptua gehitzea. Kontzeptu hori Adela Cortinak (2017) sortu zuen klasismoaren dimentsio espezifiko bat zehazteko: baliabide ekonomikorik ez dutenak arbuiatzea baliabide horiek ez izateagatik. Identitate kulturalari edo nazionalari lotuta egon daitezkeen

beste diskriminazio modu batzuk ez bezala, aporofobia honako hau da zehazki: baliabide ekonomikorik ez dutenak arbuiatzea (Martínez Navarro, 2002). Arazoa ez da nahitaez «bestea», baizik eta itxuraz balio ekonomikorik ematen ez duen edo trukatzeko gaitasunik ez duen bestea. Ikuspegi horri jarraikiz, etsaitasuna ez da atzerritar aberatsarekiko edo turistarekiko agertzen, baizik eta pobretuarekiko, gizarte-laguntza eskatzen duenarekiko edo kalean dagoenarekiko.

Praktikan, itxurari, azentuari edo lurralde-jatorriari lotutako diskriminazioen bidez adierazten da klasismoa. Litekeena da langile-auzo batetik datorren hautagai bat hautaketa-prozesu batean baztertzea hitz egiteko edo janzteko duen moduari lotutako aurreiritziengatik, nahiz eta eskatutako baldintzak bete. Era berean, errenta baxuko auzo jakin batzuk kriminaltasunarekin edo gizabiderik ezarekin lotuta daude beti. Horrelako auzo batean bizi direnek lurralde-estigma jasaten dute, eta horrek eragina du lana, bizilekua eta finantzak lortzeko dituzten aukeretan. Loïc Wacquant soziologoak (Wacquant, 2007) adierazi duenez, marjinaltasun aurreratuko testuinguruetan, lurraldea markatzaile negatiboa da lurralde horretan bizi diren pertsona guztientzat, eta diskriminazio sistemikoa sortzen duen mekanismo gisa jarduten du. Hori agerian geratzen da, adibidez, eremu marjinal batean helbidea duen norbait atzera botatzen dutenean alokairuko etxebizitza bat edo banku-kreditu bat eskatzen duenean, beharrezkoak diren baldintzak bete ala ez.

Pobreziak baldintzatu egiten du edo bazterketa eragiten du oinarrizko eskubideak eskuratzeko garaian ere. Egoera sozioekonomiko prekarioan dauden pertsonen diskriminazioa jasaten dute osasun-arretan (errespetu gutxiagoz edo errezeloz tratatzen dituzte), eskolan (irakasleek espektatiba gutxiago jartzen dituzte haiengan) eta, bereziki, lan-merkatuan eta etxebizitza-merkatuan. Praktika batzuen bidez, hala nola alokatzeko gehiegizko berme ekonomikoak eskatuz, edo «presentzia ona» duten maizterrak lehenetsiz, baztertu egiten dira jatorri prekarioa duten pertsonak eta gizarte-segregazioa indartzen duten iragazki baztertzailerak dira.

Bourdieu kegingindako ekarpenei esker (2006), uler daiteke kapital ekonomikoaren, sozialaren eta kulturalaren metaketa desberdinak abantaila heredatuak dakartzala berekin. Etxe aberatsetan jaiotzen direnek baliabide materialez gain, sareak, konfiantza instituzionala eta kode kultural legitimatuak dituzte. Aitzitik, pobrezia-testuinguruetan jaiotzen direnek klase-estigmari egin behar diote aurre; estigma horrek haien gizarte-mugikortasuna mugatzen du, birbanaketa-politikarik eta berdintasun estrukturalako politikarik izan ezean.

Klase sozialaren ardatzak erakusten du jatorri sozioekonomikoen eta pobrezia-egoerak asko baldintzatzen dituztela bizi-aukerak eta -ibilbideak oraindik ere. Desparekotasun hori ez da soilik desberdintasun indibidualen ondorio, baizik eta mekanismo estruktural eta sinboliko diskriminatzaileen (esplizituak

eta inplizituak) ondorio ere bada, historikoki kaltetuak izan diren sektoreen desabantaila sortzen eta mantentzen baitute.

Sexu-orientazioa eta genero-identitatea: Heteronormatibitatea eta LGBTIfobia

Sexu-orientazioa (heterosexuala, homosexuala, bisexuala, etab.) eta genero-identitatea (zisgeneroa edo transgeneroa, binarioa edo ez-binarioa) desparekotasun-ardatzak dira gizarteak heteronormatibitatea ezartzen duenean: heterosexualitatea eta zisgeneritatea bakartzat, naturalizat eta legitimotzat jotzen dituen kultura-erregimena. Judith Butler-en (2007) esanetan, sexua, generoa eta sexualitatea eraikuntza sozialak dira, ez egia biologiko aldaezinak. Hala ere, arau nagusiak ezartzen du bikote heterosexual monogamoa bakarrik dela baliozkoa, eta eredu horrekin bat ez datozenen aurkako aurreiritziak sortzen ditu. Horrek LGBTIfobia elikatzen du. Fobia hori esplizituki adieraz daiteke (indarkeria, gorroto-diskurtsoak, legezko jazarpena) edo sotiltasunez (bazterketa sinbolikoa, estereotipoak).

Herrialde askotan lege-arloan aurrerapenak egin diren arren (berdintasunezko ezkontza edo genero-identitateari buruzko legeak, adibidez), LGBTIQ+ pertsonak eskola-jazarpena, kaleko jazarpena, eraso fisikoak eta familia-arloko edo lan-arloko arbuioa jasaten jarraitzen dute. Enplegu-arloan, maiz gertatzen dira mikroerasoak (iruzkinak, txantxak, ikusezintasuna), eta, horien ondorioz, pertsona asko behartuta daude beren sexu-orientazioa edo genero-identitatea ezkutatzerantz. Etengabeko estres horrek eragina du pertsona horien osasun mentalean eta ongizatean. Osasunaren eremuan, heteronormatibitateak arretarik ez ematea, ezjakintasun profesionala edo patologizazioa dakartza berekin, batez ere trans edo lesbianekiko.

Kolektiboaren barruan, garrantzitsua da lesbofobia (homofobia eta sexismoa konbinatzen dituen diskriminazio modu bat) eta transfobia agerian jartzea. Fobia horiek indarkeria fisikoaren bidez, identitatea ukatuz eta bazterketa estrukturalaren bidez adierazten dira. Emakume transen eta pertsona ez-binarioen langabezia-, prekariedade- eta indarkeria-tasak altuak izaten dira (Serano, 2007)

Europar Batasuneko Oinarritzko Eskubideen Agentziaren arabera (FRA, 2020), EBko LGBTIQ+ pertsonen % 43k adierazi zuten diskriminazioa jasan zutela inkesta egin aurreko urtean. Heteronormatibitateari aurre egiteko, beharrezkoa da lege inklusiboak, sexu-hezkuntza integrala eta aintzatespen instituzionala eta soziala izatea ez ezik, estereotipoak desagitea ere. Horrela bakarrik egin daiteke aurrera benetako berdintasuna, sexu-orientazioen eta genero-identitateen aniztasuna onartu eta babesten duena, lortzeko. Laburbilduz, heteronormatibitateak heterosexual-zis deitzen zaionak abantaila duen hierarkia ezartzen du, eta sexu- eta genero-aniztasunak baztertzen dituen eredua sortzen du.

Maioritarioak ez diren erlijioak eta erlijio- edo espiritu-sinesmenak

Maioritarioa ez den erlijio bateko kide izatea edo erlijio- edo espiritu-sinesmen bati atxikitzea diskriminazio-ardatza izan daiteke talde jakin batzuk gizartean nagusi diren esparruetatik kanpo daudenean. Sekularizatutako gizarteetan, litekeena da ageriko erlijio-identitatea duten pertsonatzat hartzen direnak estigmatizatzea edo baztertzea. Era berean, tradizio erlijioso hegemonikoa duten testuinguruetan, laikoek edo sinesbide desberdinei atxikitakoek tratatu txarrak edo murrizketak jasan ditzakete gizartean parte hartzean.

Europar gehien dokumentatuta dagoen kasuetako bat islamofobia da, islamarekiko, islamaren sinboloekiko etaislama praktikatzen dutenekiko etsaitasun edo beldur gisa ulertuta (Allen, 2010). Diskriminazio mota horren adierazgarri dira eraso fisikoak eta hitzezkoak, beloa edo beste erlijio-zeinu batzuk erabiltzeko muga instituzionalak, eta zaintza selektiboko polizia-praktikak. Emakume musulmanek, batez ere hijaba erabiltzen dutenek, bi oztopori egin behar diete aurre, generoa eta erlijioa elkartu egiten direlako; horren guztiaren ondorioz, enplegua lortzeko aukera gutxiago dute edo espazio publikoetan tratatu desberdina jasotzen dute.

Islamofobiaz gain, ebanjelikoek diskriminazioa pairatu dute beren praktika arrotza edo gehiegizkoa dela uste den testuinguruetan. Era berean, ijitoen arbuioa gertatzen da, neurri handi batean, erlijio- eta kultura-tradizioei lotutako estereotipoak daudelako. Tradizio horiek askotan karikaturizatu egiten dira edo legimititatea kentzen zaie.

Erlijio-diskriminazioa itxuraz neutroak diren, baina aniztasuna aintzat hartzen ez duten politiketan ere adierazten da: egutegiak, dietak edo jaiegunak ez daude egokituta. Laburbilduz, erlijio-sinesmenen ardatza xenofobia kulturalarekin eta intolerantziarekin lotzen da, eta adierazpen guztietarako (erlijiozkoetarako edo ez-erlijiozkoetarako) tratatu-berdintasuna eta kontzientzia-askatasuna bermatuko duten politika publiko aktiboak izatea eskatzen du.

Itxura fisikoa eta normatiboak ez diren gorpuztasunak

Itxura fisikoari dagokionez, kasurik paradigmolikoena lodifobia da, hots, pertsona batek jasotzen duen tratatu desberdina sozialki legimitatuta dauden gorputz-estandarretara ez egokitzeagatik. Diskriminazio horrek «normaltzat» jotzen dena baino gorputz-bolumen handiagoa dutenei eta gizartean gehiegizko pisu edo obesitate gisa kategorizatzen dena dutenei, eragiten die bereziki.

Diskriminazio mota hori estereotipo negatiboetan oinarritzen da; esate baterako, suposatzen da pertsona horiek ez dutela borondaterik edo diziplinarik, jarduera gutxiago egiten dutela eta adimen txikiagoa dutela eta erakargarritasun eta ospe gutxiago dituztela; horretaz gain, alferkeriari, utzikeriari edo gulari

lotutako ikuspegiak daude (Ogden & Clementi, 2010; Rivas Vallejo, 2015). Uste horiek ez dira soilik indibidualak, baizik eta gorputzak hierarkizatzen dituzten eta argaltasunari autokontrolaren eta arrakasta pertsonalaren ikur gisa balio morala ematen dioten imajinario sozial zabalagoetan sartzen dira.

Gorputzean oinarritutako diskriminazioa hainbat eremutan adieraz daiteke: lan-elkarrizketetan, non normatiboak ez diren gorpuztasunak dituzten pertsonak zigortzen diren, eta praktika kliniko okerrean, non gehiegizko pisua automatikoki hartzen den edozein osasun-arazoren jatorritzat. Eguneroko bizitzan ere agertzen da autoestimua jaisten duten eta gizarte-isolamendua sustatzen duten mikroerasoen bidez —itxuraz minik egiten ez duten, baina behin eta berriz errepikatzen diren iruzkinak edo keinuak—.

Ez da pisuarengatik bakarrik arbuiatzen: beste arrazoi batzuegatik gorputz perfektutik urruntzen direnak ere arbuiatzen dira; joera horri lookismo deitzen zaio, hau da, itxura fisikoagatik arbuiatzea (Alaminos Fernández, 2024). Ikerketek erakusten dute garaiera, larruazal-kolorea, tatuajeak edo janzkera «ez-konbentzionala» klase sozialarekin edo «profesionaltasunik ez izatearekin» lotzen diren markatzaileak direla. Gainera, historian zehar zenbait gorputzen patologizazioak (trans-enak edo gehiegizko pisua dutenak, adibidez) indartu egin du gorputz horiek zuzendu edo ezkutatu egin behar direlako ideia.

Horren aurrean, mugimendu batzuek, hala nola Body Positive mugimenduak arauz kanpo egoteko eta bazterketarik ez jasateko eskubidea aldarrikatzen dute. Itxura desparekotasun-ardatz izan ez dadin, beharrezkoa da kontzientzia kritikoa izatea, diskriminazioaren aurkako arauak egitea eta espazio publikoan eta mediatikoan gorputz-aniztasun handiagoa ikusaraztea.

Osasun mentala eta horrekin lotutako beste estigma batzuk

Osasun mentala estigmatizatu egon da historikoki, eta estigma horiek eragin handia dute gaixotasun mentalak dituztenen bizitzan. Goffman-ek (1963) sozialki deshumanizatzen duen ezaugarri gisa definitu zuen estigma. Kasu honetan, gaixotasun mentala arriskugarritasunarekin edo gai ez izatearekin lotzen duten estereotipoak agertzen dira, eta beldurra, aurreiritzia eta diskriminazioa sortzen dira (Corrigan, 2005). Horrela, beraz, egoera horretan dauden pertsonak arbuiatu egiten dituzte, askotan, lan-arloan, gizarte-arloan edo afektibitate-mailan, baina ez dituzte beren diagnostikoagatik arbuiatzen, diagnostikoak gizartearen sortzen duen erreakzioagatik baizik.

Aurreiritzi ohikoenen artean kriminalitatearekin lotzea, lanerako gaitasunik ez dutela uste izatea edo mesfidantza medikoa daude. Horren ondorioz, benetako oztupoak izaten dituzte enpleguaren, etxebizitzaren eta harremanen arloetan eta, kasu askotan, autoestigma ere agertzen da; hau da, pertsonak arbuioa barneratu egiten du, autoestimua galtzen du eta ez du laguntza bilatu nahi, eta horren guztiaren ondorioz, isolamendua eta narriadura nagusitzen dira.

Egoera horri aurre egiteko, Corrigan-ek (2005) hezkuntza-arloko esku-hartzeak, esperientzia positiboak ikusaraztea eta egoera horretan daudenak ahalduntzea proposatzen du. Gainera, osasun mentalarekin lotura duten estigmak daude (adikzioak, GIBa, etab.), antzeko mekanismoekin jarduten dutenak. Azken batean, estigma sozialari aurre egitea nahasmendu mentalak dituzten pertsonak erabat gizarteratzeko behar den tratamendu klinikoa bezain garrantzitsua da.

Jatorri etniko-kulturala eta arrazializazio-kategoriak

Etnizitatea, ondasun kultural eta historikoen multzo gisa ulertuta, eta «larruazalaren kolorean» (fenotipo arrazializatua) oinarritutako sailkapen historikoak dira gizarte-desparekotasuna egituratzen duten ardatz klasikoak. Esparru horretan, arrazializazio kontzeptuak adierazten du gizarteek sortzen dituztela arraza-kategoriak, desberdintasun fenotipikoei, leinu desberdina izateari edo jatorri etniko-kultural desberdina izateari esanahiak eta hierarkiak jarritz.

Bonilla-Silvak (2006) honela definitzen ditu gizarte garaikideak: «arrazak-sistemak» dira, non «arrazista aitorturik izan gabe» ere, arrazakeriak modu estrukturalen irauten duen: «arrazistarik gabeko arrazakeria». Hau da, nahiz eta jende askok arrazakeria klasiko eta esplizitua argi eta garbi baztertu, jatorrian oinarritutako desberdintasunak eta bidegabekeriak daude mekanismo sotilen, instituzionalen edo inkontzienteen bidez. Adibidez, mendebaldeko hainbat herrialdetan «ez dut kolorerik ikusten, denok berdinak gara» (color-blind arrazakeria) dioen diskurtsoa dago. Diskurtso hori itxuraz arrazakeriaren aurka dago, baina praktikan ikusezin bihurtzen du arrazakeriaren egiturazko funtzionamendua. Ikuspegi horrek ukatu egiten ditu hegemonia zuriari lotutako abantailak eta mendeko mailetan dauden arrazializatuengan eragina duten desabantailak daudela; hori dela eta, ezinezkoa da oraindik ere badauden desparekotasunak identifikatzea eta haiei aurre egitea. Ezkutuko arrazakeria horren pean (Bonilla-Silva, 2006), talde sozial minorizatueta kidetzat hartzen diren pertsonak kaltetuak izaten jarraitzen dute enplegua, hezkuntza, etxebizitza, ordezkaritza politikoa eta abar lortzeko dagokionez, segregazio-lege esplizituak izan gabe ere.

Espainian, M.ª Ángeles Cea D 'Anconak (2016) immigrazioarekiko jarrerari buruz egindako ikerketek erakusten dutenez, arrazakeria eta xenofobia gero eta gehiago adierazten dira zeharka edo ezkutututa, haiek gaitzesteko adierazpen esplizituetan baino. Horrela, beraz, pertsona batek esan dezake «ez dela arrazista baina»... eta hori esan eta berehala immigrazioa delinkuentziarekin lotu dezake, azpiko joera xenofobia azalduz.

Praktikan, migratzaileek eta arrazializatuak eguneroko diskriminazioak eta diskriminazio instituzionalak jasaten dituzte. Egunerokoen artean, arrazializazioan oinarritutako mikroerasoak daude, baina zuzenekoagoak diren diskriminazio-profilak ere badaude, hala nola larruazalaren koloreagatik,

fenotipoagatik, azentuagatik edo jatorriagatik pertsonen zuzendutako irain arrazistak, gorroto-grafitiak eta eraso fisikoak, gorroto-krimen gisa tipifika daitezkeenak.

Maila instituzionalean, arrazakeria polizia-praktika diskriminatzaileetan, kontratazio-irizpide partzialetan edo eskola- eta bizileku-segregazioko dinamiketan ager daiteke. Ijitoak kasu paradigmatico bat dira: Europan mendeetan bizi izandako estigmatizazioaren ondorioz, gaur egun ere pobrezia, bazterketa eta tratu desberdineko tasa handiak izaten jarraitzen dute. Hainbat txostenetan (FRA, 2022; Ijitoen Idazkaritza Fundazioa, 2023) adierazten da ijito askok lanean edo bizilekuekin zerikusia duten testuinguruetan beren identitatea ezkutatzea erabakitzen dutela, arbuiauak izatearen beldur direlako edo identitatea ezagutzera ematen dutenean funtsezko aukerak ukatzearen beldur direlako.

Interseksionalitatea eta diskriminazio anizkoitza: zapalkuntza-ardatzak eta abantailak artikulatzea

Interseksionalitatearen bidez ulertu daiteke desparekotasunarekin eta gizarte-mailarekin zerikusia duten hainbat ardatz —hala nola generoa, arrazalizazioa, jatorria, klase soziala, sexu-orientazioa, adina, desgaitasuna edo estatus sozioekonomikoa— aldi berean artikulatzen direla eta abantailaren eta zapalkuntzaren inguruko esperientzia desberdinak sortzen direla. Termino hori Kimberlé Crenshaw-ek (1989) sortu zuen, honako hau erakusteko: emakume afro-amerikarrek pairatzen zituzten diskriminazio motak ezin ziren bakoitza bere aldetik aztertu edo arrazakeriaren edo matxismoaren batura gisa, bi diskriminazio-sistemen arteko gurutzaketa estruktural gisa baizik. Bell hooks ezizenez ezagutzen denaren hitzetan (2004), generoak, arrazializazioak, klaseak eta beste menderatze-ardatz batzuek «elkar eratzen eta mantentzen dute», analisi integratuak egin behar zaizkien botere edo diskriminazio konfigurazio konplexuak sortuz.

Diskriminazio anizkoitza eta interseksionalitatea bereiztea komeni da. Lehenengoak, Cea D 'Anconari jarraituz (2016), pertsona batek ezaugarri edo baldintza bat baino gehiagorengatik (elkarri gehituta edo aldi berean) diskriminazioa jasaten duen egoerei egiten die erreferentzia, —adibidez, emakume izateagatik eta adinekoa izateagatik baztertuta izatea—, eta ez da beharrezkoa inplikaturako ardatzen artean interakzio izatea. Interseksionalitateak (Crenshaw, 1989), aldiz, adierazten du kategoria sozial horiek batera eta elkarri lotuta jarduten dutela, eta, ondorioz, sortzen diren zapalkuntza moduak ez dira diskriminazio bakoitzaren batura soiletik sortzen direnen berdinak kualitatiboki. Ikuspegi horren arabera, aniztasunaren egozpen sozialak ez dira metatzen eta ez dira linealki gainjartzen: gurutzatu egiten dira eta baldintza material eta sinboliko espezifikoak sortzen dituzte. Hori dela eta,

arrazializatutako adineko emakumea izateak ez du esan nahi «hiru diskriminazio bereizi» jasaten direnik, baizik eta gizartean maila berezi bat duela, generoa, adina eta arrazalizazioa aldi berean artikulatzearen ondorioz sortzen dena eta bere dinamika banaezinak izangodituena. Era berean, diskriminazio sozialari dagokionez, ez da berdina emakume izatea eta emakume migratzaile izatea, ezta gazte izatea eta gazte trans arrazializatu izatea ere. Ikuspegi interseksionalak, hortaz, aukera ematen du ardatz bakoitza –generoa, jatorria, etnizitatea, arrazalizazioa, klasea, sexu-orientazioa, adina edo desgaitasuna– bereiz aztertzen dugunean ikusezin jarraitzen duten desparekotasun modu espezifikoak identifikatzeko.

Ikuspegi hori funtsezkoa izan da tradizionalki ikusezin bihurtu diren kolektiboen edo diskriminazioa jasan dezaketen gizarte-taldeen errealitateak ikusarazteko. Adibidez, emakume migratzaileei buruz egin diren azterketek erakusten dute generoak, klaseak, migrazio-estatusak eta arrazalizazioak prekaritateak, gehiegizko esplotazioak eta estigmak markatutako lan-ibilbideak eratzen dituztela (Cea D 'Ancona, 2020).

LGBTIQ+ adinekoak oinarri hartuta egin diren ikerketek, hala nola Pobreziaren aurkako Europako Sareak jasotakoek, agerian uzten dute adinkeriatik eta sexu-orientaziotik eratorritako bazterketa bikoitza dagoela. Bazterketa hori, sarritan, areagotu egiten da nahi ez diren bakardade egoeren ondorioz eta zaintzak eskuratzeko desparekotasunen ondorioz (EAPN, 2022). Era berean, desgaitasuna izateaz gain, baliabide gutxi dituzten pertsonak bi eragozpeni egin behar diete aurre –eragozpen ekonomikoari eta irisgarritasunarekin zerikusia duen eragozpenari–, CERMIk pobreziari eta desgaitasunari buruz egindako txostenetan dokumentatu duen bezala; izan ere, txosten horietan agerian geratzen da laguntzarik ez izateak eta ingurune ez-irisgarriek areagotu egiten dutela bazterketa soziala (CERMI, 2019).

Interseksionalitateak, halaber, aukera ematen du ikusarazteko pertsona jakin batzuek abantaila sozialak dituztela kategoriatan nagusietako kide izateagatik – hala nola gizona, zuria, zisgeneroa eta desgaitasunik ez duena izatea–. Horrek esan nahi du onartu behar dela gizarte-egiturek abantailak eta oztopoak modu desberdinean banatzen dituztela, norberak duen gizarte-mailaren arabera. Amnistia Internazionalak (2020) adierazten duen bezala, pertsona batek «zapalkuntza edo diskriminazioa paira dezake edo, aitzitik, abantailak izan ditzake hainbat gizarte-kategoriatako kide izateagatik».

Laburbilduz, analisi interseksionalaren helburua ez da etiketak gehitzea, menderatze-sistema anitzen interseksioan desparekotasuna nola sortzen den ulertzea baizik. Beraz, benetan inklusiboak eta eraginkorrak izan nahi duten berdintasun-politiketarako ezinbesteko tresna da.

EPADE inkesta egitean, ikuspegi interseksionala txertatu da, desparekotasun-ardatz ugari hartu baitira kontuan aldi berean. Hala ere, emaitzen analisiak ez du erabat sakondu interseksionalitatean, batez ere muga metodologikoak

daudelako. Horrela, bada, ikerketa hau pertzepzio eta jarrera sozialetan oinarritu da, ez banakako ibilbide biografikoetan, eta, beraz, ezin du zehaztasunez jaso aldi berean gertatzen diren diskriminazio-esperientziak nola artikulatzen diren. Gainera, ardatz batean baino gehiagotan diskriminazioa jasan dutela adierazi duten pertsonen kopurua nahiko txikia denez, mugatu egin da aldagai anitzeko desagregazio estatistikoak aplikatzeko aukera. Hala eta guztiz ere, ikuspegi intersektionalak ezinbesteko esparrua izaten jarraitzen du emaitzak testuinguruan interpretatzeko eta etorkizunean ikerketa-ildo kualitatiboagoak edo mistoak, esperientzia horien konplexutasuna atzemateko aukera emango dutenak, bideratzeko.

Ikerketaren estrategia metodologikoa eta diseinua

Justifikazio epistemologikoa eta ikuspegi metodologikoa

Zenbait ikerketa-korrontek, bereziki ikuspegi kualitatibo edo komunitarioagoetatik datozenek, zalantzan jarri dute inkesta kuantitatiboak erabiltzea fenomeno sozialak aztertzeko. Kritika horiek adierazten dutenez, arrisku handia dago komunitateen informazioa biltzeko, baina behar besteko itzulerarik jaso gabe (hau da, metodologia estraktibista), eta, gainera, inkestek, dauden pertzepzioak jasotzeaz gain, haiengan eragina izan dezakete, edo logika performatibo batetik modelatu ditzakete.

Kezka horiei erantzuteko, beharrezkoa da metodologia kuantitatiboak aniztasunari eta diskriminazioari buruzko pertzepzioak eta jarrerak aztertzeko duen baliozkotasuna eta garrantzia nabarmentzea. Lehenik eta behin, inkestak biztanleriaren informazio adierazgarria lortzea ahalbidetzen du, eta ikuspegi orokorra ematen du EAEko aniztasunarekiko eta diskriminazioarekiko jarreraren magnitudeari eta ezaugarriei buruz. Aukera ematen du fenomeno jakin batzuen hedadura kuantifikatzeko eta talde sozialen edo denbora-tarteen arteko emaitzak alderatzeko, eta hori funtsezkoa da jarrera horiek gizartean duten bilakaera monitorizatzeko zein ebidentzian oinarritutako politika publikoak diseinatzeko.

Ikuspegik 2020an Euskadiko diskriminazioaren inguruko pertzepzio eta jarrerei buruzko inkesta (EPADE) lehen aldiz egin zuen arte, datu kuantitatibo gutxi zeuden gure lurraldeko diskriminazioaren pertzepzioari eta aniztasunarekiko jarrerei buruz. Ikerketa kuantitatibo horri jarraipena eman zaio, eta urtero egin dira edizio berriak (EPADE 2020, 2021, 2022, 2023 Neurtu Barometroa, 2024ko eta 2025eko EPADE eremu espezifikoak barne); horrek aukera eman du oinarri enpiriko sendo bat eraikitzeko, denboran konparagarria izan dadin, eta hartara EAEko pertzepzioen, aniztasunarekiko jarreraren eta diskriminazio-esperientzien bilakaerari buruzko diagnostiko sistematikoa eskain daiteke.

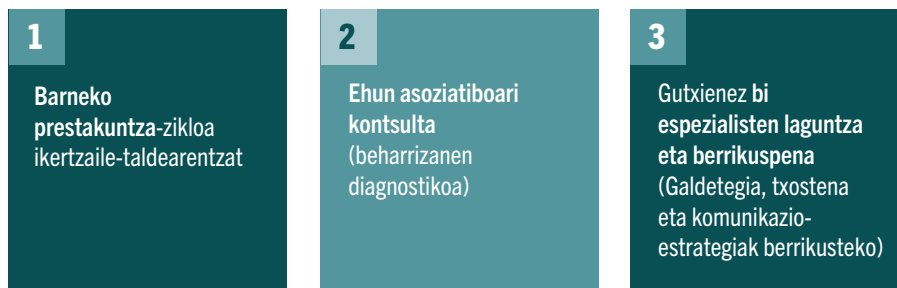
Jakintzaren erabilgarritasun sozialera bideratutako ikuspegi batetik, logika estraktibotik urrun, ikerketa honek erakunde publikoen eta gizarte zibilaren eskura jartzen ditu emaitzak, diskriminazioaren aurka borrokatzeko eta tratu-berdintasuna sustatuko duten ekimenak bideratzeko. Herritarren parte-hartzea kudeatzeko, irizpide etiko zorrotzak baliatu dira, eta tratu ona, borondatezkotasuna, anonimotasuna eta inkestatuen konfidentzialtasuna bermatu dira. Diseinuan dimentsio anitzeko ikuspegi analitikoa txertatu da, desparekotasunen hainbat ardatz kontuan hartuta –hala nola sexua/generoa, jatorria, arrazalizioa, adina, klase soziala, desgaitasuna, etab.–, eta genero ikuspegia zeharka aplikatu da. Txosten honetan aurkeztutako analisiak batez ere deskriptiboak diren arren, garrantzi estatistikoko probak erabili dira populazio-talde batzuen artean desberdintasun garrantzitsuak identifikatzeko.

Ikuspegi epistemologikotik, biztanleria-irismenaren ikuspegi kuantitatiboa diskriminazioarekin lotutako jarrera eta bizipenetan joera orokorrak atzemateko duen gaitasunagatik justifikatzen da, dagoen informazio kualitatiboa osatzen baitu eta datu konparagarri eta neurgarriak ematen baititu. Ikerketa psikosozialak erakutsi du aurreiritzien forma garaikideak gutxitan adierazten direla jarrera esplizitu edo erreaktibo bidez; errealitate horren ondorioz, tresna zehatzagoak garatu behar izan dira, arbuio eta diskriminazio adierazpen sotilak atzemateko (adibidez, Meertens eta Pettigrew, 1992; McConahay, 1986). Hala ere, ikerketa-tresna orok bezala, inkestak hainbat muga ditu, besteak beste, desiragarritasun sozialaren alborapena edo itemen formulaziotik eratorritako ondorioak (Cea D 'Ancona, 2020). Hala ere, estatuko eta Europa mailako erreferentziazko inkestekin lerrokatzean, inkesta honen legimititatea indartu egiten da, emaitzen fidagarritasuna ziurtatzen baita, baina, batez ere, beste lurralde batzuekin lortutako datuen konparagarritasun handia bermatzen delako.

Zergatik da beharrezkoa?

Azkenik, EAEn diskriminazioa eta aniztasunean elkarrekin bizitzea lantzeak erantzukizun metodologiko eta etiko espezifiko hartzea eskatzen dio Ikuspegiari. Horretarako, hiru jarduera-ildo espezifiko uztartzen dira: (1) ikertzaile-taldearen prestakuntza espezializatua, (2) galdera-sorten diseinuan eta analisisan adituen laguntza, eta (3) aztertutako errealitatei lotutako elkarte-sareari kontsulta egitea.

Ekintza horiek ikerketa-prozesuaren kalitatea hobetzen laguntzen dute, eta epistemologia feministen planteamenduekin lerrokatzen dira. Epistemologia horiek ezagutzaren ekoizpenean inplikaturako botere mugei, potentzialtasunei eta harremanei buruzko hausnarketa kritikoa nabarmentzen dute (Gandarias, 2014; Osorio-Cabrera et al., 2021).

1. eranskinean prozesu horietan parte hartu duten pertsonen eta erakundeen zerrenda jasotzen da, horien ekarpenak funtsezkoak izan baitira EPADE 2025 garatzeko.

Ikerketaren diseinua eta lagina

EPADE 2025en diseinu metodologikoa ikerketa kuantitatiboan oinarritzen da, eta horretarako zeharkako laginketa deskriptibo baten bidezko inkesta hartu da abiapuntu; horri esker, hainbat biztanleria-sektoreekin konektatu ahal izan da, ondoren hainbat testuingurutan jasotako datuen arteko konparazio interesgarriak egiteko. Aldi berean, gizarte osora estrapolatu daitezkeen datuak sortzea da ikerketaren ahalmenetako bat, oso baliagarria baita esparru-argazki bat edo deskribapen orokor bat lortzeko (Luxán Serrano eta Legarreta Iza, 2019).

EPADE 2025en azterketa-unibertsoa Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) bizi diren 18 urteko eta gehiagoko biztanleak² dira. Laginketa geruzatu bat diseinatu zen, biztanleria-geruza desberdinekiko esleipen proportzionalen, lurralde bakoitzeko gutxieneko kuotekin konbinatuta, laginaren adierazgarritasun globala eta lurraldeen arteko konparagarritasuna bermatzeko. 1.200 pertsona elkarrizketatu ziren guztira (400 lurralde historiko bakoitzean: Araba, Gipuzkoa eta Bizkaia), etxetik etxeko inkesta pertsonalaren bidez.

² Euskadiko biztanle terminoak EAEn bizi den biztanleria osoari egiten dio erreferentzia, beste lurralde batean jaio diren pertsonak barne, proportzioan.

Galdera-sorta eraikitze eta azterketa-dimentsioak definitzeko, diskriminazioari eta aniztasunari buruzko hainbat inkesta hartu ziren erreferentziatzat. Zehazki, honako hauen tresnak eta emaitzak berrikusi ziren:

- EBko Oinarrizko Eskubideen Agentzia (FRA),
- Europako Batzordearen diskriminazioari buruzko Eurobarometro Bereziak (2023koa barne)
- CIS Ikerketa Soziologikoen Zentroaren azterlanak (hala nola CISek IMIOrekin batera 2013an eta 2016an egindako «Diskriminazioaren pertzepzioa Espainian» inkesta)
- Arrazakeriaren eta Xenofobiaren Espainiako Behatokiaren (OBERAXE) inkestak
- Ikerketa soziologiko hurbilagoak ere hartu ziren kontuan, hala nola Nafarroako 2019ko Gizarte eta Bizi Baldintzen Inkesta.

Horrez gain, ikerketa-prozesu osoak zorrotasun zientifiko eta etikoaren bermeak izan ditu. Azterlanaren galdetegia eta diseinu orokorra kanpoko adituek berrikusi zituzten, ezarri aurretik: zehazki, María Ángeles Cea D’Ancona irakaslearen (UCMko Soziologiako katedraduna, diskriminazioaren neurketan aditua) eta José Antonio Oleaga Páramoren (soziologoa eta psikologo soziala, jarreraren ikerketan aditua) aholkularitza izan zen. Gainera, landa-lanaren aurretik, ikerketa proiektua Euskal Herriko Unibertsitateko (EHU) Etika Batzordeak ebaluatu zuen, eta batzorde horren oniritzia lortu zuen (Gizakien Ikerketarako Etika Batzordea, CEISH: M10/2024/123), dagozkion baldintza etiko eta legal guztiak betetzen zituela baieztatu ondoren.

Mugak, eztabaidak eta erronkak

Ikerketa-taldeak EPADere hainbat ediziotan metatutako hausnarketaren ondorioz, azaldu beharreko zenbait eztabaida eta erronka metodologiko garrantzitsu identifikatu dira. Ikuskeraren teorikoa eta ikerketaren zein galdera-sortaren diseinua garatzeko foku interseksionala kontuan hartu den arren, praktika analitikoan mugak izan ditugu teknikoki interseksionalak diren analisi estatistikoak garatzeko.

Azken 12 hilabeteetan diskriminazioa jasan dutela (biktimak izan direla) adierazi duten pertsonen kopurua txikia izan da, eta egoera horrek ez du aukera ematen estatistikoki sendoak diren kalkuluak egiteko, aldagai horrek ezaugarri soziodemografiko ugari baititu. Talde sozial edo kolektibo zaurgarri batzuek ordezkari txikia dute, eta horrek, biztanleria-pisuaren arabera, mugatu egiten du haien bizipen espezifikoak xehetasun handiagoz aztertzeiko aukera.

Aintzat hartutako aldagai soziodemografiko nagusiak —hala nola sexua/generoa, jatorria, etab.— bi aldagaiko eta, zenbait kasutan, aldagai anitzeko gurutzaketen bidez aztertu dira, hala nola Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizearen eraikuntzan. Ardatz horiek guztiak ezin izan dira batera integratu, ezta diskriminaziorako hurbilketa kuantitatibo bat egin ere ikuspegi interseksional sakonago batetik.

Diskriminazio anizkoitzaren gaia ez dago ikuspegiren ikerketa-ildoetatik kanpo, eta Behatokiaren aurretiazko lanetan jorratu izan da. Aurrekari horiek erreferentzia dira taldearentzat, eta gehiago sakondu beharreko eremu bat adierazten dute. Laginen tamaina handitzea, kolektibo jakin batzuen ordezkari indartzea edo analisi estatistiko konplexuagoak sartzea dira etorkizuneko edizioetarako hobekuntza-ildoak.

Azkenik, emaitzak zabaltzeko etengabeko ahalegina egiten den arren, egia da biztanleria osoarengan duen eragina mugatua izan daitekeela. Ikuspegiko taldeak beharrezkoa ikusten du ezagutza transferitzeko estrategietan aurrera egiten jarraitzea, ikerketaren emaitzak herritarrengana hurbiltzeko kontakizuna indartzea, eta horien garrantzia eta erabilgarritasuna mahai gainean jartzea.

Mugak eta erronkak onartzeak ez du esan nahi proiektuaren anbizio analitikoari uko egin behar zaionik, baizik eta desparekotasunen eta diskriminazio-esperientzien konplexutasuna atzemateko erabilitako tresna metodologikoen etengabeko hobekuntzarekiko konpromisoa indartu behar dela.

4

Aniztasunaren inguruko jarrerak eta sinesmenak

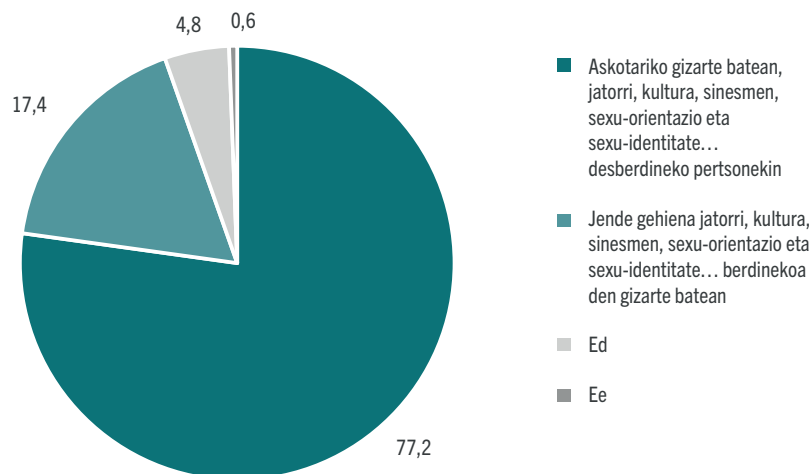
Lehen atal honetan, biztanleek aniztasunarekiko dituzten jarrera eta sinesmenen azterketaren emaitza nagusiak azaltzen dira, jatorria, jarraibide kulturalak, sinesmen erlijiosoak, gaitasunak, sexu-orientazioa eta genero-identitatea kontuan hartuta. Aurrerago, bizikidetzari buruzko alderdietan sakonduko dugu, hala nola kolektibo edo talde minorizatuetakoko kide gisa identifikatutako pertsonekiko lotura eta harreman sozialetan, bai eta lidergo edo botere politikoko lanpostuetan ezaugarri desberdinak dituzten pertsonekiko jarreretan ere. Azkenik, laneko eta etxebizitzako bizikidetzari buruzko jarreretan barneratuko gara.

Edozein kolektibo edo talderekiko jokabide diskriminatzaileak edo berdintasunik gabeko tratua sostengatzen eta justifikatzen dituzten jarrerak hautematea hainbat eremutatik (politikoa, akademikoa, soziala, lanekoa, etab.) datorren funtsezko eskaera da, oinarritzakoa baita gizartean dagoen irekitasun- edo arbuio-maila eta horren ondoriozko diskriminazioa diagnostikatzeko eta ebaluatzeko.

Askotariko gizarte baten aurrean jarrera hartzea

Euskadiko biztanleei bizi nahiko luketen gizarte motari buruz galdetzean, gehiengo zabal batek dio nahiago duela askotariko gizartean bizi, jatorri, kultura, sinesmen, sexu-orientazio eta genero-identitate desberdineko pertsonekin (% 77,2). Gizarte homogeenago batean bizi nahi duten pertsonek, hau da, gehienek ezaugarri berdinak dituzten gizartea nahi dutenek, guztizkoaren % 17,4 osatzen dute. % 4,8k ez du jarrerarik gai horren aurrean (1. grafikoa).

1. grafikoa. Bizitzeko aukeratutako gizarte mota

Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

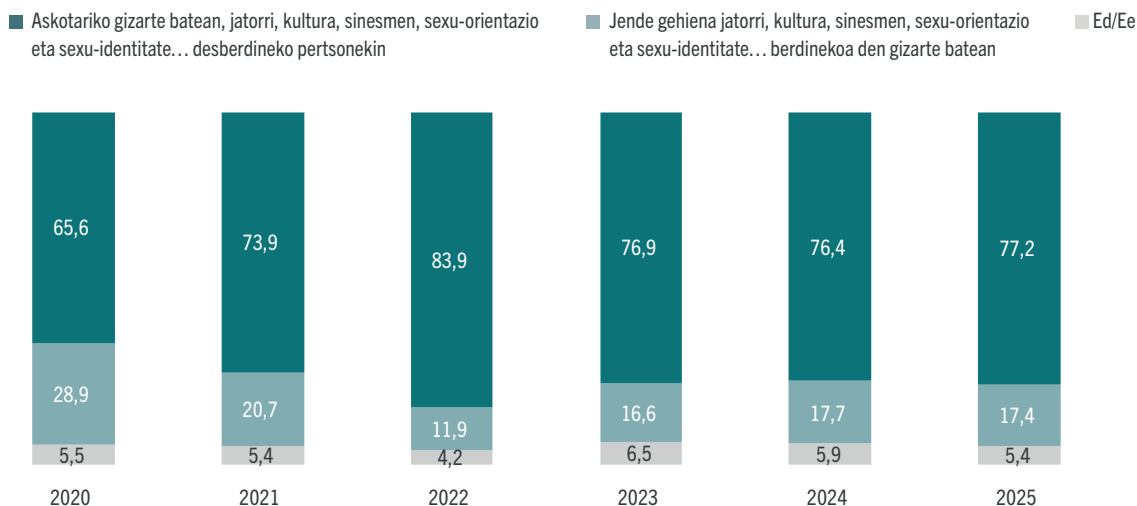
1.G. «Aukeratu ahal izango bazenu, zer gizarte motatan bizitzea gustatuko litzaizuke?»

Genero-desberdintasunei dagokienez, ikus daiteke emakumeek askoz ere lehentasun handiagoa ematen diotela askotariko gizarte batean bizitzeari (% 79,9 eta % 74,3, hurrenez hurren), eta gizonek joera handiagoa dutela gizarte-eredu homogeneousago bat hautatzeko (% 20,6 eta % 14,4, hurrenez hurren).

Bildutako datuen serie historikoa aztertzean, ikus daiteke erregistroa duten urte guztietan (2020-2025), pertsonen gehiengo zabal batek gizarte anitzago batean bizitzea nahiago duela, gizarte homogeneousagoa eta ez hain anitza aukeratuko lukeen gutxiengo baten aurrean.

2025eko datuen eta aurreko urtekoen arteko konparazioak erakusten du gizarte anitzaren aldeko lehentasunak egonkor jarraitzen duela. Aukera horren babes-maila erregistratuak igoera txiki bat izan du, 2024an % 76,4 izatetik 2025ean % 77,2 izatera igaro baita, eta 2023az geroztik 76 puntutik gorako joera iraunkorra finkatu da. Dena den, balio horiek 2022an ikusitako ezohiko gailurraren (% 83,9) azpitik jarraitzen dute, eta krisi-testuinguruaren aurrean gizarteak emandako erantzunari lotutako balizko testuinguru efektua izan liteke, bereziki Ukrainako gerrari dagokionez. Nolanahi ere, azken urteetako babesa handiagoa da oraindik pandemia eta pandemia osteko urteetan (2020-2021) izandakoa baino, urte horietan gure gizartean aniztasunarekiko irekitasun-mailak nabarmen baxuagoak izan baitziren (2. grafikoa).

2. grafikoa. Bizitzeko aukeratutako gizarte mota, 2020-2025 konparazioa

Iturria: geuk egina, EPADE/Neurtu 2020-2025etik abiatuta³.

EPADE 2020: 1.G; Neurtu 2021: 1.G; Neurtu 2022: 3.G; Neurtu 2023: 1.G. EPADE 2024: 1.G.
EPADE 2025: 1.G. «Aukeratu ahal izango bazenu, zer gizarte motatan bizitzea gustatuko litzaizuke?»

Gizarte-sinesmenak eta aniztasunarekiko esparru ideologikoak

Aniztasunarekiko eta berdintasunarekiko gizarte-sinesmenak ez dira soilik iritzi esplizituen edo adierazitako jarreraren bidez adierazten. Dela oro har, dela talde eta kolektibo espezifikoei zuzenduta daudenean, azpian dauden esparru ideologikoen bidez ere adierazten dira; hau da, pentsamendu-eskema inplizituak dira, eta errealitate soziala nola interpretatzen den, desparekotasunak justifikatzen edo zalantzan jartzen diren eta ekitate-neurriak baloratzen diren gidatzen dute (Buchanan & Levinson, 2025). Sinesmen horiek egitura mental zabalago baten parte dira, eta egitura horrek aniztasuna eta diskriminazioa hautemateko orduan iragazki gisa jarduten du; gainera, adibidez, egiturazko diskriminazioa minimizatzen, desabantailak faktore indibidualei esleitzen edo berdintasuna sustatzera bideratutako politikak zalantzan jartzen laguntzen du (Dovidio & Gaertner, 2004).

Literatura zientifikoak hainbat sinesmen-sistema identifikatzen ditu, eta dinamika diskriminatzaileak onartzearen edo baztertzearen iragarpen sendoa osatzen dute. Horien artean, arrazakeria modernoaren ezaugarria da diskriminazioaren iraunkortasuna ukatzea, desparekotasunen interpretazio

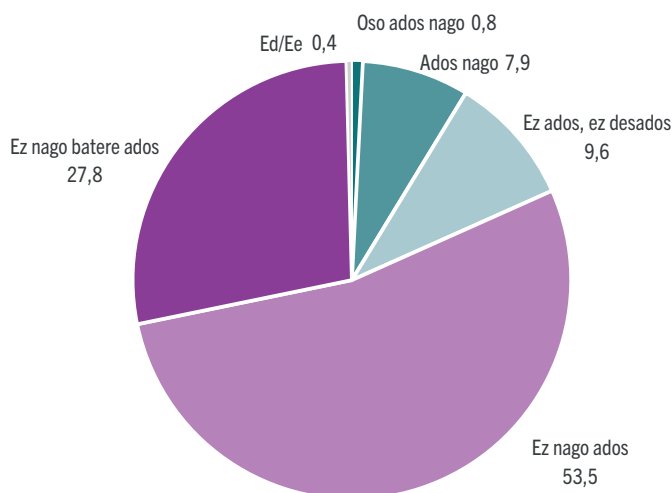
³ Geuk egina, Ikuspegik egindako inkestetan oinarrituta: EPADE 2020, Neurtu 2021, 2022 eta 2023 eta EPADE 2024 eta 2025

meritokratikoa egitea eta ekintza positiboko neurriak ukatzea, batez ere berdintasun formalerako mehatxu gisa ikusten direnean (Dovidio & Gaertner, 2004). Bestalde, nagusitasun sozialerako joerak gizarte-taldeen arteko hierarkiak izatearen aldeko jarrerari egiten dio erreferentzia, hau da, desparekotasuna gehiago onartzeari, talde jakin batzuen mendekotasuna legitimatzeari eta politika birbanatzaile edo berdintasunezkoak baztertzeari (Sidanius & Pratto, 1999; Ho et al., 2015).

Sinesmen-eredu horiek baliozkotutako eskaletan oinarritutako itemen bidez aztertzeak aukera ematen du aniztasunarekiko posizionamenduan eragina duten prozesu kognitiboetan eta baloratiboetan sakontzeko. Ikerketa EPADE 2025en esparruan sartzeak emandako erantzunen azpian dauden eskema inplizitu batzuk identifikatzen laguntzen du, eta esparru horiek desparekotasun sozialak erreproduzitzen edo zalantzan jartzen nola parte hartzen duten hobeto ulertzen laguntzen du. Ikuspegi hori gizarte-desparekotasunaren inguruko sinesmen-sistemei buruzko ikerketa-lan berriekin lerrokatuta dago (Mijs, 2024).

Helburu horrekin, diskriminazioa ukatzearekin eta desabantailak indibidualki esleitzearekin lotutako bi item sartzen dira. Diskriminazioa dagoela ukatzen duen lehen enuntziatuari dagokionez («Diskriminazioa jada ez da arazoa gure gizartean») (3. grafikoa), hamar pertsonatik zortzi (% 81,2) ez daude ados edo ez daude batere ados. Aitzitik, hamarretik batek baino gutxiagok adierazi du ados edo oso ados dagoela (% 8,7), eta % 9,6k erdibideko jarrera hartu du. Oro har, datuek adostasun-maila handia erakusten dute euskal gizartean diskriminazioak indarrean jarraitzen duela uste izatearekin, eta gainditutako arazoa uste delako ideiak oso babes mugatua du.

3. grafikoa. Diskriminazioa dagoela ukatzearekin ados egotea (%)

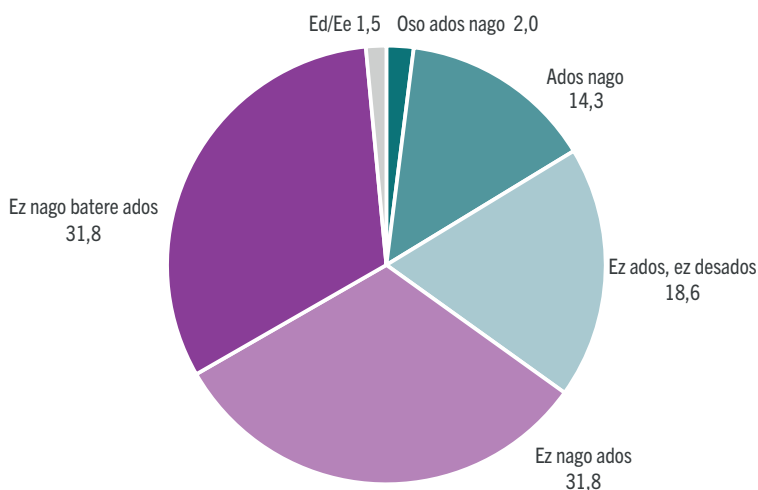
Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

29_1. G. ...esadazu zenbateraino zauden ados ala ez esaldi hauen edukiarekin:
Diskriminazioa jada ez da arazo bat gure gizartean»

Gure gizartean diskriminazioa jada arazo ez dela uste duten pertsonen dagokienez, generoaren arabera alde esanguratsuak ikusten dira. Gizonek babes handiagoa ematen diote diskriminazioa apur bat gainditua delako ideari: % 10,7k ados edo oso ados dagoela adierazi dute; emakumeen artean, aldiz, % 5,3k. Erdibideko posizioetan ere maiztasun handiagoarekin kokatzen dira gizonak (% 11,3 eta % 8,1, hurrenez hurren). Datu horiek adierazten dute gizonek emakumeek baino joera handiagoa dutela diskriminazioaren indarraldia minimizatzeko, dela baiezko jarrera argia hartuz, dela puntu neutral batean kokatuz.

Diskriminazioak gure gizartean pertsonen aurrerabideari eragiten ote dion galdetzean (4. grafikoa), hamar pertsonatik sei (% 63,6) ez daude ados edo ez daude batere ados, eta gure gizartearen aurrerapenaren azalpen indibidualista eta meritokratikoa baztertzen dute, ulertuta pertsona guztiek ez dutela bide eta ate berberak erabiltzeko aukerarik. Aitzitik, % 18,6k erdibideko jarrera hartu du, eta % 16,3k baieztapenarekin ados eta oso ados dagoela adierazi du. Oro har, aurrerabidea norbanakoaren ahaleginaren mende soilik dagoelako ideiarekin gehiengoaren desadostasuna dagoen arren, interpretazio meritokratikoak partekatzen dituen biztanleriaren sektore garrantzitsu bat ere ikusten da, euskal gizartean aurrera egiteko aukeretan diskriminazioaren papera minimizatzen dutenak.

4. grafikoa. Diskriminazioak norbanakoaren aurrerapenari eragiten ez dion ideiarekiko adostasun-maila (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

29_3. G: ...esadazu zenbateraino zauden ados ala ez esaldi hauen edukiarekin:
Herrialde honetan norbaitek aurrera egiten ez badu,
ahaleginik egiten ez duelako da, ez diskriminazioagatik

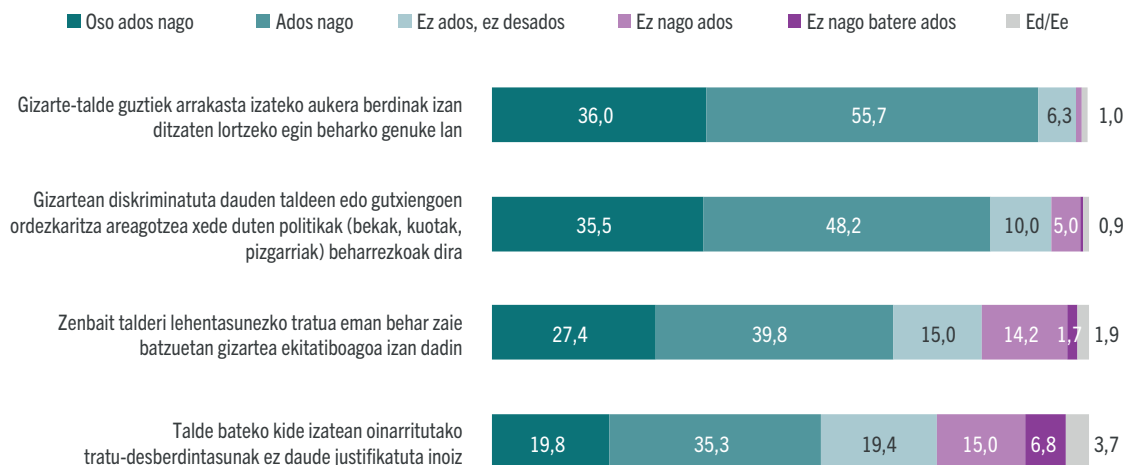
Herritarrek hainbat berdintasun-ikuspegi aurrean dituzten jarrerak aztertzeko, EPADE 2025ek berdintasun substantiboko lau item ditu, eta Dominantzia Sozialerako Orientazioaren berdintasunaren aurkako dimentsioaren aurkako poloan kokatzen dira (SDO-E; Ho et al., 2015). Item horiei esker, berdintasun normatiboari eta berdintasun substantiboari emandako babesa desberdindu daitezke. Lehena talde guztientzako tratu berdinen printzipioan oinarritzen da; bigarrena, aldiz, ekintza positiboko politikei laguntzeari lotuta dago (hala nola desabantailan dauden populazio edo talde batzuentzako lehentasunezko tratua edo pizgarri instituzionalak), eta ekintza horiek taldeen arteko desparekotasun estrukturalak edo arrakala historikoak konpentsatzera eta gizarte bidezkoagoetara aurrera egitera bideratuta daude.

Berdintasun formalaren esparru ideologikoari buruzko bi item erreferenteek adostasun-maila handia lortu dute, baina desberdintasunak nabarmenak dira. Lehenengo itemak galdetzen du ea gizarteak ziurtatu beharko lukeen pertsona guztiek, edozein taldetakoak direla ere, arrakasta izateko aukera berdina izatea. Arrakasta-aukeretara bideratutako gizarte-ekitatearen ideia hori ia aho batez babesten da. Erantzunen % 91,7 «ados» eta «oso ados» daude, eta % 6,3k erdibideko jarrera hartu du. Kidetasun-taldean oinarritutako tratu-desberdintasunen legitimotasunari buruzko galderaren aurrean, pertsonen % 55,1ek uste du desberdintasun horiek ez daudela inoiz justifikatuta, eta % 21,8k adierazi du ez dagoela ados. Datu horiek nolabaiteko adostasuna islatzen dute berdintasunaren balio sozialaren inguruan eta diskriminazioa jasan dezaketen kolektibo edo taldeen artean irekitako desberdintasunen gehiengoaren arbuioaren inguruan.

Berdintasuna lortzeko lehentasunezko tratua edo politika espezifikoak aipatzen direnean, babes-mailak nolabaiteko aldakortasuna du, planteatutako ekintzen arabera. Gizarte bidezkoagoa lortzeko historikoki diskriminatuta egon diren zenbait talderi lehentasunezko tratua emateko beharrari buruz galdetzean, hiru pertsonatik bik baino gehiagok babesten dute ideia hori (% 67,2), % 14,2 ez dago ados, eta % 15ek erdibideko jarrera du.

Euskadiko pertsona gehienek, % 83,7k, gutxiengo taldeen edo talde diskriminatuen ordezkaritza handitzea bilatzen duten politika positiboen beharra babesten dute; % 5,4, ordea, ez daude ados, eta % 10,0 erdibidean kokatzen dira. Desberdintasun horiek adierazten dute nolabaiteko babesa dagoela lehentasunezko tratu abstraktuarekiko, eta laguntza hori are gehiago handitzen da neurriak tresna instituzionaletan zehazten direnean, hala nola beketan, kuotetan edo pizgarrietan.

5. grafikoa. Berdintasun normatibo edo substantiboari buruzko sinesmenekiko adostasun-maila (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

29. G. ...esadazu zenbateraino zauden ados ala ez esaldi hauen edukiarekin: (1= Oso ados nago; 2= Ados nago; 3 = Ez ados, ez desados; 4 = Ez nago ados; 5 = Ez nago batere ados)

29_2.G.: «Adostasun-maila: Zenbait talderi lehentasunezko tratua eman behar zaie batzuetan gizartea ekitatiboagoa izan dadin»

29_4.G.: «Adostasun-maila: Bai «Adostasun-maila honekin: Gizarte-talde guztiek arrakasta izateko aukera berdina izan ditzaten lortzeko egin beharko genuke lan»

29_5.G.: «Adostasun-maila: Talde bateko kide izatean oinarritutako tratu-desberdintasunak ez daude justifikatuta inoiz»

29_6.G.: «Adostasun-maila: Gizartean diskriminatuta dauden taldeen edo gutxiengoen ordezkariak areagotzea xede duten politikak (bekak, kuotak, pizgarriak) beharrezkoak dira»

Taldeen arteko berdintasuna sustatzera bideratutako neurrien balorazioan dauden genero-desberdintasunek generoaren arabera eredu sendoa erakusten dute berdintasunera bideratutako printzipio eta tresnen balorazioan. Berdintasun normatiboaren printzipio orokorrari dagokionez, tratu-desberdintasunak inoiz justifikatuta ez daudela dioen baieztapenari aurka egitea ez da hain ohikoa gizonen artean (% 5,4tik behera), emakumeekin alderatuta (% 8,1). Lehentasunezko tratua egiturazko desparekotasunak zuzentzeko mekanismo gisa onartzea ebaluatzen duen itemean, babesa handiagoa da emakumeen artean (% 30,1) gizonen artean baino (% 24,6).

Gutxiengotalde edo talde diskriminatuen ordezkariak handitzera bideratutako politiken beharri dagokionez, emakumeek gizonen baino desadostasun-maila txikiagoa adierazten dute (% 3,4 eta % 6,8 baino gehiago). Oro har, datuek erakusten dute emakumeek gehiago babesten dituztela berdintasunezko printzipioak eta erakundeen esku-hartzeak, egiturazko desparekotasunak zuzentzeko eta gizarte bidezkoago baterantz aurrera egiteko.

Bizikidetza eta aniztasuna: harremanak eta bizikidetza hainbat eremutan

Atal honetan, Euskadiko biztanleek dituzten jarrerak aztertzen dira diskriminazioa jasan dezaketen kolektibo eta talde sozial minorizatuekiko, jatorria, etnikotasuna, arrazakeria, zaugarritasun ekonomikoa, sexu-orientazioa eta genero-identitatea, erlijio-sinesmenak edo desgaitasuna barne. Talde minorizatuekiko edo diskriminazioa jasan dezaketen kolektiboekiko pertzepzioak eta jarrerak neurtzeko modu bat laguntasun-harremanak edo ingurune hurbileneko pertsona ezagunak kontsultatzea da. Irekitasunaren funtsezko iragarleetako bat da hori; izan ere, kasuan kasuko talde sozialeko kideekin kontaktua saihestean jarrera diskriminatzaileak agerian jartzen dira askotan (Tajfel & Turner, 1979).

Pertsona ezagunak, adiskidetasun-harremanak eta familia-testuingurua

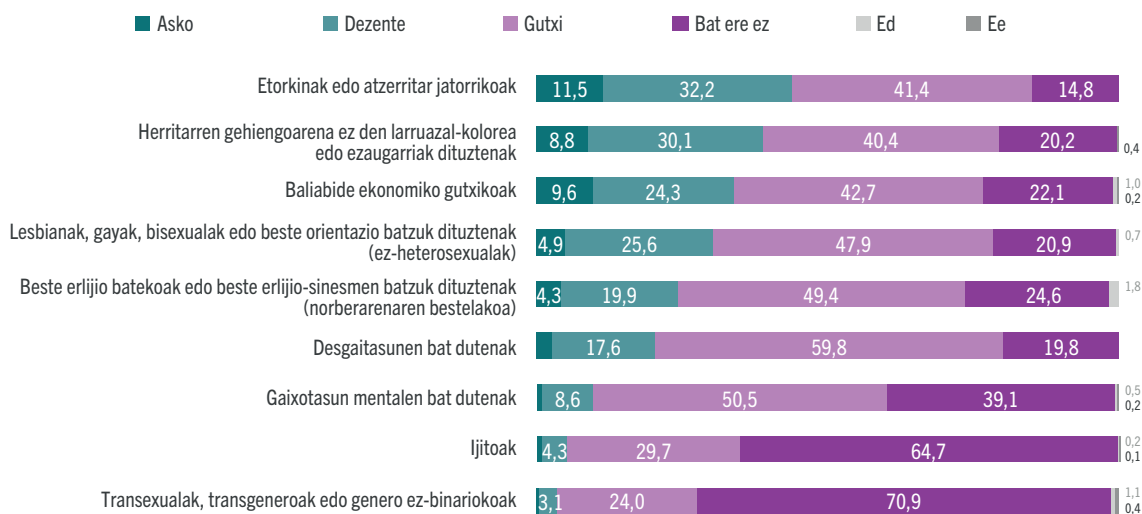
Erantzunak behatzean, bi kolektiborekiko harremana nabarmentzen da: migratzaileak edo atzerritar jatorrikoak, eta baliabide ekonomiko urriak dituztenak. Hamar pertsonatik lauk, gutxi gorabehera, adierazi dute adiskide asko edo dezente dituztela edo gertuko harremanak dituztela migratzaileekin (% 43,7) eta egoera ekonomiko larrian daudeneekin (% 33,9). Kontuan hartu behar da atzerritar jatorriko biztanleria Euskadiko biztanleen % 15,1 inguru zela 2025eko urtarrilean (INE, 2026).

Laburbilduz, hamar pertsonatik zortzik baino gehiagok diote migratzaile edo atzerritar jatorriko pertsona gutxi, dezente edo asko ezagutzen dituztela, eta eguneroko harreman eta interakzio-maila handia iradokitzen dute. Antzeko eredua ageri da azal-kolore edo ezaugarri desberdinak dituzten pertsonen kasuan (% 79,3), edo baliabide ekonomiko gutxi dituztenen kasuan (% 76,6); hamar pertsonatik ia zortzik diote egoera horretan dagoen norbait ezagutzen dutela edo harekin adiskidetasuna dutela.

Interakzioak intentsitate txikiagoa du, baina nabarmena hala ere, heterosexuala ez den orientazio sexuala duten pertsona dezente edo askorekin (% 30,5), norberarena ez den erlijio bateko pertsonekin (% 24,2) eta desgaitasunen bat duten pertsonekin (% 20,3k pertsona asko edo dezente ezagutzen ditu).

Bestalde, genero-identitate desberdineko pertsonekin aitortutako harremana zertxobait txikiagoa da; % 27,6k soilik adierazi du trans edo genero ez-binarioko pertsonekin nolabaiteko lotura edo harremana duela, eta % 70,9k adierazi du ez duela inor ezagutzen. Antzeko egoera agertzen da ijitoen kasuan: % 35ek diote ijitoak ezagutzen dituztela, eta, aldiz, % 64,7k diote ez dutela harremanik ijitoren batekin (6. grafikoa).

6. grafikoa. Adiskidetasun-harremanak edo pertsona ezagunak (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

2.G. «Zenbat adiskide edo ezagun dituzu ezaugarri hauekin?»

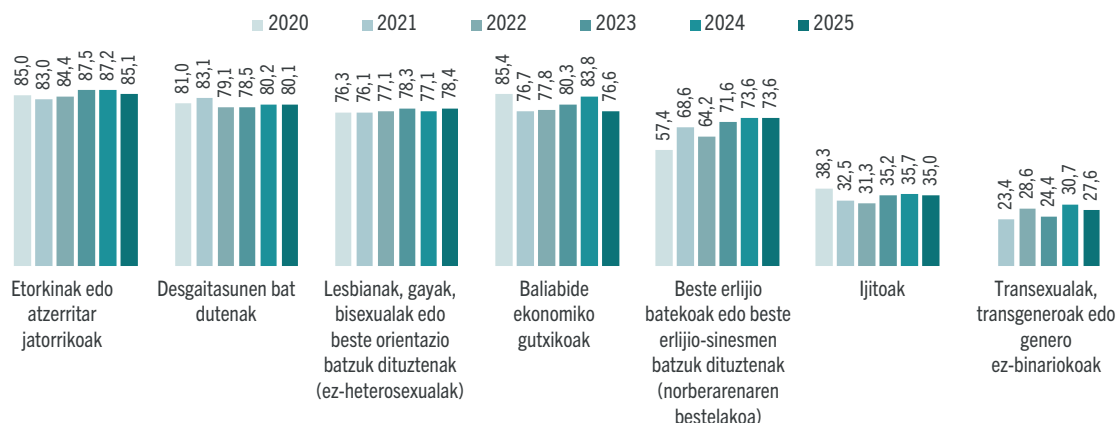
Historikoki generoagatik diskriminatutako kolektiboetako edo taldeetako pertsonekin izandako harremanei dagokienez, ikus daiteke emakumeek askotariko harreman askoz ere gutxiago dituztela. Larruazal edo ezaugarri nagusiak ez dituzten pertsonatzat hautemandakoen kasuan, emakumeen % 23,1ek adierazi du ez duela talde horretako pertsonarik ezagutzen edo ez duela inolako harremanik haiekin; gizonen kasuan, berriz, % 17,1ek adierazi du hori. Antzeko joera agertzen da ijitoei dagokienez: emakumeek ehuneko nabarmen baxuagoak dituzte ijitoekiko harremanari dagokionez, gizonen aldean (% 30,7 eta % 39,6, hurrenez hurren). Beste erlijio batzuetako pertsonetikiko harremanean ere ikusten dira aldeak, emakumeek ehuneko handiagoa baitute Bat ere ez kategorian (% 26,7 eta % 22,3, hurrenez hurren).

Nabarmentzekoa da talde arteko harremanetarako datuetan generoaren arabera alde esanguratsu horiek bat datozela alde aurreko ebidentziarekin. Generoaren arabera bereizitako sozializazio-prozesuek eta kapital sozialaren banaketa desberdinek azal ditzakete alde horiek, espazio publiko jakin batzuetan gizonen presentzia handiagoa sustatzen baitute, eta horrek sarean aniztasuna eta interakzio-aukerak zabaltzen dizkie gizonari. Sozializazio-prozesu horien ondorioz, emakumeek presentzia-maila txikiagoa dute zenbait gizarte-espaziotan, eta zuzeneko interakzio txikiagoa hainbat sarerekin (Bourdieu, 2006; Connell, 2005). Gainera, harremanetarako aukerak hirigintza-, erakunde- eta antolaketa-faktoreen mende daude, eta horiek heterogeneotasunarekin topo egitea errazten edo murrizten dute (FRA, 2023; Open Society European Policy Institute, 2017). Esparru horretatik, indarrean dauden gizarte-egiturek eta gizarte-arauek, jarrerak aldatzea ez ezik, kontaktuen maiztasuna eta kalitatea ere moldatzen dituzte, eta despaketotasunak ugaltzen lagun dezaketen harreman-ereduak eratzen dituzte (Bourdieu, 2006).

Denborazko azterketatik, kolektibo eta talde sozial desberdinetako pertsonetikiko interakzioari edo harremanari buruzko baiezkotako erantzunek joera nahiko egonkorra erakusten dute 2020az geroztik, baina badaude zenbait aldaketa garrantzitsu (7. grafikoa). Aldaketarik esanguratsuena norberarenak ez diren erlijioetako pertsonetikiko harremanetan ikusten da, 16,2 puntu igo baitira 2020-2025 aldian. Trans edo genero ez-binarioko pertsonetikiko harremanean ere igoera txiki bat ikusten da, 4,2 puntuko igoera egon baita.

Beste harreman-esparru batzuetan, ukipen-maila altuak eta nahiko egonkorrak islatzen dira, biztanleria-adierazpenaren eta aurreko urteetako datuen arabera. 2020tik 2025era, % 75etik % 85era bitarteko tartean kokatzen da harremana edo adiskidetasuna izatea migratzaileekin edo atzeritar jatorriko pertsonekin, baliabide ekonomiko urriak dituztenekin, desgaitasunen bat dutenekin eta sexu-orientazio edo genero-identitate desberdina dutenekin. Ijitoekiko harremana % 31tik % 38ra bitartekoa da (2025ean, % 35), eta trans edo genero ez-binarioko pertsonetikiko harremana, aldiz, % 23,4tik % 30,7ra bitartekoa (2025ean, % 27,6).

7. grafikoa Adiskidetasun-harremanak edo pertsona ezagunak, alderaketa: 2020-2025 (baiezko erantzunen %)

Iturria: geuk egina, EPADE/Neurtu 2020-2025etik abiatuta.

EPADE 2020: 18.G.; Neurtu 2021: 7.G.; Neurtu 2022: 8.G.; Neurtu 2023: 7.G. EPADE 2024 eta 2025: 2.G. «Zenbat adiskide edo ezagun dituzu ezaugarri hauekin?»

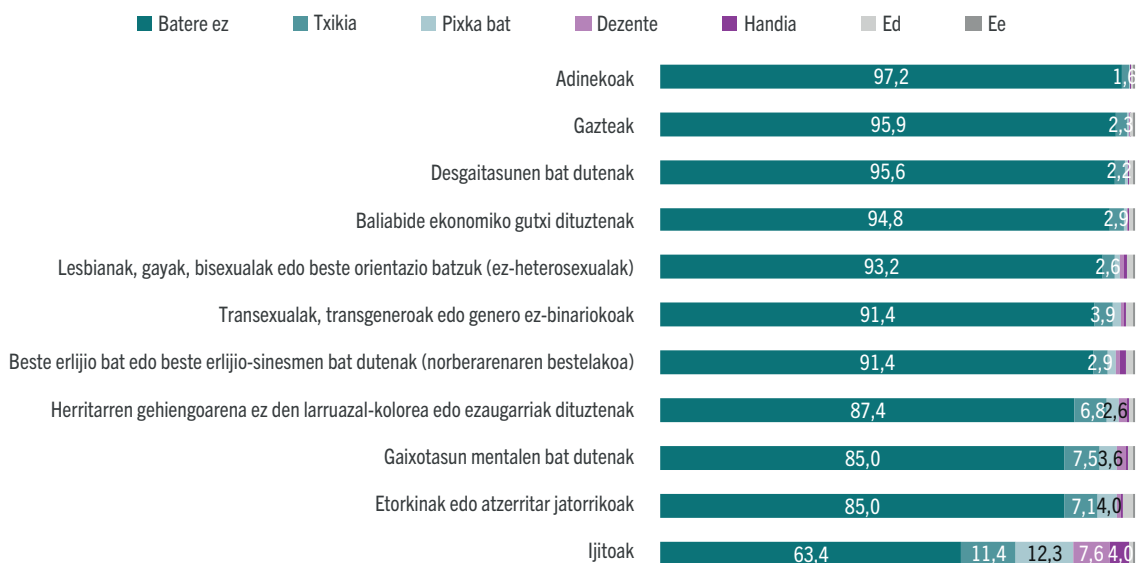
Erosotasuna aniztasunarekin: bizilagunak, harreman intimoak eta lana

Bada garrantzi handiko beste alderdi bat, diskriminazio-arriskua sortzen duten ezaugarriak dituzten pertsonekin bizikidetzaz izatearen aurkako sinismen-sistema bat hautematen lagun dezakeena: eremu intimoenetan hurbiltasuna (edo distantzia) mantentzeko alde aurreko jarrera. Distantzia Sozialaren Eskala (Bogardus, 1925) oso tresna baliozkotua da, eta aukera ematen du neurtzeko ea biztanleria prest egongo litzatekeen hainbat kolektibo edo talde sozialetako kideekin distantzia soziala mantentzeko eta bazterketa edo onarpen jarrerak

detektatzeko. Hala, onarpen-jarrera zenbat eta txikiagoa izan, eta deserosotasuna zenbat eta handiagoa izan, orduan eta handiagoa da distantzia soziala.

Auzoko bizikidetzari dagokionez, hamar pertsonatik bederatzik adierazi du ez litzaiokeela deserosoa irudituko bere auzoan adinekoak, gazteak edo desgaitasunen bat duten pertsonak edukitzea (% 97,2, % 95,9 eta % 95,6, hurrenez hurren), ezta baliabide ekonomiko urriak dituzten pertsonak, heterosexuak ez diren pertsonak, beste erlijio edo erlijio-sinesmen batekoak, trans pertsonak edo genero ez-binariokoak izatea ere (% 94,8, % 93,2 eta % 91,4, hurrenez hurren). Hamar pertsonatik zortzik baino gehiagok (% 87,4) adierazi du ez litzaiekeela deserosoa egingo herritar gehienek ez duten larruazaleko edo ezaugarriko pertsonak, migratuak edo atzerritar jatorrikoak (% 85) eta gaixotasun mentalen bat dutenak (% 85) izatea bizilagun. Ijitoekin bizitzeko erosotasunak nagusi izaten jarraitzen du, pixka bat baxuagoa bada ere; izan ere, hamar pertsonatik seik (% 63,4) adierazi dute ez litzaiokeela batere deseroso irudituko auzoan haiekin bizitzea, eta hamarretik hiruk (% 31,3) adierazi dute apur bat, nahiko edo oso deseroso sentituko lirakekeela (8. grafikoa).

8. grafikoa. Diskriminazioa jasan dezaketen kolektiboekin/taldeekin bizitzeko erosotasuna (%)

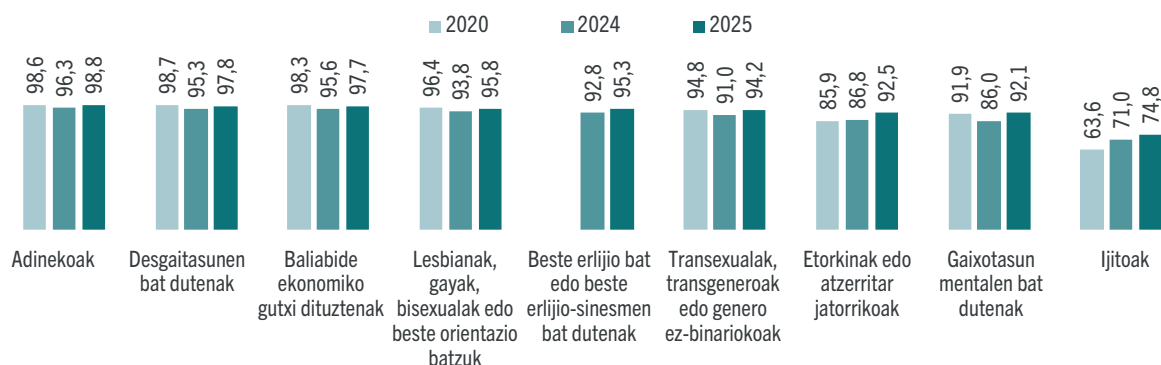
Iturria: Geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

7. G. «Zuri, pertsonalki, zenbateraino irudituko litzaizuke deserosoa (oso, nahiko, zertxobait, gutxi edo batere ez) zure auzoan honelako pertsona bat edukitzea?»

Bilakaeraren konparazioan ikusten da auzo-eremuan erosotasun-mailak oso hurbil daudela 2020an jasotako datuetatik, historikoki estigmatizatutako gizarte talde bakoitzarentzat. 2020. urtearekiko aldaketa txikiak, erosotasun-mailari dagokionez, genero identitate desberdina edo gaixotasun mentalen bat duten pertsonen dagokienez ematen dira, 2024an jaitsiera txiki bat izan baitzuten. 2025. urtearekin alderatuta, ijito herriaren parte diren pertsonak bizilagun

izatearen erosotasunak izan duen gorakada baino ez da nabarmentzen, +% 11,2 igo baita 2020az geroztik, eta, migratutako pertsonekin edo atzerritar jatorriko pertsonekin gauza bera gertatu da, horiek ere +% 6,6ko igoera izan baitute bizilagunen erosotasunari dagokionez (9. grafikoa).

9. grafikoa. Diskriminazioa jasan dezaketen kolektiboekin/taldeekin bizitzeko erosotasuna, alderaketa: 2020, 2024 eta 2025 (apur bat deseroso edo batere ez deseroso sentituko nintzateke %)

Iturria: Geuk egina, EPADE 2020, 2024 eta 2025etik abiatuta.

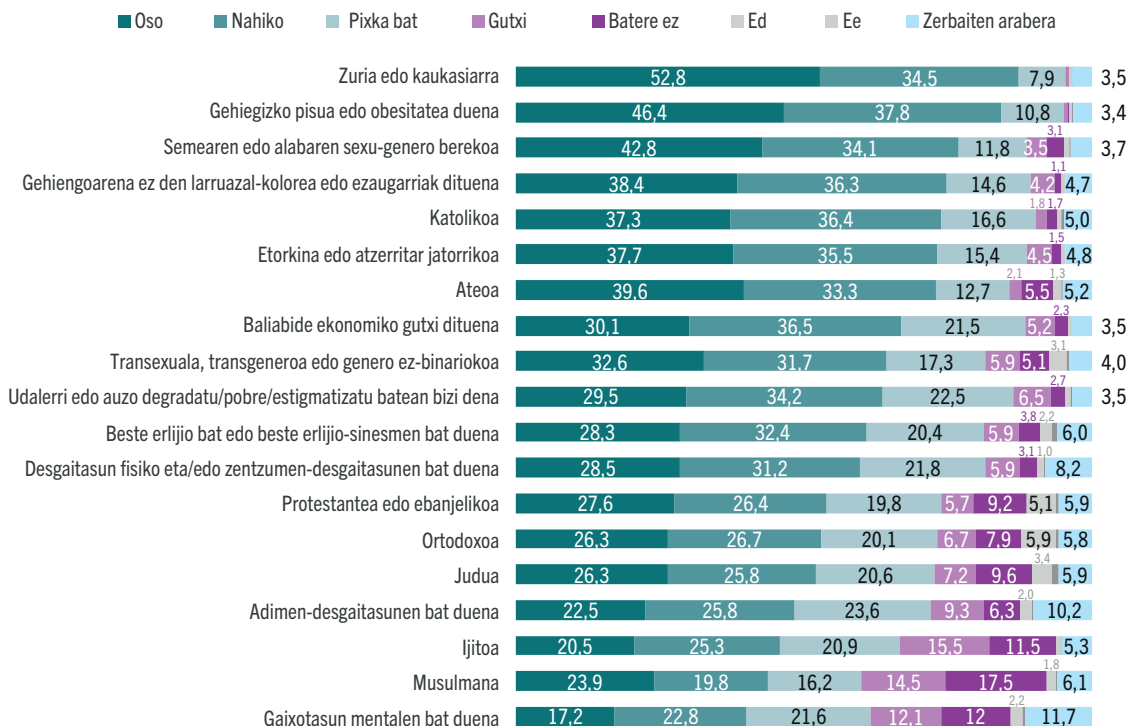
EPADE 2020: 14.G. EPADE 2024: 10.G. EPADE 2025: 7.G. «Zuri, pertsonalki, zenbateraino irudituko litzaizuke deserosoa (oso, nahiko, zertxobait, gutxi edo batere ez) zure auzoan honelako pertsona bat edukitzea?»⁴

Aniztasunarekiko jarrerak eremu pertsonalenean ere agertzen dira, garrantzi eta intentsitate handiagoarekin, hala nola familia- eta sentimendu-harremanetan. Harreman-espazio intimoak funtsezkoak dira gizartearen onarpena eta aniztasunarekiko erosotasun-maila ebaluatzeke, interakzio sozialeko beste espazio batzuetan baino hurbiltasun eta lotura emozional handiagoa dakartelako.

Seme edo alaba batek ezaugarri edo inguruabar desberdinak dituzten pertsonekin harreman sentimentala izateari dagokionez, erosotasun-maila handiagoa da harremana pertsona zuri edo kaukasiar batekin izanez gero, edo gehiegizko pisua edo obesitatea duten pertsonekin (% 87,3 eta % 84,2). Erdibidean (% 60 eta % 75 arteko erosotasun handia) daude seme-alabentzako genero bereko bikotekideak, ezaugarri fisiko desberdinak dituztenak, katolikoak, migratzaileak edo atzeritar jatorrikoak, ateak, baliabide ekonomiko urrikoak, trans pertsonak, auzo degradatueta bizi direnak, beste erlijio batekoak edo desgaitasun fisiko edo sentsorialak dituztenak. Azkenik, protestante edo ebanjelikoak (% 54), ortodoxoak (% 53), juduak (% 52,1), desgaitasun intelektuala duten pertsonak (% 48,3) eta ijitoak (% 45,8), musulmanak (% 43,7) eta gaixotasun mentaleko diagnostikoren bat dutenak (% 40) dira harreman sentimentalen aurrean erosotasun baxuena jaso duten kategoriak.

⁴ Birkodetutako eskala: 0-2, ez da batere deserosoa; 3-4, gutxi; 5-6, apur bat; 7-8, nahiko; 9-10, oso deserosoa

10. grafikoa. Seme-alabaren batek ezaugarri hauek dituen pertsona batekin harreman sentimentala izatearekiko jarrera (%)

Iturria: geuk egin, EPADE 2025etik abiatuta.

8. G. «Seme-alabarik izan ala ez, esan mesedez, 1etik 10erako eskalan, zenbateraino egongo zinatekeen eroso ala deseroso zure seme edo alabak talde hauetako pertsonaren batekin harreman sentimentalik izango balu.»

Dauden aldi baterako erregistroei erreparatuta, hau da, 2021etik gaur egunera arte, semeak edo alabak profil desberdineko pertsonekin harreman sentimentala izatearen aurrean sentitutako erosotasunak goranzko joera orokorra erakusten du (+% 10) pertsona zuri edo kaukasiarren kasuan, gehiegizko pisua edo obesitatea dutenen kasuan eta genero bereko bikotekideen kasuan, eta 2025ean balio maximoetara iritsi dira (% 87,3, % 84,2 eta % 74,7, hurrenez hurren). Trans edo genero ez-binarioko pertsonen kolektiboak aldakuntza positibo moderatua izan du (+% 5,5).

Aitzitik, desgaitasunen bat duten pertsonetikiko (-% 10), gaixotasun mentala dutenekiko (-% 8,9) eta baliabide ekonomiko urriak dituztenekiko (-% 7,2) aitortutako erosotasunak nabarmen egin du behera. Era berean, erosotasunak behera egin du modu moderatuan, historikoki arrazifikazio- eta alterazio-prozesuek markatutako gutxiengo erlijiosoekin (musulmanak -% 5,2 eta juduak -% 4,7).

Nahiko egonkor mantentzen da edo aldaketa txikiak izan ditu Europako jatorri kristauko edo anglo-protestantea (ateoak, pertsona katolikoak, ebanjelikoak edo ortodoxoak) konfesio edo sinesmen erlijioso desberdinekin eta ijito eta migratuekin harremanak izateko onarpenak (2. taula).

2. taula. Seme-alabaren batek ezaugarri hauek dituen pertsona batekin harreman sentimentala izatearekiko jarrera, alderaketa (oso eta nahiko eroso %)

	2021	2022	2023	2024	2025
Zuria edo kaukasiarra	75,2	80,3	85,2	81,9	87,3
Gehiegizko pisua edo obesitatea duena		73,9	79,1	77,8	84,2
Semearen edo alabaren sexu-genero berekoa	66,0	71,9	68,4	71,8	76,9
Katolikoa		71,4	67,4	73,7	73,7
Etorkina edo atzerritar jatorrikoa		73,2	72,6	67,8	73,2
Ateoa	70,3	75,2	70,5	72,3	72,9
Baliabide ekonomiko gutxi dituen		73,8	68,4	68,8	66,6
Transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa	58,8	66,5	59,4	64,1	64,3
Desgaitasun fisiko eta/edo zentzumen-desgaitasunen bat duena		70,8	66,7	68,8	59,7
Protestantea edo ebanjelikoa		52,6	54,0	54,0	54,0
Ortodoxoa		53,7	53,3	53,3	53,0
Judua	56,8	60,8	53,2	50,1	52,1
Adimen-desgaitasunen bat duena		58,4	48,1	58,3	48,3
Ijitoa	43,2	40,2	41,5	51,5	45,8
Musulmana	48,9	49,1	46,0	46,0	43,7
Gaixotasun mentalen bat duena		48,9	36,5	44,9	40,0

Iturria: geuk egina, EPADE/Neurtu 2021-2025etik abiatuta.

Neurtu 2021: 8.G.; Neurtu 2022: 10.G.; Neurtu 2023: 9.G. EPADE 2024: 11.G. EPADE 2025: 8.G. «Seme-alabarik izan ala ez, esan mesedez, 1etik 10erako eskalan, zenbateraino egongo zinatekeen eroso ala deseroso zure seme edo alabak talde hauetako pertsonaren batekin harreman sentimentalik izango balu.»

Politika- eta lan-eremuan aniztasunari ateak irekitzea

Hainbat errealitate eta ezaugarrirekiko jarrerak aztertzearen garrantzia kontuan hartuta, hala nola jatorria, arrazalizazioa, jarraibide kulturalak, atxikipen etnikoa, erlijio-sinesmenak, gaitasunak, sexu-orientazioa eta genero-identitatea, garrantzitsua da aztertzea zer jarrera duen euskal gizarteak egozpen horiek dituzten pertsonak gizarte-posizionamenduko roletan daudenean, hala nola lidergo politikoan eta lan-eremuan, bai enplegua lortzean edo kontratatzean, bai erantzukizuneko eta lan-lidergoko karguak eskuratzean.

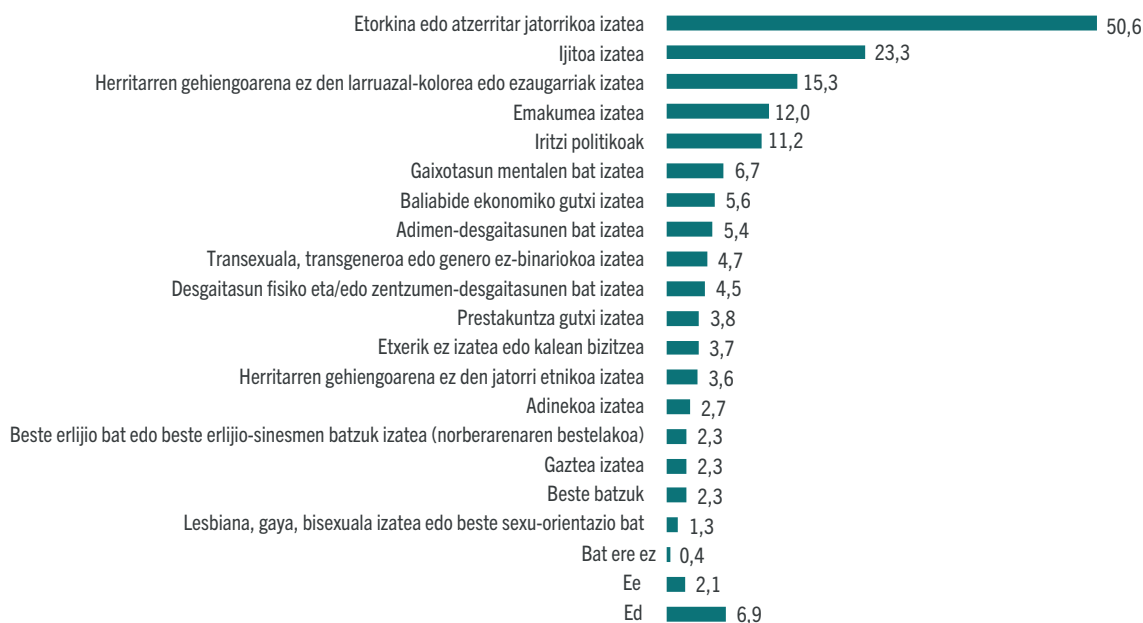
Kargu publikoetan aniztasunari ateak irekitzea

Gizartean minorizatuta dauden edo diskriminazioa jasan dezaketen kolektibo edo taldeetako kide gisa identifikatutako pertsonak kargu publiko

instituzionaletara eta ordezkaritza politikoko postuetara jotzeko irekitasunak gizarte-jarreraren dimentsio sakon eta zabala adierazten du. Zeharkako adierazlea da, eta informazioa ematen du aniztasunarekiko irekitasun- edo erresistentzia-maileri buruz, bai eta estatus eta botere sozial handi samarreko espazioetarako sarbideari buruz ere, hala nola kargu publikoetarako (adibidez, zinegotzia, alkatea, atezaina...) eta erakunde eta administrazioetako lanpostu baterako sarbideari buruz.

Emaitzek erakusten dutenez, Euskadiko biztanleen % 50,6k dio migratzailea edo atzerritar jatorrikoa izatea desabantaila izan daitekeela kargu publikoa betetzeko hautatua edo izendatua izateko orduan. Ijitoa izatea (% 23,3), arrazializatua izatea (% 15,3), emakumea izatea (% 12) eta gutxiengoan iritzi politikoak edukitzea (% 11,2) kargu publikoa betetzeko aukeratua/bozkatua izateko pertsona bati kalte egin diezaioketen baldintza edo ezaugarritzat jotzen dira. Planteatutako gainerako aukerak edo egoztee % 7tik beherako babesia izan zuten. % 0,4k soilik adierazi du ezaugarri edo egozte sozialek ez luketela eraginik izango kargu publiko gisa hautatua izateko orduan.

11. grafikoa. Erosotasun-maila gizarte-talde desberdinetako pertsonak goi kargu politikoetan egotearekiko (%)⁵

Iturria: geuk egina, EPAD 2025etik abiatuta.

6E. G.: «Zure ustez, zein ezaugarri gerta daiteke kaltegarria pertsona batentzat kargu publikoa betetzeko aukeratua izateko orduan (adibidez, zinegotzia, alkatea, atezaina (.../...))»

⁵ Grafikotik ezabatu dira % 1etik beherako babesia edo erantzunen ehunekoa izan duten kategoriak. Hauek dira, handitik txikira ordenatuak: hizkuntza, auzo edo udalerrri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea, langabezian egotea, gehiegizko pisua edo obesitatea izatea, hitz egiteko modua edo azentua, izena eta itxura fisikoa, oro har.

Generoari dagokionez, zenbait egoztetan alde esanguratsuak ikusten dira. Emakumeek diote emakume izateak kalte handiagoa egin diezaiokeela kargu publiko bat lortzeari, gizonak esandakoaren aldean (% 17 emakumeek eta % 6,4 gizonak).

Lan-eremua: kontratazioa eta erantzukizuna

Lan-eremuko diskriminazioa tratu desberdineko modu ohikoenetako bat da, eta kolektibo edo talde sozial askok jasaten duten egiturazko diskriminazioaren parte da. Kolektibo edo talde horietako kideak baztertu egiten dira kontratazioari begira, baita prestakuntza eta esperientzia berdintasunari begira ere. Lan-esparruan historikoki estigmatizatuta dauden talde horiekiko euskal gizarteak duen irekitasuna neurtzeko, kontratazioarako alde aurreko jarrerari buruz galdetu da.

Trebetasun eta kualifikazio berberak dituzten bi hautagaien artean, Euskadiko biztanleen % 49k adierazi du migratzailea edo atzerritar jatorrikoa izatea dela kontratazioari begira kalte handiena egin dezakeen baldintza (12. grafikoa). Ijitoa izatea (% 25,2), arrazializatua izatea (% 20,2), emakumea izatea (% 20,2) eta adineko pertsona izatea (% 13,1) ere bai. Faktore horiek dira, hain zuzen, herritarrek kontratazio-prozesuetan tratu ez-ekitatibo edo diskriminatzaileko arrazoi gisa sarrien identifikatzen dituztenak.

Aipatutako gainerako ezaugarri edo egozte sozialek gutxieneko babesa jasotzen dute, % 6tik beherakoa, lan-kontratazioari begira desabantailatzat jotzen baitira. Handitik txikira daude gehienek ez bezalako jatorri etnikoa izatea (% 5,6), gaixotasun mentalen bat izatea (% 5,2) eta gaztea izatea (% 4,4). Era berean, % 4 inguruk aipatu du desgaitasunen bat edo genero-identitate ez-binarioa izatea (% 4,2), eta Ez daki edo ez du erantzun alternatiba (% 4,0).

12. grafikoa. Kontratazioarako kaltegarritzat hartutako ezaugarriak (%)⁶

Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

6c. G. «Zure ustez, zer ezaugarri egin diezaioke kalte pertsona bati enpresa batek gaitasun eta prestakuntza bera duten bi hautagaien artean aukeratu behar duenean?»

Trebetasun eta kualifikazio berberak dituzten bi hautagai kontratatzeko aukerari dagokionez, gizonen eta emakumeen arteko alde esanguratsu bakarra baliabide ekonomiko urriak izatea izan zen. Datuen arabera, baliabide ekonomiko urriak izateak eragin handiagoa du gizonengan emakumeengan baino (% 5,2 gizonak, % 1,5 emakumeak).

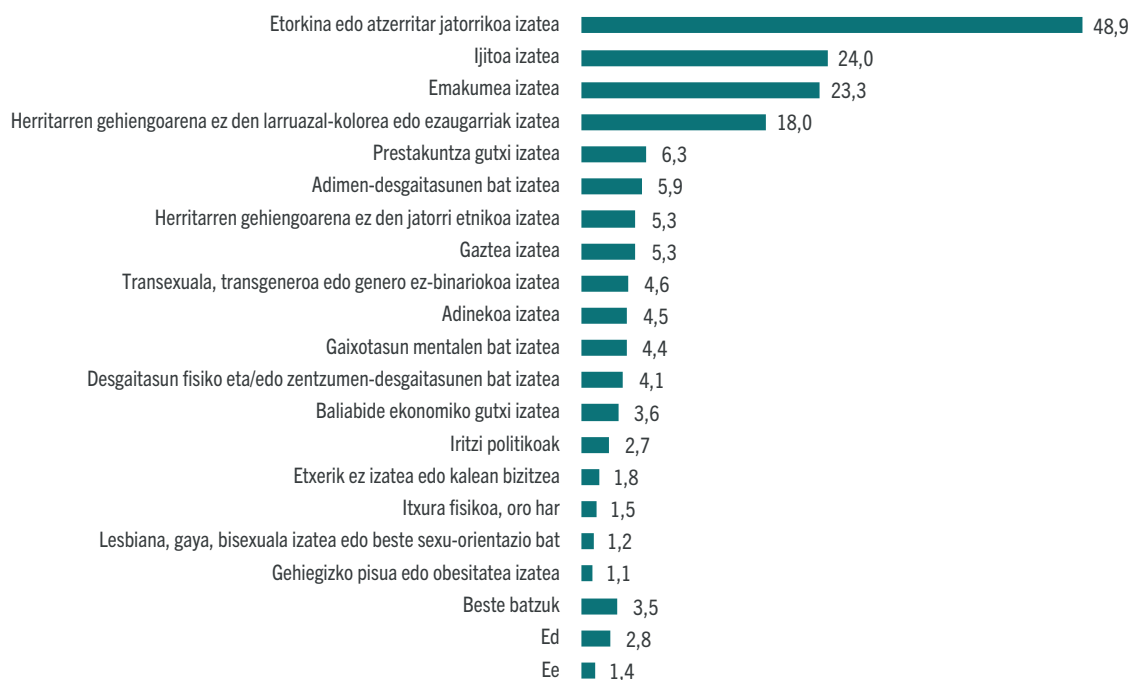
Lanpostu bat eskuratzeari buruzko emaitzetan ikusitakoaren oso antzera, lan-erantzukizuneko lanpostu bat eskuratzeari dagokionez, biztanleriaren % 48,9k adierazi du migratzailea edo atzerritar jatorrikoa izatea dela gehien kaltetu lezakeen egozpena. Hau da, hamar pertsonatik ia bostek uste dute baldintza hori desabantaila izan daitekeela lan-erantzukizuneko lanpostu bat lortzeko. Ondoren, ijitoa (% 24), emakumea (% 23,3) eta arrazializatutako pertsona (% 18) izatea datoz.

Erantzukizuneko lanpostu bat lortzea kaltetu dezaketen faktore posible gisa planteatutako gainerako baldintzak ia ez dira aipatzen, guztiek % 6,5etik beherako ehunekoa jaso baitute. Horien artean, handitik txikira, gehien aipatu

⁶ Grafikotik ezabatu dira % 1etik beherako babesa edo erantzunen ehunekoa izan duten kategoriak. Hauek dira, handitik txikira ordenatuak: iritziz politikoak, hizkuntza, auzo edo udalerriz degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea, langabezia egotea eta hitz egiteko modua edo azentua.

dira prestakuntza eskasa izatea (% 6,3), desgaitasun intelektuala izatea (% 5,9), gaztea izatea edo gehiengoaren jatorri etnikoa ez izatea (biak % 5,3ean).

13. grafikoa. Erantzukizuneko lanpostu bat lortzeko kaltegarritzat jotzen diren ezaugarriak (%)⁷⁷

Iturria: Geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

6d. G. «Zure ustez, zer ezaugarri egin diezaiokeete kalte pertsona bati erantzukizuneko lanpostu bat lortzerakoan (adibidez, zuzendaritza, koordinazioa, gainbegiratzea)?»

Emakumeek diote erantzukizuneko lanpostu bat lortzeko emakumea izatea (% 27,6) kaltegarria izan litekeela, gizonek baino neurri handiagoan (% 18,4).

Aniztasunari lotutako ezaugarri edo baldintzekin identifikatutako pertsonak baldintza berdinetan kontratatzeko jarreraren emaitzak ebaluatzean, maila pertsonalean euskal gizarteak jarrera irekia erakusten du gehienbat. Hala, elkarrizketatutako ia pertsona guztiek adierazi dute gazte bat kontratatuko luketela, edo baliabide ekonomiko gutxi dituen pertsona bat, edo gehiegizko pisua edo obesitatea duen norbait. Hamarretik batek, gutxi gorabehera, galderan barne hartutako beste talde eta kolektiboetako pertsonak ere kontratatuko lituzke. Aipatutako hamabi kategorietatik bitan bakarrik jaitsi da nabarmen kontratazio-proiektzio hori. Hamar pertsonatik zortzik kontratatuko lituzkete gaixotasun mentalen bat duten pertsonak (% 81,8), eta hamarretik zazpik kontratatuko lukete ijito bat (% 70,9); azken hori da maila pertsonalean ehuneko txikiena izan duena.⁸

⁷ Grafikotik ezabatu dira % 1etik beherako babesa edo erantzunen ehunekoa izan duten kategoriak. Hauek dira, handitik txikira ordenatuak: iritzi politikoak, hizkuntza, auzo edo udalerrri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea, langabezian egotea eta hitz egiteko modua edo azentua.

Galdera zabaldu eta gertuko inguruneak kontratazioari buruz duen pertzepzioari buruz galdetzean, emaitzek erakusten dute euskal gizartea nahiko irekia dela, baina desberdintasun nabarmenak daudela jarrera pertsonalari dagokionez. Kontratatzeko prestasun indibidualari buruzko baiezkotzat hartzen diren erantzunak % 71 eta % 99 artekoak dira, eta proiektzio soziala % 53tik % 94ra arteko tartera jaisten da (14. grafikoa). Eraitza horietan dauden aldeak interpretatzeko, ebaluazio pertsonalaren eta proiektzio sozialaren arteko ohiko distantzia hartu behar da kontuan, hein batean desiragarritasun sozialaren alborapenaren ondorio gisa⁸.

Ohikoa den bezala, jarrera pertsonalaren (beti aldekoagoa) eta gizarte-ingurunearen gaineko proiektzioaren (normalean kritikagoa) arteko alde labur edo txikiak gizarte-irudikapen nagusietatik hurbilago dauden profiletan edo ezaugarrietan biltzen dira. Talde horretan daude baliabide ekonomiko urriak dituzten pertsonak (ehuneko 4,1 puntuko aldea), gazteak (5,1 puntu), lesbianak, gayak, bisexualak edo beste sexu-orientazio batzuk (6,1 puntu), beste erlijio edo erlijio-sinesmen bateko pertsonak (6,2 puntu), gehiegizko pisua edo obesitatea dutenak (6,3 puntu) eta desgaitasunen bat dutenak (7 puntu).

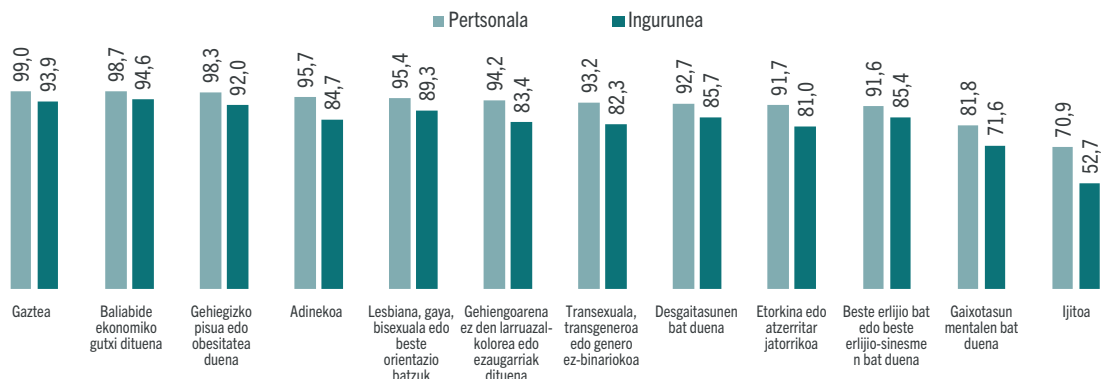
Pixkanaka, aldeak handitu eta 10 puntuak gainditzen dituzte profil edo baldintza jakin batzuetan, hala nola gaixotasun mentala duten pertsonen, migratzaile edo atzerritar jatorrikoen, arrazializatuen, genero-identitate desberdinak dituzten pertsonen eta adinekoen kasuan; azken horiek 11 puntuko arrakala dute. Igoera horrek erakusten du kontuan hartutako ezaugarri edo baldintza sozialak nagusi diren ordezkariak sozialetatik urruntzen direla.

Ijitoen kontratazioari buruzko proiektzioek erakusten dute desberdintasunik handiena jarrera pertsonalaren eta inguruneari egotzitakoaren artean, ehuneko 18,2 puntuko arrakalarekin. Ijitoa izateak du onarpen-ehuneko txikiena, bai proiektzio pertsonalean, bai sozialean; erdiak baino pixka bat gehiagok (% 52,7) uste du bere inguruak ijito herriko pertsona bat kontratatuko lukeela. Eraitza horiek iradokitzen dute ijitoek diskriminazio-arrisku handiagoa dutela lan-eremuan, eta desabantaila bereziko egoeran daudela prestakuntza eta esperientzia berdintasuneko enplegua lortzeko.

Jarrera pertsonalaren eta inguruneari egotzitakoaren arteko aldeak adierazten du desiragarritasun sozialaren alborapenak eta autoaurkezpen positiboko estrategiek ez dutela modu uniformearekin jarduten. Desberdintasun horiek areagotu edo handitu egiten dira proiektzioetan historikoki estigmatizatutako gizarte-taldeak edo herriak aipatzen direnean.

⁸ Gizartearen desiragarritasunak adierazten du gizartearen legitimotasun handia duten balio normatibo edo berdintzaekin bat datozen erantzunak emateko joera dagoela; bereziki, banakako erantzunak gertatzen da, eta murriztu egiten da gizarte-mailan erantzuten denean, baina horrek ez du esan nahi, nahitaez, interakzio-egoera zehatzetan edo benetako erabakiak hartzean diskriminazio-praktikarik ez dagoenik. Testuinguru horretan, desiragarritasun sozialak proiektzio diskriminatzailea ikuspegi kolektibora baztertzen du, egiturazko ordezkariak sozial negatiboen iraunkortasuna agerian uzteko eta norberaren irudia babesteko.

14. grafikoa Lan-kontrataziorako prestasun pertsonala eta hurbileko ingurunearena, gizarte-taldeen arabera (baiezko erantzunen %)

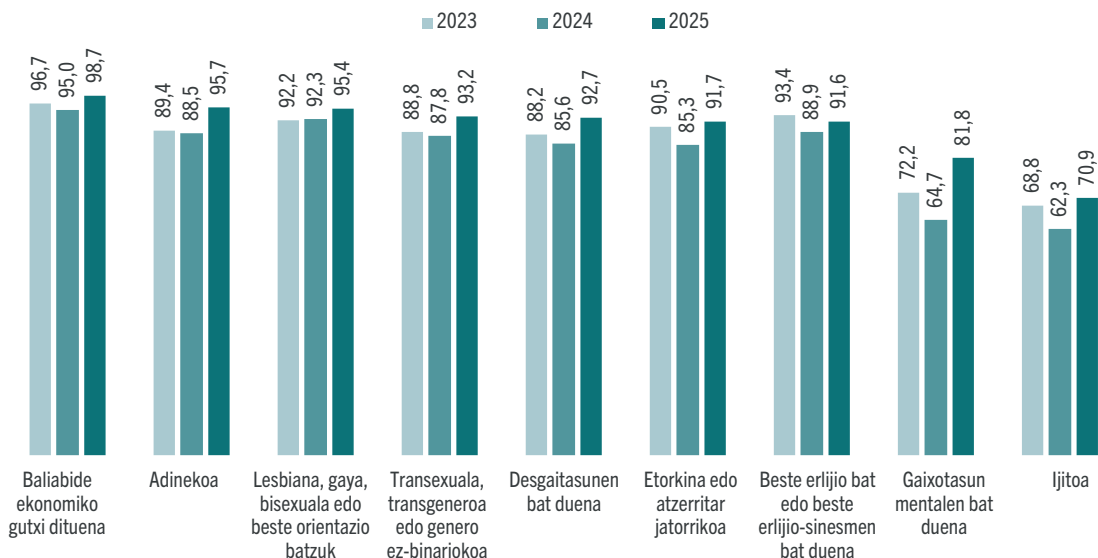
Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

9.G+10.G. «Pertsona bat kontratatu beharko bazenu, eta prestakuntza- eta esperientzia-berdintasuna duten zenbait pertsona egotekotan, zein pertsona kontratatuko zenuke?» Eta zure familiakoengan eta lagunengan pentsatzen jarrita, haiek pertsona bat kontratatu beharko balute, eta prestakuntza- eta esperientzia-baldintza berdinetan dauden hautagaiak izanez gero, zein pertsona kontratatuko lukete?»

2024an izandako jaitziera handi samarraren ondoren, jasotako erantzunen arteko konparazioan (2023, 2024 eta 2025 urteak) ikusten da prestakuntza eta esperientzia-berdintasunean egindako kontratazioaren babesak gora egin duela 2025ean kontsultatutako gizarte-talde guztiei dagokienez. Igoera horren ondorioz, 2025ean kontratazio-proiektzioko puntuazioak 2023an lortutako mailen gainetik daude. Gaixotasun mentalen bat duten pertsonen kasuan, galderak egindako pertsonen % 17,1 gehiago prest egongo litzateke kategoria horietako pertsonak kontratatzeke 2024arekin alderatuta; jarraian datoz ijitogisa identifikatutako pertsonak (% 8,2), adinekoak (% 7,2 gehiago), desgaitasunen bat dutenak (% 7,1) eta migratzaileak edo atzerritar jatorriko pertsonak (% 6,4). Neurri txikiagoan (4 puntutik behera), aurreko urtearekin alderatuta, baliabide gutxiko pertsonen, heteronormatiboak ez diren sexu-orientazioetako pertsonen edo erlijio- eta erlijio-sinesmen desberdinetako pertsonen emandako babesak gora egin du (15. grafikoa). Azpimarratu behar da kategoria horietako bik dutela onarpen-maila altuena, eta, beharbada, sabai-efektua gerta liteke⁹.

⁹ Sabai-efektua: egoera honetan, erantzunek balio altuak lortzen dituzte, eta ikus daitekeen hobekuntza-marjina murriztu egiten da.

15. grafikoa. Lan-kontratazioarako jarrera pertsonalaren alderaketa, gizarte-taldearen arabera (baiezko erantzunen %)

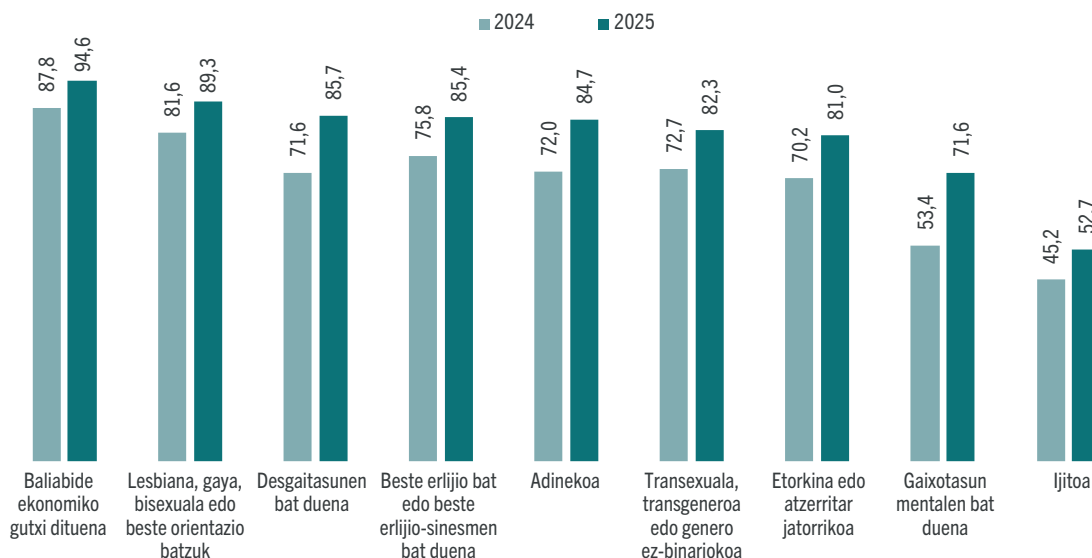
Iturria: geuk egina, Neurtu 2023, EPADE 2024 eta 2025etik abiatuta.

Neurtu 2023: 10. G. EPADE 2024: 12. G. EPADE 2025: 9. G. «Pertsona bat kontratatatu beharko bazenu, eta prestakuntza- eta esperientzia-berdintasuna duten zenbait pertsona egotekotan, zein pertsona kontratatuko zenuke?»

Familiari eta lagunei buruzko erantzunak jasotzean, ikusten da biztanleen % 94,6k baliabide ekonomiko urriak dituen pertsona bat kontratatuko lukeela, prestakuntza eta esperientzia berdinetan izango balitz. Halaber, prestutasun handia aitortzen da gazte bat (% 93,9), gehiegizko pisua edo obesitatea duen norbait (% 92) eta orientazio sexual ez-heteronormatiboa duen pertsona bat (% 89,3) kontratatzeko. Honako kategoria hauek ehuneko altuetan kontratatuko lirake: desgaitasunen bat duen pertsona bat (% 85,7), beste erlijio edo erlijio-sinesmen batekoa (% 85,4), adinekoa (% 84,7), arrazializatua (% 83,4), trans edo genero ez-binarioko pertsona bat (% 82,3), bai eta migratzaile edo atzerritar jatorriko pertsona bat (% 81) eta gaixotasunen bat duena ere (% 71,6). Azkenik, distantzia handira, erdiek baino apur bat gehiagok (% 52,7) adierazi dute ijito bat kontratatzeko prest egongo lirakeela.

Galdera hau sartu zen lehen urtea 2024a izan zen. Urte hartan jasotako datuekin alderatuta, 2025ean, datuek erakusten dute lortutako babesaren hobetu egin dela kategoria eta egozte sozial guztietan, baina maila desberdinean. Gaixotasun mentalen bat duten pertsonak kontratatzeko ikuspegia % 18 handitu da, desgaitasuna dutenak kontratatzeko, % 14, eta adinekoena, % 12,7. Maila ertainean egin dute gora migratzaileak edo atzerritar jatorriko pertsonak kontratatzeko gizarte-ikuspegiak (% 10,8), eta beste erlijio edo erlijio-sinesmen batzuetako eta sexu-identitate desberdinetako pertsonak kontratatzekoak (% 9,6). Sexu orientazio ez-heteronormatiboa duten pertsonak (% 7,7), ijitoak (% 7,5) eta baliabide ekonomiko urriak dituzten pertsonak (% 6,8) dira hazkunde txikiena izan duten kategoria. Azken horien artean, ijitoa izatea da bi urteetan babes txikiena izan duen kategoria (16. grafikoa).

16. grafikoa Lan-kontrataziorako gizarte-jarreraren alderaketa, gizarte-taldeen arabera (baiezko erantzunen %)

Iturria: geuk egina, 2024ko eta 2025eko EPADEtik abiatuta.

EPADE 2024: 13.G. EPADE 2025: 10.G. «Eta zure familiakoengan eta lagunengan pentsatzen jarrita, haiek pertsona bat kontratatu beharko balute, eta prestakuntza- eta esperientzia-baldintza berdinetan dauden hautagaiak izanez gero, zein pertsona kontratatuko lukete?»

Bizitegi-eremua: etxebizitza eta alokairua eskuratzea

Etxebizitza eskuratzea da gizartean minorizatuta dauden hainbat gizarte taldetako pertsonak pairatzen duten arazo garrantzitsuenetako bat, eta hala berresten dute urteetan zehar egindako hainbat azterlanek (adibidez, FRA, 2023). Arazo hori are garrantzitsuagoa da etxebizitza eskuratzeko aukera nahiko tentsionatuta dagoen gizarte batean, EAEn gertatzen den bezala, non etxebizitza baita euskal gizartearen kezka nagusietako bat (Ikuspegi, 2025). Bizitegia oso funtsezko eremua da bizitzarako eta ongizaterako, eta, lan-eremuan bezala, alokairuko etxebizitza bat eskuratzeko onarpenarekiko nagusi den gizartearen jarrerak eremu horretako diskriminazioaren eta desparekotasunen irismena argitzen lagun dezakete.

Horregatik, elkarrizketatutako pertsonak eskatu zaie adierazi dezatela bai jarrera pertsonala, bai beren zirkulu hurbilenean hautemandako edo proiektatutako jarrera. Arlo horretan diskriminaziorako alde aurreko jarrera neurtzeko, galdetu da ea, etxebizitza bat alokatzeko izango balute, zein izango litzatekeen etxebizitza bat alokatzeko aurretiko jarrera errentariak identifikatutako ezaugarrien arabera, bai eremu pertsonaletik, bai ingurune hurbilaren pertzepziotik, hau da, eremu sozialetik (17. grafikoa).

Datuek erakusten dutenez, bizitegi-diskriminazioaren egoera lan-arloaren antzekoa da, baina onarpen-maila isilagoa da. Eremu pertsonalari buruz

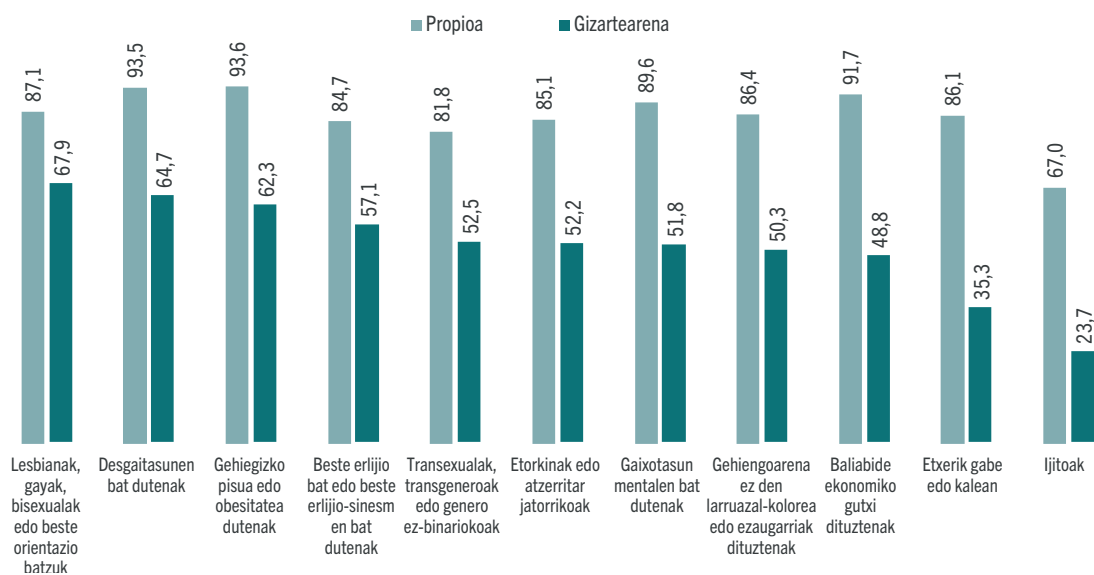
galdetzen denean, biztanleriak, alokatzeko etxebizitza bat izanez gero, gehienbat ez du errezelarik adineko pertsona bati (% 93,4) eta gehiegizko pisua edo obesitatea duen pertsona bati (% 91,8) alokatzeko. Ildo beretik, hamar pertsonatik zortzik, gutxi gorabehera, lesbianei, gayei, bisexualei edo heterosexualak ez diren beste orientabide batzuei alokatuko liekete etxebizitza (% 86,2), bai eta desgaitasunen bat duen norbaiti (% 86,1), gazte bati (% 81,5), beste erlijio edo sinesmen erlijioso bateko pertsona bati (% 79,9) edo trans edo genero ez-binarioko pertsona bati (% 79,3). Aldiz, arrazializatutako pertsonen kasuan (% 68,6), gaixotasun mentalen bat dutenen kasuan (% 67,4) eta migratzaileen edo atzerritar jatorriko pertsonen kasuan (% 64,9) irekiera edo prestasuna zuhurragoa da. Azkenik, erdia gaintitzen ez duten ehunekoekin, baliabide ekonomiko urriak dituztenak (% 42,9) eta ijitoak (% 39,0) daude; kasu horretan, etxebizitza alokatzeko prestasun pertsonala txikia da.

Ikuspegi sozialetik, alokatzeko onarpenaren edo aurretiko prestasunaren ehuneko handienak lesbianen, gayen, bisexualen edo heterosexualak ez diren beste orientazio batzuen kasuan erregistratzen dira (% 67,9), eta jarraian desgaitasunen bat duten pertsonen kasuan (% 64,7) eta gehiegizko pisua edo obesitatea duten pertsonen kasuan (% 62,3). Kasu horietan, nahiz eta inguruneari egotzitako aldeko joera nagusi izan, maila pertsonalean adierazitakoa baino ehuneko 20-30 puntu txikiagoa da. Biztanleriaren erdiak inguru uste du bere ingurukoek etxebizitza bat alokatuko lieketela beste erlijio edo sinesmen erlijioso bateko pertsonen (% 57,1), trans edo genero ez-binarioko pertsonen (% 52,5), gaixotasun mentalen bat dutenei (% 51,8), migratzaileei edo atzerritar jatorrikoen (% 52,2) eta fenotipo ez-hegemonikoa dutenei (% 50,3). Azkenik, onarpen sozialeko mailarik txikiak baliabide ekonomiko urriak dituzten pertsonen (% 48,8), etxerik ez dutenei edo kale-egoeran daudenei (% 35,3) eta, azkenik, ijitoen (% 23,7) dagozkie. Kolektibo horietan, pertsonen aurretiko jarreraren eta inguruneari egotzitakoaren arteko distantzia bereziki nabarmena da, eta agerian geratzen da gizarte-arloan norbanakoak duena baino arbuio handiagoa dagoela uste izatea.

Maila pertsonalean adierazitako aldeko joeraren eta ingurune sozialari egotzitakoaren arteko aldeak aztertzean, alde nahiko zabalak daudela ikus daiteke, horien tartea 19 eta 51 puntu artekoa baita 0tik 100era bitarteko eskala batean, eta horrek adierazten du gizartearen edo ingurunearen aldeko jarreraren irekitasun txikiagoa dagoela. Gainera, ikus daiteke desberdintasun horiek ez direla homogeneoak, eta modu argian aldatzen direla tradizionaliki ikusezin bihurtu den kolektiboaren edo diskriminazioa jasan dezakeen talde sozialaren arabera. Bi ikuspegiaren arteko distantziarik handienak etxerik gabeko pertsonak edo kale-egoeran daudenak (-50,8 puntu), ijitoak (-43,3 puntu) eta baliabide ekonomiko urriak dituztenak (-42,9 puntu) kategoriatan eman dira. Aitzitik, jarrera pertsonalaren eta sozialaren arteko alderik txikiak diskriminazioa jasateko arriskuan dauden talde edo pertsonetan ikusten dira, hala nola gehiegizko pisua edo obesitatea duten pertsonak (-31,3 puntu), desgaitasunen bat duten pertsonak (-28,8 puntu) eta lesbianak, gayak,

bisexualak edo heterosexualak ez diren beste orientazio batzuk (– 19,2 puntu). Kasu horietan distantzia txikiagoa bada ere, sendoa izaten jarraitzen du, eta erresistentzia maila sozialean indibidualean baino handiagoa dela adierazten du (17.grafikoa).

17. grafikoa Etxebizitza alokatzeko jarrera pertsonal eta soziala, ezaugarrien arabera (baiezko erantzunen %)

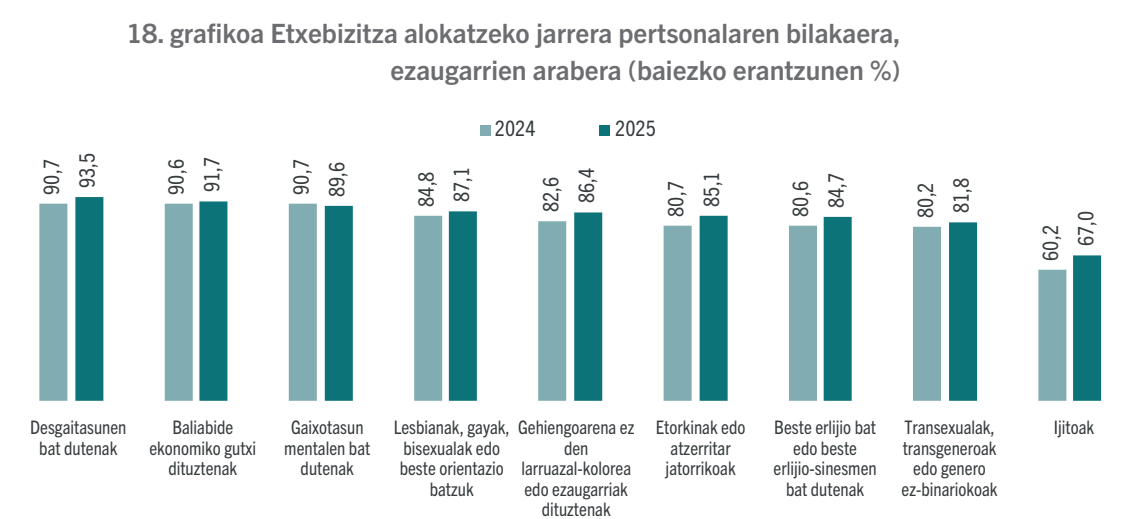

Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

13. G. «Alokatzeko etxebizitza bat izatekotan, pertsona hauei alokatuko zenieke?»;

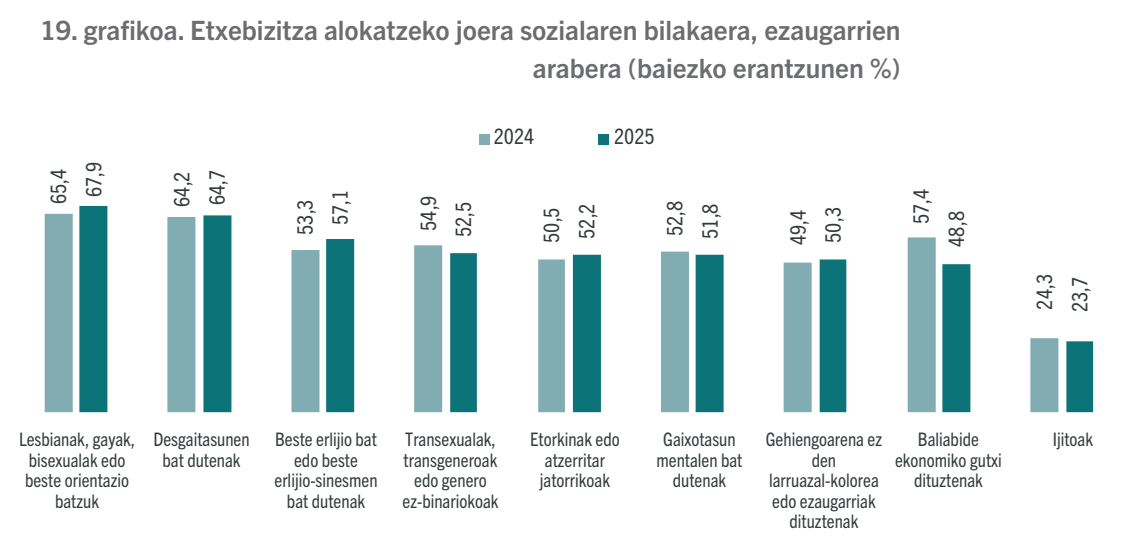
14. G. «Eta zure familiakoengan eta lagunengan pentsatzen jarrita, haiek alokatzeko etxebizitza bat izatekotan, pertsona hauei alokatuko liekete?»

2024an jasotako datuekin alderatuta, 2025eko emaitzek erakusten dute aztertutako kategorian gehienetan hobekuntza moderatua izan dela alokairurako irekitasunari dagokionez, baina intentsitate desberdinekin, kontuan hartutako kolektibo edo talde sozialen arabera. Igoera handiena ijitoei etxebizitza alokatzeko prestasunean ikusten da, +6,8 puntu igo baita; ondoren, migratutako pertsonak edo atzerritar jatorrikoak daude (+4,4 puntu), beste erlijio edo erlijio bateko pertsonak (+4,1 puntu) eta arraziatutakoak (+3,8 puntu). Hobekuntza txiki batekin, desgaitasunen bat duten pertsonen (+2,8 puntu), lesbianen, gayen, bisexualen edo heterosexualen ez diren beste orientazio batzuen (+2,3 puntu) eta trans edo genero ez-binarioen pertsonen (+1,6 puntu) jarrera dago. Joera horren salbuespen bakarra gaixotasun mentalen bat duten pertsonen kasuan ikusten da, non bizkarrik pixka bat behera egiten duen (ehuneko -1,1 puntu) 2024arekin alderatuta (18. grafikoa).

Iturria: geuk egina, 2024ko eta 2025eko EPADEtik abiatuta.
EPADE 2024: 14. G. EPADE 2025: P13. Alokatzeko etxebizitza bat izatekotan, pertsona hauei alokatuko zenieke?»

2024an jasotako datuekin alderatuta, 2025eko emaitzek aldaketa heterogeneoak erakusten dituzte, kategorietan oinarrituta, proiektzio sozialetik alokairura irekitzeari dagokionez. Aldaketarik handiena –% 8,6ko jaitsiera izan da, baliabide ekonomiko urriak dituzten pertsonen alokairuari dagokionez. Norabide berean, migratzaileei dagokienez, jaitsiera moderatua izan da trans pertsonetikiko (-% 2,4). Kontrako noranzkoan, aldakuntza positiboak daude: migratzaileekiko +%1,7ko igoera, +% 2,5 heterosexualak ez diren pertsonetikiko, edo % 3,8ko igoera trans pertsonetikiko. Gainerako aldaketak % 1etik beherakoak dira (19. grafikoa).

EPADE 2024: 15. G. EPADE 2025: P14. «Eta zure familiakoengan eta lagunengan pentsatzen jarrita, haiek alokatzeko etxebizitza bat izatekotan, pertsona hauei alokatuko liekete?»

Hautemandako diskriminazioa

Diskriminazioaren pertzepzioa, hau da, hautemandako diskriminazioa, funtsezko adierazlea da ulertzeko herritarrek nola baloratzen duten beren gizartean diskriminazioak duen hedapena eta nola eragiten duen talde edo kolektibo kaltebera jakin batzuen parte gisa identifikatutako pertsonekiko jarreretan. Neurri subjektiboa da, eta aukera ematen du identifikatzeko biztanleriak, oro har, zein ezaugarri lotzen dituen beste pertsona batzuekiko diskriminazioarekin, bai eta lurraldean desparekotasun hori zein alorretan den nabariagoa eta iraunkorragoa identifikatzeko ere.

Kapitulu honetan, 2025. urtean EAEko diskriminazioaren pertzepzioari buruzko emaitza garrantzitsuenak azalduko dira. Horretarako, kapitulua hiru ataletan banatu da. Lehenengoan, diskriminazioarekiko jarrera eta pertzepzio orokorrei erreparatu zaie; besteak beste, diskriminazioa euskal gizartean arazotzat hartzen ote den eta diskriminazio-mota desberdinek zer hedapen-maila duten aztertu da. Bigarren atalean, diskriminazio hori hautematen den eremu nagusiak deskribatu dira: bizitegia, lana, legeria, zerbitzu publikoak eta gizarte-babesa. Hirugarren atalean, esparru horietako bakoitzean diskriminazio-joera areagotzea eragiten duten zer ezaugarri edo alderdi nagusitzen diren aztertu dugu.

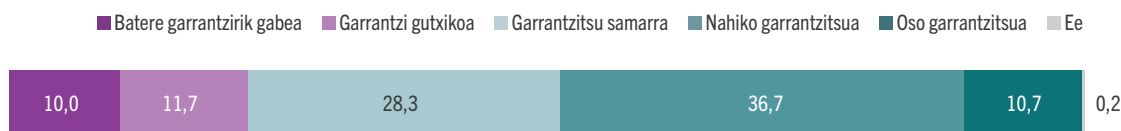
Diskriminazioarekiko jarrerak eta pertzepzioak

Atal honetan, herritarrek diskriminazioari buruz dituzten jarrera eta pertzepzio orokorrak aztertu ditugu, arreta berezia emanda diskriminazioa dagoela zein neurritan aitortzen den eta euskal gizartean zenbateraino iruditzen zaien arazo. Diskriminazioa ikusarazteko mailari erreparatu zaio, talde edo kolektibo kaltebera jakin batzuekiko diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioan dauden aldeak aintzat hartuta. Esparru hori da abiapuntua jarrera horien gizarte-egitura eta -banaketa aztertzeko. Izan ere, diskriminazioa dagoela ukatzeko edo

minimizatzeko joera kognitiboak, batez ere aurreiritzi sotilak edo estrukturalak direnean, hala nola kolore itsuko arrazakeria, aurreiritzirako itsutasuna edo diskriminaziorako itsutasuna, (Bonilla-Silva 2003; Dovidio eta Gaertner, 2004; Pettigrew eta Meertens, 1995) inplikazioak ditu gizarte-dinamikak ulertzeko orduan, eta aurreiritzi sotil, estali edo inplizituarekin lotu ohi da (Fiske, 2018).

Hala, 2025ean, galdetutakoek adierazi dute oso edo nahiko arazo garrantzitsua dela (% 47,4). Herritarren beste heren batek (% 28,3) arazo garrantzitsu samarra dela dio, eta talde txikiago batek, berriz, (% 21,7) uste du diskriminazioak garrantzi txikia duela edo batere garrantzirik ez duela gizartean. Beraz, ondoriozta dezakegu Euskadiko biztanle gehienentzat garrantzi handiko arazoa dela diskriminazioa (19. grafikoa).

20. grafikoa. Diskriminazioaren pertzepzioa arazo gisa (%)¹⁰

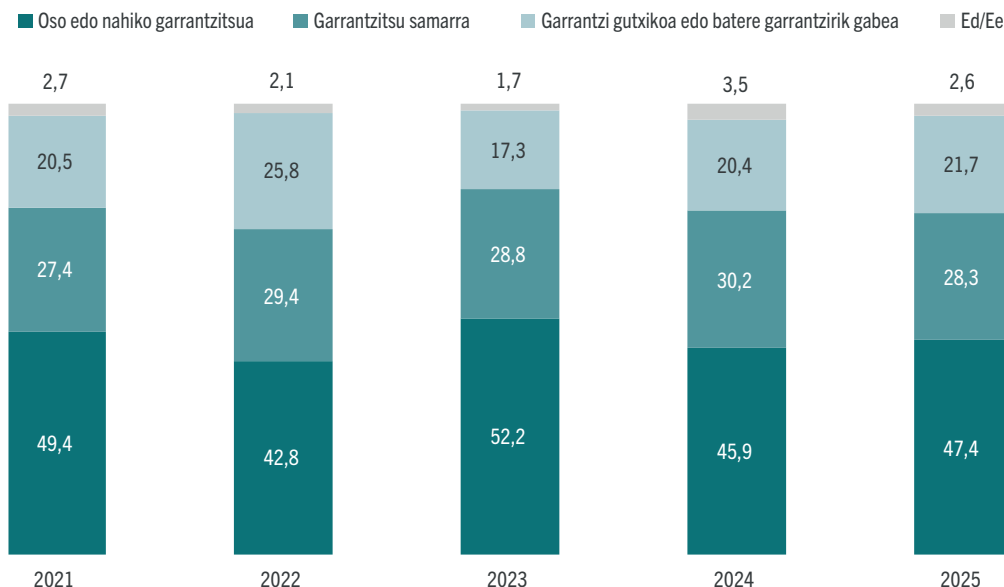
Iturria: Geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

3. G. «Zure ustez, zenbateraino da arazo zenbait kolektiboren diskriminazioa euskal gizartean? Puntuatu 0tik 10era: '0=Garrantzirik ez' '10=Oso garrantzitsua'»

Eboluzioaren konparazioan ikus daitekeenez, 2021az geroztik antzeko maiztasunak izan dira, eta lau pertsonatik hiruk, gutxienez, diskriminazioa arazo garrantzitsutzat jotzen dute euskal gizartean. Aldaketa txiki batzuk ikusten dira, nabariagoak, 2022. eta 2023. urteen ondoren, eta azken bi urteetan normalizatu egin da. Hala, diskriminazioa oso edo nahiko arazo garrantzitsutzat jotzen duten biztanleen ehunekoak gorabeherak ditu, % 42,8 (2022) eta % 52,2 (2023) artean. 2024an eta 2025ean, berriz, tarteko mailetan dago (% 45,9 eta % 47,4, hurrenez hurren). Diskriminazioa garrantzi gutxikoa edo batere garrantzirik gabea dela uste duten pertsonen proportzioak alderantzizko bilakaera erakusten du oso garrantzitsua kategoriarekin alderatuta, hauxe da, % 25,8 (2022) eta % 17,3 (2023) artean dago, eta tarteko mailetan dago 2024an eta 2025ean (20. grafikoa).

¹⁰ Eskala birkodetua: 0-2, batere garrantzirik gabea; 3-4, garrantzi gutxikoa; 5-6, garrantzitsu samarra; 7-8, nahiko garrantzitsua; 9-10, oso garrantzitsua (Eurobarometroan erabilitako sailkapena).

**21. grafikoa. Diskriminazioaren pertzepzioa arazo gisa.
2021-2024 aldiko datuen konparazioa (%)¹¹**

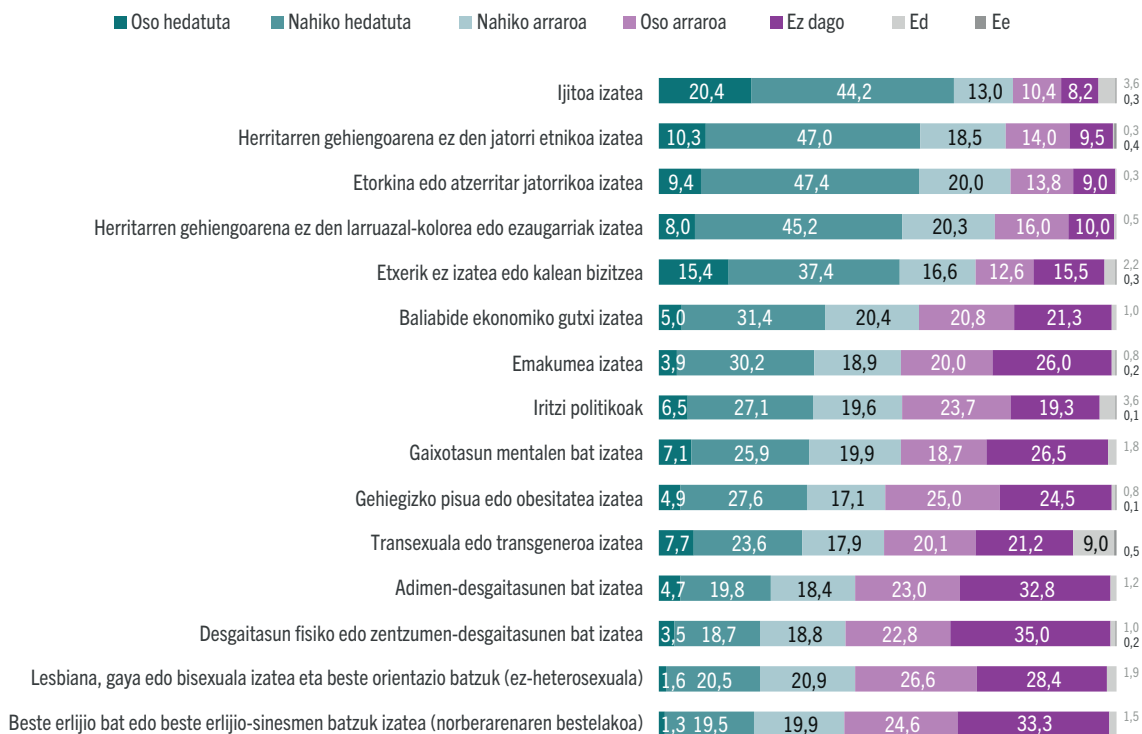
Iturria: Geuk egina, EPADE/Neurtu 2021-2025 azterlanak oinarri hartuta.

Neurtu 2021: 3.G.; Neurtu 2022: 2.G.; Neurtu 2023: 3.G. EPADE 2024 eta 2025: 3.G. «Zure ustez, zenbateraino da arazo zenbait kolektiboren diskriminazioa euskal gizartean? Puntuatu 0tik 10era: '0=Garrantzirik ez' '10=Oso garrantzitsua'»

Euskal gizarteak diskriminazioaz dituen pertzepzioak eta jarrerak neurtzen jarraitzeko, zenbait kolektibo eta gizarte-talderekiko diskriminazioa zenbateraino zabaldua dagoela uste den aztertu nahi izanda (21. grafikoa). Euskal biztanleriaren iritziz, diskriminazio-arrazoi zabalduena ijitoa izatea da, biztanleriaren % 64,6k uste baitu diskriminazio-mota hori oso edo nahiko zabaldua dagoela. Zabalduen dauden hurrengo arrazoiak dira jatorri etnikoa (% 57,3k uste du oso edo nahiko zabaldua dagoela), etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatea (% 56,8k) eta etxerik ez izatea edo kalean bizitzea (% 52,8ek). Aldi berean, Euskadiko biztanleen % 40-50ek uste du nahiko gutxitan edo oso gutxietan dagoela diskriminazioa honako ezaugarri hauek dituzten pertsonetara: beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen batzuk izatea, lesbiana, gay edo bisexuala izatea eta beste orientazio batzuk (ez-heterosexualak), desgaitasun bat izatea, identitate transexuala edo transgeneroa izatea, gehiegizko pisua edo obesitatea izatea edo gaixotasun mentalen bat izatea. Hiru pertsonatik batek, gutxi gorabehera, dio ez dagoela diskriminaziorik desgaitasun fisikoren bat izateagatik (% 35), beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen batzuk izateagatik (% 33,3) edo adimen-degaitasun bat izateagatik (% 32,8). Aldi berean, lau pertsonatik batek ukatu egiten du sexu-orientazio ez-heterosexuala izatearekin, gaixotasun mentalen bat izatearekin (% 26,5), emakumea izatearekin (% 26) edo gehiegizko pisua eta obesitatea izatearekin (% 24,5) lotutako diskriminazioa dagoenik.

¹¹ Aurreko edizioetan, erantzun aukerak eskala honen arabera jaso ziren: oso garrantzitsua; nahiko garrantzitsua; garrantzitsu samarra; garrantzi gutxikoa; batere garrantzirik gabea.

22. grafikoa. Diskriminazioaren hedapenaz gizarteak duen pertzepzioa, gizarte-taldeen eta haien ezaugarrien arabera (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

4. G. »Esango al zenidake, zure iritziz, arrazoi hauetan oinarritutako diskriminazioak zenbateraino dauden hedatuta Euskadin? Hauek dira aukerak: oso hedatuta, nahiko hedatuta, arraroa, oso arraroa eta ez dago»

Oro har, generoaren arabera iritzietan alde esanguratsuak ikusten dira kolektibo edo talde jakin batzuekiko diskriminazioa zenbateraino dagoen hedatuta galdetuta, eta gizonak eta emakumeak diskriminazioa modu desberdinean hautematen dutela erakutsi dute. Eredu hori argi ikusten da emakumea izateagatik diskriminazioan. Izan ere, emakumeen % 35,6k uste du nahiko hedatuta dagoela, eta gizonen % 24,4k baino gutxiagok. Aldiz, gizonen % 44,3k baino gehiagok uste du diskriminazio hori arraroa edo oso arraroa dela (emakumeen % 33,9k baino gutxiagok du iritzia hori). Era berean, gizonak maizago adierazi dute diskriminazioa ez dela gertatzen ijitoen kasuan (gizonen % 11,4k eta emakumeen % 5,1k), pertsona arrazializatuen kasuan (gizonen % 30,8k eta emakumeen % 26,1k) eta LGBTBIQ+ pertsonen kasuan (gizonen % 23,6k eta emakumeen % 19,9k). Dibertsitate funtzionalari eta osasun mentalari dagokienez, gizonak berriz ere neurri handiagoan ukatu dute diskriminazio-arrazoi horren hedapena. Horiek neurri handiagoan adierazi dute diskriminaziorik ez dagoela desgaitasun fisikoa edo sentsoriala duten pertsonen kasuan (gizonen % 38,3k eta emakumeen % 32,0k), ezta adimen-desgaitasuna dutenen kasuan ere (gizonen % 35,6k eta emakumeen % 30,2k), edo, nolana ere, arraroa dela (gizonen % 15,7k eta emakumeen % 21,0k). Era

berean, gaixotasun mentala duten pertsonetikiko diskriminazioa oso arraroa dela uste dute (gizonen % 20,9k eta emakumeen % 16,7k). Gehiegizko pisuagatik edo obesitateagatik diskriminazioan ere, emakumeek nahiko zabalduz jotzen dute (emakumeen % 33,7 baino gehiagok, eta gizonen % 21,1 baino gutxiagok), eta gizon gehiagok uste dute ez dela gertatzen (% 28,1) emakumeen aldean (% 21,1). Datuek adierazten dutenez, desparekotasunak daudenean, emakumeek sentsibilitate handiagoa dute diskriminazioa hedatua dagoela aitortzeko; gizonek, berriz, joera handiagoa dute minimizatzeko, batez ere estigmatizazio sozial handiagoko prozesuak jasaten dituzten kolektiboetan.

2021–2025 urteetan izandako bilakaera aztertuta, diskriminazioaren hedapenarekin loturik hautemandako arrazoiek maila handiak eta nahiko iraunkorrak erakutsi dituzte kolektibo jakin batzuetan, nahiz eta gorabehera handiak izan denbora-tarte horretan (2. taula). Oso nabarmen, ijitoa izatea da aztertutako urte guztietan gehien aipatu den arrazoa. 2023an goia jo ondoren (% 71,4), ehunekoak nabarmen egin zuen behera 2024an (% 58,6), eta 2025ean gora egin du berriro, % 64,5era iritsi baita. Gehien aipatu den kategoria izaten jarraitzen du, beraz. Goian daude, halaber, herritarren gehiengoarena ez den jatorria izatearekin lotutako arrazoiak, goranzko joera txiki bat erakutsi baitute eta balio handienera iritsi baitira 2025ean (% 57,3), bai eta etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatea ere, 2024tik eskuragarri dauden datuekin, 2025ean % 51,8tik % 56,9ra igo baita. Arrazializazioarekin lotutako arrazoiek, hala nola gehiengoarena ez den larrauazal-kolorea edo ezaugarriak izateak, maila ertain-altuak eta bilakaera gorabeheratsua erakutsi dituzte, 2025ean % 53,2 izanik, 2021ean eta 2022an erregistratutako balioen gainetik.

Beste ezaugarri batzuek tarteko mailak eta bilakaera egonkorragoa erakutsi dituzte. Hala, baliabide ekonomiko gutxi izateari lotutako diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioak egonkor mantendu dira 2024tik 2025era bitartean (% 36,5). Emakume izateagatik diskriminazio handia dagoela adierazi du hiru pertsonatik batek (% 34,1 2025ean). Antzeko zerbait gertatzen da iritzi politikoekin: 2024an % 37,5 ziren eta 2025ean % 33,6 dira. Gaixotasun mentalen bat izatearen kasuan, 2022an gora egin ondoren (% 49,3), beheranzko joera ikusi da, 2025ean % 33,0ra iritsi baita.

Gorputz-aniztasunarekin eta dibertsitate funtzionalarekin lotutako diskriminazio-pertzepzioek, oro har, behera egin dute pixkanaka (3. taula). Gehiegizko pisua edo obesitatea izatea % 36,5ekoa zen 2024an, eta % 32,5ekoa 2025ean; desgaitasunen bat izateak, berriz, pisu erlatiboa jaitsi du, 2023an % 32,6 izatetik 2025ean % 23,4 izatera. Antzeko bilakaera ikusi da sexu-genero aniztasunari lotutako arrazoietan; izan ere, trans edo genero ez-bitarreko pertsona izatea jaitsi egin da 2021 – 2023 urteetan zituen balio handietatik (% 47–% 50 inguru) 2025ean % 31,3 izatera; lesbiana, gay edo bisexuala izatea 2023an % 35,6 izatetik 2025ean % 22,1 izatera pasa da. Azkenik, norberarenaren bestelako erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen batzuk izatea da serie osoan gutxien aipatu den arrazoa, balio egonkor eta txikietan mantendu baita, 2025ean % 20,8, 2021ean eta 2022an erregistratutakoen antzeko maila, hain zuzen ere.

3. taula. Diskriminazioaren hedapenari buruz
gizarteak duen pertzepzioa. 2020-2025 aldiko datuen konparazioa
(oso edo nahiko hedatuta erantzunen %)¹²

	2021	2022	2023	2024	2025
Ijitoa izatea	65,8	66,3	71,4	58,6	64,5
Herritarren gehiengoarena ez den jatorri etnikoa izatea	50,6	49,3	53,2	52,6	57,3
Etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatea				51,8	56,9
Herritarren gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak izatea	46,3	45,7	51,3	47,1	53,2
Baliabide ekonomiko gutxi izatea				36,4	36,5
Emakumea izatea	34,2	33,6	35,2	37,5	34,1
Iritzi politikoak				37,5	33,6
Gaixotasun mentalen bat izatea		39,4	49,3	34,8	33,0
Gehiegizko pisua edo obesitatea izatea				36,5	32,5
Transexuala edo transgeneroa izatea	47,4	42,5	50,4	32,6	31,3
Adimen-desgaitasunen bat izatea	29,1	23,3	32,6	28,5	23,4
Lesbiana, gaya edo bisexuala izatea eta beste orientazio batzuk (ez-heterosexuala)	31,2	28,4	35,6	24,3	22,1
Beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen batzuk izatea (norberarenaren bestelakoa)	20,1	19,5	19,5	24,2	20,8

Iturria: geuk egina, EPADE/Neurtu 2021-2025 azterlanak oinarri hartuta.

2021: Neurtu 2022: 4.G.; Neurtu 2023: 5.G.; EPADE 2024 eta 2025: 4.G. Esango al zenidake zure ustez, arrazoi hauetan oinarritutako diskriminazioak zenbateraino dauden zabaldua Euskadin? Hauek dira aukerak: oso hedatuta, nahiko hedatuta, nahiko arraroa, oso arraroa eta ez dago»

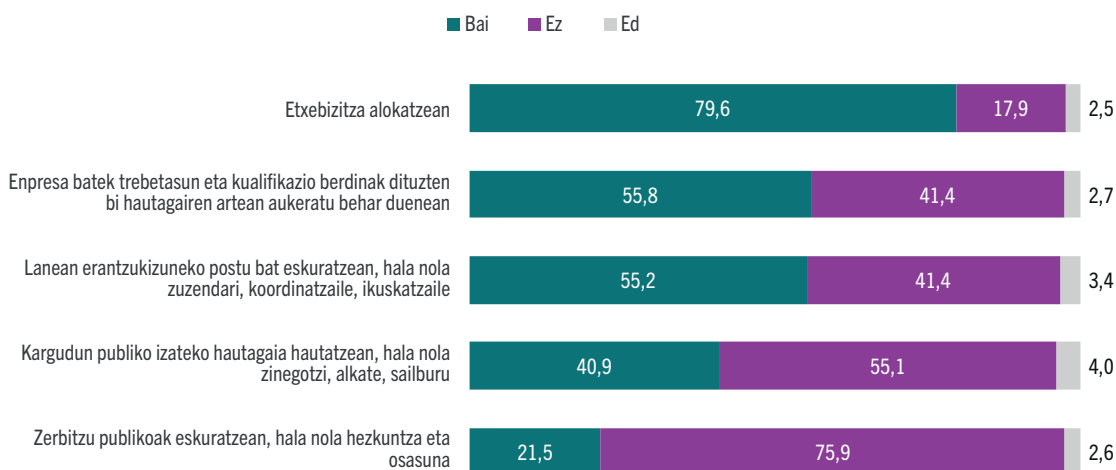
Diskriminazioa zein eremutan nabari den

Atal honetan, diskriminazioaren prebalentziaren pertzepzioa aztertu da honako eremu hauetan: bizitegia, lana, legeria, zerbitzu publikoak eta gizarte-babesa. Euskadiko biztanleek uste dute tratu-berdintasunaren maila desberdinak daudela, kasuan-kasuan dagokion gizarte-espazioaren arabera. Hala, biztanleriaren erdiak baino gehiagok uste du aldeak daudela tratuan, kasuan kasuko pertsonaren ezaugarrien arabera, tratu desberdinaren pertzepzioa % 21,5 eta % 79,6 artekoa baita.

¹² EPADE 2020 azterlanean, oso edo nahiko ohikoa.
*Balioen batez bestekoa. «Zaharregitza edo gazteegitza hartzea» erantzunari dagokionez, EPADE 2024 azterlanaren balioa «gaztea izatea» eta «adinekoa izatea» aukeretarako lortutako balioen batez besteko aritmetikoa da; «desgaitasunen bat izatea» erantzunari dagokionez, EPADE 2020 azterlaneko balioa «desgaitasun fisiko eta/edo sentsoriala izatea» eta «adimen-desgaitasuna izatea» aukeretarako lortutako balioen batez besteko aritmetikoari dagokio.

Diskriminazioaren eragin handiena etxebizitza bat alokatzean sumatzen da; izan ere, % 79,6ren ustez, aldeak daude pertsonaren arabera, eta, ostera, % 17,9k uste du ez dagoela alderik. Bigarrenik, lan-eremua dago; izan ere, % 55,8k uste du enpresek desberdintasunak ezartzen dituztela kontratazio-prozesuetan, gaitasun eta kualifikazio berdinak izanda; % 41,4k, berriz, uste du desberdintasun horiek ez direla gertatzen. Antzeko pertzepzioa ikusten da erantzukizuneko lanpostuak lortzeko orduan; % 55,2k sarbide-desberdintasunak identifikatu ditu, eta % 41,4k, berriz, ez du halakorik sumatzen. Tratu desberdinen pertzepzioak behera egin du kargu publiko edo politikoetara sartzeari dagokionez: % 40,9k uste du diskriminazioa dagoela, eta % 55,1ek uste du ez dagoela alderik. Azkenik, zerbitzu publikoak (adibidez, hezkuntza edo osasungintza) jasotzeko aukera da tratu-desberdintasunaren pertzepzio txikiena den eremua; izan ere, lau pertsonatik hiruk (% 75,9) uste dute tratu-berdintasuna dagoela, eta % 21,5ek, berriz, eremu horretan diskriminazioa dagoela (22. grafikoa).

23. grafikoa. Hautemandako tratu-desberdintasuna, eremuen arabera (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

5.G. «Zure ustez Euskadin tratu berdina ematen al zaie pertsona guztiei edo desberdintasunak daude pertsonaren arabera kasu hauetan?»

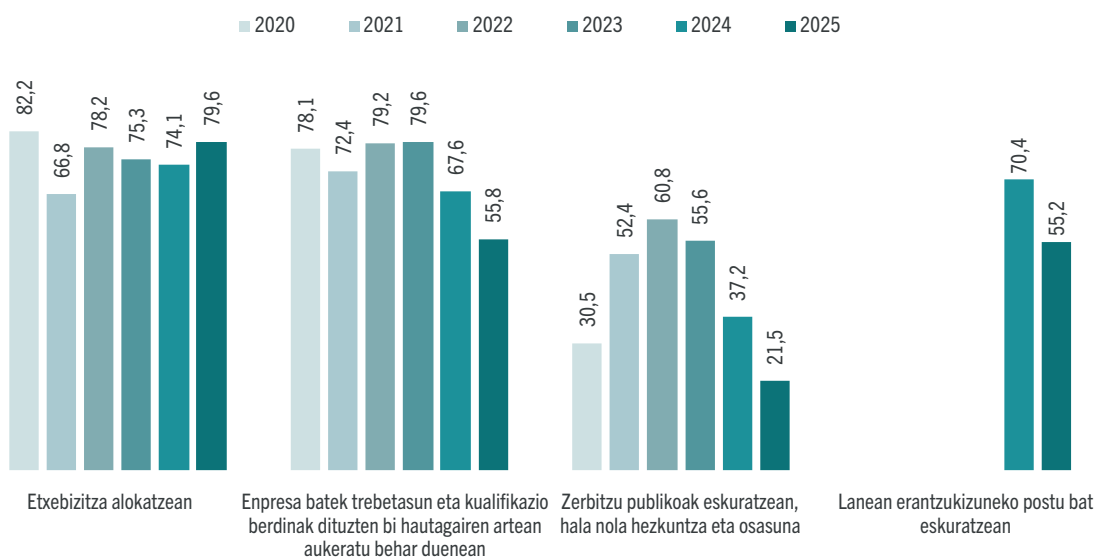
Bilakaera aintzat hartuta, aztertutako zenbait eremutan berezitasunak ikus daitezke tratu-desberdintasunaren pertzepzioaren bilakaeran (23. grafikoa). Etxebizitza bat alokatzeari dagokionez, desparekotasunaren pertzepzioak 2025ean gora egin du 2024rekin konparatzen badugu (+5,5 puntu), eta 2020an izandako mailetara (% 82,2) hurbildu da berriro ere.

Lan-kontratazioan, gaitasun eta kualifikazio berdinak izanda, beheranzko joera jarraitua ikusi da 2020tik (orduan, biztanleriaren % 72,2k desparekotasuna sumatzen zuen) 2025era arte, eta -22,3 puntuko jaitsiera metatu da. Horren antzera, intentsitate txikiagoarekin bada ere, erantzukizuneko lanpostuak lortzeko aukerari dagokionez, desparekotasunaren pertzepzioa jaitsi egin

da, 2024an % 70,4 izan baitzen, eta 2025an, berriz, % 55,2 (– 15,2 puntu). Aldaketa handiena zerbitzu publikoak jasotzeko aukeran ikusi da. Esparru horretan, desparekotasunaren pertzepzioak 2022an goia jo ondoren (% 60,8), pixkanaka jaitsi egin da 2025era arte, –21,5 puntuko murrizketa metatuarekin, eta, gainera, 2020ko mailatik 9 puntu beherago dago (% 30,5).

Oro har, 2025eko emaitzek adierazi dute desparekotasunaren pertzepzioa murriztu egin dela oro har eremu instituzionalean eta lan-eremuan; bizitegi-eremuan, berriz, tratu desberdinaren pertzepzio-maila handiak eta iraunkorrak daude oraindik ere, eta herritarrentzako desparekotasun-esparru nagusia izaten jarraitzen du.

24. grafikoa. Tratu-desberdintasuna eremuen arabera: 2020-2025
(«desberdintasunak daude, pertsonaren arabera» aukeraren %)

Iturria: geuk egina, EPADE/Neurtu 2020-2025 azterlanak oinarri hartuta.

EPADE 2020: 5.G.; Neurtu 2021: 2.G.; Neurtu 2022: 4.G.; Neurtu 2023: 2.G.. EPADE 2024 eta 2025: 5.G. «Zure ustez Euskadin tratu berdina ematen al zaie pertsona guztiei edo desberdintasunak daude pertsonaren arabera egoera hauetan?»

Diskriminazioaren pertzepzioa hainbat ezaugarriren arabera¹³

Atal honetan, Euskadiko biztanleek diskriminazioaz dituzten pertzepzioetan eta jarreretan sakonduko dugu, eta herritarrek hainbat eremutan tratatu desberdinerako edo diskriminaziorako arrazoitzat har ditzaketen gizarte-ezaugarriak, egoerak edo baldintzak aztertuko ditugu. Zehazki, pertzepzio horiek eta haien arrazoiak aztertuko ditugu honako eremu hauei dagokienez: bizitegi-eremua (etxebizitza bat alokatzeko aukera), lan-eremua hainbat egoeratan (baldintza berdinetan kontratatzea eta erantzukizuneko lanpostuak lortzea), eta eremu instituzionala edo gizarte-babeseko sistema (zerbitzu publikoak jasotzeko aukera eta lege-eremua). Adierazitako eremuren batean desparekotasuna edo diskriminazioa dagoela adierazi duen pertsona bakoitzari eskatu diogu adierazteko, bere ustez, zein diren esparru horietan diskriminazio handiena eragiten duten hiru ezaugarriak.

Etxebizitza bat alokatzea

Etxebizitza eskuratzeko aukera izatea da desparekotasun sozialak gehien agertzen diren eremuetako bat, eta, gainera, euskal gizarteak maila sozialean dituen arazo edo kezka nagusien artean dago (Ikuspegi, 2025). Testuinguru horretan, eta kontuan hartuta maila pertsonalean garrantzi handia duela etxebizitza bat alokairuan hartzeko aukera izateak, bertan ezarri ahal izateko ohiko bizilekua, funtsezkoa da aztertzea euskal gizartearen ustez zein diren etxebizitza bat alokatzeko orduan kalte gehien egin dezaketen ezaugarriak, eta hiru kategoria garrantzitsuenak adierazteko eskatu zaie pertsonei¹⁴.

Hala, etxebizitza bat alokatzen saiatzean diskriminazioa dagoela adierazi duten pertsonen artean, % 60,7k etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatearekin lotu du tratatu desberdin edo diskriminazio hori. Bigarrenik, % 31,1ek uste du baliabide ekonomiko gutxi izatea eta % 29,6k uste du ijitoa izatea direla etxebizitza bat alokatzen saiatzean diskriminazioa jasateko arrisku handiagoa duten ezaugarriak. Pertsona arrazializatua izatea ere lotzen da bizitegi-eremuko diskriminazioarekin, galdetutakoen % 24,8k adierazi baitute ezaugarri hori. Gainerako ezaugarriak % 9k baino gutxiagok aipatu dituzte (gaztea izatea, jatorri etniko desberdina izatea, langabezia egotea edo gaixotasun mentalen bat izatea).

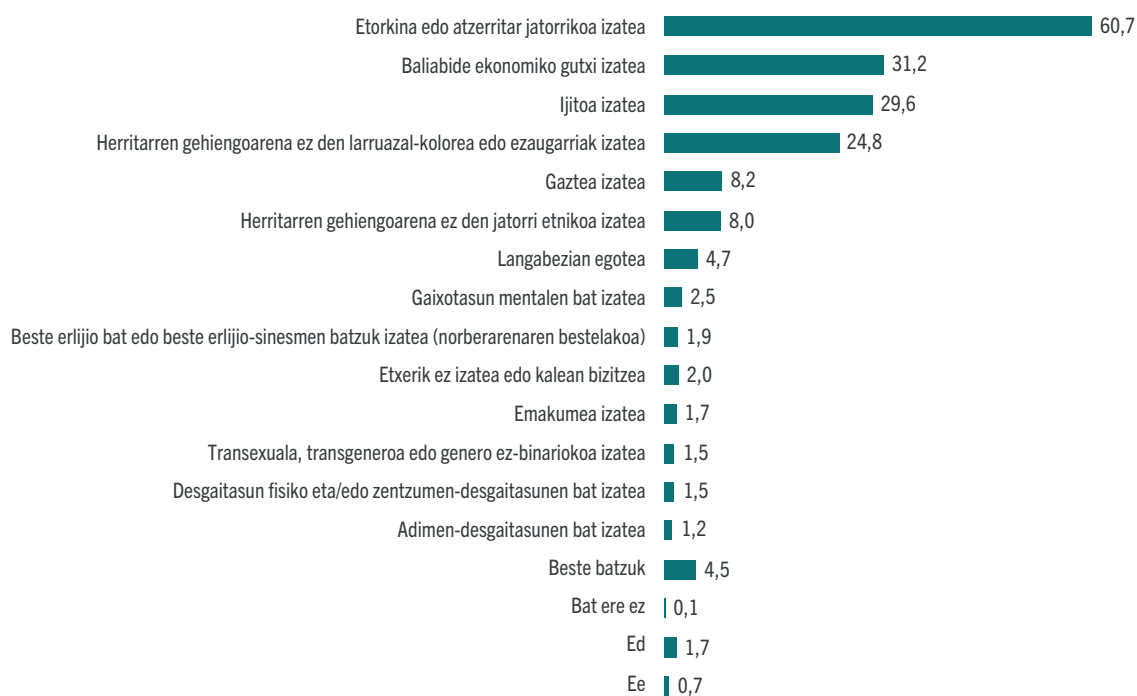
¹³ Aurkezten diren ezaugarriak aldeztu aurretik Estatuan (CISen ikerketak) nahiz Europan (Eurobarometroa) egindako beste inkesta batzuetan erabilitako zerrendetatik abiatuta hautatu dira.

¹⁴ Aurreko atalean esparruren batean tratatu-desberdintasunak daudela adierazi zutenei soilik galdetu zaie.

Zehaztu gabeko beste ezaugarri batzuk aipatu dituzte pertsonen % 4,7k, eta % 2,4k ez daki/ez du erantzun. Garrantzitsua da adieraztea % 0,1ek soilik uste duela aipatutako ezaugarriak ez daudela diskriminazioarekin lotuta etxebizitza bat alokatzen saiatzean (25. grafikoa).

Aitzitik, eremu horretan, honako ezaugarri hauek ez dira hain kaltegarritzat jotzen (aipamenen % 2 eta % 1 artean): adimen-desgaitasuna izatea (% 1,2), trans edo genero ez-bitarreko pertsona izatea (% 1,5), desgaitasun fisiko eta/edo sentsozialen bat izatea (% 1,5), emakumea izatea (% 1,7), etxerik ez izatea edo kalean bizitzea (% 1,9) eta norberarenaren bestelako erlijio edo erlijio-sinesmen bat izatea (% 2,0).

25. grafikoa. Diskriminazioaren ezaugarri nagusiak etxebizitza bat alokatzean (%)¹⁵

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

6bG. «Zure ustez, zer ezaugarri egin diezaioke kalte pertsona bati etxebizitza alokatzean?»

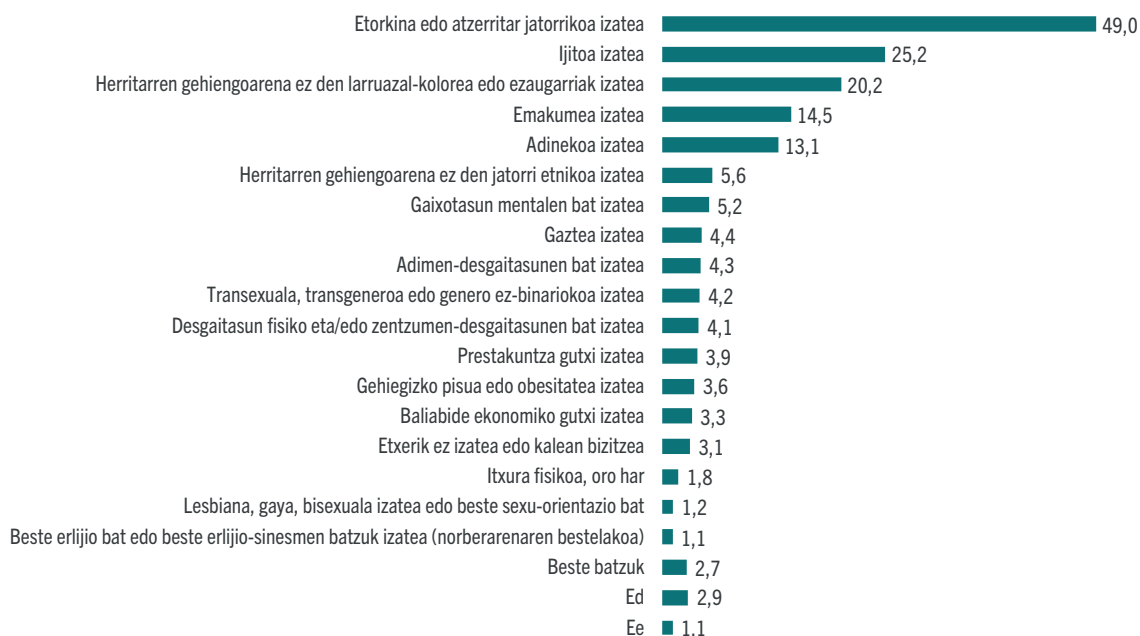
¹⁵ Grafikotik kendu dira % 1etik beherako erantzun-ehunekoak dituzten kategoriak. Honako hauek dira % 0,01etik % 0,09ra goraka ordenatuta: hizkuntza, auzo edo udalerrri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea, adinekoa izatea, familia-motaren arabera, prestakuntza txikia izatea, itxura fisikoa, oro har, eta lesbiana, gay, bisexual edo bestelako sexu-joera bat izatea.

Lanpostu bat eskuratzea

Gizartean, oro har, eta etxebizitza bat eskuratzean adierazi den diskriminazioaren pertzepzioaz gain, lan-eremuko diskriminazioaren pertzepzioa aztertu nahi izan dugu. Zehazki, lanpostu bat eskuratzeko aukera-berdintasunari dagokionez, eta talde edo kolektibo jakin batekiko identifikazio sozialaren arabera ere identifikatu ditugu aldeak. Jasotako informazioak erakutsi du ezaugarri pertsonal edo sozial jakin batzuen pertzepzioa tratu desberdin edo diskriminatzailearekin lotzen dela lanpostu bat eskuratzeko orduan, baldintza edo prestakuntza berdinak izanda ere.

Lanpostu bat eskuratzeari dagokionez, gizartearen iritziaren arabera, kontratazioan tratu desberdina izateari begira gehien aipatu den ezaugarria da etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatea (% 49), eta hurrengoak ijitoa izatea (% 25) eta pertsona arrazializatua izatea (% 20,2). Aipatutako beste faktore batzuk dira, beheranzko hurrenkeran, emakumea izatea (% 14,5) eta adinekoa izatea (% 13,1). Gainerako ezaugarriei dagokienez, pertsonen % 6k baino gutxiagok uste du kaltegarriak direla enplegu bat eskuratzeko orduan. Honako hauek daude horien artean: jatorri etniko desberdina izatea (% 5,6) eta gaixotasun mentalen bat izatea (% 5,4), bai eta gaztea izatea, adimen-desgaitasuna izatea, trans edo genero ez-bitarreko pertsona izatea, desgaitasun fisiko eta/edo sentsozialen bat izatea edo prestakuntza txikia izatea ere; % 4 inguruk aipatu dituzte ezaugarri horiek beheranzko ordenan. Zehaztu gabeko beste ezaugarri batzuk erantzunen % 2,7 dira, eta % 4k ez daki/ez du erantzun (25. grafikoa).

26. grafikoa. Diskriminazioaren ezaugarri nagusiak lanpostu bat eskuratzean (%)¹⁶

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

6bG. «Zure ustez, zer ezaugarri egin diezaioke kalte pertsona bati enpresa batek gaitasun eta prestakuntza berdina duten bi hautagairen artean aukeratu behar duenean?»

Lan-eremuan ere estatistikoki alde esanguratsuak ikusten dira emakumeen eta gizonen pertzepzioan. Kasu horretan, emakumeek gutxiago nabaritzen dute (% 1,5) baliabide ekonomiko gutxi izateak eragin negatiboa izan dezakeela lanpostua lortzean gizonen (% 5) baino.

Erantzukizuneko lanpostu bat eskuratzea

Erantzukizuneko lanpostuetan sartzeko aukera izatea funtsezko eremua da aukera-desberdintasunaren pertzepzioa aztertzeko; izan ere, lan-sustapeneko, lidergoko eta aintzatespeneko edo gizarte-estatusoko prozesuak hartzen ditu. Azterketa horren bidez identifika daitezke askotariko ezaugarri sozialak dituzten pertsonen eta kolektiboen ibilbide profesionaletan sumatu diren oztopoak, bai eta dauden kristalezko sabaia eta zoru itsaskorrak ere¹⁷. Metafora horiek egiturazko oztopoak dakarzkigute gogora, eta oztopo horiek zaildu egiten dute,

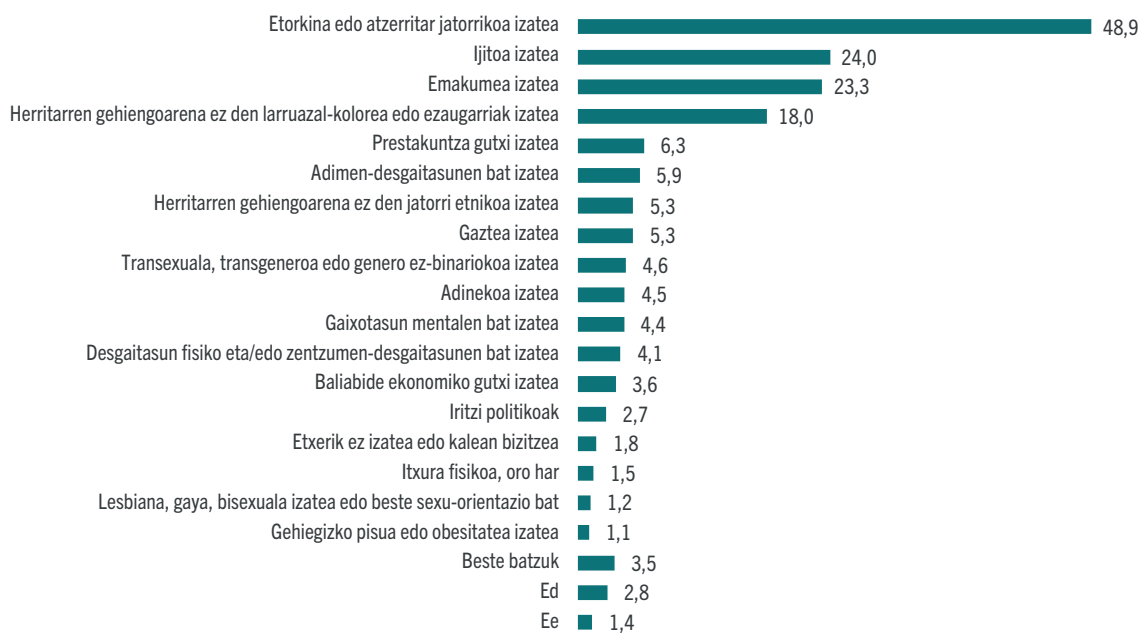
¹⁶ Grafikotik kendu dira % 1etik beherako erantzun-ehunekoak dituzten kategoriak. Honako hauek dira goraka ordenatuta: hizkera edo azentua, langabezia egotea, auzo edo udalerrir degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea, hizkuntza eta iritzi publikoak.

¹⁷ Ebidentzia enpirikoaren arabera, emakumeek desabantailak dituzte goragoko posizioetara iristeko (kristalezko sabaia; Cotter et al., 2001) eta mugikortasun txikiko lanpostu prekarioetan pilatzen dira (zoru itsaskorra; Booth et al., 2003). Gaur egun, bi kontzeptu horiek beste talde batzuk eraginpean hartzen dituzten lan-estratifikazio modu iraunkorren azterketari ere aplikatzen zaizkio.

batetik, erantzukizun handiagoko postuetarantz gora egitea, eta, bestetik, lan-merkatuko mailarik baxuenetan dauden pertsonen gora egiteko aukerak izatea, beharreko kualifikazioa eta gaitasunak izan arren. Dinamika horiek nabarmen muga ditzakete ezaugarri sozial jakin batzuei lotutako pertsonen eta kolektiboek lanbidean mailaz igotzeko, garatzeko eta aintzatetsiak izateko aukerak.

Erantzukizuneko lanpostu bat eskuratzeko orduan (adibidez, zuzendaritza, koordinazioa, gainbegiratzea) biztanleriak diskriminazioa jasateko aukeratzat gehien aipatu dituen ezaugarriei dagokienez, etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatea nabarmentzen da (% 48,9). Ijitoa izatea (% 24,0), emakumea izatea (% 23,3) eta pertsona arrazializatua izatea (% 18,0) ezaugarriak ere eremu horretan diskriminazioa jasateko aukera handiagoa izatearekin lotu ditu Euskadiko biztanleen parte handi batek (26. grafikoa). Oso azpitik daude prestakuntza txikia izatea (% 6,3), adimen-desgaitasuna izatea (% 5,9), gaztea izatea edo gehiengoarena ez den jatorri etnikoa izatea (% 5,3) ezaugarriak. Gainerako kategoriak % 5ek baino gutxiagok aipatu dituzte. Aipatu ez diren beste ezaugarri batzuk % 3,5 dira eta pertsonen % 4,2k ez daki/ez du erantzun.

27. grafikoa. Diskriminazio ezaugarri nagusiak erantzukizuneko lanpostu bat lortzerakoan (%)¹⁸

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

6bG. «Zure ustez, zein ezaugarrikin egin diezaiokeete kalte pertsona bati erantzukizuneko postu bat lortzerakoan?»

¹⁸ Grafikotik kendu dira % 1etik beherako erantzun-ehunekoa dituzten kategoriak. Honako hauek dira goraka ordenatuta: familia-mota, hizkera edo azentua, hizkuntza, norberarenaren bestelako erlijioa edo erlijio-sinesmena izatea eta auzo edo udalerrri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea.

Diskriminaziozko tratuari dagokionez, estatistikoki alde esanguratsuak ikusten dira gizonen eta emakumeen artean erantzukizuneko lanpostu bat eskuratzeko aukerari begira. Emakumeek gizonen baino nabarmen gehiago aipatu dute emakumea izatea diskriminazio-faktore handia dela (emakumeen % 27,6k) eta (gizonen % 18,4k); horrek esan nahi du genero-desparekotasunak gehiago identifikatzen direla norberaren esperientziatik. Halaber, emakumeek gizonen baino proportzio handiagoan adierazi dute beste kategoria batzuen aukera (% 4,5 emakumeek eta % 1,8 gizonen).

Kargu publiko edo politiko bat eskuratzea

Kargu publiko edo politikoetara iristea ere adierazle ona da jakiteko herritarrek nola hautematen duten kolektibo edo talde jakin batzuekiko diskriminazioa. Kolektibo edo talde minorizatueta pertsonen botereko edo erantzukizuneko postuetara iristeko –kargu politiko bat, esaterako– zailtasun gehiago dituzten galdetuta, aztertuko dugu, herritarren ustez, kolektibo minorizatueta pertsonen zailtasun handiagoak dituzten botereko edo erantzukizuneko postuetan sartzeko, eta, aldi berean, agerian utziko ditugu beti esplizituak ez diren baina pertsonen eta kolektiboen aukeretan eragina duten oztopoak.

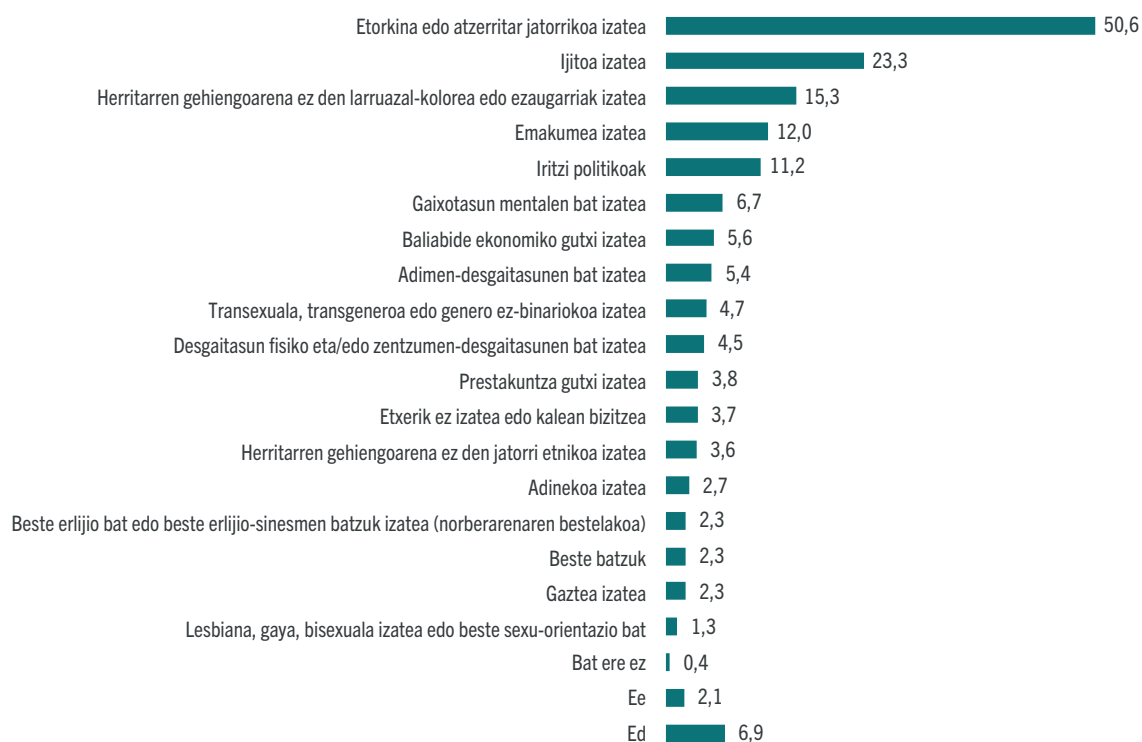
Kargu publiko bat betetzeko hautatua edo izendatua izateko orduan (adibidez, zinegotzia, alkatea, atezaina...) norbaiti kalte egin diezaioketen faktoreak daudela uste dutenen artean, gehien aipatu den ezaugarria da etorkina edo atzeritar jatorrikoa izatea, aipameneren % 50,6an adierazi baita hori. Etorkina izatea ezaugarriak izan dituen aipameneren erdia baino gutxiagorekin ijitoa izatea dago (% 23,3), eta, ondoren, pertsona arrazializatua izatea (% 15,3).

Faktore horiekin batera, herritarren zati handi batek, askoz ere proportzio txikiagoan bada ere, generoa eta jarrera ideologikoak identifikatu ditu kargu publikoetara iristeko kaltegarriak izan daitezkeen elementu gisa. Zehazki, aipameneren % 12k adierazi du emakumea izatea, eta % 11,2k iritzi politikoak.

Beste ezaugarri batzuek aipamen gutxiago izan dituzte, eta honako hauek daude haien artean: gaixotasun mentalen bat izatea (% 6,7), baliabide ekonomiko gutxi izatea (% 5,6), adimen-desgaitasuna izatea (% 5,4) edo trans edo genero ez-bitarreko pertsona izatea (% 4,7). Halaber, egoera sozioekonomikoarekin eta bizi-egoerarekin lotutako faktoreek (adibidez, prestakuntza txikia izatea, etxerik ez izatea edo kalean bizitzea edo adin-talde jakin batekoa izatea), % 4tik beherako ehunekoak dituzte; % 6,9k, berriz, ez daki edo ez du erantzun. % 0,4k soilik erantzun du aipatutako kategorietako bat ere ez dagoela lotuta eremu horretako diskriminazioarekin.

Oro har, emaitza horiek erakutsi dute, herritarren pertzepzioaren arabera, ordezkartza publikoko eta botereko lanpostuetara iristeko aukera jatorriarekin, etniarekin, arrazializazioarekin eta generoarekin lotutako egiturazko desberdintasunek baldintzatzen dutela oraindik ere, bai eta gehiengoarenak ez diren iritzi politikoek ere. Horrek mahai gainean jartzen du lan egiten jarraitu behar dela erabakiak hartzeko eta erantzukizuneko lanpostuetan sartzeko aukera-berdintasunaren arloan dauden mugen inguruan, bai eta kargu publikoetara eta ordezkartza politikora iristeko aukeraren inguruan ere.

28. grafikoa. Diskriminazioaren ezaugarri nagusiak: kargu publiko bat eskuratzea (%)¹⁹

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

6eG. «Zure ustez, zein ezaugarri egin diezaioke kalte pertsona bati kargudun publiko (hala nola, zinegotzi, alkate, sailburu...) izateko hautatzean?»

Generoaren arabera egon daitezkeen desberdintasunak aztertzean, emakumeek gizonen baino neurri handiagoan adierazi dute emakumea izatea diskriminazio-ezaugarria edo ezaugarri kaltegarria dela kargu publiko edo politikoa betetzeko hautatua edo izendatua izateko orduan, (emakumeen %17,0k eta gizonen %6,4k).

¹⁹ Grafikotik kendu dira % 1etik beherako erantzun-ehunekokoak dituzten kategoriak. Honako hauek dira goraka ordenatuta: familia-mota, hizkera edo azentua, hizkuntza, norberarenaren bestelako erlijioa edo erlijio-sinesmena izatea eta auzo edo udalerri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea.

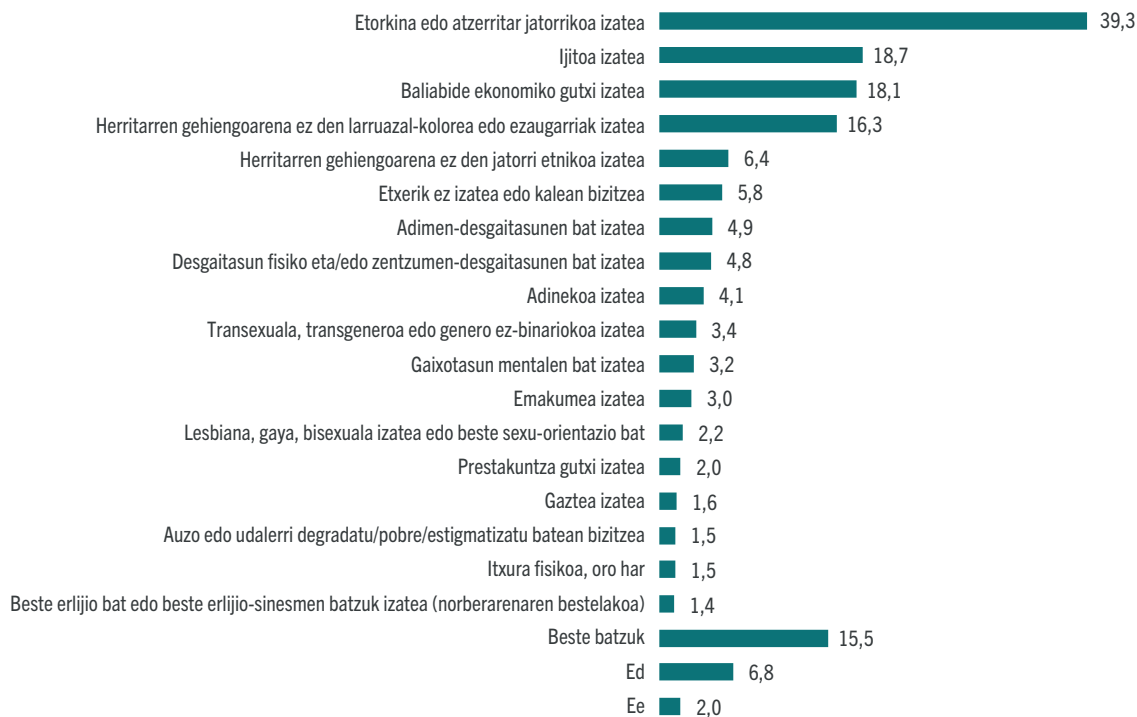
Gizarte-zerbitzuak jasotzeko aukera

Gizarte-zerbitzuak eta zerbitzu publiko nagusiak (hezkuntza edo osasuna, esaterako) jasotzeko aukerari dagokionez, Euskadiko biztanleek duten diskriminazioaren hedapenaren pertzepzioa funtsezko eremua da aztertzeko, oinarrizko eskubideak eta hornidura publiko unibertsala baliatzeko aukera baita. Horregatik, funtsezkoa da aztertzea eta sakontzea, herritarren ustez, oinarrizko eskubideak baliatzearekin lotutako zerbitzu publiko horiek eskuratzeko orduan zer ezaugarri izan daitezkeen kaltegarriak edo zein ezaugarri eragin dezaketen tratu diskriminatzailea.

Zerbitzu publikoak (hezkuntza edo osasuna, kasu) jasotzeari dagokionez, berriz ere, etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatearekin lotua dago kaltegarrientzat jotzen den ezaugarria, eta hala adierazi dute pertsonen % 39,3k. Ondoren datoz, erdia baino gutxiagorekin, ijitoa izatea (% 18,7), baliabide ekonomiko gutxi izatea (% 18,3) eta herritarren gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak izatea (% 16,3).

Aintzat hartutako gainerako kategoriek edo ezaugarriek % 7tik beherako aipamenak izan dituzte, eta honako hauek dira: herritarren gehiengoarena ez den jatorri etnikoa izatea (% 6,4), adimen-desgaitasuna izatea (% 5,8), adinekoa izatea (% 4,8), gaixotasun mentalen bat izatea (% 3,2), lesbiana, gay, bisexual edo beste sexu-orientazioaren bat izatea (% 2,2), gaztea izatea (% 1,6) eta auzo edo udalerrri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea (% 1,5), bai eta «beste batzuk» kategoria (% 1,4) eta ez du erantzun (Ee) aukera ere. Bestalde, «beste batzuk» kategoria (% 15,5era iritsi da), eta ez daki kategoria (% 6,8) nabarmendu dira.

29. grafikoa. Diskriminazioaren ezaugarri nagusiak zerbitzu publikoak eskuratzean (%)²⁰

Iturria: geuk egin, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

6bG. «Zure ustez zein ezaugarri egin diezaioke kalte pertsona bati zerbitzu publikoak (hala nola hezkuntza eta osasuna) eskuratzean?»

Zerbitzu publikoak jasotzeko aukeran eragin dezaketen diskriminazio-arrazoiak aztertzean ere, estatistikoki alde esanguratsuak aurkitu ditugu generoaren arabera. Emakumeek gizonen baino neurri handiagoan uste dute (gizonen % 1,2ek eta emakumeen % 2,5ek) desgaitasun bat izatea, fisikoa eta/edo sentzoriala (% 7,7) edo intelektuala (% 6,8) kaltegarria izan daitekeela pertsona batentzat zerbitzu publikoak (esaterako, hezkuntza eta osasuna) eskuratzeko orduan.

²⁰ Xehetasun gehiagorako, ikusi galdetegi osoa eranskinetan.

Aitortutako diskriminazioa

Atal honetan, 2024ko edizioan egin genuen bezala, bi galdera desberdin jaso dira Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerei buruzko 2025 inkestan, eta horiek lagunduko digute zuzeneko diskriminaziora nahiz zeharkako diskriminaziora hurbiltzen. Alde batetik, azken 12 hilabeteetan izandako diskriminazio-esperientzia pertsonalak identifikatzeko galdera bat egin dugu. Eta, bestetik, azken urtean ikusitako diskriminazioa (zeharkakoa) jasotzeko galdera bat egin dugu, hau da, tratu desberdina beste pertsona batzuei zuzendua izanik, pertsonak lekuko izan diren diskriminazio-egoerei buruzkoa.

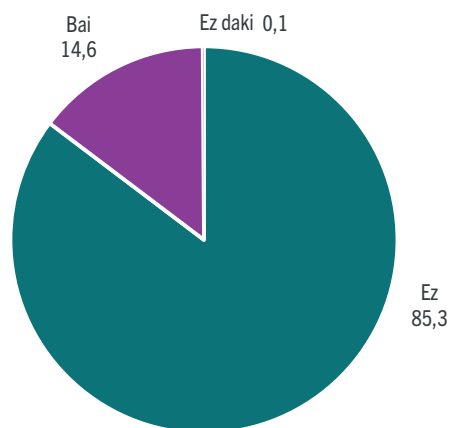
Azkenik, Euskal Autonomia Erkidegoan zuzeneko zein zeharkako diskriminazioa adierazten duten eremu espezifikoak aztertu ditugu, zuzeneko diskriminazioaren maila orokorrak eta eremu espezifikoetan (lana, hezkuntza, bizitegia, administrazioarekiko harremanak edo espazio publikoak) duen presentzia kontuan hartuta, eta hainbat ezaugarriren arabera: jatorri etnikoa, erlijioa, generoa, sexu-orientazioa, adina edo beste faktore batzuk.

Zuzeneko diskriminazioa

Aitortutako eta zuzeneko diskriminazioa da pertsonek beren buruarekiko sentitu dutela adierazi dutena. Adierazle horren bidez, galdetutako pertsonek aitortutako esperientzia zehatzak jaso daitezke, eta, hala, benetako bizipenei lotutako hurbilketa bat egin daiteke eta herritarren artean zenbateko proportzioa duen baloratu. Dena den, memoriak edo oroitzapenak eta bizipen horiek partekatzeko prestasunak baldintzatzen dute balorazio hori, bai eta zuzeneko diskriminazio hori aitortzea edo adieraztea baldintza dezaketen faktore kulturalak eta testuingurukoek ere.

Elkarrizketatutako pertsonen azken hamabi hilabeteetan diskriminatuta sentitu diren galdetzean, oro har, % 85,3k adierazi zuen ez zuela diskriminaziorik jasan, eta % 14,6k, berriz, kontrakoa adierazi zuen (29. grafikoa). Horrek esan nahi du, azken urtean, hamar pertsonatik ia bik diskriminazio-motaren bat sentitu izana adierazi duela.

30. grafikoa. Azken hamabi hilabeteetan jasandako diskriminazioa (%)

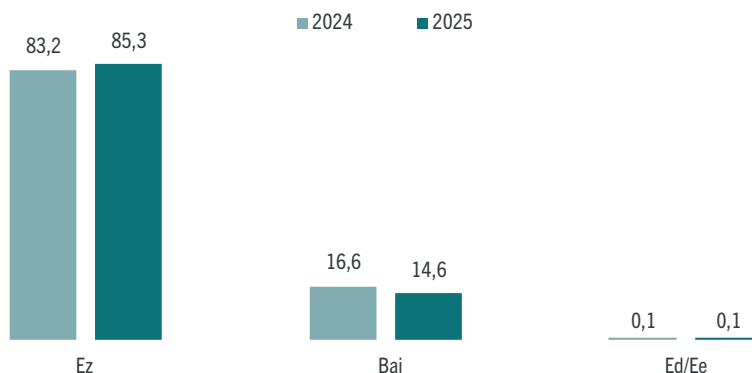

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

17.G. Azken 12 hilabeteetan, sentitu al zara diskriminatuta arrazoi hauetako batengatik?

Emaitzek erakutsi dute aitortutako diskriminazioaren maiztasunean beherakada txiki bat izan dela 2024tik 2025era bitartean. Bi urte horietan, biztanle gehienek adierazi dute ez direla diskriminatuta sentitu azken 12 hilabeteetan, % 80tik gorako ehunekoekin bi urteetan, eta ehuneko +2 puntuko hazkundearekin 2024tik 2025era. Era berean, diskriminatuta sentitu direla adierazi duten pertsonen proportzioak behera egin du, -2 ehuneko-puntu, 2024tik 2025era (30. grafikoa).

31. grafikoa. Azken hamabi hilabeteetan jasandako diskriminazio-esperientziak. 2024-2025 aldiko datuen konparazioa (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 eta 2025 azterlanak oinarri hartuta.

EPADE 2024:18; EPADE 2025: 17.G. Azken 12 hilabeteetan, sentitu al zara diskriminatuta arrazoi hauetako batengatik?

Azken hamabi hilabeteetan diskriminatuta sentitu direla adierazi duten pertsonen eskatu zitzaizen adierazteko beren ustez zer faktore edo ezaugarri lotzen zaizkion diskriminazio-esperientzia horri, eta pertsona bakoitzak gehienez hiru aukera adieraz zitzakeen 20 aukerako zerrenda batean²¹. Jasotako erantzunek adierazten dute gizarte-ezaugarriek eta/edo ezaugarri pertsonalek —hala nola jatorria, arrazializazioa, generoa, sexu-orientazioa, genero-identitatea edo ideia politikoak, besteak beste— aktiba ditzaketela edo aktibatzen dituztela gizarte-bazterketako dinamikak.

31. grafikoan aurkeztutako datuei esker —bertan aztertzen dira azken hamabi hilabeteetan diskriminazioaren bat jasan dutela adierazi zuten pertsonen aipatutako diskriminazio-arrazoiak— zehaztasun handiagoz irakur daitezke diskriminazio-esperientziarekin loturiko faktoreak, bai eta erantzun negatiboen kopuru handiak bizipen horien karakterizazioa lausotzea saihestu ere. Erantzun anitzeko galdera denez, ehunekoak ez dira baztertzailak eta ez dira % 100; aitzitik, arrazoi bakoitza beren esperientzian garrantzitsutzat jo duten pertsona diskriminatuen proportzioa adierazten dute.

Azken hamabi hilabeteetan diskriminazioa jasan dutela adierazi duten pertsonen artean, etorkina edo atzerriar jatorrikoa izatea da gehien aipatu den ezaugarria (% 22,2). Ondoren, emakumea izatea (% 20,1). Beste egoera batzuk urrunago daude: adinekora izatea (% 8,3), hizkuntza (% 6,2) edo sexu-orientazio ez-heteronormatiboa izatea (% 6,2). Eredu horrek iradokitzen du diskriminazio-esperientziak jatorriari eta generoari lotutako egiturazko desberdintasunen inguruan egituratzen direla nagusiki. Era berean, ditugun kategorietan jasota ez dauden inguruabarrak aipatu dituzte diskriminazioa jasan dutela dioten % 17,2k. Sailkatu gabeko erantzun horien pisu handi samarrak agerian utzi du, alde batetik, mugak ekar ditzakeela bizipen horiek zerrenda itxien barruan kokatzeak eta izendatzeak, eta, bestetik, esperientzia konplexuak edo aldi berekoak egon daitezkeela, eta horiek ezin direla beti modu unibokoan lotu desparekotasunaren dimentsio bakar batekin.

²¹ Diskriminazio-arrazoi bakoitzari emandako baiezkotako erantzun guztien batura.

32. grafikoa. Azken hamabi hilabeteetan jasandako zuzeneko diskriminazio-esperientziei lotutako ezaugarriak (diskriminatutako pertsona guztien gaineko %)

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 eta 2025 azterlanak oinarri hartuta.

17.G._Guztira: Azken 12 hilabeteetan, sentitu al zara diskriminatuta arrazoi hauetako batengatik?

Inkestan bildutako datuen arabera, sexu-orientazio ez-heteronormatiboa duen pertsona izatea ezaugarriak alde nabarmenak ditu emakumeek eta gizonen bizi izandako diskriminazio-egoerei dagokionez. Zehazki, gizonen % 10,8k adierazi du ezaugarri hori jasandako diskriminazioarekin lotuta dagoela, eta emakumeen kasuan, berriz, % 2,7k. Ehuneko +8,1 puntuko alde horrek erakusten du gizonentzat sexu-orientazio ez-normatiboa emakumeentzat baino esanguratsuagoa dela tratu diskriminatzaileko esperientziei dagokienez.

Tratu desberdineko esperientziekin lotutako ezaugarri pertsonalez gain, garrantzitsua da, halaber, egoera horiek zein espazio eta testuingurutan gertatzen diren identifikatzea; izan ere, horri esker, hobeto uler daitezke dinamika diskriminatzaileen eraginpean dauden sozializazio-eremuak. Datu horiek aztertuta, ikus daiteke pertsonen eguneroko bizitzan diskriminazio-bizipenak nola banatzen diren eta horrelako jokabideen aurrean zein diren agertoki ohikoenak edo kalteberenak.

Erregistratutako zuzeneko diskriminazioko bizipenen % 100etik (33. grafikoa), lau pertsonatik batek adierazi du lan-eremuan gertatu direla (% 39,6), lanean edo lana bilatzean. Hamar pertsonatik ia bik (% 19,2k) adierazi dute espazio publikoan gertatu zaizkiela, hau da, kalean, parke batean edo plaza batean.

Hamar pertsonatik batek baino gehiagok (% 13,1) adierazi du tratatu desberdina jaso duela herri-administrazioen mende dauden herritarren arretarako zerbitzuetara jotzean, hala nola gizarte-zerbitzuetara, administrazioen arreta publikora edo osasun-zerbitzuetara. % 4,2k soilik adierazi zuen diskriminazio-gertaera espazio pribatuan gertatu zela. Aipamen gutxien izan dituzten espazioak ($\leq$ % 2) honako hauek dira: garraio publikoa, denda edo bankua, online, epaitegia edo polizia edo prestakuntza-zentroak (eskolak eta unibertsitatea, esaterako). % 4,7k beste aukera batzuk aipatu zituen eta % 4,7k ez daki/ez du erantzun.

33. grafikoa. Jasandako diskriminazioa zer egoeratan gertatu zen (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

18.G. «Diskriminatuta sentitu zinen edo jazarpena jasan zenuen azken aldian pentsatuta, zer egoeratan gertatu zen?»

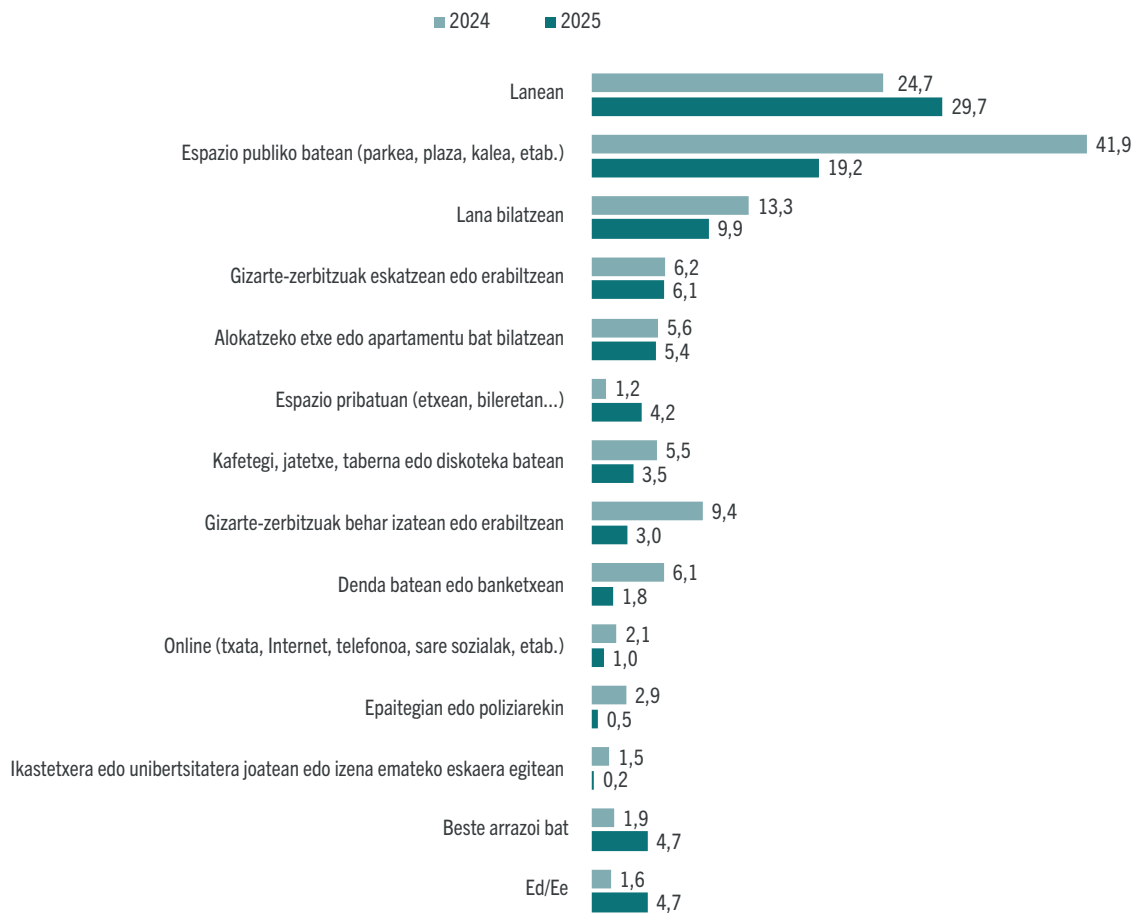
Emaitzek erakutsi dutenez, aitortutako diskriminazioak forma eta testuinguru bereizikiak hartzen ditu generoaren arabera, eta desberdintasun nabarmenak proiektatzen ditu, bai espazio publikoko bizipenei dagokienez, bai etxebizitza alokatzeko aukerari dagokionez. Gizonen kasuan, diskriminazio-esperientzia handiagoa da etxebizitza alokatzeko unean (% 11,3; eta emakumeen kasuan % 0,4) eta beste batzuk kategorian (% 8,8 gizonen kasuan eta % 0,5 emakumeen kasuan). Horrek esan nahi du diskriminazioa prozesuekin lotua dagoela espazio zehatzekin baino gehiago. Gizonek aitortutako diskriminazioa nabarmentzen den eremu bakarra ostalaritzako eta aisialdiko zerbitzuena da (kafetegia, jatetxea, taberna edo diskoteka), % 7,2, eta emakumeen artean, berriz, % 0,3. Emakumeen kasuan, diskriminazioa espazio publikoetan aitortu da nagusiki —parkeak, plazak edo kalea—. Horietan, gizonena baino (% 10) askoz handiagoa da aipamenen proportzioa (% 26,8). Eraitza horiek agerian

uzten dute diskriminazio-ereduak aldatu egiten direla generoaren arabera eguneroko esperientzian, bai eta baliabideak eskuratzean eta erabilera komuneke espazioetan ere.

2024 eta 2025 arteko konparazioak aldaketa nabarmenak erakutsi ditu diskriminazio-kasuak gertatzen diren egoerei dagokienez. Oro har, aitortutako diskriminazioa espazio publikoetatik lan-eremura aldatu da (+5,0 puntu lanean eta +3,4 puntu lana bilatzean), eta eguneroko interakziorako espazio gehienetan murriztu egin da (33. grafikoa). Espazio publikoetan (parkeetan, plazetan edo kalean) adieraziko diskriminazioak nabarmen egin du behera (ehuneko -22,7 puntu). Diskriminazioak behera egin du, halaber, baina apalago, osasun-zerbitzuen erabileran (-6,4 puntu), dendetan edo bankuetan (-4,3 puntu), eremu judizialean edo polizialean (-2,4 puntu) eta ostalaritzako eta aisialdiko zerbitzuetan (-2,0 puntu). Aitzitik, gorakada txiki bat nabari da (+3,0 puntu) espazio pribatuan (etxean edo bileretan) aitortutako diskriminazioan, bai eta «beste bat» kategorian ere (+2,8 puntu). Ez daki/ez du erantzun erantzunak 3,1 puntu egin du gora. Horrek esan nahi du eremu zehatz batzuetan zailtasun handiagoa dagoela diskriminazio-esperientziak identifikatzeko.

34. grafikoa. Jasandako diskriminazioa zer egoeratan gertatu zen.

2024-2025 aldiko datuen konparazioa (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2024 eta 2025 azterlanak oinarri hartuta.

EPADE 2024: 19.G; EPADE 2025: 18.G. «Diskriminatuta sentitu zinen edo jazarpena jasan zenuen azken aldian pentsatuta, zer egoeratan gertatu zen?»

Azken aldian izandako diskriminazio-motari buruz galdetuta, gehien aipatu diren egoerak elkarreragin-jokabideekin lotuta daude. Horien artean daude komentario negatiboak, txantxak, txisteak, deskalifikazioak edo imitazioak (% 39,9); ondoren, bazterkeria-egoerak, ikusezin bihurtzea, ez ikusiarena egitea edo parte hartzen ez uztea (% 26) eta irainak, mehatxuak, mespretxuzko komentarioak, isekak, mespretxuak edo umiliazioak (% 17,7).

Lan- eta gizarte-eremuei lotutako egoerak gutxiagotan agertu dira, baina, oro har, atal garrantzitsua dira. Izan ere, % 11k aipatu du lanpostuan mailaz igotzeko edo garatzeko aukerak mugatzea, eta % 4,8k adierazi du ez kontratatzea edo arrazoi objektiborik gabe kaleratua izatea; % 2,4k adierazi du soldata etetea edo ordainketa atzeratzea; % 2,1ek adierazi du gizarte-espazioetan parte ez hartzea

baztertua izateko beldurrez, edo lanean azarpen jarraitua jasatea % 0,9k. Etxebizitza eskuratzeari dagokionez, % 5,2k dio ez duela etxebizitza alokatzeko aukerarik. Azkenik, «beste batzuk» kategoriak erantzunen % 10,5 biltzen ditu. Ez du erantzun (% 4,3) eta ez daki (% 0,4) aukerak hautatu dituztenak % 5etik behera dira, oro har.

35. grafikoa. Jasandako azken diskriminazioan zer motatako egoera sortu zen (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

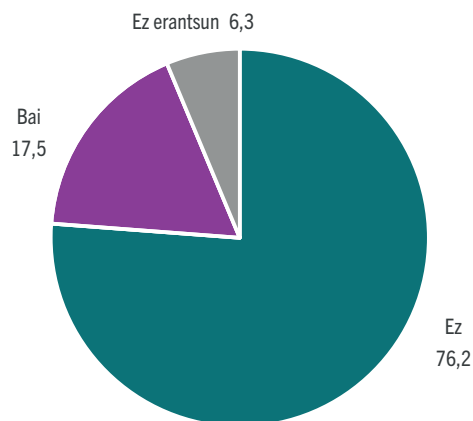
19.G. «Diskriminatuta sentitu zinen azken aldian pentsatuta, zer motatako diskriminazio-egoera sortu zen?»

Zuzeneko diskriminazioaren aurkako babes-ekintzak

Atal honetan, diskriminazio-egoerei erantzuteko egindako salaketa eta erreklamazio formalei buruzko azterketa zehatza egin da, eta salaketa eta erreklamazio horiek bultzatzen dituzten arrazoiak ere aztertu dira. Azterketa horri esker, ekintza horien maiztasuna eta horiek aurkezteko edo ez aurkezteko arrazoiak identifika daitezke. Horrez gain, jokabide horiek salatzerakoan biztanleriak erreferentziatzat hartzen dituen erakunde edo pertsonen buruzko azterketa egin da, eta, diskriminazioaren aurrean, eskubideak defendatzeko egiten diren dinamiken ikuspegi integrala eman da.

Diskriminazio-egoera horren aurrean kexak, erreklamazio formalak edo salaketak aurkeztu diren aztertuta, emaitzek erakutsi dute diskriminazio-egoeraren bat jasan dutela adierazi duten pertsona gehienek ez dutela inolako ekintza formalik abiatu horrekin loturik. Zehazki, % 76,2k adierazi du ez duela kexarik, erreklamaziorik edo salaketarik aurkeztu, eta % 17,5ek adierazi du aurkeztu duela (35. grafikoa). Bestalde, pertsonen % 6,3k ez dio erantzun galdera horri. Datu horiek agerian uzten dute, nahiz eta diskriminazio-esperientziak izan, egoera horiek kanal instituzionalen bidez formalizatzea mugatua dela oraindik ere.

36. grafikoa. Jasandako diskriminazio-egoeraren aurrean egindako salaketa edo erreklamazio formalak (%)

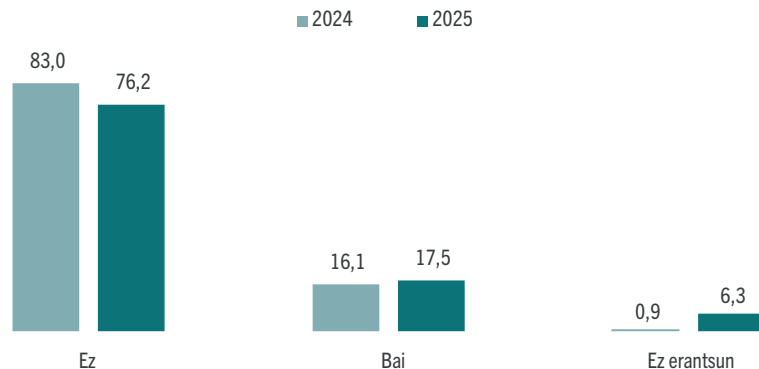

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

20.G. Diskriminazio-egoera horren aurrean aurkeztu al zenuen nolabaiteko kexarik, erreklamazio formalik edo salaketarik?

2024tik 2025era bitartean, ikusten da bi urte horietan ekintza formalik egin ez izana dela aukera nagusia, baina ehuneko hori ehuneko -6,8 puntu jaitsi da. Hala ere, kexa, erreklamazio edo salaketaren bat jarri dutela dioten pertsonen ehunekoak gora egin du pixka bat (ehuneko +1,4 puntu, eta % 17,5era igo da). Nabarmenezkoa da, halaber, ez du erantzun aukerak gora egin duela, ehuneko +5,4 puntu, hain zuzen ere (36. grafikoa). Gai honen aurrean posizionatzeko zalantza, errezelo edo zailtasun handiagoak izatea izango da agian aldaketa horren arrazoia.

37. grafikoa. Jasandako diskriminazio-egoeraren aurrean egindako salaketa edo erreklamazio formalak. 2024-2025 aldiko datuen konparazioa (%)

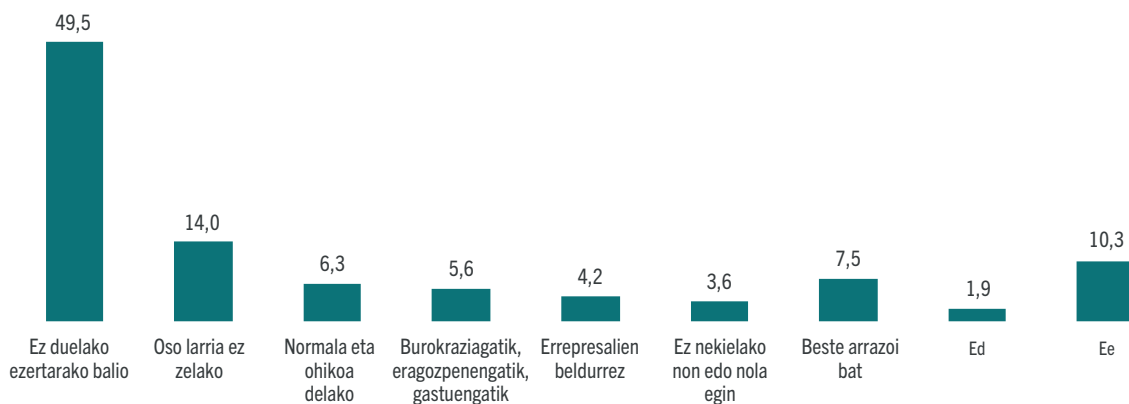

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

EPADE 2024: 20.G; EPADE 2025: 20.G. Diskriminazio-egoera horren aurrean aurkeztu al zenuen nolabaiteko kexarik, erreklamazio formalik edo salaketarik?

Pertsonak lehen pertsonan jasandako diskriminazio-egoera baten aurrean salaketa edo erreklamazio formalik ez egiteko arrazoi nagusiak aztertzean, salaketa edo erreklamazio formalak «ez duelako ezertarako balio» izan da arrazoi edo pertzepzio ohikoena; % 49,5ek adierazi du hori. % 14k uste du egoera ez zela neurriak hartzeko bezain larria, eta % 6,3k dio ez zuela salatu, diskriminazioa ohikoa delako gizartean. Horiez gain, % 5,6k prozesuak dakarren burokraziari egozten dio bere erabakia, eta % 4,2k errepresalien beldurra aipatu du faktore erabakigarri gisa. Bestalde, pertsonen % 3,6k adierazi du ez dakiela nola jokatu salaketa bat aurkezteko, eta % 7,5ek, berriz, beste arrazoi batzuk aipatu ditu, froga edo datu falta eta ez aurkezteko aholku juridikoak, besteak beste. % 12,2k ez daki edo ez du erantzun (38. grafikoa).

38. grafikoa. Jasandako diskriminazioaren aurrean salaketa edo erreklamazio formalik ez aurkezteko arrazoiak (%)

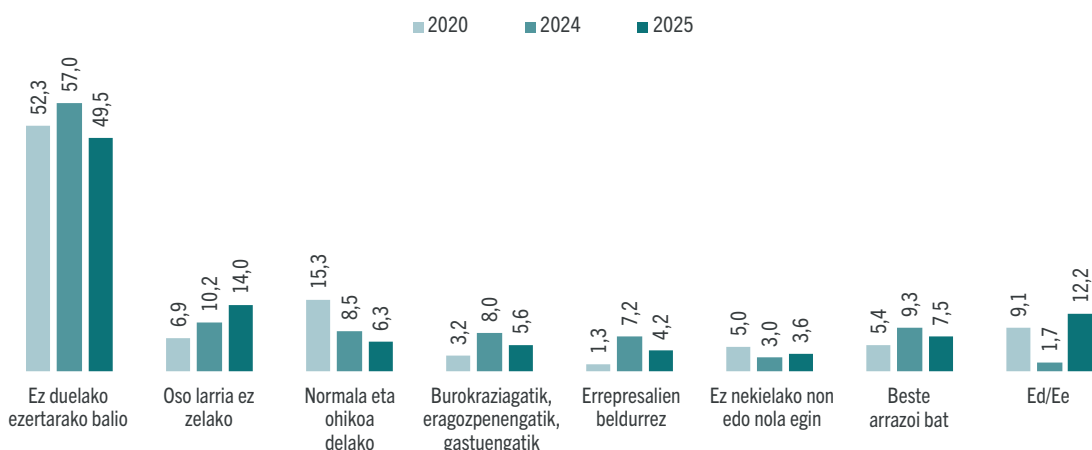

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

21.G. Zergatik ez zenuen kexa formalik edo salaketarik aurkeztu diskriminazio-egoeraren aurrean?

Aztertutako hiru urteetan (2020, 2024 eta 2025), salaketarik ez jartzeko arrazoi nagusia da «ez duela ezertarako balio», nahiz eta pertzepzio horrek bilakaera desberdina izan. 2020an, galdetutakoen % 52,3k adierazi zuen arrazoi hori, 2024an % 57ra igo zen, eta 2025ean ehuneko -7,5 puntu jaitsi da. Aldiz, egoera «oso larria ez zelako» pertzepzioak gora egin du etengabe, 2020tik hona +7,1 puntuko igoera metatuarekin. Aitzitik, diskriminazioaren normalizazioa nabarmen murriztu da: diskriminazioa «normala edo ohikoa da» aukerak behera egin du -9 puntu 2020tik 2025era bitartean. 2024arekin alderatuta, jaitsi egin dira, halaber, burokraziari, eragozpenei edo gastuei (-2,4 puntu) eta errepresalien beldurrari (-3 puntu) egindako aipamenak, salaketarik edo erreklamazio formalik ez aurkezteko adierazitako arrazoi gisa. Azkenik, nabarmentzekoa da 2025ean gora egin duela ez daki/ez du erantzun erantzunen kopuruak; izan ere, +10,5 puntu igo dira 2024koarekin alderatuta (% 1,7tik % 12,2ra), eta horrek zehaztasun falta handiagoa dakar aztertutako azken urtean salaketarik ez egiteko arrazoietan (39. grafikoa).

39. grafikoa. Jasandako diskriminazioaren aurrean salaketa edo erreklamazio formalik ez aurkezteko arrazoiak, konparazioa (%)

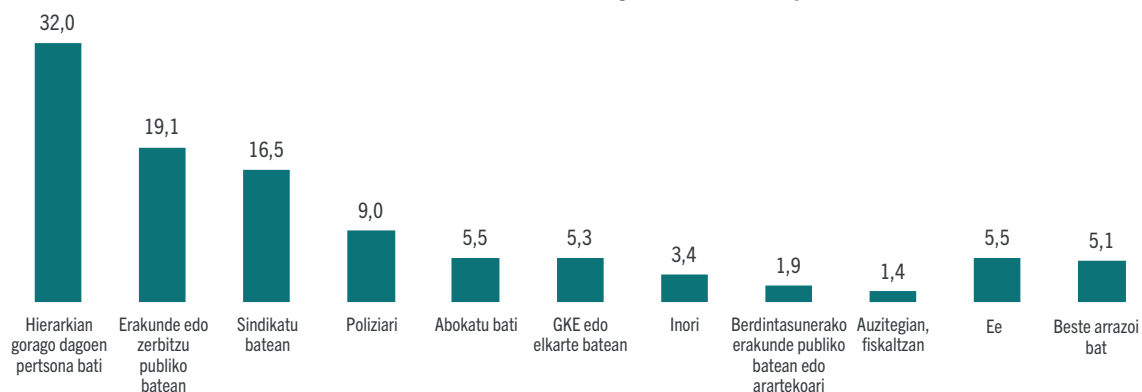
Iturria: geuk egina, EPADE 2020, 2024 eta 2025 azterlanak oinarri hartuta.

EPADE 2020: 39.G.; EPADE 2024: 21.G.; EPADE 2025: 21.G. Zergatik ez zenuen kexa formalik edo salaketarik aurkeztu diskriminazio-egoeraren aurrean?

Lehen pertsonan jasandako diskriminazio-egoera baten berri eman edo salatu duten pertsonen galdetzean, emaitzek agerian utzi dute nahiago dituztela hurbileko bideak eta antolakuntzakoak erabili. Hierarkian gorago dagoen pertsona bati jakinaraztea da aukerarik ohikoena (% 32); horrek esan nahi du gertaera horien zati handi bat gertatu den ingurunean bertan kudeatzen dela hasiera batean, dela lan-eremuan, dela eremu instituzionalean. Bigarrenik, % 19,1ek adierazi du erakunde edo zerbitzu publiko batera jo duela, eta % 16,5ek, berriz, sindikatu batera jo duela. Beste batzuek, neurri txikiagoan bada ere, poliziara (% 9) jo dute. Aitzitik, gutxitan adierazi da berdintasuneko erakunde publiko batera edo Arartekora (% 1,9) eta auzitegietara edo fiskaltzara (% 1,4) joko luketela, eta horrek adierazten du gutxiago aktibatzen direla bide

formalizatuak edo berdintasunean espezializatuak. Azkenik, % 3,4k adierazi du ez diola egoera inori jakinarazi, eta beste bide batzuk (% 5,1) eta ez du erantzun (% 5,5) kategoriek osatzen dute erantzunen multzoa (40. grafikoa).

40. grafikoa. Deskriminazioagatik kexa edo salaketa jakinarazi zion pertsona edo erakundea (%)

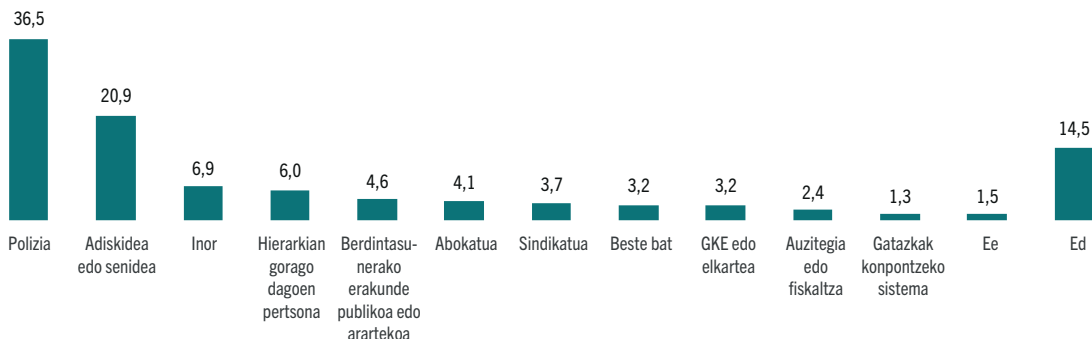

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

22.G. «Zein erakunde edo entitaterean aurrean jakinarazi edo salatu duzu diskriminazio-egoera?»

Galdetutako pertsonak adierazi dute diskriminazio-egoera bat jasango balute — edo berriz jasango balute— polizari jakinaraziko lioketela (% 36,5). Bigarrenik, egoera lagunei edo senideei jakinaraziko liekete (% 20,9). Tarte handiagoan eta ehuneko askoz txikiagoarekin, hierarkian gorago dagoen pertsona bati jakinaraztea (% 6,0) edo inori ez jakinaraztea (% 6,9) aukerak ageri dira. Are txikiagoa da kanal instituzional espezializatuen pisua, hala nola berdintasuneko erakunde publikoetara edo Arartekora jotzea (% 4,6 eta % 4,1, hurrenez hurren), edo aholkularitza juridikora eta sindikatu etara jotzea (% 3,7). Bestalde, GKEetara edo elkarteetara jotzeko aukera eta beste bide batzuk kategoriak % 3,2 biltzen dute. Auzitegi etara edo fiskaltzara (% 2,4) eta gatazkak konpontzeko mekanismo etara jotzeko aukerak oso ehuneko txikia du (% 1,3). Azkenik, nabarmentzekoa da % 14,5ek ez dakiela zein instantziatara joko lukeen, eta horrek esan nahi du ziurgabetasun edo ezjakintasun handia dagoela eskura dauden baliabideei dagokienez (41. grafikoa).

41. grafikoa. Zuzeneko diskriminazio-esperientzia bat jasango bazenu jakinaraziko zeniokeen pertsona edo erakundea (%)

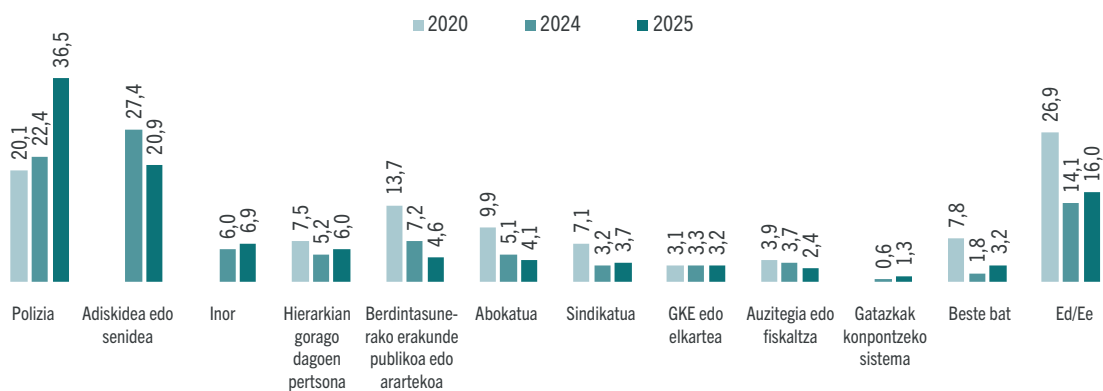

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

23.G. «Diskriminazio baten biktima izango bazina (edo berriro izango bazina), nor informatzea nahiago zenuke?»

2020., 2024. eta 2025. urteetan egindako behaketari esker, pertsonen proiektzioan gertatu diren aldaketak identifika daitezke, diskriminazio-egoerak jakinarazteari edo salatzeari begira, bai eta salaketa-bide bakoitzari zenbateko garrantzia ematen zaion ere (42. grafikoa). Hazkunderik handiena poliziari jakinarazteko asmoan ikusi da (ehuneko +16,4 puntu). Aitzitik, behera egin dute berdintasun-erakunde publikoetara edo Arartekora jotzeko aurreikuspenak (-9,1 puntu), lagunei edo senideei jakinaraztea aukerak (-6,5 puntu), abokatuengana jotzeak (-5,8 puntu) eta, neurri handiagoan, auzitegi-tara edo fiskaltzara jotzeak (-1,5 puntu). Aitzitik, sindikatu-tara jotzeko asmoa pixka bat handitu da (+1,6 puntu). Azkenik, ez daki/ez du erantzun erantzunak nabarmen egin du behera (-10,9 puntu). Ikusitako aldaketa horiek esan nahi dute pisu handiagoa dutela polizia-bideek, eta txikiagoa dela berdintasunean espezializatutako erakunde-tara jotzeko asmoa.

42. grafikoa. Zuzeneko diskriminazio-esperientzia bat jasango bazenu jakinaraziko zeniokeen pertsona edo erakundea, konparazioa (%)

Iturria: geuk egina, EPADE 2020, 2024 eta 2025 azterlanak oinarri hartuta.

EPADE 2020: 42.G.; EPADE 2024: 22.G.; EPADE 2025: 23.G «Diskriminazio baten biktima izango bazina (edo berriro izango bazina), nor informatzea nahiago zenuke?»

Laburbilduz, 2025eko emaitzek agerian utzi dute infrasalaketak berean jarraitzen duela diskriminazioari aurre egiteko erronka nagusietako gisa. Salaketa jartzeak «ez duela ezertarako balio» pertzepzioa hein batean murriztu bada ere, hori da oraindik ere kexa edo salaketa ez formalizatzeko arrazoi ohikoa, eta horrek esan nahi du ez dagoela konfiantzarik eskura dauden mekanismoen eraginkortasunean.

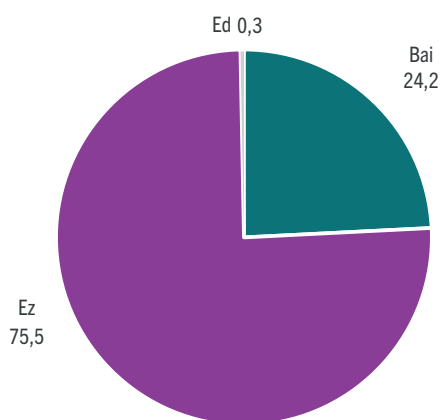
Horrez gain, desplazamendua ikusi da diskriminazioa jakinarazteko bideetan; izan ere, pisu handiagoa hartu du polizia-bideak eta gutxiago erabiltzen dira berdintasunean edo eskubideen defentsan espezializatutako erakundeak. Oro har, emaitza horiek erakusten dute beharrezkoa dela salaketa jartzeko baliabideen eskuragarritasuna, ezagutza eta sinesgarritasuna indartzea, bai eta baliabide horiek aktibatzea zailtzen duten oztopoak murriztea ere.

Zeharkako diskriminazioa edo ikusia

Bestalde, Euskadiko biztanleek azken hamabi hilabeteetan ikusi dituzten diskriminazio-ekintzei buruzko datuak aztertu ditugu, hau da, herritarrek ikusi edo entzun dituzten eta hurbileko pertsonari eragin dieten diskriminazio-egoerei buruzkoak. Adierazle honek aitortutako diskriminazioari buruzko informazioa osatzen du, gizarte-behaketaren dimentsioa txertatzen baitu eta egoera horiek eguneroko bizitzan duten presentziaren ikuspegi zabalagoa eskaintzen baitu.

43. grafikoan, «Azken 12 hilabeteetan pertsonaren batek jasandako diskriminazio-egoeraren baten lekuko izan al zara?» galderari emandako erantzunen banaketa ageri da. Hau da, Euskadiko biztanleek azken hamabi hilabeteetan ikusi dituzten diskriminazio-ekintzei buruzko datuak, hau da, ikusi edo entzun dituzten eta hurbileko pertsonari eragin dieten diskriminazio-egoerak. Euskadiko biztanleen % 75,7 ez da inolako diskriminazio-egoeraren lekuko izan azken urtean; % 24,2k, berriz, dio diskriminazio-egoeraren baten lekuko izan dela, eta % 0,3k ez daki edo ez du erantzun.

43. grafikoa. Azken hamabi hilabeteetan ikusitako diskriminazioa (%)²²

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

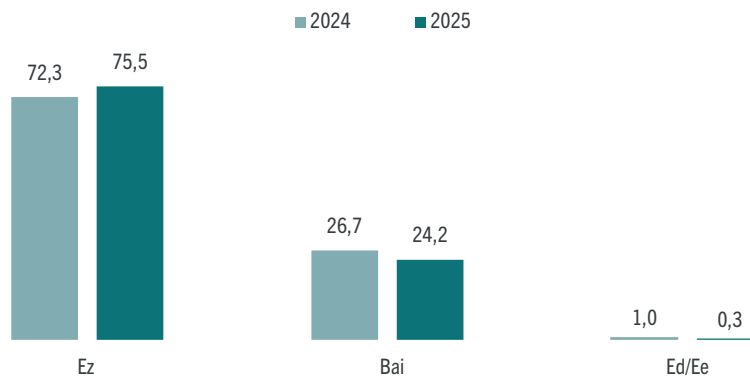
15.G. «Zure egoera pertsonala gorabehera, azken 12 hilabeteetan pertsonaren batek jasandako diskriminazio-egoeraren baten lekuko izan al zara?»

Gizonen eta emakumeen artean aldeak ikusi dira azken urtean diskriminazioaren lekuko izan direla dioten pertsonen ehunekoari dagokionez; izan ere, gizonek emakumeek baino diskriminazio-kasu gutxiago ikusi dituzte (% 20,5 gizonen eta % 27,7 emakumeek).

2024ko eta 2025eko erantzunak alderatzean, ikusten da zertxobait murriztu dela herritarrek ikusitako diskriminazioa. 2024tik 2025era, azken hamabi hilabeteetan diskriminazioaren lekuko izan diren pertsonen kopurua ehuneko -2,5 puntu jaitsi da. Era berean, gora egin du horrelako egoeren lekuko izan ez direla adierazi duten pertsonen ehunekoak (ehuneko +3,2 puntu). Bestalde, ez daki/ez du erantzun erantzunak gutxienez murriztu dira (-0,7 puntu). Beherakada txiki bat izan arren, bost pertsonatik batek adierazi du horrelako ekintza bat ikusi duela azken hamabi hilabeteetan, eta horrek esan nahi du diskriminazioak, neurri batean bederen, eguneroko gizarte-testuinguruaren parte izaten jarraitzen duela.

²² Diskriminazio-arrazoi bakoitzari emandako baieztoko erantzun guztien batura.

**44. grafikoa. Azken hamabi hilabeteetan ikusitako diskriminazioa.
2024-2025 aldiko datuen konparazioa (%)**

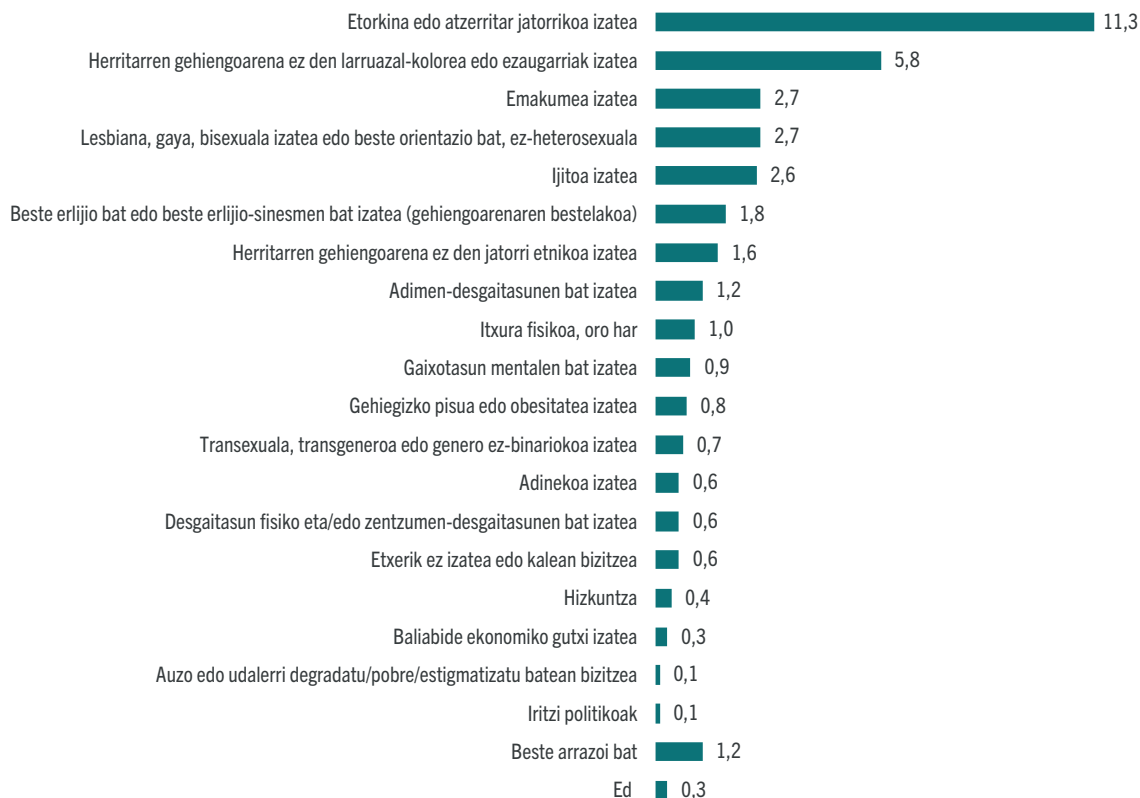
Iturria: geuk egina, EPADE 2024 eta 2025 azterlanak oinarri hartuta.

EPADE 2024: 23.G; EPADE 2025: 15.G. «Zure egoera pertsonala gorabehera, azken 12 hilabeteetan pertsonaren batek jasandako diskriminazio-egoeraren baten lekuko izan al zara?»

Zeharkako diskriminazioaren ardatz gisa ikusten diren ezaugarriei dagokienez, emaitzek eredu argia erakutsi dute. Etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatea da gehien aipatu dena (baiezko erantzun guztien % 11,3). Ondoren, baiezko erantzunen erdia baino gutxiagorekin, pertsona arrazializatua izatea (% 5,8), eta horrek esan nahi du jatorria eta arrazializazioa nagusi direla berriro ere. Bigarren mailan agertzen dira emakumea izatea eta lesbiana, gay, bisexual edo beste orientazio ez-heterosexual bat izatea (biak % 2,7), baita ijitoa izatea ere (% 2,6). Gainerako ezaugarriek oso ehuneko txikiak dituzte, % 2tik beherakoak. Horien artean, beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen batzuk izatea (% 1,8), gehiengoarena ez den jatorri etnikoa izatea (% 1,6), adimen-desgaitasuna izatea (% 1,2) edo itxura fisikoa, oro har (% 1). Bestalde, aipamenak egin dira (% 1 inguru) osasun mentalarekin, gehiegizko pisuarekin edo obesitatearekin, genero-identitatearekin, adinarekin, desgaitasun fisiko edo sentsorialarekin eta kalean bizitzearekin loturik.

Oro har, ikusitako zeharkako diskriminazioa jatorriarekin, arrazializazioarekin eta generoarekin lotutako faktoreetan biltzen da batez ere; beste desparekotasun-mota batzuk, berriz, askoz ere urriago agertzen dira herritarrek ikusitako esperientzietan.

**45. grafikoa. Zeharkako diskriminazioari lotutako ezaugarriak
(baiezko erantzun guztien gaineko %)**

EPADE 2024: 23.G; EPADE 2025: 15.G. «Zure egoera pertsonala gorabehera, azken 12 hilabeteetan pertsonaren batek jasandako diskriminazio-egoeraren baten lekuko izan al zara?»

Generoaren arabera desparekotasunak ikusten dira aitortutako diskriminazioan ezaugarri jakin batzuei loturik. Pertsona arrazializatuen kasuan, kategoria hori gehiago aipatu dute emakumeek (% 7,5) gizonek baino (% 3,9). Adimen-desgaitasuna izatea ere gehiagotan aipatu dute emakumeek (% 1,9) gizonek baino (% 0,5).

Diskriminazio edo tratu desberdineko egoerei lotutako ezaugarriari begira 2020, 2024 eta 2025 urteetako datuak konparatuta, elkarrizketatutako pertsonen irizpidearen arabera, aldaketa bat ikusten da pertzepzioaren ardatzean. Bereziki, etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatea da aitortutako diskriminazioari dagokionez aipamen gehien izan dituen ezaugarria, +5,6 puntuko igoera izan baitu 2020tik 2025era bitartean, eta horixe da faktore nagusia edo azken urteetan gehien aipatu dena. Aitzitik, bestelako jatorri etnikoa izateak izan du beherakada nabarmenena: -5,6 puntu jaitsi da 2024tik 2025era bitartean, eta -9,6 puntuko beherakada metatu du guztira 2020-2025 aldian. Ziur aski, galdera horretan, pertsonen hiru aukera hautatzeko eskatzean, etorkina edo atzerritar jatorrikoa izateak jasoko zituen jatorri-aniztasunari buruzko erantzun guztiak.

Generoari lotutako diskriminazioak ere murrizketa nabarmena izan du: emakumea izateak -2,6 puntu egin du behera, eta baliabide ekonomiko gutxi izateak, berriz, -2,5 puntu egin du behera tarte berean (2024-2025). Jasotako gainerako kategoriek jaitziera neurritsuagoak baina jarraituak izan dituzte, ehuneko -1,9 eta -0,7 puntu artean.

Urte horietan jasotako ebidentziaren konparazio horrek, aitortutako diskriminazioa migrazio-ardatzaren inguruan biltzeko joera erakusten du. Hori, gainera, indartu egiten du gainerako ezaugarriek, oro har, neurri handiagoan edo txikiagoan izandako beherakadak. Eredu horrek gizarte-sentsibilitateen birkonfigurazioa iradokitzen du, jakiteko zein ezaugarri jotzen diren etorkina edo atzeritar jatorrikoa izatean oinarritutako diskriminazio-esperientziei lotuago.

4. taula. Ikusitako diskriminazioa, ezaugarrien arabera. 2020ko, 2024ko eta 2025eko datuen konparazioa (gutzizkoaren gaineko %-a)²³

	2020	2024	2025
Emakumea izatea		5,3	2,7
Etorkina edo atzeritar jatorrikoa izatea	5,7	10,3	11,3
Herritarren gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak izatea		6,5	5,8
Herritarren gehiengoarena ez den jatorri etnikoa izatea	11,2	7,2	1,6
Lesbiana, gaya, bisexuala izatea edo beste sexu-orientazio bat		3,9	2,7
Transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa izatea		2,5	0,7
Adinekoa izatea		1,2	0,6
Beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen batzuk izatea (norberarenaren bestelakoa)	4,1	2,4	1,8
Baliabide ekonomiko gutxi izatea	2,8	0,6	0,3
Udalerri edo auzo degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizi dena	0,8	0,3	0,1
Gehiegizko pisua edo obesitatea izatea	2,6	1,0	0,8
Itxura fisikoa, oro har		1,1	1,0
Iritzi politikoak		1,5	0,1
Beste batzuk		2,7	1,6

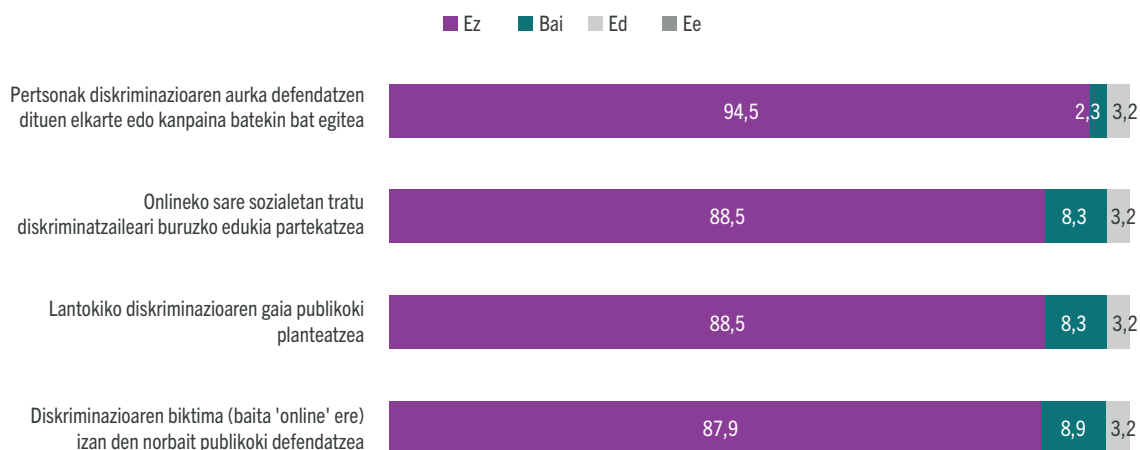
Iturria: geuk egina, EPADE 2020, 2024 eta 2025 azterlanak oinarri hartuta. EPADE 2020: 43.G.; EPADE 2024: 23.G.; EPADE 2025: 15.G. «Zure egoera pertsonala gorabehera, azken 12 hilabeteetan pertsonaren batek jasandako diskriminazio-egoeraren baten lekuko izan al zara?»

²³ Azken 12 hilabeteetan behatutako diskriminazio-egoerak, guztira.

Herritarren konpromisoa berdintasunarekin: diskriminazioaren aurrean egindako ekintzak

Bestalde, azken hamabi hilabeteetan euskal gizartean diskriminazioaren inguruan biztanleriak egindako ekintzei buruz galdetu dugu inkestan. Oro har, erantzunen arabera, ekintza gutxi egin dituzte herritarrek, eta ehunekoak % 10etik beherakoak dira kasu guztietan. Horrek agerian uzten du konpromiso txikia dagoela, egon badagoen arren. Ekintza ohikoena da diskriminazioaren biktima izaten ari zen pertsona bat –aurrez aurre edo Internet bidez– publikoki defendatzea; biztanleriaren % 8,9k aipatu du. Horren ondoren ageri da lan-ingurunean diskriminazio-egoera baten berri ematea, eta diskriminazio-gertakariei buruzko edukia partekatu izana sare sozialetan (% 8,4 eta % 8,3, hurrenez hurren). Galdetutako pertsonen % 2,3k adierazi du parte hartu duela diskriminazioaren aurkako kanpainaren batekin (46. grafikoa).

46. grafikoa. Defentsa-ekintzak diskriminazio-egoeren aurrean (%).

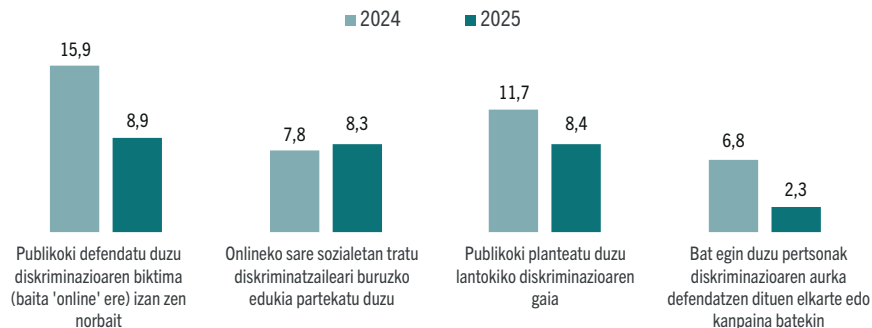

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

16.G. «Azken 12 hilabeteetan, egin al duzu ekintza hauetakoren bat?»

Aurreko urteko datuekin alderatuz gero, ikusten da 2025ean, oro har, beherakada izan dela diskriminazio-egoerei aurre egiteko defentsa aktiboko ekintzetan. Murrizketa nabarmenena diskriminazioaren biktima den pertsona bat publikoki defendatzean nabari da (-7,0 puntu). Lan-ingurunean diskriminazioarekin zerikusia duten gaiak publikoki planteatzeko ekintzak ere nabarmen egin du behera (-3,3 puntu). Era berean, beherakada nabarmena izan da diskriminazioaren aurkako elkarteetan edo kanpainetan parte-hartzeari dagokionez (-4,5 puntu). Aitzitik, diskriminazio-gertakariei buruzko edukia sare sozialetan partekatzeako ekintzak ia egonkor jarraitu du, 0,5 puntuko igoera txikiarekin (47. grafikoa).

47. grafikoa. Defentsa-ekintzak diskriminazio-egoeren aurrean. 2024-2025 aldiko datuen konparazioa (%).

Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta. EPADE 2024: 24.G; EPADE 2025: 16.G. «Azken 12 hilabeteetan, egin al duzu ekintza hauetakoren bat?»

Datuak ikusi ondoren, oro har, esan daiteke herritarren inplikazio-maila txikia dela diskriminazioaren aurrean, ekintza horiek gutxitan baitira biztanleriaren % 10etik gorakoak. Gainera, urte arteko konparazioak agerian utzi du defentsa aktiboko moduak jaitsi egin direla oro har, bereziki publikoki defendatzean eta kanpainen parte hartzean; inplikazio digitalak, aldiz, hondar-mailetan egonkor jarraitzen du. Diskriminazioaren aurrean herritarren aktibazioa mugatua da oraindik ere, eta horrek esan nahi du indartu egin behar direla diskriminazioaren aurrean gizarte-ekintza handiagoa bultzatuko duten baliabideak eta inguruneak.

Diskriminazioa egin izana adieraztea

Jokabide diskriminatzaileak egin izana adierazteak aukera ematen du ikusteko herritarrek prest dauden, nahita edo nahi gabe, tratu desberdineko jokabideak izan dituztela onartzeko. Hala ere, esan behar da adierazle hori baldintzatuta egon daitekeela, gizartean onargarritzat jotzen diren erantzunak emateko joera izaten baitugu, are gehiago gai honetan beste batzuetan baino, duen izaeragatik. Horren harira, espero izatekoa da horrelako portaerak gutxitan adieraztea edo gutxitan aitortzea; izan ere, arbuigarritzat jotzen diren praktikak aitortzea zailtzen duten erresistentziak aktibatzen ditugu maiz, edo, testuinguruaren eta pertsonaren arabera, zailtasunak izaten ditugu beste pertsona batzuekiko diskriminazio-ekintzak esplizituki identifikatzeko edo izendatzeko.

EAEEn, biztanleen % 2k adierazi du diskriminatu duela, % 4k ez daki edo ez du erantzun, eta % 94k adierazi du azken 12 hilabeteetan ez duela jokabide diskriminatzailearik izan. Alderdi garrantzitsu batzuk kontuan hartu behar dira datu horiek interpretatzean. Emaitzen arabera, Euskadik oso maila txikia erakutsi du diskriminazio-jokabideak egin direla adierazteari eta esplizituki aitortzeari dagokionez; izan ere, datu horiek ez datoz bat inkesta honetan

bertan jasotako diskriminazioaren pertzepzioarekin eta adierazpenarekin, eta, horregatik, alderdi batzuk kontuan hartu behar dira datu horiek interpretatzean. Berezitasun kultural edo sozial batzuek muga dezakete diskriminatu izana norberak aitortzea, bai eta sentsibiltate-maila txikia izateak ere norberaren zenbait jokabide diskriminazio-ekintza gisa identifikatzeko eta gizartean errefusatu daitezkeen praktikak aitortzeari uko egiteak ere.

48. grafikoa. Aitortutako jokabide diskriminatzaileak (%).

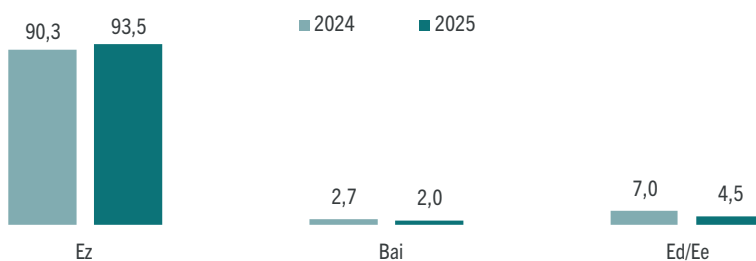
Iturria: geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

16_5 G. «Azken 12 hilabeteetan, ...nahita edo nahi gabe norbait diskriminatu duzu?»

Diskriminatu al duzu inor, nahita edo nahi gabe»

2024ko datuekin alderatuta, nolabaiteko egonkortasuna ikusi da erantzun negatiboan, ehuneko 3,2 puntu igo baita 2025ean. Bestalde, baiezko erantzuna eman duten pertsonen proportzioa pixka bat jaitsi da (-0,7 puntu), eta ez daki/ez du erantzun erantzunen ehunekoa ere jaitsi egin da (-3 puntu). Oro har, gehiengoaren jarrerari eutsi zaio eta erabakitasun-eza murriztu egin da. Ez da funtsezko aldaketarik sumatu erantzunen egitura orokorrean.

49. grafikoa. Aitortutako jokabide diskriminatzaileak, 2024 eta 2025 (%).

EPADE 2024: 24_5 G.; EPADE 2025: 16_5 G. «Azken 12 hilabeteetan, ...nahita edo nahi gabe norbait diskriminatu duzu? Diskriminatu al duzu inor, nahita edo nahi gabe»

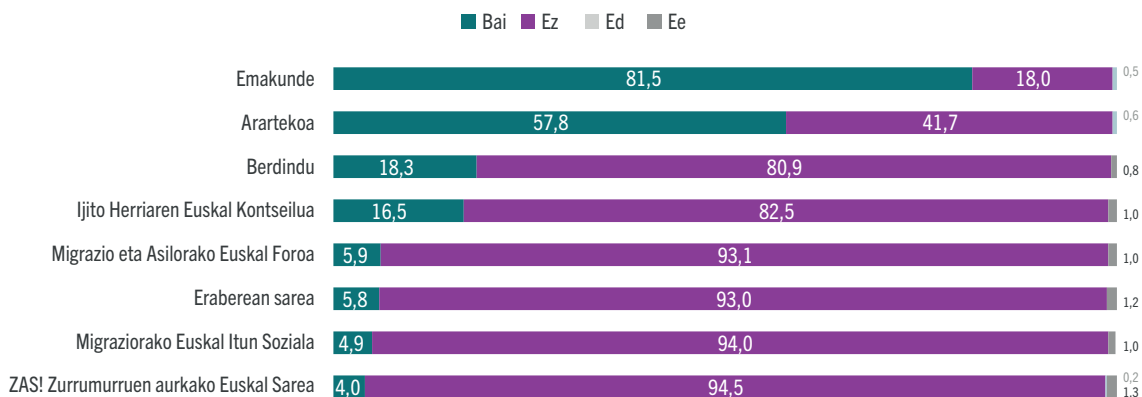
Jarduketa instituzionalaren ezagutza eta balorazioa

Atal honetan, lehenik eta behin, herritarrek berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren eremuan lan egiten duten instituzio eta erakundeei buruz duten ezagutza-maila aztertzen da. Ondoren, diskriminazioa prebenitzeko eta eragozteko jarduketa instituzionalen eraginkortasunari buruz gizarteak zer pertszeptzio duen aztertzen da, eta esku-hartze horiek bizitza sozialeko hainbat eremutan (hezkuntza, enplegua, etxebizitza eta zerbitzu publikoak, besteak beste) nahikotzat jotzen diren baloratzen da. Azkenik, estatistiketarako diskriminazioarekin zerikusia duten ezaugarriak eta egoerei buruzko informazio pertsonal anonimoa biltzeari buruzko iritziak aztertzen dira.

Berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren alde lan egiten duten erakunde eta instituzioen gaineko ezagutza

50. grafikoan Euskadin berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren alde lan egiten duten erakunde eta instituzioei buruz herritarrek zer ezagutza-maila duten ageri da. 2025eko datuek berresten dute ezagutzaren egitura argiro hierarkizatuta dagoela eta denboran zehar nahiko egonkor mantendu dela, aurreko urteekin alderatuta aldaketa garrantzitsu batzuk izan badira ere.

50. grafikoa. Berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren alde diharduten erakunde eta instituzioen gaineko ezagutza (%)

EPADE 2025: 25.G. «Entzun al duzu hauei buruz hitz egiten?»

Emakundek²⁴ jarraitzen du izaten ospe publiko handieneko instituzioa, eta biztanleen % 81,5ek adierazi dute ezagutzen dutela. Datua ia egonkor mantendu da 2024tik (% 80,9), eta 2020tik erregistratutako datuen oso antzekoa da (% 83,2 2020an; % 83,4 2022an; % 82,3 2023an). Hala, berdintasunaren eremuan ezarpen handiena eta aintzatespen iraunkorra duen erakunde gisa finkatu da.

Bigarren lekuan Arartekoa²⁵ dago; inkestatuen % 57,8k ezagutzen dute, eta, beraz, horrek ere ikusgaitasun handia du, gainerako erakundeetatik desberdindua. Urrunago daude ezagutza-maila ertain edo txikiko erakundeak. Berdinu²⁶ biztanleen % 18,3k ezagutzen dute; horrek esan nahi du erakunde horri begirako ezagutza-maila jaitsi egin dela 2024arekin (% 21,2) eta 2023arekin alderatuta (% 19,8), baina 2020koa (% 13,5) eta 2021ekoa (% 15,8) baino handiagoa izaten jarraitzen du. Beraz, 2020tik 2024ra goranzko joera izan zuen, eta, ondoren, beherakada txiki bat gertatu zen 2025ean. Euskal Autonomia Erkidegoko Ijito Herriaren Erabateko Sustapenerako eta Partaidetza

²⁴ Emakunde — Emakumearen Euskal Erakunde Eusko Jaurlaritzaren erakunde autonomoa da, berdintasunerako politikak diseinatu, bultzatu, haien inguruan aholkatu, koordinatu eta ebaluatzen dituena, bai eta gizarte sentsibilizatzen duena ere, EAEko emakumeen eta gizonen arteko berdintasun erreal eta eraginkorra lortzeko xedez (informazioa eskuragarri hemen: www.emakunde.euskadi.eus).

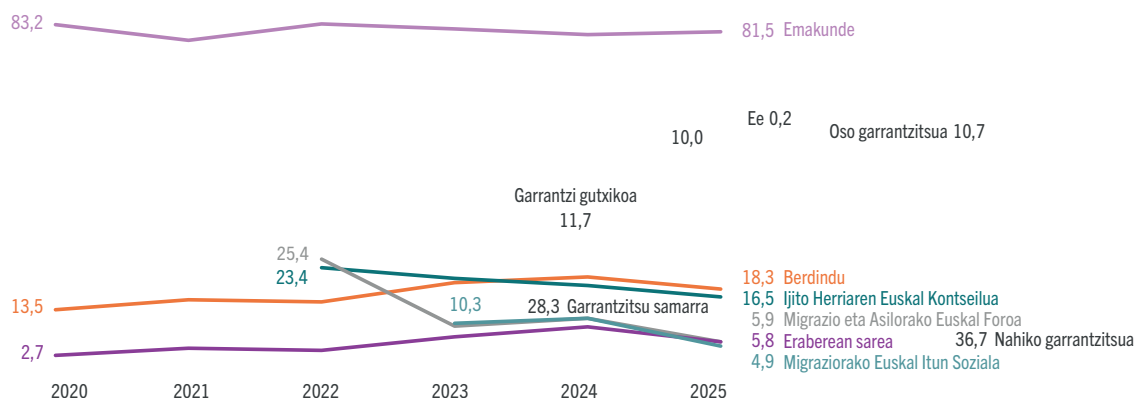
²⁵ Arartekoa Euskal Autonomia Erkidegoko herriaren defendatzailea da, Eusko Legebiltzarrak 1985ean sortua. Goi-ordezkarri independente eta inpartziala da, eta euskal administrazio publikoen jarduketan edo funtzionamendu txarraren aurrean herritarren eskubideak babestu eta defendatzen ditu (informazioa eskuragarri hemen: www.ararteko.eus).

²⁶ Berdinu lesbiana, gay, trans, bisexual eta intersexualei (LGTBI) eta haien ingurukoei informazioa eta arreta emateko Eusko Jaurlaritzaren zerbitzua da. Hezkuntza-komunitatearekin, eragile sozial eta profesionalekin, komunikabideekin eta, oro har, gizarte osoarekin ere lan egiten du, LGTBIfobia ezabatzeko eta LGTBI pertsonen eskubideak eta askatasunak erabat gauzatzeko egon daitezkeen oztopoak kentzeko (informazioa eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/gobierno-vasco/berdinu/>).

Sozialerako Kontseilua²⁷ inkestatuen % 16,5ek bakarrik ezagutzen dute, eta ehuneko hori 2024ko (% 19,2) eta 2023ko (% 20,8) erregistroen azpitik dago. Kasu horretan, beheranzko joera izan da azken bi urteetan.

Are nabarmenagoa da migrazio-eremuari lotutako erakundeen gaineko ezagutzaren beherakada. Migrazio eta Asilorako Euskal Foroaren²⁸ ezagutza-maila 2024an % 11,4koa izatetik 2025ean % 5,9koa izatera igaro da, eta 2023an erregistratutako datuaren azpitik dago (% 9,5). Eraberean Sareak²⁹ hazkunde progresiboa izan zuen 2020tik (% 2,7), 2024an % 9,3ra iritsi arte, eta 2025ean % 5,8ra jaitsi da. Era bertsuan, Migraziorako Euskal Itun Sozialaren gaineko ezagutza % 11,4koa zen 2024an (% 10,3koa, 2023an), eta % 4,9ra jaitsi da 2025ean.

51. grafikoa. Berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren alde diharduten erakunde eta instituzioen gaineko ezagutza (%)

EPAD 2025: 25.G. «Entzun al duzu hauei buruz hitz egiten?»

²⁷ Euskal Autonomia Erkidegoko Ijito Herriaren Erabateko Sustapenerako eta Partaidetza Sozialerako Kontseilua gizarte-gaien alorrean eskumena duen Eusko Jaurlaritzako Sailari atxiki zaio, eta aholkularitza-organo bat da, honako helburu hauek dituen: partaidetzarako eta elkarriketarako bide izatea, ijitoen nahiak eta eskaerak jasotzea, eta ijitoen erabateko sustapena bultzatzeko proposamenak biltzea, Administrazioaren jarduketan plangintzan parte-hartze soziala, kontsulta, informazioa eta aholkularitza ahalbidetzeko, eta eragiten dieten gaietan jarduketa horien jarraipena egiteko (ikus 289/2003 Dekretua).

²⁸ Migrazio eta Asilorako Euskal Foroa administrazio publikoen, gizarte-erakundeen eta etorkinen elkarrean arteko kontsulta eta elkarriketarako bide bat da, dagozkien gaietan (ikus Migrazio eta Asilorako Euskal Foroa sortzen duen dekretua).

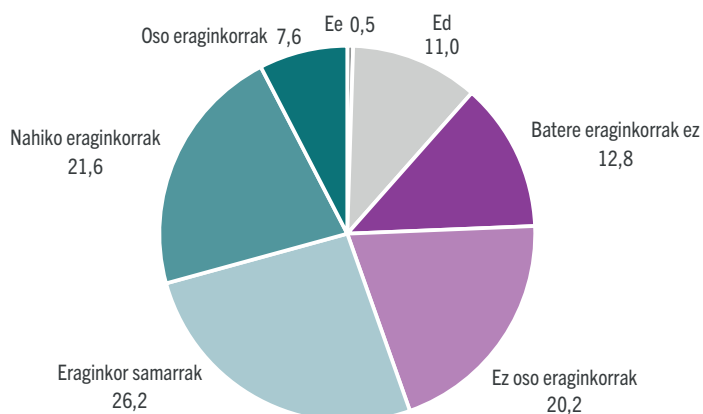
²⁹ Eraberean Eusko Jaurlaritzak bultzatutako sare bat da, eta helburu dauka arraza-, etnia- edo nazio-jatorriak, sexu-orientazioak edo -identitateak eta genero-identitateak eragindako diskriminazioari aurre egitea. Eraberean Sarea Eusko Jaurlaritzak (Familia Politikako eta Aniztasuneko Zuzendaritzaren bidez) eta immigrazioaren, ijito herriaren eta LGTBI kolektiboaren eremuan lan egiten duten hainbat gizarte-erakundek osatzen dute (informazioa eskuragarri hemen: <https://www.euskadi.eus/tratu-berdintasun-sarea/web01-a2eraber/eu/>).

Oro har, emaitzek erakusten dutenez, muin instituzional finkatuenak ezagutzamaila egonkorak dituen arren, 2025ean atzera egin da hainbat erakunde espezializaturen ikusgarritasunean, bereziki migrazioari eta diskriminazioaren aurkako borrokari lotutakoen kasuan. Horren azalpena izan daiteke berriki presentzia publiko txikiagoa izan dutela edo herritarrek ez direla hain identifikatuta sentitzen egitura horiekin, ibilbide instituzional sendoeneko erakundeen egonkortasunaren aldean.

Eremu instituzionaletik egindako lanaren balorazioa

2025ean, diskriminazioari aurre egiteko egindako ahalegin instituzionalen eraginkortasunak balorazio moderatua jaso du, eta ñabardurak ditu (52. grafikoa). Biztanleen % 30ek uste dute ahalegin horiek oso eraginkorrak edo nahiko eraginkorrak direla (% 8rentzat oso eraginkorrak eta % 22rentzat nahiko eraginkorrak). Ehuneko hori dagokio ebaluazioaren segmentu argiro positiboari. Talde ugariena tarteko posizioetan biltzen da: % 26k uste dute ahaleginak eraginkor samarrak direla, eta horrek iradokitzen du eraginkortasunaren pertzepzioa partziala edo mugatua dela, ez balorazio guztiz gogobetegarria. Bestalde, % 33k balorazio negatiboa egin dute (% 20rentzat ahaleginak ez dira oso eraginkorrak, eta % 13rentzat ez dira batere eraginkorrak), eta horrek agerian uzten du herritarren proportzio handi batek uste duela jardun instituzionala eskasa dela. Azkenik, % 11k adierazi dute ez dakitela eraginkortasuna baloratzen, eta horrek erakusten du nolabaiteko indefinizioa edo ezjakintasuna dagoela.

52. grafikoa. Diskriminazioari aurre egiteko ahalegin instituzionalen eraginkortasunaren pertzepzioa (%)

EPADE 2025: 27.G. «Zure ustez, eraginkorrak al dira diskriminazio-modu guztiei aurre egiteko Euskadin egiten diren ahaleginak?»

Oro har, datuek pertzepzio sozial anibalentea erakusten dute: ebaluazio argiro negatiboa nagusitzen ez bada ere, eraginkortasun instituzionalak ez du jasotzen gehiengoaren babes irmorik. Biztanle gehienek tarteko posizioak edo posizio kritiko moderatuak dituzte, eta horrek adierazten du legitimitate instituzionala mantentzen dela baina ez dagoela erabat finkatua jasotako emaitzetan.

Balorazioa eremuka aztertuta, informazio esanguratsua lortzen da, eta 53. grafikoan dago jasota. Ahalegin instituzionalen nahikotasunari buruzko pertzepzioa nabarmen aldatzen da aztertutako diskriminazio-eremuaren arabera.

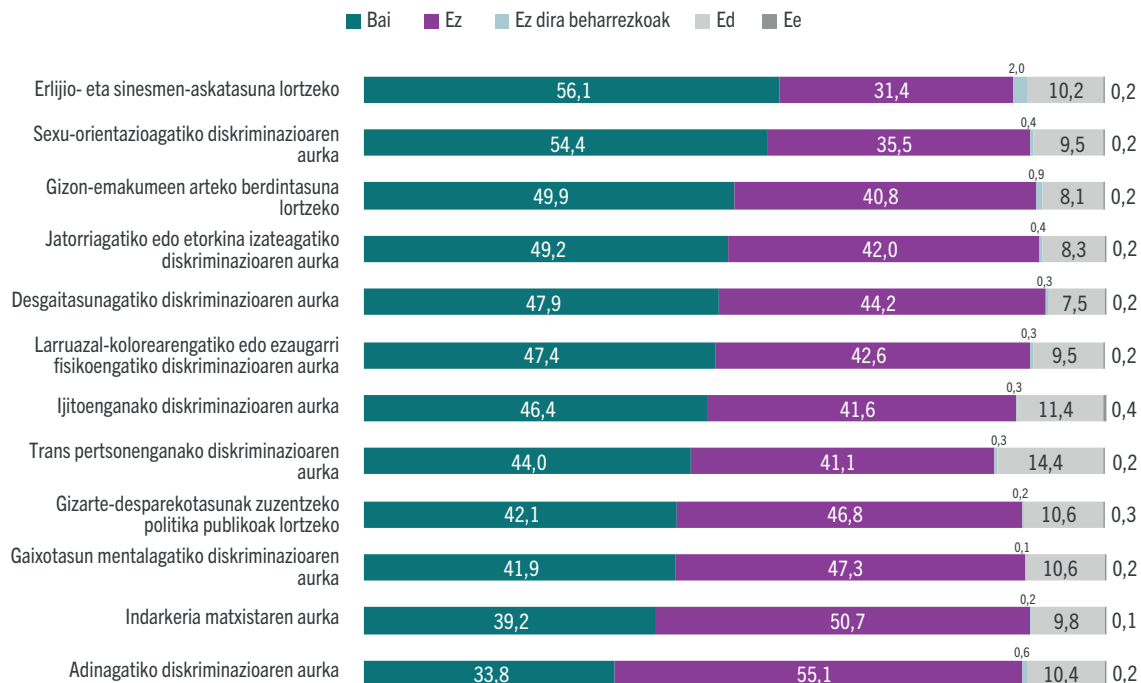
Balorazio-maila altuenak erlijio- eta sinesmen-askatasunari lotutako ahaleginek dituzte; izan ere, inkestatuen % 56,1ek uste dute behar adinakoak direla. Horien atzetik daude sexu-orientazioagatiko diskriminazioari lotutako ahaleginak (% 54,4). Halaber, emakumeen eta gizonen arteko berdintasunaren eremuan (% 49,9) eta jatorriak edo migratzaile izateak eragindako diskriminazioaren aurkako borrokan (% 49,2), biztanleen ia erdiek uste dute jarduketak nahikoak direla.

Tarteko posizioan daude desgaitasunari (% 47,9), pertsona arrazializatuekiko diskriminazioari (% 47,4) eta ijitoekiko diskriminazioari (% 46,4) lotutako eremuak, kasu horietan biztanleen erdiek inguruk uste baitute egindako ahaleginak nahikoak direla, baina desadostasun-mailak ere nabarmenak baitira.

Ahalegin instituzionalen balorazio-maila baxuenak honako eremu hauei dagozkie: trans pertsonetikiko diskriminazioa (% 44), desparekotasunak zuzentzeko politika publikoak (% 42,1) eta gaixotasun mentalen ondoriozko diskriminazioa (% 41,9).

Azkenik, ahaleginak nahikoak ez direlako pertzepzioa nagusitzen da, argi eta garbi, indarkeria matxistaren aurkako borrokaren eremuan (% 39,2k bakarrik uste dute ahaleginak nahikoak direla, eta % 50,7ren iritziz, aldiz, ez dira nahikoak) eta, bereziki, adinagatiko diskriminazioaren eremuan (% 33,8k soilik jotzen dituzte ahaleginak nahikotzat, eta % 55,1ek, aldiz, ez dute uste nahikoak direnik).

53. grafikoa. Diskriminazioari aurre egiteko ahalegin instituzionalak nahikoak diren, eremuaren arabera (%)

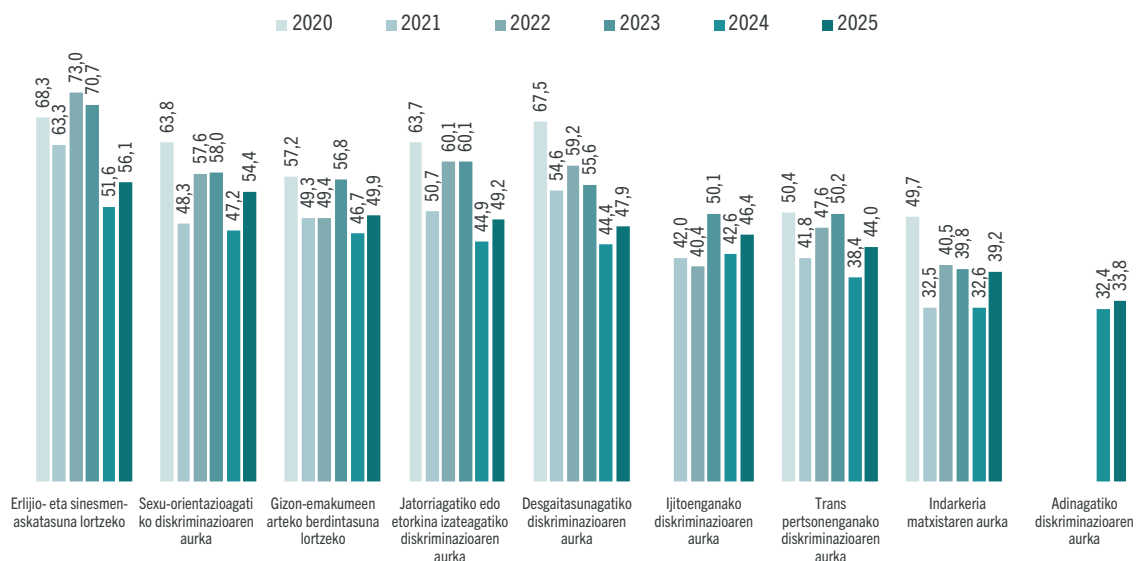

EPADE 2025: 28.G. «Zure ustez, euskal erakundeak behar adina ahalegin egiten ari al dira honako hauetarako?»

Ahaleginak behar adinakoak ala eskasak diren adierazteko dikotomiaz haratago, garrantzitsua da «Ez dira beharrezkoak» kategoriari erreparatzea, datuen interpretazioan beste dimentsio bat sartzen baitu. Jarrera horrek, kasu batzuetan, dagokion eremuan diskriminazioaren existentzia edo larritasuna zeharka ukatu egiten dela adieraz dezake, baina, era berean, adieraz dezake esku-hartze instituzionala ez dela tresna egokia desparekotasun jakin batzuei aurre egiteko. Termino agregatuetan ehunekoak minoritarioak diren arren, eremu guztietan ageri dira, eta horrek iradokitzen du biztanleriaren sektore batek zalantzan jartzen duela ekintza publikoa beharrezkoa ote den tratu-berdintasunaren eremuan. Posizio hori ez da automatikoki lotu behar berdintasunaren gaitzespenarekin; aitzitik, zerikusia izan dezake Estatuaren eginkizunari buruzko esparru ideologikoekin edo arazoaren interpretazio indibidualizatuekin. Konparaziozko terminoetan, aukera horren balio altuenak adinagatiko diskriminazioaren eremuan (% 10,4) eta desparekotasunak zuzentzeko politika publikoen eremuan (% 10,6) erregistratu dira; aldiz, balio baxuenak indarkeria matxistaren aurkako borrokaren eremuan erregistratu dira (% 2,0), eta horrek iradokitzen du azken eremu horretan adostasun sozial handiagoa dagoela esku-hartze instituzionalaren beharrari dagokionez.

2020-2025 bilakaerak argi eta garbi bereizitako hiru aldiko dinamika erakusten du. 2024an jaitsiera orokorra erregistratu ondoren, 2025ean susperraldi moderatua izan da ia eremu guztietan, eta igoera nabarmenak izan dira sexu-orientazioaren, indarkeria matxistaren, trans pertsonen edo erlijio-askatasunaren eremuetan. Hala ere, gorakada horrek ez du ekarri 2020an erregistratutako mailetara iristea (urte horrek pandemiaren testuingurua jasotzen du), orduan ahalegin instituzionalaren pertzepzioa sistematikoki handiagoa baitzen aztertutako eremu gehienetan. Hala, 2025ak aurreko urteko beherakada partzialki zuzendu arren, nolabaiteko higadura dago oraindik seriearen hasierarekin alderatuta. Gainera, estrukturalki kritikoagoak diren bi eremuk berdin jarraitzen dute, hots, indarkeria matxistarenak eta adinagatiko diskriminazioarenak; izan ere, eremu horietan da nabarmenena ahalegin instituzionalak behar adinakoak ez direlako pertzepzioa.

54. grafikoa. Diskriminazioari aurre egiteko ahalegin instituzionalak nahikoak diren, eremuaren arabera: 2020-2024 (baiezko erantzunen %)

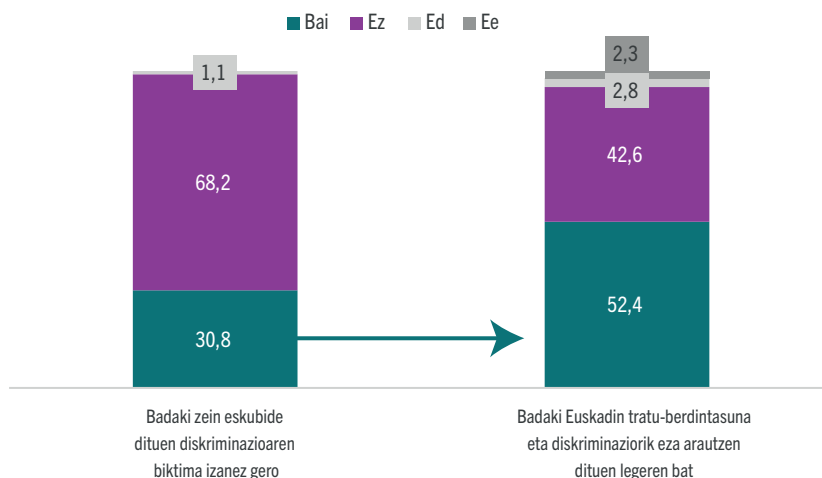

EPAD 2025: 28.G. «Zure ustez, euskal erakundeak behar adina ahalegin egiten ari al dira honako hauetarako?»

Diskriminaziorik ezaren arloko eskubideak eta arau-esparrua ezagutzea

Ez diskriminatzeko eskubidea ezagutzeari dagokionez, herritar gehienek adierazten dute ez dakitela, eta, ezagutzen dutela diotenek erdiek, gutxi gorabehera, ezagutzen dute tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza arautzen duen legeren bat.

55. grafikoa. Diskriminaziorik ezari buruzko eskubidearen ezagutza

Iturria: P24 "Ba al dakizu zein eskubide dituzun, diskriminazioaren biktimia izanez gero?" eta P25 "Zenbat dakizu Euskadin tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza arautzeko legeen inguruan?"

Emaitzek erakusten dute, lehenik eta behin, diskriminazio-egoera baten aurrean eskubideen ezagutza mugatua dela herritar guztien artean: % 30,8k baino ez dute adierazten beren eskubideak zein diren, eta % 68,2k, berriz, ez dituzte ezagutzen. Gainera, eskubide horiek ezagutzen dituztenen artean, erdiek baino gehixeagok (% 52,4) adierazi dute ezagutzen dutela Euskadin tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza arautzen duen legeren bat, eta % 42,6k adierazi dute ez dakitela. Oro har, datuek erakusten dute diskriminazioaren aurkako babes-esparruaren ezagutza murriztua eta partziala dela.

EAE-ko aniztasunarekiko irekitasunaren indize sintetikoa

Sarrera

Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerari buruzko 2025eko inkestak oinarritzat ditu konplexutasun eta sakontasun handiko termino batzuk, hala nola aniztasuna, desberdintasunaren («besteak») onarpena edo diskriminazioa. Kontzeptu horiek mugatu ezean, horien esanahia lausotu egiten da.

Euskal gizartean aniztasun soziala azeleratu egin da azken urteotan. Aniztasun hori hainbat motatakoa da (kulturala, erlijiosoa, etnikoa, linguistikoa, sexuala eta generokoa, funtzionala eta belaunaldikoa, besteak beste), eta horri begirako jarrera, pertzepzio eta portaerak ere askotarikoak izan daitezke, mutur batean onarpena eta errespetua eta bestean gaitzespena eta diskriminazioa izanik. Tratu-berdintasuna eta horren urraketa ez dira arau-esparruetara mugatzen; zerikusia dute, halaber, pertsonen eta taldeen arteko bizikidetza eta eguneroko interakzioa baldintzatzen duten neurri subjektibo eta sozialekin.

Testuinguru horretan, funtsezkoa da tresnak izatea jakiteko zer jarrera duen euskal gizarteak beste pertsona batzuen desberdintasunari begira, zenbateraino onartzen edo baztertzen duen desberdintasun hori eta zer jarrera diren nagusi kolektibo desberdinekin bizitza sozialeko hainbat eremutan. Errespetuan oinarrituz aniztasuna onartzeak interakzio positiboa, gizarte-kohesioa eta tratu-berdintasuna bultzatzen ditu, eta aitzitik, aniztasuna ukatu edo zalantzan jartzeak bazterketa-, gatazka- eta diskriminazio-dinamikak ekar ditzake.

Aurreko kapituluetan, zehatz-mehatz aztertu da zer pertzepzio, jarrera eta portaera dituzten Euskadiko biztanleek hainbat kolektibori begira eta zenbait eremutan. Kapitulu honetan ikuspegi sintetikoa erabili da, helburutzat izanik tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza aztertzean behin eta berriz sortzen

diren galdera nagusi batzuei erantzutea: zer neurritan onartzen ditu euskal gizarteak desberdintzat hartutako pertsonak? Zenbateraino jo daiteke gizarte inklusibotzat? Zer erresistentzia eta hobekuntza-eremu antzematen dira?

Galdera horiei modu orokor eta laburtuan erantzuteko, indize sintetiko bat sortu da, balio bakar batean adierazi ahal izateko euskal gizarteak aniztasunarekiko irekitasunari dagokionez duen posizio orokorra. Indize horrek, Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea izenekoak, tresna analitiko bat izan nahi du, fenomenoaren errazago ulertu, denboran zehar duen bilakaeraren jarraipena egin eta jarrera negatibo edo baztertzailleenak dituzten biztanleria-segmentuak identifikatu ahal izateko; hala, tratu-berdintasunaren eta diskriminaziorik ezaren arloko neurriak prestatzean nondik jo jakingo dugu.

Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizearen sorrera

Indize sintetiko bat izateak aukera ematen du modu erraz eta sistematikoan monitorizatzeko zer bilakaera duten denboran zehar Euskadiko biztanleen jarrera orokorrekin, baita gizarte- eta politika-ekintzarako interesgarriak diren segmentu jakin batzuenek ere. Ildo horretan, Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea inkestatik ateratako informazio asko laburbildu eta erraz interpreta daitekeen zenbakizko neurri bihurtzen duen tresna analitikoa da.

Indizeak oinarritzat ditu inkestatutako pertsona bakoitzak desberdintasun sozialaren onarpenarekin edo gaitzespenarekin lotutako galdera-multzo zabal bati emandako erantzunak. Azken emaitza 0 puntutik 100 punturainoko eskalan adierazten da; eskala horretan, 0tik hurbil dauden balioek posizio eta jarrera argiro aurkakoak, itxiak edo baztertzailak adierazten dituzte, eta 100tik hurbil dauden balioek, aldiz, jarrera irekiak, inklusiboak eta aniztasunaren aldekoak.

Jarreraren analisisian diseinu kuantitatiboak mugak dituela jakinda ere, gizarte-zientzietako literaturak argi eta garbi erakutsi du hurbilketa horiek baliozkoak eta fidagarriak direla. Aldagai anitzeko tekniken bidez indize sintetikoak eraikitzea tradizio metodologiko horretan sartzen da, eta abantaila argiak ditu: aukera ematen du puntuazio indibidualak esleitzeko, aldagaien artean estatistikoki esanguratsuak diren erlazioak detektatzeko, tipologia eta profil sozialak ezartzeko eta aztertutako fenomenoaren bilakaeraren luzetarako jarraipena egiteko.

EPADE 2025etik abiatuta egindako Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizeak 2024ko edizioan garatutako indizearen logika kontzeptual eta metodologiko bera du, eta, horri esker, denboran izan duen bilakaera azter daiteke. Hala ere, indizea eguneratzeko prozesuak berekin ekarri du egokitzapen metodologiko batzuk sartzea, batez ere galdetegian egindako aldaketen ondorioz.

Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indize hau sortzeko, urrats hauek egin ditugu:

1. **Aldagai esanguratsuak hautatzea:** 2025eko Aniztasunarekiko Irekitasuna-ren Indizea sortzeko, aurreko edizioko item berberak erabili dira, ahal izan den neurrian. Hala ere, galdetegiaren diseinuaren ondorioz, ezin izan da sartu, eremu instituzionaleko irekitasunaren dimentsioari dagokion item-sortetako bat, eta beste multzo batzuetan item berriak sartu dira, aztertutako kolektibo-kopurua handitzeko.
2. **Aldagaiak birkodetzea:** beharrezkoa zen kasuetan aldagaiak birkodetu genituen, modu berean neur zezaten.
3. **Esplorazio-osagai nagusien analisi faktorialak aplikatzea³⁰ EPADE 2025eko datu-baseari.** Lehen analisi faktorial horiek esploratzeko asmoz aplikatu genituen, horien helburua baita aldagai erredundanteak identifikatzea, hau da, beste aldagai batzuekin faktoreak edo dimentsioak (konstruktua) osatzeko erlazio nahikorik ez dutenak eta/edo diskriminazio-gaitasun txikia dutenak, horiek alde batera utzi ahal izateko. Azkenean 58 aldagairekin geratu ginen.
4. **Osagai nagusien berresteko lehen analisi faktoriala aplikatzea.** Berresteko lehen analisi faktorial horrekin 58 aldagaiak bost faktore edo dimentsiotara murriztu genituen, eta horiekosatzen dute pertsona batek desberdintasunari begira duen posizioaren barne-egitura, aniztasunarekiko eta pertsonen arteko desberdintasunarekiko duen irekitasun-maila.
5. **Aurreko analisisan ateratako bost dimentsioei osagai nagusien bigarren analisi faktoriala aplikatzea, bigarren mailakoa.** Analisi faktorial horren bidez dimentsio bakoitzak inkestatutako pertsona bakoitzaren posizioan duen pisua hierarkizatu eta haztatu ahal izan genuen³¹.

³⁰ Esplorazio-osagai nagusien lehen faktore-analisi hauekin aldagai erredundanteak ezabatu eta araztu nahi izan ditugu, dimentsioetan taldekatzeko gainerakoekin erlazio nahikorik ez dutenak, erazutako faktoreen bidez behar bezala azalduta ez daudenak edo aldakortasuna zehaztuta ez dutenak, edo, besterik gabe, aldakortasun txikia azaltzen dutenak (hau da, diskriminazio-gaitasun txikia dutenak). Horrela, lehen analisisan sartutako 65 aldagaietatik, 7 alde batera uztea erabaki genuen, irudi-aurkako korrelazio-koefizienteetan nahi ez ziren balioak izateagatik, Laginaren Egokitzapen Neurria (MSA) kalkulatzeko banaka lortutako balio baxuak izateagatik, balio propio handiko faktoreak atera ondoren komunalitate txikiak izateagatik, edota hautatutako beste aldagai batzuekiko informazio erredundantea emateagatik.

³¹ Lehen analisi faktorialean Promax errotazio bat aukeratu bagenuen, faktoreen independentzia nahitaezkoa ez zelako, bigarren analisi faktorialean VARIMAX errotazio ortogonalaren alde egin dugu, lortutako faktoreen independentzia maximizatzen duena. Zehazki, indizea kokatzen da 0 eta 100,0 8 puntu artean. Dena dela, alde batera utz ditzakegu eskalaren goialdeko 0,08 puntu horiek, emaitzen espikazioa eta zabalkundea sinplifikatze aldera.

6. Lortutako informaziotik abiatuta, **dimentsio bakoitzari esleitutako aldagaiak birkodetu** genituen, dimentsio guztiek (aniztasunarekiko irekitasun-mailaren indize partzialak baino ez direnak) tarte edo ibilbide bera izan zezaten, 0 puntutik 20 punturainokoa. Horrela, ateratako bost dimentsioen artean, bigarren analisi faktorialetik lortutako haztapenarekin, 0 eta 100 puntu (100,08 puntu, zehazki) bitarteko ibilbidea duen indize bat lortu genuen batuketa eginez. Hala, denboran zehar erraz aldera daitekeen indize bat daukagu; izan ere, lehen fasean bakarrik oinarritutako indize sintetiko bat erabili izan bagenu (hori ere posible zen), banaketaren ibilbidea hurrengo urteetan galdeketa bakoitzaren datu-basearen aldakortasunak berak zehaztuko luke.
7. **Aniztasunarekiko irekitasunaren indize partzialak eta indize sintetikoa kalkulatzeko.** Kasu bakoitzak faktore bakoitzarekin dituen puntuazio faktorialetatik abiatuta, hau da, hautemandako bost eremu edo dimentsioetako bakoitzeko mailatik edo posiziotik abiatuta, indize partzialak kalkulatu genituen, eta, faktore bakoitzak azaldutako bariantza osoan duen pisuan oinarrituta, indize sintetiko globala kalkulatu genuen.

Laburbilduz, uste dugu EPADE 2025 inkestako 58 aldagaitan (itemak) oinarritutako gure indizea nahikoa baliagarria dela Euskadiko biztanleek une jakin batean aniztasunari begira dituzten iritziak eta posizioak neurtzeko (zeharkako neurketa), eta tresna fidagarria dela etorkizuneko bilakaera monitorizatzeko (luzetarako neurketa).

a. Aniztasunarekiko jarreraren dimentsioak

Aurreratu dugunez, lehenik eta behin esploratzeko analisi faktoriala egin dugu hasierako 65 aldagaiekin, analisi osoaren eta aldagai guzti-guztiak sartzearen egokitasuna egiaztatzeko. Lehen analisi horrek 58 aldagaira murriztu du multzoa³². Zehazki, 7.Gko 11 itemekin (11 item), 8.Gko 19 itemekin, 9.Gko 7 itemekin, 11.Gko 10 itemekin eta 13.Gko 11 itemekin geratu gara.

Osagai nagusien lehen analisi faktorialak oinarritzko bost dimentsio eman dizkigu³³; dimentsio horiek 55. grafikoan ageri diren aldagaiek osatzen dituzte, eta EPADE 2024ko indizearen dimentsioaren berdina dira, salbuespen bakarra izanik eremu instituzionaleko onarpenari lotutako dimentsioa³⁴. Bigarren analisi faktorialari esker jakin ahal izan dugu dimentsio bakoitzak zer-nolako garrantzia duen Euskadiko biztanleek gizarte-aniztasunarekiko duten posizioan.

³² Zazpi aldagai baztertzea erabaki dugu, haien korrelazio-adierazleek (MSA) edo komunalitateak ez zituztelako betetzen analisisan sartzeko gutxieneko baldintzak.

³³ Bost dimentsio hauek azaltzen dute bariantza osoaren % 61,78. Beraz, erabaki dugu dimentsio gehiago ez erabiltzea, bost dimentsioen funtsezko interpretazioak hala gomendatzen digulako.

³⁴ EGaldetegiaren diseinuan, beharrezkoa iruditu zaigu dimentsio hau eratzen zuen item-multzo bat ezabatzea.

Osagai nagusien analisisetatik ondorioztatzen da Euskadiko biztanleek aniztasunarekiko duten jarrerak, onarpenak edo gaitzespenak funtsezko bost dimentsio dituela:

1. Familia-arloan aniztasuna onartzeari lotutako dimentsioa: Euskadiko biztanleak gehien desberdintzen dituen dimentsioa da (haien jarreretan bariantza edo aldakortasun handiena duena), eta, batez ere, seme edo alaba baten harreman sentimental hipotetiko batean aniztasuna onartzeari edo harekiko erresistentzia agertzeari begira dauden jarrerak eta posizioak barne hartzen ditu. Guztira 19 egoera biltzen ditu, pertsona-kategoria desberdinekin. Aztertutako eremurik intimoena da. Dimentsio honi dagokio Euskadiko biztanleen artean dagoen aldakortasun osoaren % 15,42 (errotazio faktoriala egin ondoren).
2. Onarpen pertsonalaren dimentsioa: dimentsio hau pertsona bakoitzak pertsona desberdinekiko (jatorria, arraza, sexu-orientazioa, adina, desgaitasuna, erlijioa eta abar kontuan hartuta, 11 pertsona-kategoria daude) onarpenari edo erresistentziari dagokionez bere buruari esleitzen dion pertzepzio subjektiboa jasotzen duten itemek osatzen dute. Aldakortasun osoaren % 13,48 dagokio dimentsio honi (errotazio faktoriala egin ondoren).
3. Aniztasun materialaren onarpenaren dimentsioa, maila praktikoan: Euskadiko biztanleek egoera oso zehatz eta praktikoetan (etxebizitza bat alokatzeko orduan edota lan baterako kontratatzerakoan) pertsona desberdinekiko duten jarrera, posizioa eta onarpen- edo erresistentzia-maila jasotzen ditu. Guztira 11 egoera biltzen ditu, askotariko pertsona-kategoriekin. Dimentsio honi dagokio bariantza osoaren % 8,29 (errotazio faktoriala egin ondoren).
4. Aniztasunaren onarpenaren dimentsioa komunitatean: dimentsio honek adierazten du zer jarrera duen euskal gizarteak auzoko eremu komunitarioan pertsonen artean dagoen aniztasun handiagoa edo txikiagoa onartzeari dagokionez. Guztira 10 egoera biltzen ditu, askotariko pertsona-kategoriekin. Aldakortasun osoaren % 7,70 dagokio dimentsio honi (errotazio faktoriala egin ondoren).
5. Kultura-aniztasunaren onarpenaren dimentsioa: dimentsio honek adierazten du zer jarrera duten Euskadiko biztanleek kulturaliki desberdinak diren kolektiboekiko, atzerriar jatorriko pertsonekiko eta ijitoekiko aniztasuna onartzeko hainbat egoeratan: haiek kontratatzean, etxebizitza bat alokatzean, etab. Dimentsio honi dagokio aldakortasun osoaren % 4,87 (errotazio faktoriala egin ondoren).

56. grafikoa. 2025eko Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizearen dimentsioak

Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizearen dimentsioak

Onarp. familian (% 15,42)	Onarp. subjektiboa (% 13,48)	Onarp. materiala (% 8,29)	Onarp. komunitatean (% 7,70)	Onarp. kulturala (% 4,87)
8_1.G. Maitasun-har. atzeritar jator. norbaitekin 8_2.G. Maitasun-har. gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituen norbaitekin 8_3.G. Maitasun-har. zuria edo kaukasiarra den norbaitekin 8_4.G. Maitasun-har. ijito batekin 8_5.G. Maitasun-har. sexu bereko norbaitekin 8_6.G. Maitasun-har. transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa den norbaitekin 8_7.G. Maitasun-har. desgaitasun fisiko eta/edo zentzumen-degaitasunen bat duen norbaitekin 8_8.G. Maitasun-har. adimen-degaitasunen bat duen norbaitekin 8_9.G. Maitasun-har. gaxotasun mentalen bat duen norbaitekin 8_10.G. Maitasun-har. beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duen norbaitekin 8_11.G. Maitasun-har. katoliko batekin 8_12.G. Maitasun-har. judu batekin 8_13.G. Maitasun-har. musulman batekin 8_14.G. Maitasun-har. ortodoxo batekin 8_15.G. Maitasun-har. protestante edo ebanjeliko batekin 8_16.G. Maitasun-har. ateo batekin 8_17.G. Maitasun-har. baliabide ekonomiko gutxi dituen norbaitekin 8_18.G. Maitasun-har. udalerrri edo auzo degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizi den norbaitekin 8_19.G. Maitasun-har. gehiegizko pisua duen norbaitekin P8_19 Rel. Sentimental p. con sobrepeso	13_1.G. Irekitasuna atzeritar jator. pertsonetikiko 13_2.G. Irekitasuna gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituztenekiko 13_3.G. Irekitasuna ijitoekiko 13_4.G. Irekitasuna lesbiana, gay, bisexual edo hetero ez diren beste orientazio batzuekiko 13_5.G. Irekitasuna transexual, transgenero edo genero ez-binariokoe-kiko 13_6.G. Irekitasuna desgaitasunen bat dutenekiko 13_7.G. Irekitasuna gaxotasun mentalen bat dutenekiko 13_8.G. Irekitasuna beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat dutenekiko 13_9.G. Irekitasuna baliabide ekonomiko gutxi dituztenekiko 13_10.G. Irekitasuna etxerik ez dutenekiko edo kalean bizi direnekiko 13_11.G. Irekitasuna gehiegizko pisua edo obesitatea dutenekiko	11_2.G. Ebebizitza alokatzea gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituen norbaitekin 11_4.G. Ebebizitza alokatzea lesbiana, gava, bisexuala den edo beste orientazio batzuk dituen norbaitekin 11_5.G. Ebebizitza alokatzea transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa den norbaitekin 11_6.G. Ebebizitza alokatzea gazte bati 11_8.G. Ebebizitza alokatzea desgaitasunen bat duen norbaitekin 11_9.G. Ebebizitza alokatzea gaxotasun mentalen bat duen norbaitekin 11_10.G. Ebebizitza alokatzea beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duen norbaitekin 11_12.G. Ebebizitza alokatzea gehiegizko pisua edo obesitatea duen norbaitekin 9_4.G. Lesbiana, gava, bisexuala den edo beste orientazio batzuk dituen norbaitekin 9_5.G. Transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa den norbaitekin 9_8.G. Degaitasunen bat duen norbaitekin kontratatzea	7_1.G. Atzeritar jatorrikoak auzoan 7_2.G. Gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituztenak auzoan 7_4.G. Lesbiana, gava, bisexuala edo heterosexuak ez diren beste orientazio batzuetakoak auzoan 7_5.G. Transexual, transgenero edo genero ez-binariokoak auzoan 7_6.G. Gazteak auzoan 7_7.G. Adinekoak auzoan 7_8.G. Degaitasunen bat dutenak auzoan 7_9.G. Gaxotasun mentalen bat dutenak auzoan 7_10.G. Beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat dutenak auzoan 7_11.G. Baliabide ekonomiko gutxiak auzoan	7_3.G. Ijitoak auzoan 9_1.G. Atzeritar jator. norbaitekin kontratatzea 9_2.G. Gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituen norbaitekin kontratatzea 9_3.G. Ijito bat kontratatzea 9_10.G. Beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duen norbaitekin kontratatzea 11_1.G. Ebebizitza alokatzea atzeritar jator. norbaitekin 11_3.G. Ebebizitza alokatzea ijito bati

Iturria: Geuk egina

Osagai nagusien bigarren mailako analisi faktorialari esker, dimentsio horiek haztatu ahal izan ditugu Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indize Sintetikoa lortzeko garaian (ikus 56. grafikoa).

b. Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizearen emaitzak

Atal honetan, datu-prozesutik datorren informazioa garatuko dugu, aniztasunarekiko irekitasunaren indize partzialak, ezarritako bost dimentsioei dagozkienak eta euskal gizarte osoaren aniztasunarekiko irekitasunaren indize integrala kalkulatu ondoren.

Atala bost puntutan antolatu dugu:

1. *Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea*
2. Indizea osatzen duten dimentsioetako puntuazioak
3. Aldagai bereizleak: irekitasun-profilak eta profil baztertzailak
4. Tipologia bat
5. Talde handiak euskal gizartean

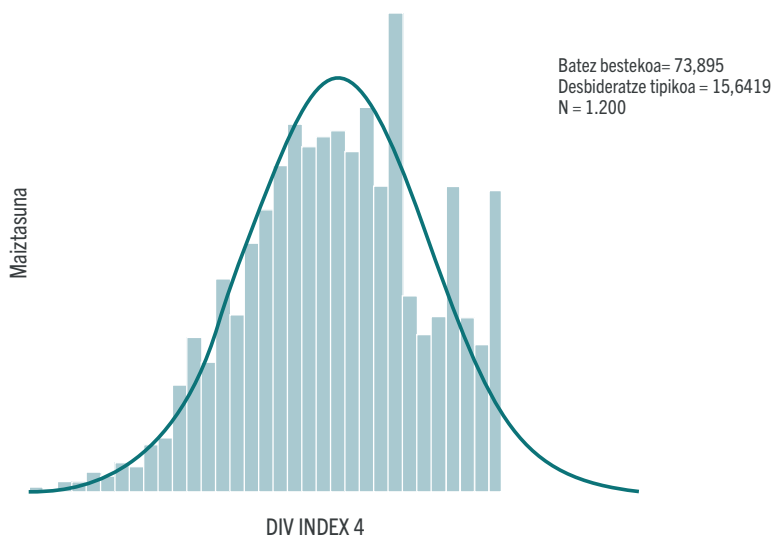
Indizearen balioa kalkulatzeko prozesu metodologikoa eta estatistikoa zehaztu ondoren, euskal gizarterako batez besteko balioa 73,89 puntukoa dela ikusten dugu. Balio horrek adieraziko ligu euskal gizartearen jarrerak 0 eta 100 bitarteko eskala batean duten posizioa, hau da: pertsonen arteko desberdintasunarekiko eta aniztasunarekiko erabateko bazterketa (0), eta euskal gizartearen aniztasunarekiko eta pertsonen arteko desberdintasunarekiko erabateko irekitasuna (100).

Gure ustez, tarteko balioa da, hau da, gure gizartean gero eta handiago den desberdintasunarenugaritasunarekiko jarrera positiboa, irekia, malgua eta inklusiboa islatuko luke. Zalantzarik gabe, jarrera horiek hobetzeko tartea badago, baina, egia da, halaber, positiboa dela Euskadiko biztanleria osoaren jarrera. Aurreko edizioarekin alderatuta, Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizeak 73,89 puntuko batez besteko puntuazioa lortu du 2025ean; 2024an, berriz, 71,12 puntu erregistratu zituen. Horrek adierazten du bilakaera nahiko positiboa izan duela Euskadiko biztanleen aniztasunarekiko irekitasunak, eta hurrengo edizioetan berretsi beharko dela.

Gainera, lortutako balioa bateragarria da Euskadiko biztanleek kolektibo jakin batzuekiko duten jarrera finkatzeko Ikuspegi lantzen ari den beste indize batzuek eskainitako balioekin. Honako hauei buruz ari gara:

- Euskal gizarteak jatorri atzerritarreko pertsonen dagokienez duen irekitasunaren indizea, 2007az geroztik urtero kalkulatzen dena. 2025ean 65,86 puntu lortu zituen.
- LGTBI pertsonen irekitasunaren indizea 2021, Euskadiko biztanleek kolektibo horrekiko duten jarrera neurtzen duena. Lehen inkestan eta indize sintetikoarekiko lehen hurbilketan, 75,77 puntuko balioa lortu zuten Euskadiko biztanleek.
- Ijito Herriaren gizarte-errealitatearekiko eta bertako pertsonen irekitasunaren indizeak, Euskadiko biztanleek talde sozial horrekiko dituzten jarrerak neurtzen dituenak, 54,36 puntuko balioa izan zuen.
- Erlijio-aniztasunerako irekitasunaren indizeak, erlijio-kredoen gero eta aniztasun handiagoarekiko euskal gizarteak dituen pertzepzioak eta jarrerak neurtzen dituenak, 64,05 puntuko balioa lortu zuen 2023an.

57. grafikoa. Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea

Iturria: Geuk egina

Beraz, uste dugu lortutako balioak modu egokian adierazten duela euskal gizarteak beste pertsona batzuegan aniztasuna onartzeari dagokionez duen jarrera positiboa, anibalentziekin bada ere. Zalantzarik gabe, euskal gizarte osoa zifra bakar batean laburbiltzen duen batez besteko balioa denez, ez ditu hautematen aldagai soziodemografikoen arabera gerta daitezkeen aldeak, baina horrek ez du baliogabetzen indizearen balioa, Euskadiko biztanleek datozen urteetan izango dituzten jarrerak aniztasunarekiko irekitasunari dagokionez nora eta nola mugituko diren adierazten duen luzetarako adierazle den heinean. Adierazle hori baliagarria zaigu, halaber, tipologiak ezartzeko eta/edo eremuak edo kolektiboak bereizteko, eta, horrez gain, pertsonen arteko desberdintasunarekiko irekitasuna edo bazterketa zein dimentsiotan oinarritzen den jakiteko (57. grafikoa).

Ikusi dugu oinarritzko bost dimentsio hauetan oinarritzen dela aniztasunarekiko irekitasun handiagoa izatea edo horren aurrean erresistentzia handiagoa agertzea:

1. Onarpena familian
2. Norbere buruari ezarritako onarpena
3. Onarpen materiala
4. Onarpena komunitatean
5. Onarpen kulturala

Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea lortu aurretik, hura osatzen duten bost dimentsioen indize partzialak landu eta kalkulatu behar izan ditugu. Indize partzialek 0 eta 20 puntu arteko ibilbidea edo tartea dute. Horrela, bost dimentsioak alderatu ditzakegu, eta biztanleriak aniztasunaren bost dimentsio horiekiko dituen posizioetan eta jarreretan desberdintasunak ezarri.

58. grafikoan ikus dezakegu komunitate-esparrua (auzo edo bizilagunena) eta esparru materiala (etxebizitza alokatzea eta kontratatzea) nabarmentzen direla, balio oso altuak baitituzte; hala, Euskadiko biztanleek aniztasunaren eta pertsonen arteko desberdintasunaren onarpen handia dutela adierazten dute.

58. grafikoa. Aniztasunarekiko jarreraren dimentsioen puntuazioak
(batez besteko puntuazioa 0tik 20ra)

Iturria: Geuk egina

Beste muturrean, eremu intimo eta familiarreko desberdintasunaren onarpena nabarmentzen da (seme-alaben bikote sentimentalari dagokiona), hor ikusten baita erresistentzia gehien euskal gizartearen aldetik.

Eta tartean ageri da euskal gizarteak kultura-esparruko nahiz esparru subjektiboko (autopertzepzioa) aniztasunarekiko duen onarpen-maila.

c. Aldagai bereizleak: irekitasun-profilak eta profil baztertzaileak

Aniztasunarekiko irekitasun-indize sintetiko bat eraikitzeak, indize globalean eta dimentsio partzial bakoitzean puntuazio indibidualak lortzearekin batera, biztanleriaren azpitaldeen artean desberdintasun esanguratsuak dauden aztertzea ahalbidetzen du. Ildo horretatik, ezin da onartu euskal gizarteak jarrera homogeneoa duenik aniztasunarekiko irekitasunari dagokionez; aitzitik, zentzuzkoa da planteatzea irekitasun hori aldatu egiten dela ezaugarri soziodemografiko jakin batzuen arabera.

Ikuspegi horretatik, indizearen puntuazioak, besteen artean, adina, sexua, hezkuntza-maila edo beste ezaugarri soziodemografiko batzuk bezalako aldagaien arabera aztertuz gero, aukera ematen du identifikatzeko zein diren posizio irekiagoekin edo, aitzitik, aniztasunaren aurreko erresistentzia handiagoekin lotutako faktoreak.

Aldagai soziodemografiko jakin batzuek aniztasunarekiko irekitasun-mailetan dauden aldeak azaltzen dituzten heinean, horiek balio iragarlea hartzen dute, eta aukera ematen dute biztanleria-tipologiak finkatzeko eta erresistentzia handienak dituzten pertsona-taldeak detektatzeko. Horrek guztiak oinarri enpiriko sendoa ematen du tratu-berdintasuna eta diskriminaziorik eza sustatzera bideratutako politika publikoak, sentsibilizazio-jarduerak eta esku-hartze sozialeko estrategiak definitzeko eta bideratzeko, indarrean dagoen arau-esparruarekin eta gizarte plural, integratzaile eta kohesionatu baten printzipioekin bat etorritik.

Portaerak bereizteko, hasiera batean, Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea zenbait aldagai soziodemografikorekin gurutzatu dugu. Aldagai soziodemografikoen kategorien artean alde esanguratsuak dauden egiaztatzea da helburua. Hauek dira aldagaiak: sexua, adina, bizi den lurraldea, ikasketamaila, gizarte-klase subjektiboa, euskara-maila, erlijioa, ideologia, identitate-sentimendua, etxeko diru-sarrerak, gogobetetze ekonomikoa, jarduera, gutxiengo bateko kide izatea, jatorrizko herrialdea eta estatusa. 5. taulan, aldagai gehienek, kategorien arabera, portaera-desberdintasun esanguratsuak dituztela adierazten duten datuen laburpena aurkeztu dugu. Aldagai hauek soilik ez dute diskriminatzen, hau da, estatistikoki ez dute agertzen alde esanguratsurik kategorien artean: sexua, lurralde historikoa, gizarte-klase subjektiboa, identitate-sentimendua eta diru-sarreraren maila.

5. taula. Aniztasunarekiko irekitasuna bereizten duten aldagaiak

Aniztasuna onartzeko erresistentzia handienak dituzten pertsonen profila	Aldagaia	Sig.	Aniztasuna gehien onartzen duten pertsonen profila
75 urte edo gehiago	Adina	<0.001	18-24 urte
Lehen mailakoak	Ikasketak	<0.001	Bigarren mailakoak eta unibertsitatekoak
Erdalduna	Euskara	0.003	Euskalduna
Katolikoa edo beste erlijio batekoa	Erlijioa	<0.001	Agnostikoa eta ateo
Eskuinekoa	Ideologia	<0.001	Ezkerrekoa
Interesik ez egoera ekonomikoarekin	Gogobetetze ekonomikoa	<0.001	Pozik egoera ekonomikoarekin
Etxeko zaintzaren arduradunak	Jarduera	<0.001	Ikasleak
Ez da gutxiengo bateko kidea	Gutxiengoa	<0.001	Gutxiengo bateko kidea
Espainian jaioak	Jatorria	0.007	Atzeritar jatorrikoak
Estatus baxua eta ertaina	Estatusa	<0.001	Estatus altua

Iturria: Geuk egina

Hala, baieztatu dezakegu aniztasunarekiko irekitasun handiagoa duten pertsonen ezaugarri bereizgarriek honako hauekin dutela zerikusia:

- 18-24 urteko gazteak, unibertsitateko edo bigarren mailako ikasketak dituztenak, euskaldunak, agnostikoak edo ateoak, ezkerreko ideologiakoak, beren egoera ekonomikoarekin pozik daudenak, ikasten ari direnak, gutxiengo batekoak direnak, atzeritar jatorrikoak eta estatus sozioekonomiko altua dutenak.

Bestalde, pertsonen arteko desberdintasunak onartzeko erresistentzia nabarmen handiagoa duten pertsonen ezaugarri hauek dituzte funtsean:

- 75 urte eta gehiagoko pertsonak, lehen mailako ikasketak dituztenak, euskaraz hitz egiten ez dutenak, katolikoak edo beste erlijio batekoak, eskuineko ideologiakoak, beren egoera ekonomikoarekin interesik ez dutenak, etxea zaintzeko ardura dutenak, gutxiengo batekoak ez direnak, Espainiako estatuan jaioak eta estatus sozioekonomiko baxua edo ertaina dutenak.

d. Aniztasunarekiko irekitasun-profilak edo profil baztertzaileak: tipologia bat

Deskribatutako profiletan sakontzeko, aldagai anitzeko analisi bat egin dugu, Interakzioen Detektagailu Automatikoa (AID)³⁵ izeneko. Gure kasuan, teknika horrek, segmentazio-zuhaitz baten bidez, euskal gizartea bereiziko du, ezaugarri soziodemografiko desberdinak dituzten eta pertsonen desberdintasunarekiko eta haiekin erlazionatzearikiko irekitasunaren inguruan jarrera desberdinak dituzten eta euskal gizartearen aniztasun aberatsa osatzen duten pertsonen osatutako segmentu edo tipologietan. Bereizketa hori aldagarritasun handiena azaltzen duten aldagaian oinarrituta egingo dugu, hau da, aldagai horien kategorien artean diskriminazio handiena egiten duten aldagaian oinarrituta.

Gure analisirako, Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea aldagaia mendeko aldagai gisa hartuta lan egin dugu, eta aurrez bi aldagai moduan aztertu ditugunak eta dagoeneko aipatu ditugunak hartu ditugu independentetzat: sexua, adina, bizi den lurraldea, ikasketa-maila, gizarte-klase subjektiboa, euskara-maila, erlijioa, erlijio-praktika, ideologia, identitate-sentimendua, etxeko diru-sarrerak, gogobetetze ekonomikoa, jarduera, gutxiengo bateko kide izatea, jatorrizko herrialdea eta estatusa.

³⁵ AID analisia (*Automatic Interaction Detection*) aldagai anitzeko metodologia bat da, bariantzaren analisi sinplean oinarritua, nahiz eta kate edo ur-jauzi eran eginga. Mendekotasun-tekniken artean kokatutako aldagai anitzeko teknika edo metodologia bat da, ezinbestekoa duelako mendeko aldagai bat eta aldagai independente multzo bat bereiziko dituen analisi-eredu bat. Lehenengoa zenbaki-aldagai bat da (arrazoi- edo tarte-aldagaia); bigarrenak aldagai nominalak edo kategorial-aldagaiak dira. Teknika honen helburua da kasuen tipologia sail bat ezartzea, segmentazio- edo erabaki-zuhaitz (answer tree) deitzen diren zuhaitzen bitartez.

Aldagai anitzeko analisi honek aukera emango digu beste pertsonetikiko desberdintasunak onartzen edo baztertzen dituzten pertsonen profiletan sakontzeko, baita lortutako tipologietan zehatzagoak izateko ere. Gainera, aniztasunarekiko irekitasun- edo bazterketa-jarrera muturrekoenak iragartzen dituzten aldagaien zerrenda hierarkizatua emango digu.

Ateratzen den segmentazio-zuhaitzak ezaugarri soziodemografiko desberdinak dituzten eta/edo aniztasunarekiko irekitasun desberdina duten 9 pertsona-mota edo -segmentu desberdin eskaintzen dizkigu, 58. grafikoa ikus dezakegunez.

Grafiko horretatik, gainera, iragarpenak egiteko aldagaiak atera ditzakegu, hau da, kolektiboaren artean gehien bereizten dutenak, eta pertsona horiek irekitasunerako edo bazterketarako duten jarrera hobekien iragar dezaketenak. Garrantzi handienetik txikienera, iragarpen-ahalmen handienetik txikienera, honako aldagai hauetan oinarritzen da gure zuhaitzaren eraikuntza:

1. Lehen maila: jarduera aldagaia aniztasunarekiko³⁶ irekitasun- edo bazterketa-maila desberdina azaltzeko gaitasun handiena duen aldagaia da, jarrera desberdinak gehien bereizten dituen (0.000 esangura).
2. Bigarren maila: garrantziaren bigarren maila honetan, ikasketak (0.000 esangura) eta erlijio baten praktikantea izan ala ez (0.018 esangura) aldagaiak ageri dira.
3. Hirugarren maila: maila honetan bereizten dira erlijio bateko fededuna izatea (0.008 esangura), estatusa (0.029 esangura), jatorria (0.038 esangura) eta gizarte-klase subjektiboa (0.043 esangura) aldagaiak.
4. Laugarren maila: azkenik, laugarren mailan, gogobetetze ekonomikoa soilik ageri da aldagai diskriminatzaile gisa (0.012 esangura).

Portaera iragartzeko aldagai horiek dira 57. grafikoko segmentazio-zuhaitzaren eraikuntzaren oinarriak, bereizteko ahalmena baitute. Mota edo segmentu guztiak aniztasunarekiko irekitasun handienetik txikienera ordenatu ditugu; batez bestekoaren gainetik daudenak zenbaki ordinal berdeekin nabarmendu ditugu (onarpen handiagoa), eta, bestalde, aniztasunarekiko irekitasun-mailari dagokionez batez bestekoaren azpitik gelditzen direnak gorrix nabarmendu ditugu (beste pertsonaren desberdintasunak onartzeko erresistentzia handiagoa).

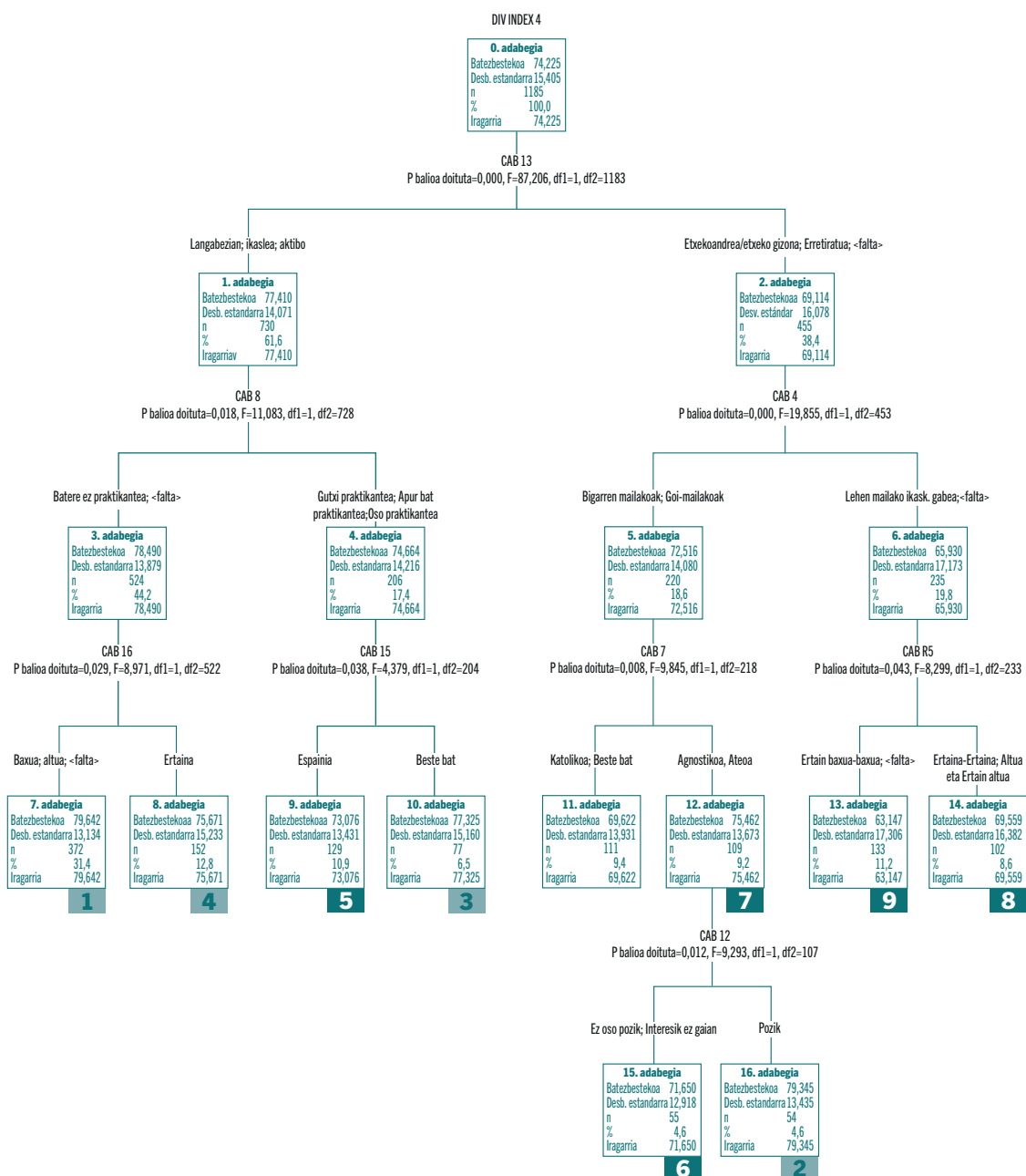
³⁶ AIDren aplikazioak murriztu egin du kolektiboaren aldakortasun osoa, bereiziz taldeen arteko aldakortasuna, mota edo segmentuen artean dagoena (hau da, aldagai independenteen bidez azaltzen dugun bariantza), talde barruko aldakortasunetik, segmentu edo mota bereko osagaien barruan existitzen jarraitzen duen aniztasunarekiko irekitasunetik (hots, existitzen jarraitzen duen amaierako bariantza, gure aldagai independenteekin azaltzen ez dugulako). Kontuan hartuta hasierako bariantza edo aldakortasuna eta talde barruko amaierakoa, ikusi dugu gure eredua gai dela azaltzeko soil-soilik bariantza osoaren % 12,5

Hauek dira 9 segmentuen ezaugarriak, aniztasunarekiko irekitasun handienetik txikienera ordenatuta:

1. mota. Ezaugarri hauek dituzten pertsonak osatzen dute: pertsona aktiboak, ikasleak edo langabezian daudenak, erlijio bat praktikatzan ez dutenak eta estatus altua edo baxua dutenak. Aniztasunarekiko irekitasun-maila handiena duen taldea da, 79,64 puntuko indizearekin. Euskadiko biztanleen % 31,4 biltzen du.
2. mota. Ezaugarri hauek dituzten pertsonak osatzen dute: erretiratuak edo etxeko lanez arduratzen direnak, bigarren mailako edo goi-mailako ikasketak dituztenak, agnostikoak edo ateoak eta beren egoera ekonomikoarekin pozik daudenak. Talde horrek 79,34 puntu eskuratu ditu, eta Euskadiko biztanleen % 4,6 hartzen du.
3. mota. Pertsona aktiboek, ikasleek edo langabezian daudenek, erlijioaren bat praktikatzan dutenak eta jatorri atzeritarrekoek osatzen dute. Talde horrek 77,33 puntu ditu, eta Euskadiko biztanleen % 6,5 biltzen du.
4. mota. Pertsona aktiboek, ikasleek edo langabezian daudenek, erlijioaren bat praktikatzan ez dutenak eta estatus ertaina dutenak osatzen dute. Talde horrek 75,67 puntu ditu indizean. Euskadiko biztanleen % 12,8 biltzen du.
5. mota. Pertsona aktiboek, ikasleek edo langabezian daudenek, erlijioaren bat praktikatzan dutenak eta jatorria Espainiako estatuan dutenak osatzen dute. Talde horrek 73,08 puntu ditu, eta Euskadiko biztanleen % 10,9 biltzen du.
6. mota. Ezaugarri hauek dituzten pertsonak osatzen dute: erretiratuak edo etxeko lanez arduratzen direnak, bigarren mailako edo goi-mailako ikasketak dituztenak, agnostikoak edo ateoak, eta beren egoera ekonomikoarekin interesik ez dutenak edo pozik ez daudenak. Talde horrek 71,65 puntu eskuratu ditu, eta Euskadiko biztanleen % 4,6 biltzen du.
7. mota. Ezaugarri hauek dituzten pertsonak osatzen dute: erretiratuak edo etxeko lanez arduratzen direnak, bigarren mailako edo goi-mailako ikasketak dituztenak eta erlijioaren bateko fededunak. Talde horrek 69,62 puntu eskuratu ditu, eta Euskadiko biztanleen % 9,4 biltzen du.
8. mota. Erretiratuek edo etxeko lanez arduratzen direnak, ikasketarik gabekoek edo lehen mailako ikasketak dituztenek eta estatus ertaina edo altua dutenak osatzen dute. Talde horrek 69,56 puntu eskuratu ditu, eta Euskadiko biztanleen % 8,6 biltzen du.

9. mota. Erretiratuek edo etxeko lanez arduratzen direnek, ikasketarik ez dutenek edo lehen mailako ikasketak dituztenek eta estatus baxukoek osatzen dute. Talde horrek 63,14 puntu eskuratu ditu, eta Euskadiko biztanleen % 4,7 biltzen du.

59. grafikoa. Segmentazioaren eta tipologien zuhaitza

Iturria: Geuk egina

e. Talde handiak euskal gizartean

Segmentaziorako erabilitako aldagai anitzeko teknika oso bisuala da, eta laguntzen digu sakontzen aldagai soziodemografikoek portaera iragartzeko aldagai gisa duten zereginen. Dena dela, era berean, nabarmentzekoa da sailkapen-teknika hauek ez direla oso sendoak estatistikaren ikuspegitik, eta ezar ditzakegun analisi-parametroek baldintzatu ditzaketela (eta baldintzatzen dituztela) azken moten kopurua eta profila.

Aniztasuna eta pertsonen desberdintasunak onartzeari dagokionez euskal biztanleriak duen jarrera hobeto ezagutzeko, «euskal gizarteko talde handiak» kontzeptua ezarri dugu, kontuan izanik, ez bakarrik Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizean lortutako puntuazioa, ezpada aurretik aipatutako bost dimentsioetan lortutako puntuazioak, aniztasuna onartzeko prestasun handiagoari edo txikiagoari lotutako jarrera eta portaera globalagoak jasotzen dituztenak: onarpena familian, onarpen materiala, onarpen pertsonala (norbere buruari ezarritakoa), onarpena komunitatean eta onarpen kulturala.

Horrela, aldagai gisa hartuta aipatutako bost dimentsioei dagozkien indize partzialak, aldagai anitzeko sailkapen-analisi ez-hierarkikoa aplikatu diegu. Hainbat proba egin ondoren, euskal biztanleria sailka dezakegu hiru talde handitan, bost dimentsioetan euskal herritarrek dituzten jarrera eta posizioen arabera³⁷.

6. taulan ikus daitezke hiru taldeetako bakoitzak bost dimentsioetan dituen emaitzak, kontuan hartuta indize partzialak 0 eta 20 puntu bitartekoak direla.

6. taula. Hiru taldeen batez besteko puntuazioak sei dimentsioetan, Otik 20ra bitarteko batez besteko puntuazioa

	Aniztasuna onartzea	Aniztasunari buruzko zalantza	Aniztasuna baztertzea
Onarpena familian	16,92	9,93	7,61
Onarpen materiala	19,8	19,42	16,16
Norbere buruari ezarritako onarpena	17,57	14,54	9,98
Onarpena komunitatean	19,79	19,58	18,66
Onarpen kulturala	19,17	17,79	11,59

Iturria: Geuk egina

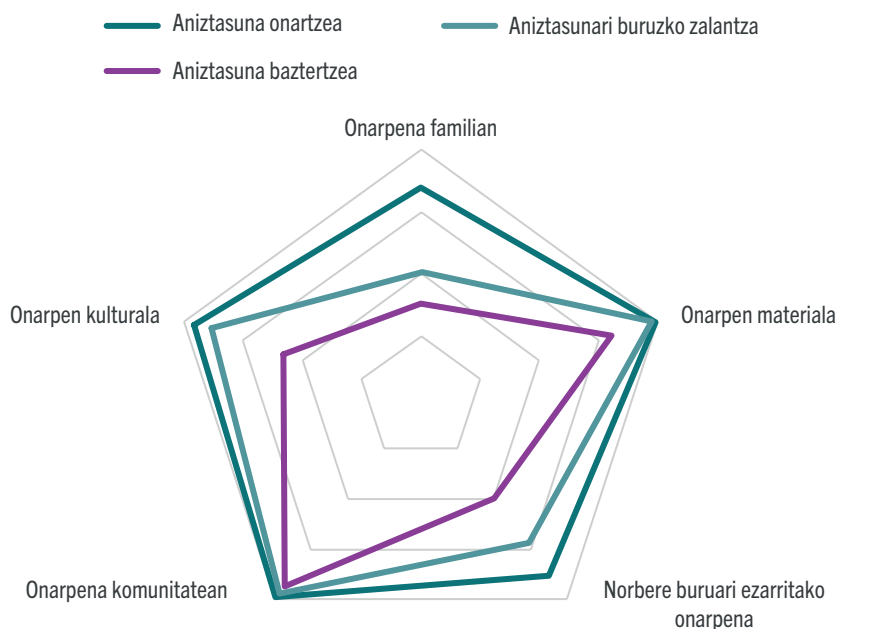
³⁷ Sailkapen honek betetzen ditu teknikak eskatzen dituen bi baldintzak: 1) talde barruko homogeneotasuna (talde bakoitzaren barne-osaera homogeneoa bost dimentsioei dagokienez); eta 2) talde arteko homogeneotasuna (onarpen-alde esanguratsuak sortutako taldeen artean).

Taulan ikus daitekeenez, taldeetako batek, «Aniztasuna onartzea» deitu dugunak, oso jarrera toleranteak ditu alor guztietan (19tik hurbil edo hortik gora dauden puntuazioak). Talde horrek oso jarrera irekiak eta positiboak ditu aniztasuna eta pertsonen arteko desberdintasunak onartzeari dagokionez, aztertutako dimentsio guztietan: onarpena familian, onarpen materiala, norbere buruari ezarritako onarpena, onarpena komunitatean eta onarpen kulturala.

«Aniztasunari buruzko zalantza» deitu dugun bigarren talde batek biltzen ditu ia dimentsio guztietan pertsonen arteko desberdintasunarekiko jarrera irekiak dituzten pertsonak, nahiz eta jarrera epelagoa duten familian desberdintasuna onartzeko orduan (batez besteko puntuazioa 10 puntu ingurukoa).

«Aniztasuna baztertzea» izeneko azken taldearen ezaugarriak dira bi dimentsiotan jarrera anibalenteak edo tartekoak izatea (10-12 puntu inguruko puntuazioak), beste bi dimentsiotan onarpen-jarrerak izatea (16tik gorako puntuazioak) eta dimentsio batean bazterketaren alde egitea (7 inguruko puntuazioa). Talde honek aniztasunarekiko jarrera positiboa du eremu komunitarioan (auzoan) edo materialean (etxebizitza alokatzea eta kontratatzea). Hala ere, jarrera epelagoa du kolektibo jakin batzuekiko, bai eta aniztasunarekiko jarrera subjektiboari dagokionez ere. Azkenik, talde honek gaitzespen-jarrera du familia-eremuan (60. grafikoa).

60. grafikoa. Hiru taldeen puntuazioak sei dimentsioetan, 0tik 20ra bitarteko batez besteko puntuazioa

Iturria: geuk egina

Hiru taldeek Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizean guztira lortzen dituzten puntuazioak nabarmen desberdinak dira, eta ondorioz atera dezakegu oso talde desberdinak direla beren jarrera eta posizioetan.

Aniztasunarekiko irekitasun-maila handia duen taldeak beste bi taldeek baino puntuazio nabarmen handiagoa lortzen du. 2025ean, haren batez besteko puntuazioa 90,1 izan da, 2024koa baino zertxobait txikiagoa (92,91 puntu).

Bestetik, aniztasuna baztertzen duen taldeak 55,1 puntuko batez besteko puntuazioa izan du 2025ean, eta nolabaiteko hobekuntza dakar horrek 2024ko zifrarekin alderatuz gero (51,94 puntu), nahiz eta gizartearen batez bestekoaren azpitik egoten jarraitzen duen, argi eta garbi. Hau da, pertsonen arteko aniztasunari dagokionez aurkakotasun handiena duen taldea da.

Talde anibibalenteak, aniztasunaren aurrean zalantza egin eta arlo batzuetan bakarrik onartzen duenak, antzeko posizioa izan du bi edizioetan: 2025ean, 70,8 puntuko batez bestekoa; 2024an 70,17 puntukoa (61. grafikoa).

61. grafikoa. Taldeen puntuazioak Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizean, Otik 100era bitarteko batez besteko puntuazioa

Iturria: geuk egina

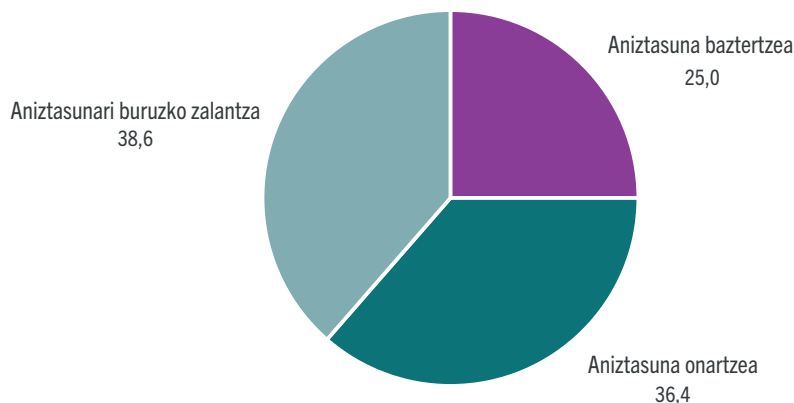
Analisi diskriminatzaile bat aplikatuta jakin dezakegu ea onargarria eta egokia den, aniztasuna eta desberdintasuna onartzea irizpidetzat hartuta, euskal biztanleria hiru taldetan banatuz egin dugun sailkapena.

Bi funtzio diskriminatzaileen analisiak adierazten digu aldagai guztiak diskriminatzaileak direla: lehen funtzio diskriminatzailea eratzen dute aniztasuna familian onartzearen, onarpen pertsonalaren eta aniztasun kulturalaren onarpenaren dimentsioek; bariantza osoaren % 90,2 biltzen du, eta aniztasuna onartzen duen taldea hura arbuizatzen duenetik bereizten du. Bigarren funtzioa eratzen dute irekitasuna eremu praktikoan (etxebizitza alokatzea eta kontratatzea) eta eremu komunitarioan (bizilagunak) neurtzen duten dimentsioek; bariantza osoaren % 9,2 azaltzen du eta nagusiki talde anibibalentea (zalantzatia) beste bi taldeetatik bereizten du.

Funtzioek dute hiru taldeen artean diskriminatzeko gaitasun handia, analisi diskriminatzaileak behar bezala sailkatzen dituelako taldekatutako kasu originalen % 95,6 eta balidazio gurutzatu bidez balidatutako kasu taldekatuen % 95,3.

Bestetik, hiru taldeen pisua (hau da, tamaina) desberdina da, eta aldaketa batzuk ikus daitezke aurreko edizioarekin alderatuz gero. Aniztasuna onartzen duen taldeak pisua handitu du, eta 2024an % 26,9 izatetik 2025ean % 36,4 izatera igaro da. Aitzitik, aniztasunaren aurrean zalantza duen taldeak tamaina murriztu du, % 44,9tik % 38,6ra. Azkenik, aniztasuna baztertzen duen taldeak ere behera egin du, 2024ko % 28,2tik 2025eko % 25,0ra (62. grafikoa). Hala ere, aldaketa hauek zuhurtziaz interpretatu behar dira, eta hurrengo edizioetan berresten diren ala ez ikusi.

62. grafikoa. Taldeen tamaina (hiru taldetan sailkatuta), %

Iturria: Geuk egina

Era berean, kontingentzia-taulen analisisian oinarritutako korrespondentzien analisi simple batek aukera ematen digu jakiteko zein kategoriak duten lotura handiagoa talde horietako bat edo besterekiko pertinenziarekin. Teknika hauek erabiltzeak eman digu baliabide grafiko oso argigarri eta intuitibo bat, eta beste analisi batzuen bidez detektatu ditugun profilak berretsi ditugu. Hala, talde hauek zehaztu ahal izan ditugu (63. grafikoa):

- **Aniztasunarekiko irekitasuna erakusten duen pertsona-taldea:** gehien bat 18 eta 44 urte bitarteko pertsonak, unibertsitate-ikasketak dituztenak, euskaldunak, agnostikoak edo ateoak, ezkerreko edo zentro-ezkerreko ideologia dutenak, beren etxeko egoera ekonomikoarekin pozik daudenak, lanean edo langabezian daudenak, ikasleak, gutxiengoren bateko kideak, atzerriar jatorrikoak eta estatus sozioekonomiko ertain edo altuko pertsonak.
- **Aniztasunari buruz zalantza duen taldea:** batik bat 45 eta 64 urte bitarteko pertsonak, subjektiboki goi-mailako edo erdi/goi-mailako klasean

Laburbilduz, 2025eko Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizearen emaitzek erakusten dute euskal herritarrek gizarte-desberdintasunarekiko dituzten jarrerak egituratzen direla oinarritzko bost dimentsiotan, eta dimentsio horien bidez azal daitezke aniztasunarekiko eta pertsonen arteko desberdintasunekiko onarpen-edo arbuio-mailak. Indizearen batez besteko balioa 73,89 puntukoa da, 0tik 100era bitarteko eskala batean, eta agerian uzten du horrek aniztasunarekiko jarrera global positibo eta ireki bat, neurri batean, nahiz eta anibalentzia eta erresistentzia batzuk egon eremu eta kolektibo jakin batzuetan.

Aurreko edizioarekin alderatuta, indizeak bilakaera zertxobait positiboa izan du, 2024ko batez besteko puntuazioa 71,16 puntukoa izan baitzen. Hobekuntza zuhurtziaz interpretatu behar bada ere, baisartutako doikuntza metodologikoengatik bai desiragarritasun sozialaren alborapen posibleagatik, emaitzak erakusten du aniztasuna onartzearen aldeko joera bat dagoela euskal gizartean, ikerketaren hurrengo edizioetan berretsi beharko dena.

Indizea eratzen duten dimentsioen analisiak erakusten du aniztasunaren onarpena ez dela modu homogeenan ematen eremu guztietan. Euskal gizarteak irekitasun-maila bereziki handiak ditu eremu komunitarioan eta eremu material edo praktikoan: hots, bizilagunekiko bizikidetzarekin, etxebizitza eskuratzearekin edo enpleguarekin zerikusia duten egoeretan. Aitzitik, erresistentzia handiagoak daude eremu intimo eta familiarrean, bereziki seme-alabek kolektibo jakin batzuetako pertsonekin izan ditzaketen harreman sentimentalak onartzeari dagokionez, bai eta kultura-onarpenaren dimentsioan eta aniztasunarekiko irekitasunaren pertzepzio subjektiboan ere.

Gainera, azterlanak agerian uzten ditu alde esanguratsuak aniztasunarekiko irekitasun-mailetan, hainbat aldagai soziodemografikoren arabera. Hori horrela, adina, hezkuntza-maila, lana eta ideologia dira aniztasunaren aurrean dauden jarrerak azaltzeko aldagai garrantzitsuenak.

Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea, azkenik, euskal gizartearen unean-uneko posizioa neurtzeko tresna baliagarri bat da, bai eta desberdintasunekiko jarreraren bilakaeraren luzetarako jarraipena egiteko bitarteko fidagarri bat ere. Aurrerantzean erabiltzen jarraitzeak aukera emango du joerak ebaluatzeko, aurrerabide edo atzerapauso posibleak detektatzeko eta euskal gizarte inklusiboago eta kohesionatuago bat indartzea xede duten esku-hartzeak bideratzeko, oinarri enpiriko batekin.

Ondorioak

Araugintza nagusiki berdinzalea

2025eko EPADE inkestan arau-esparru nagusiki berdinzalea agertzen da. Biztanleriaren gehiengoa aukera-berdintasunaren aldekoa da argi eta garbi: herritarren % 91,7 ados edo oso ados daude talde sozial guztiek arrakasta izateko aukera berdina izan ditzaten lan egin behar delako ideiarekin (% 36,0 oso ados; % 55,7 ados). Era berean, % 83,7 gizartean diskriminatuta dauden taldeen edo gutxiengoaren ordezkaritza areagotzera bideratutako politiken (bekak, kuotak, pizgarriak) alde daude, eta horrek esan nahi du gehiengoak babesa ematen diela egiturazko zuzenketa-neurriei (% 35,5 oso ados; % 48,2 ados).

Politika horiek «lehentasunezko tratu» gisa formulatzen direnean, gehiengoaren babesari eusten zaio (% 67,2), baina tarteko jarreraren da (% 15,0 ez ados, ez desados) eta desadostasuneko jarreraren (% 15,9, «ez nago ados» eta «ez nago batere ados» jarrerak batuta) presentzia handiagoa izanik. Eredu hori ikusita pentsa dezakegu aukera-berdintasunak adostasun oso handia lortzen duela, baina ekintza positiboko neurriek, berriz, eztabaida handiagoa eragiten dutela formulazioaren arabera.

Aldi berean, biztanleen erdia baino gehiago (% 55,1) ados daude «talde bateko kide izatean oinarritutako tratu-desberdintasunak ez daude justifikatuta inoiz» jarrerarekin, % 21,8 ez daude horrekin ados, eta % 19,4k tarteko jarrera hartu du. Datu horrek barne-tentsioa sortzen du berdinaletasun formalaren eta neurri berezituaren onarpen pragmatikoaren artean.

Oro har, datuek argi eta garbi adierazten dute araugintza berdinzalea dela, barne-ñabardurak izanik berdinaletasun «zorrotzago» baten eta neurri berezituaren aldekotasun pragmatiko —baina eztabaidatuago— baten artean.

Diskriminazioa egiturazko eta banatutako fenomeno gisa

2025eko EPADE inkestaren emaitzen arabera, diskriminazioa ez da fenomeno isolatu edo ezohikotzat hartzen, bizi-tza sozialaren hainbat mailatan banatutako errealtatatzat baizik. Adierazleen sortatik ondorioztatzen den irakurketan elkarri lotutako hiru plano bereiz daitezke, desberdinkeria kokatu eta iraunkor baten ideia indartzen dutenak: makro plano, egitura iraunkorren errekonozimendua; meso plano, desberdinkeria gauzatzen den eremuak; eta mikro plano, kolektibo eta esperientzia zehatzak.

Makro planoari edo egitura iraunkorren errekonozimenduari dagokionez, diskriminazioa arazo soziala dela onartzen du gehiengo zabalak: % 81,2 ez dator bat diskriminazioak arazo izateari utzi diolako baieztapenarekin. Zifra hori ez da adierazpenezkoa soilik; aitzitik, desberdinkeria egiturazko kontutzat kokatzen du iruditeria kolektiboaren barruan. Gainera, % 63,6k ukatu egiten du gizartearen porrota norbanakoaren ahaleginik ezak soilik eragin duenik, eta horrek indartu egiten du desberdinkeria-aren interpretazio ez-meritokratikoa. Oro har, datu horiek adierazten dute diskriminazioa genero, jatorri, adin edo posizio sozioekonomikoko sistema iraunkorrekin lotuta ulertzen dela egiturazko moduan.

Meso planoan, hau da, desberdinkeria gauzatzen den eremuetan, irakurketa hori desberdinkeria bereziki garrantzitsutzat hartzen espazio espezifikoeetan gauzatzen da. Etxebizitza eskuratzea diskriminazioko ingurune nagusietako bat da oraindik ere: % 79,6k uste dute etxebizitza bat alokatzean desberdintasunak daudela pertsona nor den arabera. Zifra hori handia da serie osoan, eta berresten da bizileku-eremua garrantzitsua dela, espazio kritiko den aldetik. Lan-merkatuan, % 55,8k aldeak ikusten dituzte enpresetako hautaketa-prozesuetan (2020an, berriz, % 78,1ek); beraz, seriearen hasieratik behera egin du, baina nagusi izaten jarraitzen du. Aitzitik, zerbitzu publikoetarako sarbideari dagokionez, 2025ean % 21,5 da ehunekoa. Datu horien arabera, diskriminazioa ez da homogeneouski banatzen, baizik eta intentsitate handiagoz metatzen da zenbait eremu materialetan.

Mikro planoan —kolektibo eta esperientzia zehatzak—, pertzepzioa talde espezifikoeetan eta dinamika behagarrietan ardazten da. 2025ean, % 64,5ek uste dute ijitoekiko diskriminazioa oso edo nahiko hedatuta dagoela, eta % 57,3k beste horrenbeste dio etorkinei dagokienez, kultur aniztasuna izanik desberdinkeria-aren ardatz agerikoenetako bat. Azken hamabi hilabeteetan biztanleriak behatutako diskriminazioan ere desplazamendu garrantzitsuak izan dira: etorkinenganako diskriminazioaren behaketa % 11,3ra igo da, eta ijitoen kasuan nabarmen jaitsi da (% 1,6). Kontraste horrek agerian uzten du diskriminazioaren ikusgaitasun sozialak ez duela bilakaera homogeneouskoa izaten kolektibo batean eta bestean, dinamika bereziak dituela baizik.

Oro har, azterketari esker ikus daiteke diskriminazioa ez dela anomalia puntual bat, baizik eta eredu bat, egitura orokorretan, interakzio-eremu zehatzetan eta kolektibo eta talde sozial espezifikoetan agertzen dena. Plano horien arteko koherentziak indartu egiten du desberdinkeria egiturazko fenomenotzat hartzen duen ideia, euskal gizarte-bizitzan finkatuta eta iraunkorra den fenomenotzat.

Bizi izandako esperientzia eta diskriminazioaren hurbiltasun soziala

Pertzepzio orokorretik edo tratu-desberdintasunak zein eremutan gertatzen diren identifikatzetik haratago, EPADE 2025 inkestari esker fenomenoaren dimentsio zuzenenera hurbiltzeko aukera dugu: bizi izandako diskriminazioaren esperientzia.

Azken hamabi hilabeteetan, biztanleriaren % 14,6k adierazi dute diskriminatuta sentitu direla, eta % 85,3k, aldiz, ez dutela esperientzia hori bizi izan. Datu horren arabera, diskriminazio zuzena gutxiengo baten esperientzia da termino agregatuetan, baina sozialki garrantzitsua egiturazko terminoetan: zazpi pertsonatik batek, gutxi gorabehera, diskriminazio-gertakariren bat izan du duela gutxi.

Esperientzia horri lotutako ezaugarriak aztertuz gero, ardatz nagusiak identifika daitezke. Diskriminazioa jasan duten pertsonen dagokienez, % 22,2k etorkina edo atzerritar jatorrikoa izatearekin lotzen du diskriminazioa, eta % 20,1ek emakume izatearekin. Atzeraxeago agertzen dira honako faktore hauekin lotutako arrazoiak: adinarekin (% 8,3 adinekoen kasuan), hizkuntzarekin (% 6,2) edo sexu-orientazioarekin (% 6,2). Beste faktore batzuk ere agertzen dira, baina intentsitate erlatibo txikiagoa dute: gehiegizko pisua (% 4,9), larruazal-kolorea (% 4,2) edo baliabide ekonomikoen eskasia (% 3,8).

Eredu horrek berretsi egiten du diskriminazioaren zuzeneko esperientzia egiturazko ardatz finkatuen —generoa eta jatorria— inguruan, nagusiki, egituratzen dela, eta hori bat dator gizartea geruzatzeko esparru klasikoekin eta desberdinkeria ikuspegi intersektionalekin. Diskriminazioa ez da ausaz banatuta agertzen, historikoki zaurgarritasun handiena metatu duten posizio sozial espezifikoekin lotuta baizik.

Diskriminaziozko gertakarien inguruabarrek indartu egiten dute egiturazko irakurketa hori. Lan-espazioa da jasandako diskriminazioaren agertoki nagusia (kasuen % 29,7), eta horren atzetik dator espazio publikoa —parkeak, kaleak, plazak— (% 19,2). Lana bilatzeko prozesua (% 9,9), gizarte-zerbitzuen eskaera edo erabilera (% 6,1) edo alokairuko etxebizitzaren bilaketa (% 5,4) ere agertzen dira. Datu horiek erakusten dute diskriminazioa ez dela pertsonen

arteko interakzio isolatuetera mugatzen, baizik eta enplegua, etxebizitza, prestazioetarako sarbidea edo bestelako oinarritzko baliabideak jokoan dauden testuinguru instituzional eta materialetan kokatzen dela.

Ikuspegi soziologikotik begiratuta, banaketa hori esanguratsua da. Lan-eremuan metatze horrek adierazten du lan-merkatuan segmentazio-dinamikak gertatzen direla eta egiturazko desberdinkeriak errepikatzen direla. Espazio publikoak presentzia nabarmena izateak esan nahi du kolektibo jakin batzuk estigmatizatzeke eta sinbolikoki markatzeko prozesuak daudela. Bi kasuetan, diskriminazioa egitura sozial zabalagoei lotuta dago, ez banakako jokabideei soilik.

Hala ere, bizi izan dela adierazitako diskriminazio-esperientzia zuhurtziaz interpretatu behar da. Gertaera bat diskriminatzailetzat identifikatzeko, baldintza bakarra ez da objektiboki gertatu izana, baizik eta baita halakotzat hartzeko gaitasuna izatea ere. Diskriminazio modu jakin batzuk –bereziki, sotilak, normalizatuak edo praktika instituzionaletan txertatuak– agian ez dira hautematen edo ez dira halakotzat izendatzen. Mikrodiskriminazioei eta egiturazko diskriminazioari buruzko literaturan dimentsio hori, hain zuzen, nabarmentzen da: bizi izandako desberdinkeria oro ez da diskriminazioaren esperientzia kontziente bihurtzen automatikoki. Ildo horretan, % 14,6k gertatu izana adierazteaz gain, aitortzaren atalasea ere adierazten du. Egiturazko pertzepzioa gehiago handiak izatearen eta zuzeneko esperientziaren adierazpena murriztagoa izatearen artean aldea egotea zenbait desberdinkeria normalizatzeko edo ikusezin bihurtzeko prozesuen ondorio dela interpreta daiteke, hein batean behintzat. Aldi berean, ez da ahaztu behar inkesta hau Euskadiko biztanleriari, oro har, egiten zaiola, eta horrek esan nahi du gutxiengo diren eta diskriminazioa paira dezaketen talde sozialek bizi izan duten diskriminazioaren eragina azpiordezkatuta dagoela.

Eta horri diskriminazioaren azterketan funtsezkoa den elementu bat gehitzen zaio: infrasalaketa. Herritarren % 14,6k adierazi dute azken hamabi hilabeteetan diskriminazioa jasan dutela, baina diskriminazioa jasan dutenen % 17,5ek baino ez dute salaketa edo erreklamazio formala aurkeztu, eta % 76,2k, berriz, ez. Arrakala horrek agerian uzten du gertakari gehienak ez direla kanal instituzionaletara iristen. Salaketa ez jartzeko arrazoi nagusietako bat da alferrikakoa delako pertzepzioa (% 49,5ek uste dute «ez duela ezertarako balio»), eta horren atzetik dator gertaera «oso larria ez zelako» ideia (% 14,0) edo «normala edo ohikoa» dela (% 6,3). Beste hainbat faktore ere agertu dira, hala nola burokrazia edo lotutako kostuak (% 5,6) eta errepresalien beldur izatea (% 4,2).

Ikuspegi soziologikotik begiratuta, datu horien arabera, diskriminazioak eragin-arazo bati ez ezik, errekonozimenduko eta aktibazio instituzionaleko arazoari ere egin behar die aurre. Salaketa jartzen ez dutenen proportzioa handia izateak iradokitzen du normalizazioko, mesfidantzako edo eraginkortasunik

ezaren pertzepzioko prozesuak daudela, bizi izandako esperientzia ekintza formal bihurtzea mugatzen duten prozesuak izanik. Ildo horretan, jasandako diskriminazioaren eta salatutako diskriminazioaren arteko aldea funtsezko elementua da datuak interpretatzeko eta administrazio-erregistroen mugak ulertzeko, fenomenoari buruzko informazio-iturri bakar diren aldetik.

Oro har, 2025eko bizi izandako diskriminazioaren esperientzia ez da herritarren gehiengoa eraginpean hartzen duen fenomeno, baina egiturazko ardatzetan eta baliabideak eskuratzeko funtsezko espazioetan metatzen da; horrenbestez, sozialki kokatuta dagoen fenomeno delako esan dezakegu, ez anekdotikoa. Analitikaren ikuspegitik begiratuta, hiru plano (berdintasunaren aldeko jarrerak, arazoaren egiturazko pertzepzioa eta bizi izandako edo hurbileko esperientzia) batera egoteak agertoki koherentea eratzen du. EPADE 2025 inkestaren arabera, gizartean, diskriminazioa diskurtsoan ez ezik, esperientzian ere aitortzen da eta, beraz, fenomeno sozial konplexutzat interpretatu behar da, zalantzarik gabe, ez soilik fenomeno sinbolikozat.

2020-2025 bilakaera: egiturazko egonkortasuna, doikuntza berezituekin

2020–2025 aldia luzetara aztertu ostean, ez da egiturazko eraldaketarik ikusten klima sozialean aniztasunari eta diskriminazioari dagokionez; aitzitik, joera nagusia egonkortasuna da, adierazleen eta kolektiboen arabera doikuntza berezituekin konbinatuta.

Aniztasunarekiko irekitasunari dagokionez, askotariko gizarte batean bizi nahi dutenak nagusi dira aldi osoan. 2020an % 65,6k askotariko gizarte bat aukeratzen zuten, 2022an ehuneko horrek goia jo zuen (% 83,9) eta, gero, % 76–77 inguruan egonkortu zen, 2025ean % 77,2 izanik. Beraz, ez da egiturazko atzeraldirik ikusten aniztasunaren balorazioan; aitzitik, egonkortu egin da 2022an erregistratutako gailurraren ondoren.

Aniztasunarekiko irekitasunaren Indize Sintetikoak egonkortasun hori berresten du, maila altuetan. 2024an batez besteko balioa 72,78 puntukoa zen, eta 2025ean 73,89 puntukoa. Hazkundea neurrizkoa bada ere, jarraitutasunaren ideia indartzen du nagusiki aniztasunaren aldeko gizarte-giroan.

Kolektibo eta talde sozialen arabera diskriminazioaren pertzepzioari dagokionez, bilakaerak ez du joera lineal komun bat jarraitzen. Ijitoen kasuan, diskriminazioaren pertzepzioak 2023an jo zuen goia (% 71,4), 2024an behera egin zuen (% 58,6) eta 2025ean % 64,5ean kokatu da, gorabehera esanguratsuak izanik. Etorkinei dagokionez, 2021ean % 50,6 izatetik 2025ean % 57,3 izatera igaro da, hau da, seriearen hasieratik igoera txiki bat izan da. Aitzitik, gaixotasun

mentala dutenekiko diskriminazioaren pertzepzioak behera egin du 2023ko % 49,3tik 2025eko % 33ra. Aldakuntza horiek ardatzaren arabera doikuntza espezifikoa adierazten dituzte, goranzko edo beheranzko joera orokor bat baino gehiago. Kontuan hartu behar da pertzepzioan gertatzen diren aldakuntza horiek zerikusia izan dezaketela zenbait gai maila mediatikoan eta diskurtsiboan aktibatzearekin, eta alarma-pertzepzio bat edo kontrakoa sor dezaketela.

Eremu materialetan, etxebizitzak desberdinkeraren pertzepzio handiari eutsi dio aldi osoan (2020an % 82,2, eta 2025ean % 79,6); beraz, argi dago egiturazkoa dela. Aldiz, enpresetako hautaketa-prozesuetan dauden aldean pertzepzioan jaitsiera metatua agertzen da, 2020ko % 78,1etik 2025eko % 55,8ra, serieko murrizketarik handienetako bat izanik.

Zuzeneko esperientzian, etorkinekiko behatutako diskriminazioa % 5,7tik % 11,3ra igo da 2020-2025 aldian, eta ijitoen kasuan, berriz, nabarmen jaitsi da aldi berean. Ibilbide dibergente horiek ikusita, argi dago diskriminazioaren ikusgaitasun sozialak bilakaera desberdina izan duela kolektibo batean eta bestean.

Oro har, 2020-2025 aldian ez da egiturazko aldaketarik izan aniztasunaren legitimitatean, ezta arazoaren aitortzean ere; aitzitik, dinamikaren ezaugarriak egonkortasun orokorra eta berronkatze partzialak izan dira. 2024. urtea doikuntza handieneko unea da hainbat adierazletan, eta 2025ean, berriz, egonkortze-zantzuak agertzen dira, baina ezin da esan klima sozialean eraldaketa sakonik gertatu denik.

Arau bidezko legitimitatea eta ekintza instituzionalaren ebaluazio kritikoa

EPADE 2025 inkestaren ezaugarri nagusietako bat da berdintasunaren inguruko adostasun sendoa dagoela araugintzan eta, aldi berean, ekintza instituzionalaren balorazioan ñabardura handiagoak izatea. Konbinazio horrek ez du kontraesana adierazten, herritarren eskakizun-maila handia baizik.

Berdintasun-printzipioen aldeotasuna oso handia da: % 91,7k uste dute talde sozial guztien arteko aukera-berdintasuna bermatzeko lan egin behar dela, eta % 83,7k gutxiengoaren edo kolektibo diskriminatuen ordezkaritza handitzera bideratutako politikak babesten dituzte. Neurri horiek «lehentasunezko tratu» gisa formulatzen direnean ere, gehiengoak aldekoa izaten jarraitzen du (% 67,2), nahiz eta tarteko jarreraren eta jarrera kritikoen presentzia handiagoa izan. Datu horiek arau-esparrua berdinzale samarra dela adierazten dute.

Hala ere, galdera erakundeen eraginkortasunari buruzkoa denean, balorazioak leunagoak dira. % 30ek uste dute erakundeen ahaleginak oso edo nahiko eraginkorrak direla diskriminazioaren aurkako borrokan, % 26k diote eraginkor samarrak direla, eta % 33k uste dute ez direla batere eraginkorrak edo ez direla oso eraginkorrak. Banaketa horrek adierazten du herritarrak berdintasun-printzipioaren aldeko direla, baina printzipioaren inplementazio praktikoa zuhurtzia handiagoz ebaluatzen dutela. Zentzu horretan, arau bidezko legitimitate handiaren eta balorazio instituzional moderatuaren arteko aldea ez da ekintza publikoaren aurkakotasun gisa interpretatu behar, baizik eta espektatiba handien eta fenomenoaren konplexutasunari buruzko kontzientzia gero eta handiagoaren adierazpen gisa.

Balorazioak, gainera, aldatu egiten dira eremu espezifikoaren arabera. 2025ean, % 56,1ek uste dute diskriminazioari aurre egiteko ahaleginak nahikoak direla erlijio-askatasunaren arloan, eta % 54,4k sexu-orientazioari dagokionez. Aldiz, indarkeria matxistaren gaian mailak txikiagoak dira (% 39,2). Indarkeria matxistak presentzia handia izan zuen komunikabideetan inkesta egin zen garaian, eta baliteke hori izatea herritarren iritzi horren arrazoietakoa bat. Alde horiek ikusita, nabarmena da ebaluazioa ez dela uniformea, eta aldatu egiten dela desberdinkeria motaren eta gertatzen den testuinguru sozialaren arabera.

10

Bibliografía

Acker, J. (1990). Hierarchies, jobs, bodies: A theory of gendered organizations. *Gender & Society*, 4(2), 139–158. <https://www.jstor.org/stable/189609>

Allen, C. (2010). *An overview of key Islamophobia research*. National Association of Muslim Police. <https://dev.amnesty-polizei.de/wp-content/uploads/2010/06/MuslimePolizei.pdf>

Álvarez Ramírez, G. E. (2023). *El capacitismo: Estructura mental de exclusión de las personas con discapacidad*. Ediciones Cinca.

Amnistía Internacional. (2022). *Informe sobre discriminación racial en Europa y España*. <https://www.igualdad.gob.es/el-impacto-del-racismo-en-espana-percepcion-de-la-discriminacion-por-origen-racial-o-etnico-por-parte-de-sus-potenciales-victimas-en-2024/>

Añón Roig, M. J. (2013). *Igualdad, diferencias y desigualdades*. Fontamara.

Barth, F. (1976). *Los grupos étnicos y sus fronteras*. Fondo de Cultura Económica.

Bogardus, E. S. (1925). Measuring social distances. *Journal of Applied Sociology*, 9, 299–308.

Bonilla-Silva, E. (1997). Rethinking Racism: Toward a Structural Interpretation. *American Sociological Review*, 62(3), 465–480. <https://doi.org/10.2307/2657316>

Bonilla-Silva, E. (2018). *Racism without racists: Color-blind racism and the persistence of racial inequality in America* (5th ed.). Rowman & Littlefield.

Booth, A. L., Francesconi, M., & Frank, J. (2003). A sticky floors model of promotion, pay, and gender. *European Economic Review*, 47(2), 295–322.
[https://doi.org/10.1016/S0014-2921\(01\)00197-0](https://doi.org/10.1016/S0014-2921(01)00197-0)

Bourdieu, P. (2006). *La dominación masculina*. Anagrama.

Butler, J. (2007). *El género en disputa: El feminismo y la subversión de la identidad*. Paidós.

Cea D’Ancona, M. Á. (2007). *Inmigración, racismo y xenofobia en la España del nuevo contexto europeo*. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales.

Cea D’Ancona, M. Á. (2009). Filias y fobias ante la imagen poliédrica cambiante de la inmigración: Claves en la comprensión del racismo y la xenofobia. *Revista del Ministerio de Trabajo e Inmigración*, 80, 39–60.

Cea D’Ancona, M. Á. (2016). *La medición del racismo: Más allá de la encuesta tradicional*. Centro de Investigaciones Sociológicas.

CERMI. (2019). *Personas con discapacidad y situación de pobreza en España 2019*. Comité Español de Representantes de Personas con Discapacidad.

Cidalia. (2013). *Cómo actuar ante casos de discriminación y delitos de odio e intolerancia*. Instituto de la Mujer.

COCEMFE. (2019). *Manual básico sobre género y discapacidad*.
<https://www.cocemfe.es/wp-content/uploads/2020/06/COCEMFE-manual-genero-discapacidad.pdf>

Comisión Europea contra el Racismo y la Intolerancia. (2011). *Recomendación de política general nº 13 sobre la lucha contra el antigitanismo*. Consejo de Europa.

Connell, R. W. (2005). *Masculinities*. University of California Press.

Consejo de Europa. (2005). *Islamophobia and its consequences on young people*. Council of Europe.

Consejo de la Unión Europea. (2000a). *Directiva 2000/43/CE relativa al principio de igualdad de trato independientemente del origen racial o étnico*.

Consejo de la Unión Europea. (2000b). *Directiva 2000/78/CE relativa a la igualdad de trato en el empleo*.

Consejo para la Promoción de la Igualdad de Trato. (2012). *Informe anual sobre la situación de la discriminación por origen racial o étnico en España 2011*. Ministerio de Sanidad.

Cortés Gómez, I., & End, M. (2019). Introduction: Contemporary dimensions of antigypsyism in Europe. In I. Cortés Gómez & M. End (Eds.), *Dimensions of antigypsyism in Europe* (pp. 19–28). European Network Against Racism & Central Council of German Sinti and Roma.

Cortina, A. (2017). *Aporofobia: El rechazo al pobre. Un desafío para la democracia*. Paidós.

Cotter, D. A., Hermesen, J. M., Ovadia, S., & Vanneman, R. (2001). The glass ceiling effect. *Social Forces*, 80(2), 655–681.
<https://doi.org/10.1353/sof.2001.0091>

Devine, P. G. (1989). Stereotypes and prejudice: Their automatic and controlled components. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(1), 5–18.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.1.5>

Dovidio, J. F., & Gaertner, S. L. (2004). Aversive racism. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in experimental social psychology* (Vol. 36, pp. 1–52). Academic Press.

European Commission. (2005). *Age discrimination and European law*. Office for Official Publications of the European Communities.

European Commission. (2018). *Report on the evaluation of the EU framework for national Roma integration strategies up to 2020* (COM(2018) 785 final). European Commission.

European Commission. (2018). *Special Eurobarometer 493: Discrimination in the European Union*. Publications Office of the European Union.

Feagin, J. R. (2006). *Systemic racism: A theory of oppression*. Routledge.

Fiske, S. T. (1998). Stereotyping, prejudice, and discrimination. In D. T. Gilbert, S. T. Fiske, & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 2, pp. 357–411). McGraw-Hill.

Fiske, S. T., Cuddy, A. J. C., Glick, P., & Xu, J. (2002). A model of stereotype content: Competence and warmth follow from perceived status and competition. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82(6), 878–902.
<https://doi.org/10.1037/0022-3514.82.6.878>

Fraser, N. (2008). Feminism, capitalism and the cunning of history. *New Left Review*, 56, 97–117.

Fundación Secretariado Gitano. (2024). *Discriminación y comunidad gitana 2024: Informe anual*.

García Morillo, J. (2013). La cláusula general de igualdad. En L. López Guerra et al. (Eds.), *Derecho constitucional: Vol. 1. El ordenamiento constitucional. Derechos y deberes de los ciudadanos* (9.ª ed., pp. 159–178). Tirant lo Blanch.

Greenwald, A. G., & Banaji, M. R. (1995). Implicit social cognition: Attitudes, self-esteem, and stereotypes. *Psychological Review*, 102(1), 4–27.
<https://doi.org/10.1037/0033-295X.102.1.4>

Ho, A. K., Sidanius, J., Kteily, N., Sheehy-Skeffington, J., Pratto, F., Henkel, K. E., Foels, R., & Stewart, A. L. (2015). The nature of social dominance orientation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1003–1028.

Ikusgune. (2020). *Informe de incidencias por orientación sexual e identidad de género en Vitoria-Gasteiz*.

Ley 13/2005, de 1 de julio, por la que se modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio. *Boletín Oficial del Estado*, 157.

Makkonen, T. (2016). *Measuring discrimination: Data collection and EU equality law*. European Commission.

Martínez Navarro, E. (2002). Aporofobia. En J. Conill (Coord.), *Glosario para una sociedad intercultural* (pp. 17–23). Bancaja.

Ministerio del Interior. (2023). *Informe sobre la evolución de los delitos de odio en España 2022*.

Ogden, J., & Clementi, C. (2010). The experience of being obese and the consequences of stigma. *Journal of Obesity*. <https://doi.org/10.1155/2010/429098>

Open Society European Policy Institute. (2017). *Revisiting the EU Roma framework: Assessing the European dimension for the post-2020 future*.

Organización de las Naciones Unidas. (1965). *Convención internacional sobre la eliminación de todas las formas de discriminación racial*.

Parella Rubio, S. (2020). Raza, etnia y racismos en un mundo global. En R. El Quaroui (Coord.), *Racismo, etnicidad e identidad en el siglo XXI* (pp. 37–64). AnthroPiQa.

Pettigrew, T. F., & Meertens, R. W. (1995). Subtle and blatant prejudice in Western Europe. *European Journal of Social Psychology*, 25(1), 57–75.

Ramírez Goicoechea, E. (2011). *Etnicidad, identidad e interculturalidad*. Editorial Universitaria Ramón Areces.

Rey Martínez, F. (2008). La discriminación múltiple. *Revista Española de Derecho Constitucional*, 28(84), 251–283.

Rivas Vallejo, P. (2015). ¿Es la obesidad causa de discriminación laboral? *IUSLabor*, 1, 1–29.

Rodó-Zárate, M. (2021). *Interseccionalidad: Desigualdades, lugares y emociones*. Bellaterra.

Serano, J. (2007). *Whipping girl*. Seal Press.

Shakespeare, T. (2013). *Disability rights and wrongs revisited*. Routledge.

Stolcke, V. (2020). ¿Es el sexo para el género como la raza para la etnicidad? *Política y Cultura*, 14, 25–60.

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. En W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations* (pp. 33–47). Brooks/Cole.

Tomás López, A. (2025). Brecha digital versus inclusión. *Revista Derechos Humanos y Educación*, 8.

Wacquant, L. (2007). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality. *Thesis Eleven*, 91(1), 66–77.

World Health Organization. (2021). *Global report on ageism*. WHO.

World Health Organization. (2022). *Global report on health equity for persons with disabilities*. WHO.

1. eranskina.

Ikerketaren estrategia metodologikoa eta diseinua

Metodologia zabaltzea

Laginaren diseinua

EPADE 2025 inkestan aztertu beharreko unibertsoa dira Euskal Autonomia Erkidegoan (EAE) bizi diren 18 urteko eta gehiagoko biztanleak³⁸. Laginketa geruzatua diseinatu zen, esleipen proportzional bidezkoa izanik populazio-geruzen arabera, lurralde bakoitzeko gutxieneko kuotekin konbinatuta, betiere laginaren adierazgarritasun globala ez ezik, lurraldeen arteko konparagarritasuna ere bermatze aldera. Praktikan, 1.200 pertsonari egin zaie inkesta (400 hiru lurralde historikoetako bakoitzean: Araban, Gipuzkoan eta Bizkaian), pertsonalki eta etxez etxe.

Etxeak ausazko ibilbideen sistemaren bidez hautatu ziren, EAEko 37 udalerritan (6 Araban, 16 Gipuzkoan eta 15 Bizkaian) banatutako 60 laginketa-puntutan. Udalerrri bakoitzaren barruan, inkestari erantzuteko pertsonen kuotak ezarri ziren, sexuaren/generoaren, adin-taldeen eta jatorriaren arabera, betiere laginean profil demografikoen proportzio egokia bermatzeko. Zehazki, esleipen proportzional bidez egin zen, honako hauen arabera:

- Habitataren tamaina (lau geruza: hiriburuak, 20.000 biztanle edo gehiagoko udalerrriak, 5.000-19.999 biztanle bitarteko udalerrriak eta 5.000 biztanle baino gutxiagoko udalerrriak)

³⁸ Euskadiko biztanleak diogunean Euskadin bizi diren herritar guztiei buruz ari gara, beste lurralde batean jaio diren pertsonak ere sartuta, proportzioan.

- Adin-taldeen arabera (bost geruza: 18-24 urte, 25-44 urte, 45-64 urte, 65-74 urte eta 75 urte edo gehiago).
- Sexua/generoa aldagaiaren kasuan, esleipen sinple bidez egin zen (% 50 emakumeak, % 50 gizonak, gutxi gorabehera), inkestatutako pertsonen hautaketan parekotasuna bermatu nahi zelako. Aipatu behar da galdetegian pertsona ez-binario gisa identifikatzeko aukera jaso zela, emakume edo gizon aukerez gain, baina azkenean inkestari erantzun ziotenen artetik inork ez zuen aukera hori hautatu.
- Jatorriaren aldagaiaren kasuan, kuota espezifiko bat ezarri zen, inkestatutako pertsonen % 14 atzerritar jatorrikoak (Espainiako Estatutik kanpo jaioetakoak) izan zitezen bermatzeko, Euskadiko biztanlerian duten pisuarekiko proportzioan.

Horrela diseinatutako laginari esker, estatistika-errorea gehienez $\pm 2,89$ izango da emaitza globaletarako (gehieneko indeterminazioaren ohiko kasuetan, hau da, $p=q=0,5$, eta % 95eko konfiantza-maila). Azterketa konparatiboak egin ahal izateko, lurralde historiko bakoitzean inkesta kopuru bera (400) egin denez, EAEko estimazio orokorrak lurraldeka haztatu dira, arabarrek, gipuzkoarrek eta bizkaitarrek Erkidegoan, oro har, duten benetako biztanleria-pisuaren arabera. Horrela, bada, emaitza agregatuek behar bezala jasotzen dute euskal biztanleriaren egitura demografikoa.

Informazioa biltzeko tresna

Ikerketa egiteko tresna nagusia etxean eta aurrez aurre egindako galdetegia izan zen. Galdetegia gaztelaniaz eta euskaraz diseinatu zen eta, batez beste, 30-35 minutuko iraupenarekin. Item jakin batzuk, bereziki konplexuenak, errazago ulertze aldera, laguntza bisualeko txartelak erabili ziren.

68 galdera dira, hainbat motatakoak (irekiak, itxiak, iritzi-eskalak eta erantzun anizkoitzak), aztergai diren dimentsio guztiak barne hartuta. Gaien dimentsio horiek aurretiazko azterketatik, esparru teorikotik eta aholkularitza teknikoko hainbat bileretatik ondorioztatu ziren, eta horien arabera egituratu dira bai galdetegia, bai osteko analisia; halaber, enpirikoki behatu daitezkeen adierazleak multzokatu egin dira, eta azterlana bederatzi eremu analitikotan antolatu ahal izan dugu: aniztasunarekiko pertzepzioak EAEn (2. taula).

Behin betiko gauzatu baino lehen, galdetegiaren proba pilotu bat egin zen 2025eko ekainean, 45 pertsonarekin. Aurre-testa esperientziadun inkestagileek egin zuten, eta gorabeheren txosten bat prestatu zuten. Ulermeneko edo dinamikako arazo garrantzitsurik hauteman ez zenez, doikuntza txikiak baino ez ziren egin eta, hori egin ondoren, galdetegiaren behin betiko bertsioa baliozkotu zen.

Azkenik, adierazi behar da EPADEn lortutako datuak ez direla txosten orokor honetan agortzen, baizik eta aurreragoko azterketetarako oinarri direla, azterlan monografikoak egiteko. Inkesta horietan oinarrituta, Ikuspegik hainbat txosten landu ditu eta landuko ditu (Zabaldu seriea), baita sakontzeko hainbat lan teoriko-analitiko ere, emaitza kuantitatiboen interpretazioa testuinguruan kokatzeko eta aberasteko (7. taula).

7. taula. EPADE Barometroko analisiaren dimentsioak

Analisiaren dimentsioa	Deskribapena
Aniztasunarekiko pertzepzioak EAEn	Euskadiko biztanleriak zer motatako gizartea nahi duen eta aniztasunarekiko irekitasun-maila hezkuntzaren, lanaren eta etxebizitzaren eremuetan.
Harremanetarako espazioak eta lagunak	Aniztasuna aztertzen du, ingurune hurbilean (lagunak, familia, auzoa), eta erosotasuna bizikidetzarekiko edo askotariko ordezkari politikoekiko.
Diskriminazioaren aurreko jarrerak eta pertzepzioak EAEn	Diskriminazioari ematen zaion garrantzia ikertzen du, hautemandako hedadura eta aukera-berdintasunari buruzko pertzepzioa.
Jarrera eta portaera diskriminatzaileak	Jokabide diskriminatzaileak izateko adierazitako joera neurtzen du, irekitasunaren autoebaluazioa egiten du, eta diskriminazioaren aurrean erreakzioa aztertu.
Zuzenean edo zeharka bizi izandako diskriminazioa	Azken 12 hilabeteetan norberak bizi izandako eta ikusitako esperientziak biltzen ditu, eta zer eremutan gertatzen diren.
Bizi izandako diskriminazioaren aurrean zer egin	Jasandako diskriminazioa salatu ote zen aztertzen du, zergatik ez zen salatu, eta balizko kasuetan zein erakundetara joko litzatekeen.
Diskriminazioaren aurkako mekanismoei eta eskubideei buruzko ezagutza	Diskriminazioaren aurrean babesteko legediari eta mekanismoei buruzko eta lotutako eskubideei buruzko ezagutza aztertzen du.
Jardun instituzionalen balorazioa	Diskriminazio mota guztien aurrean eta genero-berdintasunaren sustapenaren aurrean erakundeek duten konpromisoari buruzko pertzepzioa ebaluatzen du.
Aniztasunarekiko irekitasun Indizea	Indize sintetiko horrek aniztasunarekiko irekitasun-maila laburbiltzen du, eta profil soziodemografiko konparatiboak ezartzeko aukera ematen du.

Iturria: Geuk egina

Hurrengo taulan, (8. taula) lankidetzako eta laguntza emateko prozesu hauetan parte hartu duten pertsonen eta erakundeen zerrenda partekatu dugu, horiek gabe ezinezkoa izango baitzen Ikuspegik lan ildo honetan egin duen ibilbidea egitea. Txosten honetan aipatzen den 2025eko EPADE inkesta horien guztien ekarpenei esker elikatu da.

8. taula. EPADE/Neurtu 2020-2025 prozesuetan parte hartu duten pertsonen eta erakundeen zerrenda

Errealitate soziala	Urtea	Zuzenean esku hartu duten ikuspegiko langileak	Prestakuntza-zikloen arduradunak	Kontsultak	Inkestak eta txostenak gainbegiratu dituzten espezialistak
Diskriminazioa Euskadin 2020an	2020	Iraide Fernández Aragón (koordinatzailea) Irene Ruiz Ciarreta Julia Shershneva Taide Arteta Esnal Udane Hermosilla Fernández Lía González Estepa	Udane Hermosilla Fernández Lía González Estepa (Ikuspegi taldea)	José Antonio Oleaga Páramo (Begirune Fundazioa) María Angeles Cea D'Ancona (Madrilgo Unibertsitate Konplutentsea) Lorenzo Cachón (Madrilgo Unibertsitate Konplutentsea)	Begirune Fundazioa (EHU)
Sexu- eta genero-aniztasuna	2021	Julia Shershneva Zastavnaia (koordinatzailea) Lía González Estepa Beatriz Otero Gutiérrez Irene Ruiz Ciarreta	Udane Hermosilla Fernández (SGAean espezializatutako gizarte-hezitzailea)	EAEn eragin politikoa duten LGBTBI+ arloko 14 kolektiborekin lankidetzatza	Jokin Azpiazu Carballo (EHU) José Antonio Langarita Adiego (Gironako Unibertsitatea)
Ijito-herria	2022	Julia Shershneva Zastavnaia (koordinatzailea) Lía González Estepa Maite Fouassier Zamalloa Peio Salazar Martínez de Iturrate	Eusko Jaurlaritzako Ijito Herriaren Erabateko Sustapenerako eta Partaidetza Sozialerako Kontseilua eta Biltzen Prestakuntza eman duten erakundeak/pertsonak: Kale Dor Kayiko Agifugi Rafael Giménez Jiménez Nevipen Gao Lacho Drom Biltzen	Aurretiko diagnostikoa 8 elkarriketen bidez: 3 pertsona adituekin (Biltzen; Daniel La Parra, Javier Arza); 4 Ijito Herriaren Erabateko Sustapenerako eta Partaidetza Sozialerako Kontseiluko erakundeekin: AGIFUGI, Kale Dor Kayiko, Nevipen eta Sim Romi. Galdetegia Eusko Jaurlaritzako Ijito Herriaren Erabateko Sustapenerako eta Partaidetza Sozialerako Kontseiluarekin kontrastatuta da, Biltzen idazkari teknikoaren lanetan arituta	Daniel La Parra Casado (Alacanteko Unibertsitatea) Javier Arza (Nafarroako Unibertsitate Publikoa)
Erlijio-aniztasuna	2023	Julia Shershneva Zastavnaia (koordinatzailea) Lía González Estepa Maite Fouassier Zamalloa Ane Estebanz Delgado	Gorka Urrutia Asua (Deustuko Unibertsitateko Giza Eskubideen Institutua) Eduardo J. Ruiz Vieytez (Deustuko Unibertsitateko Giza Eskubideen Institutua)	Aurretiko diagnostikoa hainbat erakunde erlijiosori egindako 12 elkarriketen bidez	Puerto García Ortiz (Pluralismo y Convivencia fundazioa) Gorka Urrutia Asua (Deustuko Unibertsitateko Giza Eskubideen Institutua)
Diskriminazioa Euskadin 2024an	2024	Julia Shershneva Zastavnaia (koordinatzailea) Ane Estebanz Delgado Irene Ruiz Ciarreta Lía González Estepa Beatriz Otero Gutiérrez	Lía González Estepa (Ikuspegi taldea) Andrea Ruiz Balzola (Begirune Fundazioa) Verónica Jaramillo Fonnegra (Universidad Autónoma Latinoamericana)	María Ángeles Cea D'Ancona (Madrilgo Unibertsitate Konplutentsea) José Antonio Oleaga Páramo (Begirune Fundazioa)	

Diziplina anitzeko adituen lankidetzatza aniztasunaren eta diskriminazio anizkitzaren azterketako lanketa teoriko eta metodologikoan: María Ángeles Cea D'Ancona (Madrilgo Unibertsitate Konplutentsea), Imanol Zubero (EHU), Jon-Mirena Landa (Giza Eskubideen eta Botere Publikoen UNESCO Katedra, EHU), Luis Sanzo (Berdintasun, Justizia eta Gizarte Politiketako Saileko arduraduna, Eusko Jaurlaritza), Trinidad L. Vicente (Deustuko Unibertsitatea), Maria Silvestre (Deustuko Unibertsitatea), Andrea Ruiz Balzola (Begirune Fundazioa) eta Jose Antonio Oleaga (Begirune Fundazioa)

Iturria: Geuk egina

Azkenik, inkestetako datuekin hainbat monografiko egin ziren, irakurketa eta interpretazio sakonagoak landu ahal izateko.

Horrela, bada, Ikuspegik lau monografiko ditu: Euskadiko biztanleek diskriminazioaren inguruan dituzten pertzepzioei eta jarrerai buruzko inkestaren analisisa (2021), *Zabaldur 1. Dimentsioak, desberdinkeriaren ikuspegitik* (2023), *Zabaldur 2. Erljio-aniztasuna EAEn* (2024) eta *Zabaldur 3. Diskriminazioa eta aniztasuna EAEn eta Europan* (2025).

Landa-lana

Datuak biltzeko lanaren aurretik, Ikuspegiko ikerketa-taldeak trebakuntza berezia egin zuen inkestagileekin, alderdi etikoak, azterlanaren helburuak eta tresnaren xehetasun teknikoak izanik ardatz. Era berean, datu-bilketaren estandarizazioa bermatzeko laguntza-materiala prestatu zen, hala nola jarraibideen eskuliburuak, galdetegi elebidunak, erantzun-txartelak eta egiaztagiriak.

EPADE 2025en landa-lana 2025eko apirilaren 9tik maiatzaren 19ra bitarte egin zen, eta epe horretan burutu ziren aurreikusitako 1.200 inkestak. Inkestak egiteaz CPS (Iritzi eta Merkatu Azterketak) enpresa demoskopikoa arduratu zen, esperientzia handia baitu ikerketa soziologikoaren arloan, eta ESOMARen (European Society for Opinion and Marketing Research) kode deontologikoaren printzipioak betez egiten du lan.

Inkesta guztiak aurrez aurre egin ziren hautatutako pertsonaren etxean, konfiantzazko giroa sor zedin eta kalitate handiagoko informazioa eskuratu ahal izateko. Gainera, begirune handiz jokatzeko aukera ematen du modalitate horrek, landu beharreko gaia sakona dela kontuan hartuta. Inkestatutako pertsonak galderei gaztelaniaz edo euskaraz erantzun aukeratu ahal izan dute, eta inkestari beste une batean erantzuteko aukera ere bazuten, hobeto zetorkien beste ordu/egun baterako hitzordua jarrita, ahalik eta jende gutxienak egin ziezaion uko eta ahalik eta jende gehienak parte har zezan inkestan. Galdetegi bakoitza hasi aurretik, inkestagileak azterlanaren helburuei buruzko informazio zehatza ematen zuen, erantzunak borondatezkoak, anonimoak eta konfidentzialak direla bermatzen zuen, eta parte-hartzailearen baimen informatua eskuratzen zuen.

Koordinazioko eta gainbegiratzeko taldeak, gainera, kuotak kontrolatzeko eta landa-lanaren jarraipena egiteko tresna espezifikoak zituen. Neurri horien xedea datuen kalitatea ziurtatzea zen, baita parte-hartzaileei tratu egokia eta gardena bermatzea ere, eta ez da horrekin loturiko gorabeherarik edo erreklamaziorik jaso.

Galdetegiaren onespene etikoaz gain, neurri gehigarriak hartu ziren datu-bilketan alderdi etikoak errespetatzen zirela ziurtatzeko. Landa-lana egin zutenek, briefinga edo prestakuntza jasotzeaz gain, konfidentzialtasun-akordioak sinatu zituzten datu pertsonalen babesa ziurtatzeko, eta behar bezala egiaztatuta eta identifikatuta egon ziren etxeetara egindako bisitaldietan, une oro. Landa-lana koordinatzeko, halaber, gainbegiratzeko eta kalitatea kontrolatzeko arduratu zen talde bat egon zen, eta inkesten jarraipena egiten zuten etengabe, jendeak erantzun ahala.

Kalitatea kontrolatzea

Kalitatea kontrolatzeko eta ziurtatzeko hainbat prozeduraren bitartez gainbegiratzeko da bildutako datuen kalitatea. Lehenik eta behin, inkestage bakoitzak osatutako inkestak egunero kontrolatzen zituen enpresa arduradunak, eta inkestak banan-banan berrikusten zituzten, balizko inkoherentziak edo omisioak denbora errealean hautemateko. Aldi berean, telefono bidez gainbegiratzeko prozedura bat ezarri zen: eguneko galdetegiak jaso ondoren, inkesten ausazko azpimultzo bat hautatzen zen (ibilbide bakoitzeko % 25 inguru, hau da, 302 bat inkesta, guztira) elkarrizketa behar bezala egin zela egiaztatzeko telefonoz. Egiaztapen-dei horietan, oinarrizko datuak berresten ziren (adin zehatza, bizi den udalerria, elkarrizketaren data eta iraupena), eta inkesta adierazitako baldintzetan egin zela baieztatzen zen (adibidez, inkestageak berak egin zituela galderak, laguntza-txartelak erabilia, etab.). Gainera, inkestatutako pertsonen galdetu zitzaienten ea zenbateraino zeuden gustura jasotako tratuekin, landa-lana egin zutenen jardunean izandako gorabehera oro hautemate aldera. Kontrol zorrotz horren ondorioz, 14 galdetegi baliogabetu ziren (galdetegi guztien % 1,1) eskatutako kalitate-estandarrek ez zituztelako betetzen (11 galdetegi) edo laginketa-kuotaren irizpideren bat betetzen ez zutelako (3 galdetegi); baliogabetutako inkestak behin betiko datuen sortatik kanpo utzi ziren.

Aldi berean, datuak babesteko neurri zorrotzak ezarri ziren, parte-hartzaileen anonimotasuna babestearren. Elkarrizketa bakoitzeko datu pertsonalak (identifikazio-datuak eta harremanetarako datuak) biltzen dituen erregistro-orria fisikoki bereizten zuten galdetegitik inkesta osatu bezain laster, eta zenbakizko kode baten bidez identifikatzen ziren. Datu pertsonalen zerrenda horiek landa-lanaz arduratu den enpresaren zaintzapean egon ziren, barne-ikuskapenak egiteko beste xederik gabe, eta kalitatea bermatzeko aldia amaitu ondoren suntsitu ziren (land-lana amaitu eta sei hilabetera). Ikuspegik, beraz, ez du inoiz eskura izan inkestatutako pertsona identifika zezakeen informaziorik, datuen fitxategi anonimizatua soilik baliatu baitzuen analisi estatistikoa egiteko.

Digitalizazioan eta tabulazioan espezializatutako enpresa batek prozesatu zituen bildutako datuak. Enpresa horrek galdetegiak formatu elektronikora ekarri zituen, haztapen-faktoreak lurraldeka aplikatu zituen ikerketa-taldearen jarraibideei jarraikiz, eta beharrezkoak diren aldagai deribatu edo gurutzatuak sortu zituen (adibidez, aldagai soziodemografikoak birkodetzea). Behin betiko datu-fitxategia, erabat anonimizatuta, SPSS formatuan entregatu zen, ustiapen estatistikorako prest.

Datuen analisi estatistikoa

Datuen analisiari dagokionez, aldagaien neurketa-mailarekin bat zetozen estatistika-teknikak aplikatu ziren. Lehen fasean, item guztien aldagai bakarreko analisia egin zen, eta maiztasunen banaketak atera ziren; aldagai kuantitatiboen kasuan, zentrorako joeraren eta sakabanatzearen neurriak. Gero, aldagai biko analisia egin zen aldagai soziodemografiko adierazgarrien arteko erlazio eta alde esanguratsuak identifikatzeko, kontingentzia-taulen bitartez, Pearsonen khi-karratuaren probak eginda aldagai kualitatiboetarako eta Student-en t probak edo ANOVA analisiak eginda aldagai kuantitatiboetarako. Horren guztiaren osagarrian, esploraziorako aldagai anitzeko analisiak egin ziren – analisi faktorialak eta klusterrekoak –, eredu konplexuagoak identifikatzeko eta erantzun-profilak definitzeko.

Informazioan sakontzeko, aipatu Aniztasunarekiko Irekitasunaren Indizea landu zen; indize horrek pertsona bakoitzeko puntuazio global batean laburbiltzen ditu galdetegiko 58 aldagai. Inkestatutako zenbait pertsonak ez zieten erantzun indizea kalkulatzeko erabilitako item guztiei, galdutako balioak egozteko prozedura bat aplikatu zen (laginaren batezbesteko balioarekin ordezkatzea), pertsona guztiek indize horretan duten puntuazioa lortu ahal izateko. Azkenik, aldagai anitzeko analisi gehigarriak egin ziren (besteak beste, analisi faktorialak eta klusterrekoak), datuetan eredu konplexuagoak esploratzeko eta erantzun-profilak definitzeko, eta, horrela, aztertutako fenomenoaren modu integralagoan ulertzen dela ziurtatu zen.

Azkenik, azpimarratu behar da Ikuspegiren emaitzen txostenak nagusiki deskriptiboak direla, eta lortutako datuak argi eta zorrotz azaltzea dutela helburu. Zeregin horrek kontu handiz jardutea eskatzen du, irakurketa sinplista bat edo testuingurutik kanpoko irakurketa bat egiteak dinamika diskriminatzaileak indartu baititzake. Horregatik, datuen interpretazioak dituen mugei buruzko ohar esplizituak jaso dira txostenean, eta nabarmentzen da datuak biztanleriaren pertzepzio eta adierazpenei dagozkiela eta horiek ez dutela zertan bat etorri, ezinbestean, zaurgarri bihurtutako kolektibo edo taldeen benetako bizipenekin. Emaitzen zabalkunde publikoa egitea, halaber, datu kuantitatiboari testuingurua emateko eta kontakizuna egiteko gunetzat hartzen da.

2. eranskina.

Taula osagarriak

Aniztasunarekiko irekitasuna lan-eremuan

9. taula. Lan-kontrataziorako alde zuzeneko jarrera,
gizarte-taldearen arabera (%)

	Bai	Saihestuko nuk	Ez	Ed	Ee
Gaztea	99,0	0,1		0,9	
Baliabide ekonomiko gutxi dituenak	98,7	0,1	0,3	0,7	
Gehiegizko pisua edo obesitatea duena	98,3	0,4	0,2	0,9	
Adinekoa	95,7	1,8	0,4	2,2	
Lesbiana, gaya, bisexuala edo beste orientazio batzuk	95,4	1,5	1,4	1,7	
Gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituenak	94,2	2,4	1,9	1,4	
Transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa	93,2	2,5	2,0	2,3	
Desgaitasunen bat duena	92,7	2,3	1,0	3,6	0,4
Etorkina edo atzerritar jatorrikoa	91,7	4,3	2,0	1,9	
Beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duena	91,6	3,0	2,1	3,3	
Gaixotasun mentalen bat duena	81,8	9,2	4,6	4,5	0,1
Iljitoa	70,9	9,9	16,1	3,2	0,1

Iturria: Geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

9.G. «Pertsona bat kontratatu behar izango bazenu, prestakuntza eta esperientzia berarekin,
kontratatu al zenuke honako hauetako bat?»

10. taula. Inguru hurbilaren aldez aurreko jarrera lan-kontrataziorako, gizarte-taldean arabera (%)

	Bai	Saihestuko nuke	Ez	Ed	Ee
Baliabide ekonomiko gutxi dituenak	94,6	1,0	1,2	3,1	0,1
Gaztea	93,9	1,9	0,5	3,4	0,3
Gehiegizko pisua edo obesitatea duena	92,0	2,7	0,6	4,6	0,1
Lesbiana, gaya, bisexuala edo beste orientazio batzuk	89,3	2,6	3,2	4,9	
Desgaitasunen bat duena	85,7	4,3	3,3	6,7	0,1
Beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duena	85,4	4,4	4,4	5,8	
Adinekoa	84,7	7,0	3,2	5,1	
Gehiengoarena ez den larrazal-kolorea edo ezaugarriak dituenak	83,4	5,3	6,3	5,0	
Transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa	82,3	4,8	4,8	8,1	
Etorkina edo atzerritar jatorrikoa	81,0	6,6	6,8	5,6	
Gaixotasun mentalen bat duena	71,6	12,1	7,5	8,8	
Ijitoa	52,7	13,1	26,7	7,5	

Iturria: geuk egina, EPADE 2025etik abiatuta.

9.G.+10.G. «Pertsona bat kontratatu behar izango bazenu, prestakuntza eta esperientzia berdinak izanik, kontratatuko al zenuke honako hauetako bat?
Zure familiaren eta adiskideen ingurunean, pertsona bat kontratatu behar izango balute, prestakuntza eta esperientzia berdinak izanik, kontratatuko al lukete honako hauetako bat?»

Aniztasunarekiko irekitasuna bizitegi-eremuan

11. taula. Etxebizitza alokatzeko norberaren jarrera, gizarte-taldean edo haien ezaugarrien arabera (%)

	Bai	Saihestuko nuke	Ez	Ed	Ee
Ijitoa	52,1	11,8	29,1	6,9	0,1
Baliabide ekonomiko gutxi dituenak	55,7	17,1	18,5	8,4	0,3
Etorkina edo atzerritar jatorrikoa	76,6	7,3	9,7	6,2	0,1
Gaixotasun mentalen bat duena	77,8	7,5	7,9	6,3	0,4
Gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituenak	80,1	5,8	8,8	5,3	0,1
Beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duena	84,9	3,1	6,5	5,0	0,6
Transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa	87,4	1,8	5,0	5,3	0,4
Lesbiana, gaya, bisexuala edo beste orientazio batzuk	90,2	1,1	4,2	4,2	0,4
Gaztea	91,7	1,5	2,9	3,5	0,4
Desgaitasunen bat duena	91,7	0,9	3,1	3,9	0,4
Gehiegizko pisua edo obesitatea duena	93,6	0,1	2,7	3,2	0,5
Adinekoa	94,3		2,4	2,9	0,4

Iturria: Geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

11.G. «Alokatzeko etxebizitza bat edukiko bazenu, alokatuko al zenioke hauetako pertsona bati?»

12. taula. Etxebizitza alokatzeko inguru hurbilaren jarrera, gizarte-taldean edo haien ezaugarrien arabera (%)

	Bai	Saihestuko nuke	Ez	Ed	Ee
Ijitoa	39,0	16,2	37,2	7,6	
Baliabide ekonomiko gutxi dituenak	42,9	15,6	33,2	8,1	0,2
Etorkina edo atzerritar jatorrikoa	64,9	10,5	16,2	8,2	0,2
Gaixotasun mentalen bat duena	67,4	10,4	9,1	12,7	0,3
Herritarren gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituenak	68,6	8,4	15,4	7,3	0,2
Transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa	79,3	4,6	6,3	9,6	0,2
Beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duena (norberarenaren bestelakoa)	79,9	4,1	7,6	8,3	0,1
Gaztea	81,5	6,0	4,6	7,5	0,3
Desgaitasunen bat duena	86,1	2,2	3,5	7,9	0,3
Lesbiana, gaya, bisexuala edo beste orientazio batzuk (ez-heterosexualak)	86,2	2,6	4,3	6,8	0,1
Gehiegizko pisua edo obesitatea duena	91,8	0,3	2,2	4,9	0,7
Adinekoa	93,4	0,1	1,9	4,3	0,3

Iturria: Geuk egina, EPADE 2025 azterlana oinarri hartuta.

12.G. «Eta zure familia-ingurunean eta adiskideengan pentsatuz, alokatzeko etxebizitza bat izango balute, alokatuko al liokete hauetako pertsona bati?»

3. eranskina.

Irekitasun-indizearen dimentsioak

1. dimentsioa: familia-eremuko aniztasunarekiko irekitasun-maila. Osatzen duten aldagaiak:

- 8.G.: Seme-alabarik duzun edo ez alde batera utzita, mesedez, esan, 1etik 10era bitarteko eskala erabiliz, zenbateraino sentituko zinatekeen eroso edo deseroso zure seme-alabak honako pertsona hauetako batekin maitasun-harremana izango balu: «1»ak «Guztiz deseroso» sentituko zinatekeela esan nahi du eta «10»ak «Guztiz eroso» sentituko zinatekeela.

...etorkina edo atzerritar jatorrikoa.
...gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituen.
...zuria edo kaukasiarra.
...ijitoa.
...semearen edo alabaren sexu berekoa.
...transsexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa.
...degaitasun fisiko eta/edo zentzumen-degaitasunen bat duena.
...adimen-degaitasunen bat duena.
...gaixotasun mentalen bat duena.
...beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duena.
 (norberarenaren bestelakoa).
...katolikoa.
...judua.
...musulmana.
...ortodoxoa.
...protestantea edo ebanjelikoa.
...ateoa.
...baliabide ekonomiko gutxi dituen.
...udalerrri edo auzo degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizi dena.
...gehiegizko pisua edo obesitatea duena.

2. dimentsioa: autopertzibitutako aniztasunarekiko irekitasun-maila. Osatzen duten aldagaiak:

- 13.G.: Ezaugarri hauek dituzten pertsonetikiko irekitzeko eskala batean, non kokatuko zenuke zeure burua, kontuan izanik 0 dela «itxia» eta 10 «oso irekia»?
 - ...etorkinak edo atzerritar jatorrikoak.
 - ...gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituztenak.
 - ...ijitoak.
 - ...lesbianak, gayak, bisexualak edo beste orientazio batzuk dituztenak (ez-heterosexualak).
 - ...transexualak, transgeneroak edo genero ez-binariokoa.
 - ...desgaitasunen bat dutena.
 - ...gaixotasun mentalen bat dutena.
 - ...beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat dutenak (norberarenaren bestelakoa).
 - ...baliabide ekonomiko gutxi dituztena.
 - ...etxerik ez dutenak edo kalean bizi direna.
 - ...gehiagizko pisua edo obesitatea dutenak.

3. dimentsioa: aniztasunarekiko irekitasun-maila eremu materialean. Osatzen duten aldagaiak:

- 11.G.: Alokatzeko etxebizitza bat izango bazenu, alokatuko al zenioke hauetako pertsona bati?
 - ...gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituenak.
 - ...lesbiana, gaya, bisexuala edo beste orientazio batzuk (ez-heterosexualak).
 - ...transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa.
 - ...gaztea.
 - ...desgaitasunen bat duena.
 - ...gaixotasun mentalen bat duena.
 - ...beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duena (norberarenaren bestelakoa).
 - ...gehiagizko pisua edo obesitatea duena.
- 9.G.: Pertsona bat kontratatu behar izango bazenu, prestakuntza eta esperientzia berdinak izanik, kontratatuko al zenuke honako hauetako bat?
 - ...lesbiana, gaya, bisexuala edo beste orientazio batzuk (ez-heterosexualak).
 - ...transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa .
 - ...desgaitasunen bat duena.

4. dimentsioa: aniztasunarekiko irekitasun-maila eremu komunitarioan.**Osatzen duten aldagaiak:**

- 7.G.: Zuri, pertsonalki, zenbateraino irudituko litzaizuke deserosoa (oso, nahiko, zertxobait, gutxi edo batere ez) zure auzoan honelako pertsona bat edukitzea?
 - ...etorkina edo atzerritar jatorrikoa.
 - ...gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituen.
 - ...lesbiana, gaya, bisexuala edo beste orientazio batzuk (ez-heterosexualak).
 - ...transexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa.
 - ...gaztea.
 - ...adinekoa.
 - ...degaitasunen bat duena.
 - ...gaixotasun mentalen bat duena.
 - ...beste erlijio bat edo beste erlijio-sinesmen bat duena (norberarenaren bestelakoa).
 - ...baliabide ekonomiko gutxi dituen.

5. dimentsioa: kultura-aniztasunarekiko irekitasun-maila. Osatzen duten aldagaiak:

- 7.G.: Zuri, pertsonalki, zenbateraino irudituko litzaizuke deserosoa (oso, nahiko, zertxobait, gutxi edo batere ez) zure auzoan honelako pertsona bat edukitzea?
 - ...ijitoa.
- 9.G.: Pertsona bat kontratatu behar izango bazenu, prestakuntza eta esperientzia berdinak izanik, kontratatuko al zenuke honako hauetako bat?
 - ...etorkina edo atzerritar jatorrikoa.
 - ...gehiengoarena ez den larruazal-kolorea edo ezaugarriak dituen.
 - ...ijitoa.
 - ...baliabide ekonomiko gutxi dituen.
- 11.G.: Alokatzeko etxebizitza bat izango bazenu, alokatuko al zenioke hauetako pertsona bati?
 - ...etorkina edo atzerritar jatorrikoa.
 - ...ijitoa.

4. eranskina.

Terminoen glosarioa

Adimen-desgaitasuna: Pertsona batek bere eguneroko bizitzan funtzionatzeko ikasten dituen eta egoera eta leku desberdinen aurrean erantzuteko aukera ematen dien trebetasunetan muga batzuk dituen desgaitasuna (COCEMFE, 2019).

Adinkeria: Adina dela-eta pertsona nahiz talde batek tratu bereiztua jasaten duen egoera edo gertakaria. Askotan, desberdintasun mota horien oinarrian kolektiboa desitxuratzen duten estereotipoak egoten dira. Egoera hori bereziki larria da lanaren testuinguruan, baina beste esparru eta arlo batzuetan ere gerta daiteke (Europako Batzordea, 2005).

Adinkeria: Adinekoen edo gazteen kontrako aurreiritzi sistematikoak (Robert Butler, 1969).

Akatsezko diskriminazioa: Pertsona edo talde bat diskriminatua izan daiteke hari buruzko edo haren ezaugarriei buruzko asoziazio oker bategatik, ez dagokion kolektibo bateko kide zela onartuz (Tratu Berdintasuna eta Arraza edo Etniagatiko Bereizkeriarik eza Sustatzeko Kontseilua, 2012).

Amabakartasuna: Amak eta seme edo alaba batek edo gehiagok osatzen duten familia-nukleoa, umeak ama bakarraren kargu eta ekonomikoki haren menpeko izanik.

Anti-ijitokeria: Arrazakeriaren forma zehatza da, tradizio historiko luze batetik elikatua, azaltzen dena beldurrezko hitzetan, esplotazioan, eta kasurik okerrenean, ijitoekiko bortizkerian (Arrazakeriaren eta Intolerantziaren aurkako Europako Batzordea, 2011).

Aporofobia: Pertsona behartsu eta babes gabekoekiko beldurra eta errefusa, irtenbide, bitarteko edo baliabide materialik gabe daudelarik (Martínez Navarro, 2002).

Arraza: Eraikuntza soziohistorikoa, denboran eta espazioan aldakorra, desberdintasun fisikoetatik abiatuta gizarte-desberdintasun jakin batzuk justifikatu nahi dituen (Stolcke, 2020; hemen aipatua: Parella, 2020),

Arrazakeria: Mendebaldeko doktrina modernoa, hainbat iturritan elikatua, baina oso formulazio zehatza duena, aldarrikatzen baitu arraza deritzen giza talde batzuen ezaugarri fisiko jakin batzuek izaera intelektual eta moraleko ezaugarri kultural eta indibidual jakin batzuk zehazten dituztela (Ramirez, 2011).

Arrazalizazioa: Jatorriaren arabera hierarkiak esleitzeko arrazan oinarritutako kategoriak sortzen dituen prozesu soziala (Bonilla-Silva, 2006). Espainian zeharka edo isilka agertzen da (Cea D 'Ancona; OBERAXE).

Asoziazioagatiko diskriminazioa: «Beste pertsona edo talde batekin duen harremanagatik pertsona edo talde batek tratatu diskriminatzailea jasotzen duenean» gertatzen da (Eraberean, 2018). Diskriminazioa pairatzen duten pertsonen eta kolektiboen gain, horiekin harremanak dituzten pertsonak ere izan daitezke jokabide horien xede.

Aurreiritziak eta estereotipoak: Aurreiritziak dira talde batekiko jarrera negatiboak eta, estereotipoak, berriz, taldekideei buruzko uste sinplifikatuak (Allport, 1954).

Bifobia: «Pertsona bisexualen aurkako diskriminazio-, bazterketa, arbuio- edo indarkeria-ekintzak» (Ikusgune, 2020).

Bisexuala: Historikoki, «bi sexutako pertsonen emozionalki eta/edo sexualki erakartzen duten pertsona» dela ulertu izan da (García eta Exposito, 2019). Gaur egun, aldiz, definizioa berrikusi eta berreraiki egin da, eta sexu edo genero bat baino gehiagoko pertsonen erakarpenean emozionala eta/edo sexuala sentitzen duten pertsonak direla ulertzen da.

Desgaitasun fisikoa: Mugitzeko funtzioak edo funtzio fisikoak gutxitzea edo ez izatea, eta horrek, aldi berean, eragina izatea muga eta oztopo zorrotzak dituen gizarte batean jardura jakin batzuk egiteko moduan edo garapenean (COCEMFE, 2019).

Diskriminazio anizkoitza: Diskriminazioa hainbat arrazoiengatik jasaten den egoera, arrazoiak gehituta edo aldi berean gertatzen direla.

Diskriminazio anizkoitza: Batzuetan, pertsona bat aldi berean hainbat arrazoiengatik diskriminatu daiteke, desabantaila-egoeran dauden hainbat

taldetako kide izateagatik, eta horrek diskriminazio-modu partikularrak eragiten ditu (Rey, 2008). Kontua da diskriminazio anizkoitza identifikatzeko zailenetakoa den diskriminazio mota dela, beharrezkoa baita frogatzea diskriminazio-ekintza bat gutxienez bi arrazoiren ondorioa dela aldi berean (Eraberean, 2018).

Diskriminazio instituzionala: Egoera hau sortzen da tratu-berdintasuna betetzen ez denean instituzioen esparruan, eta administrazioaren arau eta jardunbideetatik planteatzen denean instituzio-esparru diskriminatzaile bat. Erakundeen politikak eta praktikak dira, emaitza desberdinak sistematikoki sortzen dituztenak (Carmichael & Hamilton, 1967; Pager & Shepherd, 2008).

Diskriminazioa: Bereiztea, baztertzea edo mugatzea da, arrazoiak direla hazpegiak, arraza-etnia, genero-orientazioa eta/edo -identitatea, edo erlijioa, besteak beste, horren ondorioz murrizten direlarik pertsona horien funtsezko eskubideak eta askatasunak.

Egiturazko diskriminazioa: Gizarte egituraren beraren «dispositibo orokorretatik», haien jardunbideetatik eta berez dituzten desberdintasunetatik isurtzen diren diskriminazio-egoerak dira, eta zeharka identifikatu daitekeena bigarren iturriek emandako datuen bidez, eta batez ere, estatistiken bidez. Erakundeetan eta kulturaren gurutzatzen diren desberdinkeria-ereduak, talde jakin batzuk gutxiagotasunean betiketuta (Walby, 1990; Bonilla-Silva, 1997; Friedrichs, 2021).

Eraberean: Eusko Jaurlaritzak sustatutako sarea, helburu duena arraza-etnia, jatorria, sexu-orientazioa edo -identitatea eta genero-identitatea oinarrian dituen diskriminazioaren aurka borroka egitea (Eusko Jaurlaritza, 2018).

Erljio-diskriminazioa: Pertsona edo kolektibo bat era okerragoan tratatzea eta funtsezko zerbitzuak (irakaskuntza publikoa, osasun-zerbitzuak, etab.) jasotzeko duen aukera mugatzea, haien erlijio-sinesmenengatik, mutur-muturreko kasuetan kartzelara eramatera edo hiltzera iritsiz (Nazio Batuen Erakundea, 2009).

Errepresalia diskriminatzailea: Diskriminazioa edo jazarpenera salatzekeo prozesu batean parte hartu edo errekurtso bat aurkeztu izanagatik, pertsona edo talde diskriminatzailearen aldetik errepresalia bat sortzen denean gertatzen da (Tratu Berdintasuna eta Arraza edo Etniagatiko Bereizkeriarik eza Sustatzeko Kontseilua, 2012).

Estigma (osasun mentala): Nahasmendu mentalak arriskutsu izatearekin lotzen dituen atributu deshumanizatzailea (Goffman, 1963; Corrigan, 2005).

Etnizitatea: Gizarte-antolaketaaren edo kategorizazioaren printzipioa, identitate etniko bereko edo desberdineko pertsonen arteko elkarrekintzan indarrean zer dagoen definitzeko (Barth, 1976).

Etorkina: Lurralde batetik lekualdatzen den pertsona beste batean finkatzeko. Lekualdatzea izan daiteke: herrialde baten barruan (barne-migrazioa) edo herrialde batetik bestera (nazioarteko migrazioa) (Gabinet d' Estudios Sociales, 2007).

Ez-normatiboa: Genero-kontzeptu normatiboetatik kanpoko genero-adierazpenak. Pertsona batek adierazten duen portaera edo itxura esleitu zaion generoari dagokion ereduarekin bat ez datorrenean, pertsona horrek diskriminazioa jasateko aukerak dauzka.

Feminismoa: Emakumea aintzat hartzea eta emakume eta gizonen arteko eskubide-berdintasuna helburu dituzten doktrina eta mugimendu politiko, kultural, ekonomiko eta sozialen multzoa.

Gaixotasun mentala: Pertsona baten kognizioaren, emozioen erregulazioaren edo portaeraren alterazio klinikoki esanguratsua. Oro har, larritasunari edo desgaitasun funtzionalari lotuta dago beste arlo garrantzitsu batzuetan (OME, 2022).

Gaya: Erakarpen emozional eta/edo fisikoa genero bereko norbaitekiko sentitzen duen gizona. Anglosaxoien mailan, batez ere, sexu edo genero bereko pertsonak sexualki eta/edo emozionalki erakarrita sentitzen den edozein pertsona izan daiteke; kasu horretan, homosexualitatearen sinonimoa izango litzateke (García eta Exposito, 2019; Gizarte Bazterketaren Azterketarako eta Ikusgaitasunerako Behatokia, 2019).

Gehiegizko pisua: Gorputzaren pisuari dagokionez, normaltasun haztatua gainditzen duen kategoria, pisu handia izatea osasunerako arrisku-faktoretzat hartzen duen ikuspegi eztabaidagarrian oinarrituta (García, 2011).

Genero-identitatea: Norberaren barneko eta banako esperientzia aitortzen eta/edo beretzat hartzen duen generoarekin, berdin dio genero hori jaiotzean esleitutako sexuarekin bat datorren edo ez. Genero-identitate desberdinak aurki daitezke, gizon-emakume identitatean mugatzen ez direnak (García eta Expósito, 2019; Gizarte Bazterketaren Azterketarako eta Ikusgaitasunerako Behatokia, 2019).

Generoa: «Pertsonen espektatiba kulturalak eta sozialak esleitu zaion sexuaren arabera kokatzen dituen eraikuntza soziala» (Gizarte Bazterketaren Azterketarako eta Ikusgaitasunerako Behatokia, 2019).

Hautemandako diskriminazioa: Tratu bidegabea sumatzea da, egoera edo testuinguru desberdinetan (lana, etxebizitza, eskubideak eta zerbitzuak izateko aukera), tartean daudelarik sexua, arraza-etnia, jatorria, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa.

Heteronormatibitatea: Heterosexualitatea eta zisgeneritatea aukera zilegi bakartzat ezarri eta beste identitate batzuk baztertzen dituen kultur erregimena (Judith Butler; ILGA-Europe).

Heterosexuala: «Erakarpen fisiko eta emozionala aurkako sexu/generoko pertsonetara sentitzen duen gizona edo emakumea» (García eta Expósito, 2019).

Homofobia: Beldurra, herra, hira irrazionala eta/edo intolerantzia sentitzea gizon gayetik eta emakume lesbianetik. Lesbianen aurkako diskriminazioaren kasuan, lesbofobia izena ere har dezake (García eta Expósito, 2019; Gizarte Bazterketaren Azterketarako eta Ikusgaitasunerako Behatokia, 2019).

Infrasalaketa: Egoera hori gertatzen da hainbat arrazoi tartean direla diskriminazioaren biktimek gertatutakoa salatzen ez dutenean eta, horren ondorioz, erreklamazioen kopurua nabarmen urriagoa denean egiazko diskriminazioen kopurua baino (Cidalia, 2013).

Interseksionalitatea: Kimberlé Crenshaw (1989) sortutako esparrua da, azaldu nahi baitzuen identitatearen hainbat ardatz aldi berean gurutzatzen direla eta horrek zapalkuntzako esperientzia bakar eta bereizezinak sortzen dituela (Bell hooks, 2004).

Islamofobia: «Islam, musulman eta haiekin lotura duenguztiarekiko beldurra edo aurre-juzkua da. Arrazakeriazko eta diskriminaziozko eguneroko adierazpenen forman agertu, nahiz beste forma bortitza goetan agertu, islamofobia giza eskubideen urraketa da, eta gizartearen kohesioarekiko mehatxua» (Europako Kontseilua, 2005).

Jazarpen diskriminatzailea: Nahita edo nahi gabe, pertsona baten duintasuna urratzen duen edozein ekintza, intimidazioa, etsaitasuna edo degradazioa eragiten duen ingurunea sortuz (Eraberean, 2018). Horrez gainera, baditu jazarpen moralaren[1] zenbait ezaugarri, eta ondorio kaltegarriak eragin ditzake jazarpena pairatzen duenaren osasunean.

Joera inplizituak: Erabakietan nahi gabe eragina duten asoziazio automatikoak (Greenwald & Banaji, 1995; Devine, 1989).

Kapazitismoa: Desgaitasunean oinarritutako bazterkeria, desgaitasun mental, emozional edo fisikoa duten pertsonak zapaltzen dituen sistema bat ezartzen duena, erro sakonak dituzten eta osasunaren, produktibitatearen, edertasunaren edo giza bizitzaren balioaren gaineko sinesmen batzuetatik abiatuta (Hehir, 2002).

Klase soziala: Gizarte-estratifikazioaren forma, ekoizpen-funtzioarekin, erosteko ahalmenarekin edo baliabideak eskuratzearekin lotzen dena. Egungo testuinguruan, beste adierazle batzuk izan daitezke diru-sarrerak, jabetzak,

baliabideak jasotzeko aukera, prestakuntza edo kapital kulturala (Rodó-Zárate, 2021).

Klasismoa: Klase-posizioan oinarritutako diskriminazioa, eliteek beren balioak legitimitzat ezartzen dituztelako kapital ekonomiko, kultural eta sinbolikoaren bitartez (Bourdieu, 1998/2001).

Kristalezko sabaia: «Hesi ikusgaitz eta sotila, emakumeek beren lanbidegarapeneko une zehatz batean aurkitzen dutena, eta lanpostu garrantzitsuetara edota erantzukizun handiagokoetara iristea galarazten diena, gizonek menperatzen dituzten erakundeetan izaten den egitura-bilbadura konplexu baten ondorioz» (Emakunde, 2015b).

Kulturartekotasuna: Elkarrizketa sustatu eta desberdintasunak aitortzea, herritar-identitate komuna sortzeko xenofobia kulturalaren aurrean (Ruiz Balzola, 2024).

Lesbiana: Beste emakumeekiko erakarpen afektibo eta/edo sexuala sentitzen duen emakumea. (García eta Exposito, 2019)

LGTBI: Lesbiana, gay, bisexual, trans, intersexual eta sexu- zein genero-disidentziarekin lotuta dagoen beste edozein identifikazioren akronimoa. Badira beste hainbat formulazio, esaterako LGTB, LGTBQ, LGTB+, LGTTTBIQ... Letren hurrenkera eta kopurua une historiko eta kulturalaren arabera da (Nafarroako Berdintasunerako Institutua, 2020; Garcia eta Exposito, 2019; Gizarte Bazterketaren Azterketarako eta Ikusgaitasunerako Behatokia, 2019).

LGTBIfobia: Beren burua LGBTI gisa aitortzen duten emakume edo gizonekiko gaitzespena, beldurra, arbuioa, aurreiritzia edo diskriminazioa (3/2016 Legea, uztailaren 22koa, Madrilgo Erkidegoan LGTBIfobiaren eta sexu-orientazio eta-identitateagatiko diskriminazioaren aurkako babes integralari buruzkoa).

Lodifobia: Pertsona batek gehiegizko pisua dela-eta jasotzen duen tratu bereiztua. Horren oinarrian estereotipo negatiboak daude, esaterako borondate falta, diziiplina falta, aktibitate eta adimen urriagoak, erakargarritasun eta lagunarte eskasagoak, alferkeria, utzikeria edo gula (Ogden & Clementi, 2010; Rivas Vallejo, 2015).

Lookismoa: Pertsonak gorputz normatiboekiko hurbiltasunaren arabera baloratzea eta loditasuna estigmatizatzea autokontrolrik eztat hartuta (Alaminos Fernández, 2024).

Lurralde-estigma: Markatzaile negatiboa, baztertutako auzoetan bizi direnak eraginpean hartzen dituen (Wacquant, 2007).

Matxismoa: «Gizonak sortutako lege, arau, jarrera eta ezaugarri soziokulturalen multzoa da, haren helburua, esplizitua eta/edo inplizitua, izan delarik eta orain ere badelarik emakumearen zapalkuntza eta sumisioa eragitea, mantentzea eta betikotzea, maila guztietan: sexuala, ugaltzekoa, lanekoa eta afektiboa» (Sau, 1981).

Mikroerasoak: Ohikoak diren iruzkin edo ekintza sotilak, baztertutako taldeei buruzko mespretxuzko mezuak transmititzen dituztenak eta benetako eragin psikologikoa metatzen dutenak (Sue, 2010; Fernández Aragón, 2026).

Obesitatea: Estatu Batuetako Osasun Institutu Nazionalak 1985ean gaixotasun gisa aitortu zuen arren, eta Gaixotasunen Nazioarteko Sailkapenak (GNS-9, 9.edizioa, eta GNS-10) harentzako sarrerak barne hartzen baditu ere, zenbait egilek adierazi dute ez dituela betetzen patologia bat zer den ezartzen duten irizpideak. Hala eta guztiz ere, obesitatea duten pertsonatzat hartzen direnek diskriminazioa jasan dezakete ezarrita dauden gorputz- eta edertasun-estandarrek direla-eta (García, 2011).

Patriarkatua: Gizonezkoak nagusi diren sistema instituzionalizatua, indarkeria sinbolikoa eragiten duena egitura kognitiboetan edo habitusetan txertatzen denean (Bourdieu, 1998/2001). Emakumeen mendekotasun ekonomikoa ere bada patriarkatuaren adierazpen (Nancy Fraser, 2008).

Pertsonen arteko diskriminazioa: Pertsonen artean berariaz gertatzen diren bereizkeria-ekintzak; norbanakoaren bereizkeria, askotan irekia eta eite askotako eragileen parte-hartzea izan dezakeena.

Pribilegioa: Abantaila sozialak metatzea, sistema sozialaren barruan nagusi diren kategorietako bateko kide izateagatik (Amnistia Internazionale, 2020).

Sexismoa: Sistema patriarkalaren barruko metodo-multzo bat da, haien bidez pribilegioak esleitu edo pertsona diskriminatzen delarik, haren sexuagatik, duen ahalmen humano osoa gauzatzea galaraziz (Emakunde, d.g.).

Sexu-orientazioa: Beste pertsona batzuekiko erakarpen emozional, afektibo eta sexualaz jarduteko terminoa, pertsona horien generoa edozein izanik ere; genero bateko edo gehiagoko pertsonetikiko sor daiteke.

Sexua: «Funtsean biologikoak diren hainbat elementu eta gertakariren segida konplexu baten (elementu sexuatzailak) emaitza da. Pixkanaka loturik, ar edo eme gisa definitzen dute gizakia (ikuspegi binaristaren barnean)» (García eta Exposito, 2019).

Transa: «Trans esaten zaien pertsonen genero-identitatea eta/edo -adierazpena ez dator bat jaiotzean esleitutako sexuari egotzi ohi zaizkion gizarte-arau eta -itxaropenekin» (García eta Exposito, 2018). Hitz hori aterki moduan erabiltzen da, eta, horren barnean, askotariko errealitateak eta bizipenak sartzen dira:

transexualitatea, transgenderismoa, trabestismoa, binarioak ez diren pertsonak, etab.); horregatik, pertsonak bere burua deskribatzeko erabiltzen duen hitza erabili behar da.

Transexuala: «Adjektibo horren bidez (medikuek darabilte maiz), lehen mailako sexu-ezaugarriak edo bigarren mailakoak medikuntza baliatuz (hormonak edo kirurgia) aldatu nahi dituzten edo aldatu dituzten pertsonak deskribatzen dira, xedea feminizatzea edo maskulinizatzea izanik» (García eta Exposito, 2019)

Transfobia: Pertsona transexualen aurkako diskriminazio-, bazterketa, arbuio- edo indarkeria-ekintzak (Ikusgune, 2020).

Transgeneroa: «Genero-identitatea eta/edo -adierazpena eta jaiotzean esleitutako sexua bat ez datozkien pertsonak. Terminoaren barnean transexualak sartzen dira, baina ez haiek soilik. Transgenero diren guztiek ez dute gorputza hormonon edo kirurgiaren bidez aldatzen» (García eta Exposito, 2019).

Xenofobia: Atzeritarrekiko edo beste herrialde batzuetako pertsonetikiko beldurra da. Gaur egun, xenofobia kontzeptua lehenesten da arrazakeriaren aldean, kontzeptu zabalagoa baita, barne hartzen dituelako «herritar autoktonoen antzeko ezaugarri etnikoak dituzten baina bestelako ezagutza soziokulturala duten etorkinak» (Cea D'Ancona, 2007). Adibidez, xenofobiaren barruan sartzen dira eskubide sozialak eta herritartasun-eskubideak ukatzea, migrazio-politikak gogortzea, edo jatorriagatiko diskriminazioa badela baztertzea (Cea D'Ancona, 2009).

Zeharka bizi izandako diskriminazioa: Inguruko pertsonen berek jasan dituzten bereizkeria-egoerak edo -gertakariak.

Zeharkako diskriminazioa: Egoera hau azaltzen da xedapen, irizpide edo jardunbide batek, itxuraz neutrala, desabantaila partikularra eragiten duenean, tartean daudelarik arraza-etnia, erlijioa edo sinesmenak, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa (Eraberean, 2018). Itxuraz «neutrala» den arau edo politika batek babestutako talde batean neurritz kanpoko eragin kaltegarria justifikazio baliozkorik gabe sortzen duenean gertatzen da (Añón, 2013).

Zentzumen-desgaitasuna: Ikusmen- edo entzumen-gaitasun osoa edo handia galtzea; horrek arazoak sortzen ditu komunikatzeko edo hizkuntza erabiltzeko unean.

Zuzenean bizi izandako diskriminazioa: Pertsonak berak jasan dituen bereizkeria-egoerak edo -gertakariak.

Zuzeneko diskriminazioa: Pertsona bat tratatzea beste bat baino hobeto egoera berdinean edo antzekoan, arrazoa delarik arraza-etnia, erlijioa, desgaitasuna, adina edo sexu-orientazioa (Eraberean, 2018; Añón, 2013).

5. eranskina. Galdetegia

	Batare eroso ez						Guztiz eroso						Ed	Ee	Baldin eta... (EZ INAKURRI)
Jatorri atzeritarreko immigrante batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Biztanle gehienek ez bezalako azal-kolore edo ezaugarriak dituen batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Pertsona zuri edo kaukasoar batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Pertsona ijito batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Seme edo alabaren sexu-genero bereko batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Transexual, transgenero edo genero ez-binarioko batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Desgaitasun fisiko edo sensorialdun batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Desgaitasun intelektualdun batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Gaixotasun mentaldun batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Beste erlijio edo sinesmen bat duen batekin (propioaz bestelakoa)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Katoliko batekin															
Judu batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Musulman batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Ortodoxo batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Protestante edo ebanjeliko batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Ateo batekin															
Baliabide ekonomiko urriak dituen batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Auzo degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizi den batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		
Gehiegizko pisua edo obesitatea duen batekin	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	11		

12. G. Eta zure inguru hurbilekoengan pentsatzen jarrita, haiek **alokatzeko etxebizitza** bat izatekotan, pertsona hauei alokatuko liekete?
(ERAKUTSI 6. TXARTELA)

	Bai	Ekingido nuke	Ez	Ed	Ee
Immigranteei edo atzerritar jatorrikoei	1	2	3	98	99
Biztanle gehienek ez bezalako azal-kolore edo ezaugarriak dituztenei	1	2	3	98	99
Pertsona ijitoi	1	2	3	98	99
Lesbiana, gay, bisexual edo beste joera batekoei (ez-heterosexual)	1	2	3	98	99
Transsexual, transgenero edo genero ez-binariokoei	1	2	3	98	99
Gazteei	1	2	3	98	99
Adinekoei	1	2	3	98	99
Desgaitasun bat dutenei	1	2	3	98	99
Gaixotasun mental bat dutenei	1	2	3	98	99
Beste erlijio edo sinesmen bat dutenei (propioaz bestelakoa)	1	2	3	98	99
Baliabide ekonomiko urriak dituztenei	1	2	3	98	99
Gehiegizko pisua edo obesitatea dutenei	1	2	3	98	99

13. G. Ezaugarri hauetako bat dutenekiko **irekitasun**-eskala batean, non kokatuko zinateke? Kontuan izan «0 = Erabat itxia» eta «10 = Erabat irekia» direla. (ERAKUTSI 7. TXARTELA)

	Erabat itxia					Erabat irekia					Ed	Ee	
Immigranteekiko edo atzerritar jatorrikoekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Biztanle gehienek ez bezalako azal-kolore edo ezaugarriak dituztenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Pertsona ijitoekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Lesbiana, gay, bisexual edo beste joeretakoeikiko (ez-heterossexual)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Transsexual, transgenero edo genero ez-binarioekoeikiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Desgaitasun bat dutenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Gaixotasun mental bat dutenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Beste erlijio edo sinismen bat dutenekiko (propioaz bestelakoa)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Baliabide ekonomiko urriak dituztenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Etxegabeekiko edo kaleko egoeran daudenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Gehiegizko pisua edo obesitatea dutenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99

14. G. Bestalde, ezaugarri hauetakoren bat dutenekiko **irekitasun**-eskala batean, non kokatuko zenuke euskal gizartea? Kontuan izan «0 = Erabat itxia» eta «10 = Erabat irekia» direla. (ERAKUTSI 7. TXARTELA)

	Erabat itxia					Erabat irekia					Ed	E	
Immigranteekiko edo atzeritar jatorrikoekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Biztanle gehienek ez bezalako azal-kolore edo ezaugarriak dituztenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Pertsona ijitoekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Lesbiana, gay, bisexual edo beste joeretakoekiko (ez-heterosexual)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Transsexual, transgenero edo genero ez-binarioekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Desgaitasun bat dutenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Gaixotasun mental bat dutenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Beste erlijio edo sinismen batekoekiko (propioaz bestelakoa)	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Baliabide ekonomiko urriak dituztenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Etxegabeekiko edo kaleko egoeran daudenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99
Gehiegizko pisua edo obesitatea dutenekiko	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99

Orain, arreta jarriko diegu diskriminazio-gertakariei, pertsonen eskubideei, eskura dauden zerbitzuei eta erakundeek bazterketaren aurrean duten jokaerari.

Banakoak edo taldeak diskriminatu egin direla diogu, baldin eta besteek ez bezala edo haren kalterako tratatzen badituzte, ezaugarri jakin batzuk tarteko. Ezaugarri horiek dira generoa, etnia, jatorria, azalaren kolorea, ezaugarri fisikoak, itxura, adina, identitatea eta sexu-orientazioa, erlijioa edo erlijio-sinesmenak, besteak beste.

15. G. Zure egoera pertsonala gorabehera, jakin al duzu azken 12 hilabeteetan inork diskriminazioa jasan duela, honako arrazoi hauetako bat dela-eta? (ERAKUTSI 8. TXARTELA)

	1	2	3
Emakumea izatea	1	1	1
Immigrantea edo jatorri atzerritarrekoa izatea	2	2	2
Biztanle gehienek ez bezalako azal-kolore edo ezaugarriak izatea	3	3	3
Pertsona ijitoa izatea	4	4	4
Biztanle gehienek ez bezalako jatorri etnikoa izatea	5	5	5
Lesbiana, gay, bisexual edo beste joera batekoa (ez-heterosexual) izatea	6	6	6
Transsexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa izatea	7	7	7
Gaztea izatea	8	8	8
Adinekoa izatea	9	9	9
Desgaitasun fisiko edo sentorial bat izatea	10	10	10
Desgaitasun intelektual bat izatea	11	11	11
Gaixotasun mental bat izatea	12	12	12
Beste erlijio edo sinesmen bat izatea (propioaz bestelakoa)	13	13	13
Baliabide ekonomiko urriak izatea	14	14	14
Auzo edo udalerri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzea	15	15	15
Etzegabea izatea edo kaleko egoeran egotea	16	16	16
Gehiegizko pisua edo obesitatea izatea	17	17	17
Itxura fisikoak, oro har	18	18	18
Bestelako iritzi politikoak izatea	19	19	19
Beste arrazoi bat; zein? (EZ IRAKURRI)	20	20	20
Ez, ez naiz diskriminazioaren lekuko izan	21	21	21
Ed	98	98	98
Ee	99	99	99

16. G. Azken 12 hilabeteetan, egin al duzu ekintza hauetakoren bat? (IRAKURRI GUZTIAK)

	Bai	Ez	Ed	Ee
Sare sozialetan tratatu diskriminatzaileen inguruko gertakariei buruzko edukiak partekatu ditut	1	2	98	99
Diskriminazioaren biktima izan zen norbait publikoki defendatu dut. Kontuan hartzen dira sareko egoerak ere	1	2	98	99
Pertsonak diskriminazioarengandik babesteko elkarte edo kanpaina batean sartu naiz	1	2	98	99
Lantokiko diskriminazioaz hitz egin dut jendaurrean	1	2	98	99
Norbait nahita edo oharkabean diskriminatu dut	1	2	98	99

17. G. Zergatik jasan duzu diskriminazioa azken 12 hilabeteetan? (ERAKUTSI 8B. TXARTELA). GEHIENEZ ere 3 erantzun (Ez bazara inoiz sentitu arrazoi hauengatik diskriminatuta, zoaz 23. G-ra)

	1	2	3
Emakumea izateagatik	1	1	1
Immigrantea edo jatorri atzerritarrekoa izateagatik	2	2	2
Biztanle gehienek ez bezalako azal-kolore edo ezaugarriak izateagatik	3	3	3
Pertsona ijitoa izateagatik	4	4	4
Biztanle gehienek ez bezalako jatorri etnikoa izateagatik	5	5	5
Lesbiana, gay, bisexuala edo beste joera batekoa izateagatik (ez-heterosexual)	6	6	6
Transsexuala, transgeneroa edo genero ez-binariokoa izateagatik	7	7	7
Gaztea izateagatik	8	8	8

Adinekoa izateagatik	9	9	9
Desgaitasun fisiko edo sentorial bat izateagatik	10	10	10
Desgaitasun intelektual bat izateagatik	11	11	11
Gaixotasun mental bat izateagatik	12	12	12
Beste erlijio edo sinesmen bat izateagatik (propioaz bestelakoa)	13	13	13
Baliabide ekonomiko urriak izateagatik	14	14	14
Auzo edo udalerri degradatu/pobre/estigmatizatu batean bizitzeagatik	15	15	15
Etzegabea izatea edo kaleko egoeran egoteagatik	16	16	16
Gehiegizko pisua edo obesitatea izateagatik	17	17	17
Itxura fisikoagatik, oro har	18	18	18
Bestelako iritzi politikoak izateagatik	19	19	19
Beste arrazoi batengatik; zein? (EZ IRAKURRI)	20	20	20
Ez, ez naiz diskriminatua izan	21	21	21
Ed	98	98	98
Ee	99	99	99

(Ez bazara inoiz sentitu arrazoi hauengatik diskriminatuta, zoaz **23. G-ra**)

18. G. Diskriminatuta sentitu zinen edo jazarpena jasan zenuen azken aldian gogora ekarri, zer egoeratan gertatu zen? (BAT-BATEKO ERANTZUNA, MARKATU AUKERA BAKARRA)

Lana bilatzean	1
Lantokian	2
Etxe edo apartamentu bat bilatzean, alokairuan hartzeko	3
Osasun-zerbitzuak behar izatean edo baliatzean	4
Gizarte-zerbitzuak eskatzean edo erabiltzean	5
Zerbitzu publikoak erabiltzean (udalarenak, Eusko Jaurlaritzarenak, etab.)	6
Eskolarako edo unibertsitaterako sarbidea eskatzean edo eskolara joatean	7
Kafetegia, jatetxea, taberna edo diskoteka batean	8
Denda batean edo bankuan	9
Espazio publiko batean (parkean, plazan, kalean, etab.)	10
Garraio publikoan	11
Sarean (txatetan, Interneten, telefonoan, sare sozialetan, etab.)	12
Epaitegian edo poliziaarenean	13
Ere mu pribatuan (etxean, bileretan...)	14
Beste bat, zein? (EZ IRAKURRI)	15
Ed	98
Ee	99

19. G. Diskriminatuta sentitu zinen edo jazarpena jasan zenuen azken aldian gogora ekarri, zer diskriminazio-gertaera izan zen? (BAT-BATEKO ERANTZUNA, eskatu sailkatzeko nahikoa informazio). (GEHIENEZ ere 3 erantzun)

Iruzkien negatiboak, txantxak, txisteak, arbuioak eta imitazioak, etab.	1
Irainak, mehatxuak, mespretxuzko iruzkinak, isekak, mespretxua eta/edo umiliazioak	2
Bazterketa, ez ikusiarena egitea, ikusezin bihurtzea, parte hartzen ez uztea, isolatzea	3
Sustapen- eta garapen-aukerak mugatzea edo ez ematea	4
Ez kontratatzea edo kaleratzea, arrazoirik eman gabe	5
Etxebizitza ez alokatzea, eragozpenak sortzea edo alokairu-kontratua etetea, arrazoirik eman gabe	6
Leku edo egoera sozial, bilera edo espazio batean ez parte hartzea, baztertua izateko beldurrez	7
Aurrez aurreko eta/edo sareko (online) eskola-jazarpena (bullyinga eta ziberjazarpena): ikasleek emandako etengabeko tratatu txarrak ikasgelan, eskola-espazioetan eta/edo sareetan	8
Lantokiko jazarpena (mobbing): diskriminazio etengabea eta jarraitua, ezaugarriengatik eta talde edo kolektibo bateko kide izateagatik	9
Gehiegizko zaintza, identifikazioa eta jarraipena	10
Erasoak eta indarkeria fisikoak (gauzak botatzea, kolpeak, bultzadak)	11
Beste batzuk Zein? (EZ IRAKURRI)	12
Ed	98
Ee	99

20. G. Egin edo jarri al zenuen inolako **kexa, erreklamazio formal edo salaketarik**, diskriminazio-egoera hori zela-eta?

Bai	1	Zoaz 22. G.-ra
Ez	2	Zoaz 21. G.-ra eta saltatu 23. G.-ra
Ed	98	Zoaz 23. G.-ra
Ee	99	Zoaz 23. G.-ra

21. G. Zergatik **ez** zenuen kexa formalik edo salaketarik egin diskriminazio-egoera hori zela-eta? (ERAKUTSI 9. TXARTELA). (GEHIENEZ ere 2 erantzun)

Ez nekielako non edo nola egin	1
Ez duelako ezertarako balio	2
Errepresalien beldur nintzelako	3
Ez zelako oso larria izan	4
Burokraziagatik, eragozpenengatik, gastuengatik	5
Normala eta ohikoa delako, maiz gertatzen delako	6
Beste batzuk Zein? (EZ IRAKURRI)	7
Ed	98
Ee	99

22. G. Zein **organismo edo erakundetan jakinarazi** edo salatuz duzu diskriminazio-egoera? (ERAKUTSI 10. TXARTELA). (Jaso aipatzen dituen guztiak)

Hierarkian gorago dagoen norbaiti	1
Polizari	2
Abokatu bati	3
Epaitegiei, fiskaltzari	4
Sindikatu bati	5
GKE edo elkarte bati	6
Berdintasunerako erakunde publiko bati edo Arartekoari	7
Gatazkak konpontzeko sistema bati	8
Lagun edo senide bati	9
Inori ez	10
Beste batzuk Zein? (EZ IRAKURRI)	11
Ed	98
Ee	99

23. G. (Pertsona guztiei) Diskriminazio-egoera bat **pairatuko** bazenu (edo berriz pairatuko bazenu), nori jakinaraziko zenioke? (ERAKUTSI 10. TXARTELA). (GEHIENEZ ere 2 erantzun: NORK BERE ERANTZUNA)

Hierarkian gorago dagoen norbaiti	1
Polizari	2
Abokatu bati	3
Epaitegiei, fiskaltzari	4
Sindikatu bati	5
GKE edo elkarte bati	6
Berdintasunerako erakunde publiko bati edo Arartekoari	7
Gatazkak konpontzeko sistema bati	8
Lagun edo senide bati	9
Inori ez	10
Beste batzuk Zein? (EZ IRAKURRI)	11
Ed	98
Ee	99

Orain, arreta jarriko diegu pertsonen eskubideei, eskura dauden zerbitzuei eta erakundeek bazterketaren aurrean duten jokaerari.

24. G. Ba al dakizu zein eskubide erabiltzen duzu diskriminazioaren biktimak izanez gero?

Bai	1	Irakurri 25. G.
Ez	2	Saltatu 26. G.-ra
Ed	98	
Ee	99	

25. G. Zenbat dakizu Euskadin tratatu berdintasuna eta diskriminaziorik eza arautzeko legeen inguruan?

Bai	1
Ez	2
Ed	98
Ee	99

26. G. Izan al duzu inoiz erakunde **hauen berri?** (ERAKUTSI 11. TXARTELA)

	Bai	Ez	Ed	Ee
Eraberean sarea	1	2	98	99
Berdindu	1	2	98	99
Emakunde	1	2	98	99
Migrazioaren eta Asiloaren Euskal Foroa	1	2	98	99
Migrazioarako Euskal Itun Soziala	1	2	98	99
Ijito Herriaren Euskal Kontseilua	1	2	98	99
Arartekoa	1	2	98	99
ZAS! Euskadiko Zurrumurruen Aurkako Sarea	1	2	98	99

27. G. Zure ustez, 1etik 10erako eskala batean, eraginkorrak al dira Euskadin **diskriminazio-mota guztiei aurre egiteko** egindako **ahaleginak**? Kontuan hartu «1 = «Batere eraginkorrak ez» eta «10 = «Oso eraginkorrak» direla. (ERAKUTSI 12. TXARTELA)

Batere eraginkorrak ez										Oso eraginkorrak	Ahaleginik ez (EZ IRAKURRI)	Ez dira behar (EZ IRAKURRI)	Ed	Ee
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		11	12	98	99

28. G. Zure iritziz, nahikoa **ahalegin** egiten ari al dira euskal erakundeak, helburu hauek lortzeko? (IRAKURRI GUZTIAK)

	Bai	Ez	Ez dira behar (EZ IRAKURRI)	Ed	Ee
Gizonen eta emakumeen arteko berdintasuna lortzeko?	1	2	3	98	99
Indarkeria matxistarekin amaitzeko?	1	2	3	98	99
Politika publikoak inplementatu eta gizarte-desberdintasunak zuzentzeko?	1	2	3	98	99
Immigranteak edo atzerriar jatorrikoak ez diskriminatzeko?	1	2	3	98	99
Biztanle gehienek ez bezalako azal-kolore edo ezaugarriak izateagatik inor ez diskriminatzeko?	1	2	3	98	99
Pertsona ijitoak ez diskriminatzeko?	1	2	3	98	99
Gayak, lesbianak edo bisexualak ez diskriminatzeko?	1	2	3	98	99
Transexualak, transgeneroak edo pertsona ez-binarioak ez diskriminatzeko?	1	2	3	98	99
Desgaitasun bat duten pertsonak ez diskriminatzeko?	1	2	3	98	99
Gaitasun mental bat duten pertsonak ez diskriminatzeko?	1	2	3	98	99
Erlijio edo erlijio-sinesmen guztietako pertsonen beren fedea adierazi ahal izateko?	1	2	3	98	99
Adinagatik gehiago ez diskriminatzeko?	1	2	3	98	99

29. G. Txartela hau erabiliz (ERAKUTSI 13. TXARTELA), esadazu zenbateraino zauden ados baieztapen hauen edukiarekin (1=oso ados; 2=ados; 3=ez ados ez desados; 4=desados; 5=oso desados)

	OA	A	EZ A EZ D	D	OD	Ed	Ee
Diskriminazioa jada ez da arazo gure gizartean	1	2	3	4	5	98	99
Zenbaitetan beharrezkoa da talde batzuei lehenetsunezko tratua ematea, gizartea bidezkoagoa lortzeko.	1	2	3	4	5	98	99
Herrialdean inork aurrera egiten ez badu, ahalegin faltagatik da, ez diskriminazioagatik	1	2	3	4	5	98	99
Gizarte-talde guztiei arrakasta izateko aukera berdina emateko lan egin beharko genuke	1	2	3	4	5	98	99
Kidetzataldearen arabera tratatu-desberdintasunak ez daude inoiz justifikatuta	1	2	3	4	5	98	99
Beharrezkoak dira gizarteko gutxiengoaren edo talde diskriminatuen ordezkaritza handitzeko politikak (bekak, kuota, pizgarriak)	1	2	3	4	5	98	99

SOZIODEMOGRAFIKOAK

A. Inkestatuaren **sexua/generoa**

Gizona	1
Emakumea	2
Beste aukera bat (pertsona ez-binarioa, adibidez)	3
Ed	98
Ee	99

B. Esango zenidake zenbat **urte** bete dituzun **azken urtemugan**?

	Ed	98
	Ee	99

C. Biztanle-kopurua

5.000 biztanle edo gutxiago	1
5.001 - 20.000 biztanle artean	2
20.001 - 150.000 biztanle artean	3
Hiriburua	4
Ed	98
Ee	99

D. Ba al dakizu **Euskaraz**?

Bai	1
Ez	2
Ed	98
Ee	99

E. Amaitu dituzun ikasketak kontuan hartuta, esango zenidake zein den zure **ikasketa mailarik** altuena?

Ikasketarik ez; Lehen Hezkuntza; oinarrizko batxilergoa, OHO edo DBH amaitu gabe	1
Lehen mailako ikasketak: oinarrizko batxilergoa, OHO, DBH edo oinarrizko Lanbide Heziketa	2
Bigarren mailako ikasketak: goi-mailako batxilergoa, BBB, UBI, batxilergoa, 1. Lanbide Heziketa (erdi-mailakoa)	3
Unibertsitateko erdi-mailako ikasketak (diplomaturak) edo 2. Lanbide Heziketa (goi-mailakoa)	4
Goi-mailako unibertsitate-ikasketak (lizentziaturak edo graduak) edo goragokoak	5
Ed	98
Ee	99

F. Zein **gizarte-klasetakoa** zara?

Klase altukoa	1
Klase ertain-altukoa	2
Klase ertainekoa	3
Klase ertainekoa-behekoa	4
Behe-klasekoa	5
Ed	98
Ee	99

G. Jarduera ekonomikoari dagokionez, zein da zure egungo egoera?

Jardunean, norberaren edo beste baten konturako langilea	1	H: Zein da edo izan da zure lana ala lanbidea?
Erretiraturia, pentsioduna, errenta-hartzailea	2	
Langabezian, lanaren bila	3	
Etxekoandrea / etxeko gizona	4	H: Zein da zure etxean diru-sarrera handienak dituen pertsonaren lana edo lanbidea? eta I: Ikasketak
Ikaslea	5	
Ed	98	
Ee	99	H: 98
		H: 99

H. LANA EDO LANBIDEA	Oraingo lanbidea	Aurreko lanbidea
BERE KONTURAKO LANGILEA		
1. L. Nekazaria, abeltzaina ustiategi txikian (soldatapeko finko 1 gehienez)	1	1
2. L. Nekazaria, abeltzaina ustiategi handian (soldatapeko finkoak izan ditzake ala ez)	2	2
3. L. Autonomoa (langilerik gabe)	3	3
4. L. Negozio txikiko enpresaburua (1-5 langile, finkoak edo aldi baterakoak)	4	4
5. L. Negozio handiko enpresaburua (6 langile edo gehiago, finkoak edo aldi baterakoak)	5	5
6. L. Bere konturako profesionala, soldatapeko langilerik gabe edo soldatapeko 6 langile baino gutxiagorekin (profesional hauek, jarduera garatzeko, erdi-mailako edo goi-mailako titulu bat behar dute: OLT, aparejadorea, medikua, abokatua, arkitektoa, etab.)	6	6
BESTEREN KONTURAKO LANGILEA (sektore pribatua edo publikoa)		
7. L. 6 langile baino gutxiagoren arduraduna	7	7
8. L. 6 langileren edo gehiagoren arduraduna	8	8
9. L. Soldatapeko profesionala (jarduera garatzeko, erdi-mailako edo goi-mailako titulu bat behar dute: OLT, aparejadorea, medikua, abokatua, arkitektoa, irakaslea, maisua, etab.)	9	9
10. L. Erdi-mailako agintea (sailburua, atalburua, bulegoburua, langileburua, etab.)	10	10
11. L. Nagusiki bulegoan diharduten beste langileak (profesionalak, zuzendariak edo erdi-mailako agintedunak ez direnak: idazkariak, laguntzaileak, kontulariak)	11	11
12. L. Nagusiki bulegotik kanpo diharduten beste langileak (saltzaileak, ordezakariak, dendariak, zerbitzariak, banatzaileak, postariak, etab.)	12	12
13. L. Eskuz lan egiten duen langile trebatua (lanbide horretan jarduteko prestakuntza edo lanbide-heziketa praktikoa izan dute: tailerreko maisuak, tailerreko ofizialak, etab.)	13	13
14. L. Eskuz lan egiten duen langile trebatu gabea (peoiak, prestatu gabeko langileak)	14	14
EZ DU LANIK EGITEN		
15. L. Erretiraturia / Pentsioduna / Errenta-hartzailea eta lan egiten ez duten beste batzuk	15	
16. L. Langabea (3 hilabete baino gehiago langabezian)	16	
Langabea (3 hilabete baino gutxiago langabezian)	17	
ZEIN ZEN PERTSONA HORREN AZKEN LANA EDO LANBIDEA? (Idatzi eta sailkatu aurreko lanbide batean eta, horretarako, erabili 2. zutabea)		

I. Etxekoandreak / etxeko gizonak eta ikasleak BAKARRIK: Zein da zure etxean diru-sarreraren dituen pertsonaren lana edo lanbidea?

Ikasketarik ez; Lehen Hezkuntza; oinarritzko batxilergoa, OHO edo DBH amaitu gabe	1
Lehen mailako ikasketak; oinarritzko batxilergoa, OHO, DBH edo oinarritzko LH	2
Bigarren mailako ikasketak; goi-mailako batxilergoa, BBB, UBI, batxilergoa, 1. Lanbide Heziketa (erdi-mailakoa)	3
Unibertsitateko erdi-mailako ikasketak (diplomaturak) edo 2. Lanbide Heziketa (goi-mailakoa)	4
Goi-mailako unibertsitate-ikasketak (lizentziaturak edo graduak) edo goragokoak	5
Ed	98
Ee	99

J. Esango zenidake, gutxi gorabehera, zer **diru-sarrera garbi** sartzen diren hilean zure etxean kontzeptu guztiengatik? Ez duzu kopuru zehatz bat eman behar; nahikoa da tarte hauetako bat aukeratzea: (ERAKUTSI 14. TXARTELA)

1.100 € baino gutxiago	1
1.100 € eta 1.800 € artean	2
1.801 € eta 2.700 € artean	3
2.701 € eta 3.900 € artean	4
3.901 € eta 5.000 € artean	5
5.000 € baino gehiago	6
Ed	98
Ee	99

K. Oro har, zenbateraino zaude pozik etxean duzun **egoera ekonomikoarekin**? Puntuatu, mesedez, kontuan hartuta «0 = Ez nago batere pozik» eta «10 = Erabat nago pozik» direla. (ERAKUTSI 15. TXARTELA)

Ez nago batere pozik										Erabat nago pozik		Ed	Ee
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	

L. Nola definitzen duzu zure burua, **erlijioari** dagokionez?

Katolikoa	1	Zoaz M galderara
Ebanjelikoa / Protestantea	2	
Musulmana	3	
Ortodoxoa	4	
Jehovaren lekukoa	5	
Budista	6	
Judua	7	
Beste erlijio bateko fededuna; zeinetakoa?	8	Zoaz N galderara
Agnostikoa, atea edo erlijioa axola ez zaiona	9	
Ed	98	
Ee	99	

M. Zure ustez, Otik 10era, zenbateraino **praktikatzen duzu** zure erlijioa? Adierazi, kontuan hartuta «0 = Batere praktikantea ez» eta «10 = Oso praktikantea» direla. (ERAKUTSI 16. TXARTELA)

Batere praktikantea ez										Oso praktikantea		Ed	Ee
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	

N. Politikari buruz hitz egitean, **ezkerra eta eskuina** hitzak erabili ohi dira. Txartel honetan (ERAKUTSI 17. TXARTELA), zenbait lauki ageri dira, ezker muturretik (0) eskuin muturrera (10) sailkatuta. Zein laukitan kokatuko zenuke zeure burua?

Ezker muturra										Eskuin muturra		Ed	Ee
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	98	99	

O. Hurrengo esaldietatik, zeinek adierazten ditu **zure sentimenduak** hobekien? (IRAKURRI GUZTIAK).

Espainola bakarrik sentitzen naiz	1
Euskalduna baino gehiago espainola sentitzen naiz	2
Euskalduna bezain espainola sentitzen naiz	3
Espainola baino gehiago euskalduna sentitzen naiz	4
Euskalduna bakarrik sentitzen naiz	5
Beste batzuk Zein?	6
Ed	98
Ee	99

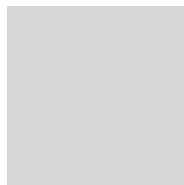
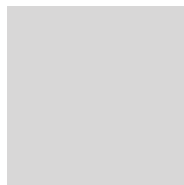
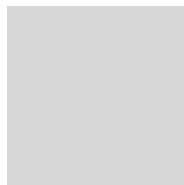
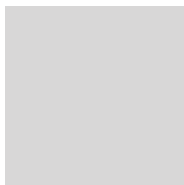
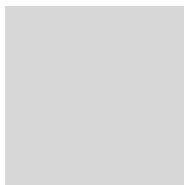
P. Bizilekuan (Euskadi) pentsatuz, talde honetako baten **kide** modura identifikatzen zara? EZ IRAKURRI (ERAKUTSI 18. TXARTELA). ERANTZUN ANITZA

Immigrantea edo atzeritar jatorrikoa	1
Larruazalaren kolorea aintzat hartuta, gutxiengo bateko kide	2
Ijitoa	3
Gutxiengo etniko bateko kide	4
Sexu-orientazioa edo genero-identifikazioa dela eta gutxiengoa (gaya, lesbiana, bisexuala, transgeneroa, ez-bitarra izatea)	5
Desgaitasuna duen pertsona	6
Gutxiengo erlijioso bateko kide	7
Beste mota bateko gutxiengo bateko kide. Zein?	8
Ez dut nire burua gutxiengo bateko kideztat	9
Ed	98
Ee	99

Q. Jatorri atzeritarreko biztanleriaren kuotarako **BAINO EZ:** Non jaio zinen, edo nondik zatoz?

Latinoamerika	1
Ekialdeko Europa	2
Asia	3
Magreb	4
Saharaz hegoaldeko Afrika	5
Espainia/Euskadi	6
Beste batzuk Zein?	7
Ed	98
Ee	99

MILA ESKER
ZURE LAGUNTZAGATIK

**ikus
pegi** Immigrazioaren
Euskal Behatokia
Observatorio Vasco
de Inmigración